

T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE ORTA MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ

Ali KILIÇ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Canan ÇETİN

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL-2007

.....TÜRKİYE'DE ORTA MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM VE
.....İSTİHDAM İLİSKİSİ.....

.....Ali KILIÇ.....

ONAY

Jüri:

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Canan GETİN canangetin

Üye : Prof. Dr. Sefer ADA Sefer

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin OKUZ MEOKUZ

Yüksek lisans tezi onay tarihi: 17.02.2007

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALİSTESİ.....	VII
ÇİZELGE LİSTESİ	VIII
ÖNSÖZ	X
ABSTRACT.....	XI
ÖZET	XII
BÖLÜM	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEMİN DURUMU.....	1
1.2. PROBLEM CÜMLESİ.....	3
1.2.1 ALT PROBLEMLER	3
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
1.4. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI.....	4
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	4
1.6. TANIMLAR.....	4
BÖLÜM 2	5
2. KONU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR, ORTA MESLEKİ EĞİTİMİN ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	5
2.1. ORTA MESLEKİ EĞİTİM, İSTİHDAM.....	5
2.2. ORTA MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN ÖNEMİ.....	8
2.3. MESLEK VE TEKNİK EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	10
2.3.1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMDE MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM	10
2.3.1.1. Ahilik.....	10
2.3.1.2. Gedik	12
2.3.1.3. Loncalar ve Enderun Mektebi	12
2.3.1.4. 18.y.y. ve 19 .y.y.’ki Gelişmeler.....	13
2.3.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM	16
2.3.3. GÜNÜMÜZDE TÜRKİYE’DE MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN YAPISI.....	19
2.3.3.1. ÖRGÜN MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM	19
2.3.3.1.1 Erkek Teknik Öğretim.....	19
2.3.3.1.2 Kız Teknik Öğretim.....	21
2.3.3.1.3 Ticaret Turizm Öğretimi	22
2.3.3.1.4 Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.....	23
2.3.3.2. ÇIRAKLIK ve YAYGIN EĞİTİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	23
2.3.3.2.1. Çıraklık Eğitimi	24
2.3.3.2.2. Halk Eğitimi	26
2.4. İSTİHDAMI BELİRLEYEN FAKTÖRLER, İSTİHDAM TÜRLERİ	27
2.4.1. İSTİHDAMI BELİRLEYEN FAKTÖRLER.....	27
2.4.1.1. Emek Arzı	28
2.4.1.2. Emek Talebi	29
2.4.2. İSTİHDAM TÜRLERİ	30
2.4.2.1. Tam İstihdam	31
2.4.2.2. Eksik İstihdam.....	31
2.4.2.2.1 Gönüllü (İradî) İşsizlik.....	32
2.4.2.2.2 Gönülsüz (İradî Olmayan) İşsizlik	32
2.4.2.2.2.1 Mevsimlik İşsizlik	34
2.4.2.2.2.2 Dönemsel (Konjonktürel-Devri) işsizlik.....	34

2.4.2.2. 2.3 Yapısal (Strüktüel) veya Teknolojik işsizlik	35
2.4.2.2.2.4 Geçici (Arızı,Friksiyonel) işsizlik	36
2.4.2.2.3 Gizli işsizlik.....	36
2.5. ORTA MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE OKUL TÜRLERİ VE PROGRAMLARI	37
2.5. 1 Anadolu Teknik Liseleri	37
2.5. 2 Anadolu Meslek Liseleri	38
2.5. 3 Teknik liseler.....	38
2.5. 4 Endüstri Meslek Liseleri	38
2.5. 5 Kız Meslek / Meslek Liseleri	39
2.5. 6 Anadolu Kız Meslek / Anadolu Meslek Liseleri.....	39
2.5. 7 Kız Teknik / Teknik Liseler	39
2.5. 8 Anadolu Kız Teknik Liseleri.....	40
2.5. 9 Ticaret Meslek Liseleri	40
2.5. 10 Anadolu Ticaret Meslek Liseleri	40
2.5. 11 Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri.....	40
2.5. 12 Anadolu İletişim Meslek Liseleri	40
2.5. 13 Anadolu İmam Hatip Lisesi ve İmam Hatip Liseleri.....	41
2.5. 14 Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezleri (METEM)	41
2.5. 15 Çok Programlı Liseler	42
2.5. 16 Sağlık Meslek Liseleri.....	42
2.6. MODÜLER PROGRAM	43
2.7. VERİLEN BELGELER VE STATÜLER	46
2.8. YÜKSEK ÖĞRETİME GEÇİŞ.....	50
BÖLÜM 3	53
3. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN DÜZENLENMESİ.....	53
3.1. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN NİTELİKLERİ	53
3.1.1. Mesleki Teknik Eğitimin Genel Eğitimle Karşılaştırılması	53
3.1.2. Genel Eğitimden Mesleki ve Teknik Eğitime Geçiş.....	60
3.2. MİLLİ EĞİTİM ŞURALARINDA MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM	61
3.2.1 Dördüncü Milli Eğitim Şurası	61
3.2.2. Altıncı Milli Eğitim Şurası	61
3.2.3. Sekizinci Milli Eğitim Şurası	62
3.2.4. On ikinci Milli Eğitim Şurası	62
3.2.5. On üçüncü Milli Eğitim Şurası.....	63
3.2.6. On beşinci Milli Eğitim Şurası	64
3.2.7. On altıncı Milli Eğitim Şurası	65
3.3. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARINDA MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM....	67
3.3.1 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	67
3.3.2 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	68
3.3.3 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977).....	69
3.3.4 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	69
3.3.5 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	70
3.3.6 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	72
3.3.7 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995-2000)	76
3.3.8 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	83
3.4.TÜRKİYE'DE EĞİTİMİN FİNANSMANI	87
3.4.1.Eğitimin Finansmanı	87

3.4.2. Mesleki Teknik Eğitimin Finansmanı.....	93
BÖLÜM 4.	95
MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM VE İSTİHDAMA ETKİSİ	95
4.1. OKUL-İŞLETME İŞBİRLİĞİNİN GELİŞİMİ.....	95
4.1.1. MESLEKİ EĞİTİMDE OKUL İŞLETME İŞBİRLİĞİ.....	95
4.1.1.1 Okul- İşletme İşbirliğinin Amacı.....	95
4.1.1.2 Okul- İşletme İşbirliğinin Yararları	96
4.1.2 OKUL-İŞLETME İŞBİRLİĞİNE DAYANAN PROJELER	98
4.1.2.1 Okul Sanayi Ortaklaşa Projesi(OSANOR).....	99
4.1.2.2. Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi (METEP).....	100
4.1.2.3. Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Projesi (METGE)	100
4.1.2.4. Lise Mezunlarına Meslek Edindirme Projesi(LİMME)	100
4.1.2.5. Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi (MTEM).....	101
4.1.2.6. İşletmeler Üstü Eğitim Merkezleri ve MEKSA Projesi	101
4.1.2.7 Mesleki Eğitimi Geliştirme Projesi (MEGEP)	103
4.1.3 OKUL İŞLETME İŞBİRLİĞİNE YÖNELİK YASALAR.....	104
4.1.3.1 3308 Sayılı Meslekî Eğitimi Kanunu.	104
4.1.3.2 4702 Sayılı Kanun ve Getirdiği Yenilikler.....	106
4.2. TÜRKİYEDE İŞGÜCÜ PİYASASININ GENEL YAPISI ve İŞSİZLİK OLGUSU .	110
4.2.1. TÜRKİYEDE İŞGÜCÜNÜN YAPISI	110
4.2.1.1. Cinsiyet, Potansiyel Ve Yerleşim Yerine Göre İşgücü	110
4.2.1.2. Yaş Ve Eğitim Seviyesine Göre İşgücü	112
4.2.1.3 Cinsiyet Ve Ana Meslek Gruplarına Göre İşgücü	117
4.2.2. TÜRKİYEDE İSTİHDAMIN YAPISI	118
4.2.2.1. Cinsiyete Ve Yaş Gruplarına Göre İstihdam.	119
4.2.2.2. İstihdam Durumuna Göre İstihdam.....	120
4.2.2.3. Eğitim Düzeyine, Cinsiyete Ve Alana Göre İstihdam Oranı.....	121
4.2.2.4. İstihdam Durumuna Ve Eğitim Düzeyine Göre İstihdam.	123
4.2.2.5. İstihdamın Sektörel Dağılımı	124
4.2.2.6. İstihdamın Kayıtlılık Durumu.....	125
4.2.3. İŞSİZLİK.....	127
4.3. TÜRKİYEDE İŞGÜCÜ PİYASASI POLİTİKALARI	134
4.3.1. Pasif İşgücü Piyasası Politikaları.	135
4.3.2. Aktif İşgücü Piyasası Politikaları.	137
4.4. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ	139
BÖLÜM 5	143
5. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE YENİ DEĞERLER VE SORUNLAR	143
5.1 MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE YENİ DEĞERLER	143
5.1.1. Modüler Eğitim.....	144
5.1.2. Yaşam Boyu Öğrenme	145
5.1.3. Mezun İzleme Çalışmaları	146
5.2 MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE SORUNLAR.....	147
5.2.1. GENEL EĞİTİM – MESLEKİ EĞİTİM ÇATIŞMASI.....	147
5.2.2. YÜKSEK ÖĞRENİME GEÇİŞ SORUNLARI	148
5.2.3. ULUSAL MESLEK STANDARDI VE BELGELENDİRME SİSTEMİNİN BULUNMAYIŞI	149
5.2.4. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SORUNLARI	150
5.2.5 MEZUN ÖĞRENCİLERİN İSTİHDAM SORUNLARI.....	151

5.2.6. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM PROGRAMLARININ İŞ DÜNYASININ İHTİYAÇLARINAYANIT VEREMEMESİ	152
5.2.7 OKUL- İŞLETME İŞBİRLİĞİNİN SAĞLANAMAMASI.....	154
5.2.8. DONANIM YETERSİZLİKLERİ.....	155
5.2.9. OKULLARDA FİNANSMAN SORUNU.....	155
BÖLÜM 6	
YÖNTEM	157
6.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	157
6.2 EVREN VE ÖRNEKLEM.....	157
6.3 VERİLERİN TOPLANMASI.....	157
6.4 VERİLERİN ANALİZİ	158
BÖLÜM 7	159
SONUÇ VE ÖNERİLER	159
7.1. SONUÇ	159
7.2. ÖNERİLER	165
KAYNAKÇA.....	168
ÖZGEÇMİŞ	174

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ATL	Anadolu Teknik Lisesi
AML	Anadolu Meslek Lisesi
BGZ	Türk- Alman Ekonomik İşbirliği Kurumu
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
EOQ	European Organization of Quality (Avrupa Kalite Teşkilatı)
DPT	Devlet planlama Teşkilatı
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
ISCED97	International Standard Classification of Education
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
İPEP	İşgücü Piyasası Enformasyon Projesi
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanđ.
LİMME	Lise Mezunlarına Meslek Edindirme Projesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEDA	Mennonite Economic Development Associates
MEGEP	Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Projesi
MEKSA	Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı
METEM	Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezleri
METEP	Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi
METGE	Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Projesi
ML	Meslek Lisesi
MPM	Milli Prodüktivite Merkezi
MTEM	Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi
MSK	Meslek Standartları Komisyonu
MYO	Meslek Yüksek Okulları
OSANOR	Okul Sanayi Ortaklaşa Projesi
ÖSYS	Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Sınavına
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TL	Teknik Lise
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TODAİE	Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRKAK	Türk Akreditasyon Kurumu
YÖK	Yüksek Öğrenim Kurulunun
Vb.	Ve Benzeri
yy.	Yüzyıl

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 1.1 Tüm alanlar ve okul türleri.....	45
Çizelge 1.2 Verilen belgeler ile mezunların eğitime/istihdama geçişleri.....	48
Çizelge 1.3 Çıraklık eğitimi sistemi dışında alınmış olan belgelerin bu sisteme geçişte değerlendirilmesine ilişkin esaslar.....	49
Çizelge 1.4 MYO'larına girenlerin eğitim türlerine göre dağılımı.....	51
Çizelge 1.5 Yükseköğretime başvuran ve yerleştirilen aday sayılarının gelişimi.....	51
Çizelge 2.1 Yıllara göre orta öğretim kademesindeki öğrenci sayıları.....	54
Çizelge 2.2 Okul türüne göre 2004-2005 öğretim yılı öğrenci dağılımı.....	55
Çizelge 2.3 2005-2006 öğretim yılı öğrenci dağılımı.....	56
Çizelge 2.4 Genel ortaöğretimde bir dersliğe ve bir öğretmene düşen öğrenci sayıları (2004-2005 öğretim yılı).....	57
Çizelge 2.5 Mesleki ve teknik ortaöğretimde bir dersliğe ve bir öğretmene düşen öğrenci sayısı (2004-2005 öğretim yılı).....	56
Çizelge 2.6 Eğitim sisteminin şematik gösterimi.....	59
Çizelge 2.7 V. Plan döneminde liselerde sayısal hedefler (bin kişi).....	71
Çizelge 2.8 12-25 Yaş grubuna meslek kazandırıcı yaygın eğitimin V. plan dönemindeki yıllık hedefleri.....	72
Çizelge 2.9 Orta öğretimde sayısal hedefler.....	73
Çizelge 2.10 Nüfusun eğitim durumu (1990).....	77
Çizelge 2.11 Eğitimde sayısal gelişmeler.....	78
Çizelge 2.12 VII'nci Plan döneminde eğitimde beklenen sayısal gelişmeler.....	81
Çizelge 2.13 Gayri safi milli hasıla ile konsolide bütçenin, milli eğitim bakanlığı bütçe tasarısına oranları.....	89
Çizelge 2.14 Eğitim kademelerine göre öğrenci başına yıllık kamu harcamaları (1999)....	90
Çizelge 2.15 Konsolide bütçe yatırımlarından milli eğitim bakanlığı yatırımlarına ayrılan pay.....	91
Çizelge 2.16 Milli Eğitim Bakanlığı bütçe büyüklükleri	92
Çizelge 2.17 Çeşitli ülkelerin kamu bütçesinden ve GSMH'den eğitime ayrılan pay.....	93
Çizelge 2.18 Mesleki ve teknik öğretime ayrılan kaynakların GSMH ve Milli Eğitim Bakanlığı bütçe içindeki payı.....	92

Çizelge 2.19 Genel ve mesleki ve teknik orta öğretimde öğrenci başına yapılan kamu harcamaları.....	94
Çizelge 3.1 Nüfus, potansiyel işgücü ve cinsiyete göre işgücü, 1990 – 2004.....	111
Çizelge 3.2 Cinsiyete ve kırsal ve kentsel alanlara göre işgücü ve katılım oranı, 1990 – 2004.....	112
Çizelge 3.3 Yaş grubuna göre işgücü, 1990 – 2004.....	113
Çizelge 3.4 Cinsiyete ve eğitim düzeyine göre işgücü, 1990 – 2004.....	114
Çizelge 3.5 Eğitim düzeyine ve cinsiyete göre işgücüne katılım oranı, 1990-2004.....	115
Çizelge 3.6 Kentsel ve kırsal alanlarda cinsiyete ve eğitim düzeyine göre işgücü, 1990 – 2003.....	116
Çizelge 3.7 Cinsiyete ve ana meslek gruplarına göre işgücü, 1990 – 2004.....	117
Çizelge 3.8 Cinsiyete ve yaş gruplarına göre istihdam, 1990 – 2004.....	119
Çizelge 3.9 İstihdam durumuna göre istihdam, 1990 – 2004.....	121
Çizelge 3.10 Eğitim düzeyine, cinsiyete ve alana göre istihdam oranı, 1990 – 2004.....	122
Çizelge 3.11 İstihdam durumuna ve eğitim düzeyine göre istihdam, 2003.....	123
Çizelge 3.12 Cinsiyete ve ana ekonomik faaliyetlere göre istihdam, 1990 – 2003.....	124
Çizelge 3.13 Cinsiyete ve yaş gruplarına göre işsizlik, 1990 – 2004.....	128
Çizelge 3.14 Önceki işlerinin meslek grubuna göre işsizler, 1990 – 2003.....	130
Çizelge 3.15 Eğitim düzeyine, cinsiyete ve alana göre işsizlik oranı, 1990 – 2004.....	131
Çizelge 3.16 Cinsiyete ve yaş gruplarına göre eksik istihdam, 1990 – 2004.....	132
Çizelge 3.17 Cinsiyete, eğitime ve alana göre eksik istihdam, 1990 – 2003.....	134

ÖNSÖZ

Avrupa Birliğine giriş sürecinde gelişmiş ülkeler arasında yer almak isteyen Türkiye'nin sahip olduğu en önemli kaynak genç ve dinamik insan gücü potansiyelidir. Ancak bu genç nüfusun mesleki eğitimi ve istihdam edilebilir olması çok önemlidir.

Yaşanan hızlı bilimsel ve teknolojik gelişmeler ülkeleri vasıfsız işgücü ile rekabet yarışında başarısız kılmaktadır. Rekabetteki başarı günümüzde bilgi ve beceriye bağlıdır. Nitelikli işgücünü duyulan şiddetli ihtiyaç Mesleki Teknik Eğitim ülkemiz için önemli kılmaktadır.

Türkiye'de kalkınmanın hızlandırılması, istihdamın artırılması ve uluslararası standartlarda nitelikli işgücünün yetiştirilmesi için Orta Mesleki Teknik Eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Türkiye'de Orta Mesleki Teknik Eğitimin istihdamla ilişkisini incelemeye yönelik olan çalışmamızın, bu alandaki çalışmalara katkı sağlamsı dileği ile;

Çalışma süresince yapmış olduğu rehberlik ve dostça yaklaşımlarından dolayı danışman hocam sayın Prof. Dr. Canan ÇETİN'e,

Çalışmalarım sırasında gösterdiği sabır, özveri, maddi ve manevi katkılarından dolayı sevgili eşim Nimet KILIÇ'a,

Bugünlere gelmemde büyük fedakarlıklarda bulunan sevgili annem Sebahat KILIÇ'a ve sevgili babam Yaşar KILIÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

OCAK 2007- İSTANBUL

Ali KILIÇ

ABSTRACT

In this study under the topic "Secondary Vocational and Technical Education and Employment in Turkey". We tried to underline the importance of qualified workers needed in industry , the relation between Secondary Vocational and Technical Education and Employment and the effects on it caused by internal problems of Secondary Vocational and Technical Education's. This research contains seven main topics which are: Introduction and problems, The Basic Concept tutorial and the history of the Secondary Vocational and Technical Education, The revaluation of Secondary Vocational and Technical Education, The Secondary Vocational and Technical Education and the effects on Employment, The problems and new values for Secondary Vocational and Technical Education, Method, Conclusion and suggestions.

This study is built on data acquired by inspecting to commands of qualifying researches. Since our study's is evaluated in terms of employment and Secondary Vocational and Technical Education as an internal subject , the data's are acquired from the most reliable up to data researches like the Turkish society ministry of education , National planning organization the society of employment and employee . Secondary data was acquired from, scientific researches , conferences , essays on the very topics , journals , syndicates , associations, unions and regular press releases by these above mentioned. All data acquired was used accordingly to serve the topic with subjective analysis techniques.

The Connections between Secondary Vocational and Technical Education and Employment are shown with the results in our study. The outcome of our defined that major problems are caused by the lack of the development for the Secondary Vocational and Technical Education, system programs as much as the financial support for it. Another outcome was the gap that's occurs between the needs of the employer for qualified employees and educational system to provide it as asked.

Key Words: Secondary Vocational and Technical Education, Employment, Cooperation of schools and industry, industry labor, unemployment

ÖZET

Bu çalışmada “Türkiye’de Orta Mesleki-Teknik Eğitim ve İstihdam” başlığı altında Orta Mesleki-Teknik Eğitim sisteminin iş dünyasının ihtiyaç duyduğu vasıflı işgücünü karşılamadaki önemi, gerekliliği ve Orta Mesleki-Teknik Eğitim istihdam ilişkisi üzerinde durulmuş, Orta Mesleki-Teknik Eğitim sisteminde yaşanan sorunların istihdam üzerindeki etkileri saptanmaya çalışılmıştır. Çalışma ; giriş ve problem durumu, konu ile ilgili temel kavramlar ve Orta Mesleki-Teknik Eğitimin tarihsel gelişimi, Orta Mesleki-Teknik Eğitimin düzenlenmesi, Orta Mesleki-Teknik Eğitim ve istihdama etkisi, Orta Mesleki-Teknik Eğitimde sorunlar ve yeni değerler, araştırma yöntemi, sonuç ve öneriler olmak üzere yedi bölüm altında toplanmıştır.

Çalışma nitel araştırmanın veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi ile yapılmıştır. Çalışmamız Orta Mesleki-Teknik Eğitim ve istihdamı Türkiye geneli içinde değerlendirdiğinden, konu ile ilgili düzenli, güvenilir ve güncel bilgiler için Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı, Milli Eğitim Bakanlığı, İş ve İşçi Bulma Kurumu verileri temel alınmıştır. Bilimsel bildiri, konferans, makale ve süreli yayınlar ile çeşitli dernek, sendika ve meslek odaları yayınları yardımcı veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler amaca uygun olarak betimsel analiz tekniği ile değerlendirilmiştir.

Türkiye’de Orta Mesleki-Teknik Eğitim ile istihdam arasındaki ilişki çalışmamızın sonuçları ile gösterilmiştir. Orta Mesleki-Teknik Eğitim sisteminde program geliştirme, finansman sağlama, mezunların istihdamı ve iş dünyasının ihtiyaçlarına uygun işgücü yetiştirme sorunlarının bulunduğu görülmüş ve bu sorunların çözümünün okul-işletme işbirliği ile sağlanacağı sonucuna varılmıştır. Yine çalışmada Türkiye’nin istihdam, işsizlik sorunlarının çözüm merkezinde Orta Mesleki-Teknik Eğitimin nitelik kazanarak yaygınlaştırılması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Teknik Eğitim, istihdam, okul işletme işbirliği, işgücü, işsizlik

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu Bölümde Türkiye’de Orta Mesleki Teknik Eğitimin istihdamla ilişkisinin değerlendirilmesi ile ilgili olarak, araştırmanın problemi, amacı, sınırlılıkları ve önemi açıklanmaktadır. Ayrıca Orta Mesleki Teknik Eğitimin istihdam ve verimlilik üzerindeki etkileri hakkında bilgi verilerek, başlıca terimlerin tanımları yapılmaktadır.

1.1. Problemin Durumu

21.yy. bilim, teknoloji ve bilgi çağı olarak, ülkelerin kalkınmasında yetişmiş işgücünü önemli kılmıştır. Uluslar arası rekabette kalkınmışlığın en önemli ölçütü, söz konusu ülkenin sahip olduğu işgücünün niteliğidir. Dolayısıyla kalkınmayı hedefleyen toplumlarda nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde, eğitim sistemi önemli bir görev üstlenmektedir. Türkiye’de bu görev, Orta Mesleki Teknik Eğitim sistemindedir.

Türkiye’de Orta Mesleki Teknik Eğitimin, öğrencileri hem sosyal, zihinsel, duygusal yönleri ile yetiştirmeye hem de bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve uygulama yeteneğini öğrencilere kazandırmaya çalışmaktadır. Genç nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu ülkemizde, genç işsizliğin önemli boyut kazanması, insan kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmadığının göstermektedir. Bir yanda yüksek işsizlik sorunları yaşanırken, diğer yanda iş dünyasının vasıflı işgücü talebi de artış göstermektedir. Nitelikli işgücü yokluğu , hızlı teknolojik gelişmeler karşısında iş ve beyin gücü eksikliğin ve üretim unsurlarında kalite sorunun doğmasına yol açmıştır.

İşgücü piyasasının ihtiyaçlarının karşılanması, üretimde verimlilik ve kalite artışının sağlanması, işsizliğin azaltılması, çağın teknolojik gelişmelerine ayak uydurularak, kalkınmanın sağlanması gibi gereklilikler, Orta Mesleki Teknik Eğitimi gerekli kılmaktadır.

Çalışmamızda Orta Mesleki Teknik Eğitimin bu gerekliliğinden hareket edilmiş, ülkemizdeki Orta Mesleki Teknik Eğitimin-istihdamla olan ilişkisi değerlendirilmektedir.

Bireyi iş yaşamına hazırlayan, Mesleki Teknik Eğitimin programları, iş dünyasının taleplerine göre gözden geçirilmeli, gerektiğinde yeniden düzenlenmelidir. Sistemin etkin ve verimli olması ancak böyle mümkündür. İşte çalışmamızın amaçlarından biri ülkemizde Orta Mesleki Teknik Eğitimin programlarının, iş dünyasının ihtiyaçlarını karşılamadaki yetersizliğini göstermektir.

Bunun yanı sıra işgücünün sürekli değişen teknolojilere ve istihdam alanlarına uyum sağlayacak şekilde eğitilmesi için Orta Mesleki Teknik Eğitim veren kurumlar ile işletmeler ve meslek kuruluşlarına düşen sorumlulukların, sorgulanması amaçlanmaktadır.

Belirtilen gelişmeler çerçevesinde çalışmamızın 1. Giriş bölümünde Türkiye’de Orta Mesleki Teknik Eğitimin istihdamla ilişkisinin değerlendirilmesi ile ilgili olarak, araştırmanın temel problemi, amacı, sınırlılıkları ve önemi açıklanmıştır. Ayrıca çalışmamızda geçen başlıca temel kavramların tanımı yapılmıştır.

İkinci bölümde ise Orta Mesleki Teknik Eğitim sisteminin tarihsel gelişimi ile sistemi oluşturan eğitim öğretim kurumları incelenmiştir. Yapılan inceleme ülkemizde usta-çırak ilişkisine dayanan Mesleki Teknik Eğitimin ancak Cumhuriyet dönemi ile sistemli hale geldiğini ve bu dönemde kalkınmanın temel unsuru olarak görüldüğü göstermektedir.

Üçüncü bölümde ise Orta Mesleki Teknik Eğitimin düzenlenmesi ele alınmıştır. Bu konu Milli Eğitim Şuraları, Kalkınma Planları, Eğitimin Finansman sorunları çerçevesinde incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise Orta Mesleki Teknik Eğitim istihdama etkisi değerlendirilmiş, okul işletme işbirliğinin gerekliliği yapılan proje örnekleri ve yasal düzenlemelerle ele alınmıştır. Türkiye’de işgücünün ve istihdamın yapısı ise yaş, cinsiyet, eğitim ve meslek gruplarına göre incelenmiştir.

Beşinci bölümde ise Orta Mesleki Teknik Eğitiminde ortaya çıkan yeni değerler yansıtılmış, sorunlara yönelik tespitler yapılmıştır.

Altıncı bölümde araştırmanın yöntemi üzerinde durulmuştur.

Son bölümde ise genel değerlendirilmeye ve önerilere yer verilmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Türkiye’de Orta Mesleki Teknik Eğitim ve istihdam arasındaki sorunlar, eğitim kurumlarını ve iş dünyasını sıkıntıya sokmakta ve bir yandan nitelikli işgücünün yetiştirilmemesine, böylelikle vasıflı işgücü eksikliğine neden olurken diğer yandan vasıfsız işgücünün artmasıyla da işsizliğe neden olmaktadır.

Çalışmamızın temel problemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır: çalışmamız Orta Mesleki Teknik Eğitimin kurumlarında öğrencilere kazandırılan mesleki yeterlilikler çağın koşullarına ve iş yaşamının ihtiyaçlarına uygun mudur? Sorusuna yanıt arayacaktır.

1.2.1 Alt Problemler

1. Eğitim kurumları ile işletmeler arası eşgüdüm ne düzeydedir? Nasıl sağlanmalıdır?
2. Mesleki Teknik Eğitim ülke kalkınmasını ne ölçüde etkilemektedir?
3. Öğretim programlarının hazırlanmasında işletmelerin rolü ne olmalıdır?
4. Eğitime ayrılan finansmanın eğitim niteliği üzerindeki etkisi nedir?
5. Orta Mesleki Teknik Eğitime yönelik yapılan yasal düzenlemeler ne kadar yeterli olmaktadır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma vasıflı ara insan gücünü yetiştiren Orta Mesleki Teknik Eğitim kurumları ile bu işgücünü istihdam eden kurumlar arasındaki arz ve talep dengesinin kurulması, ihtiyaca uygun kalitede öğrenci yetiştirilmesi ve mevcut öğrencilerin hizmet içi eğitime alınmasının gerekliliğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Çalışma sonucunda elde edilen veriler, Orta Mesleki Teknik Eğitimin eksiklerinin tespitinde, gelişin sürecinin gözlenmesinde ve niteliğinin artırılmasında yapılması gerekenlere ilişkin görüşler ortaya koyması açısından da önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışmanın ilgili kurum ve kuruluşlar için bir kaynak olarak katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

1. Çalışmada kullanılan bilgi ve dokümanlar geçerli ve güvenilirlerdir.
2. Verilerin değerlendirilmesinde kullanılan betisel analiz amaca uygun olarak yapılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sağlıklı olarak gerçekleştirilebilmesini sağlamak ve belirtilen amaçlara ulaşmak için çeşitli sınırlamalar yapılmıştır . Araştırmada yapılan sınırlamalar şunlardır:

1. Araştırma Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitim veren orta öğretim kurumları ile sınırlıdır.
2. Araştırmada Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitim veren yüksek öğretim kurumları kapsam dışı tutulmuştur.
3. Araştırmadaki veriler TÜİK, MEB, DPT, İŞKUR, ÖSYM, gibi kurumların; çeşitli dernek, vakıf ve sendikaların; bilimsel nitelikteki süreli yayınların konuyla ilgili açıklanmış görüşmeler, planlar ilgili araştırmalar, kanunlar ,yönetmelikler ve diğer dokümanların amaçlar çerçevesinde incelenmesi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Mesleki Teknik Eğitim: Bireyin tercih ettiği bir mesleki alandaki faaliyetleri etkili bir şekilde yürütebilmesi için gerekli bilgi, beceri ve tavırlarla ilgili kabiliyetlerinin geliştirilmesini amaçlayan eğitim şeklidir.(Alkan, Doğan, Sezgin,1988)

İstihdam: Çalışmaya muhtaç ve buna gücü olan herkese geçinebileceği bir gelir sağlamak amacıyla ile , faydalı bir uğraşı sağlamak.(Zeytinoğlu,1976)

İşgücü Seviyesi: İnsan sayısı olarak emek arzının potansiyel gücü.(Zaim,1981)

İşsizlik: Talep yetersizliğinden dolayı insan gücünün bir bölümünün çalıştırılmaması durumu.(Eyüboğlu,1989)

BÖLÜM 2

2. KONU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR TANIMLARI, ORTA MESLEKİ EĞİTİMİN ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. ORTA MESLEKİ EĞİTİM, İSTİHDAM

Genel anlamda eğitim “bireyin davranışlarını istenen yönde değiştirme süreci” olarak tanımlanabilir.¹ Bireylerin toplumsal yaşamda birliği sağlayıp, uyumlu yaşayabilmeleri için gerekli ortak davranış biçimleri ancak eğitimle kazanılabilir. Çünkü bireyin davranışındaki değişim; Eğitim süresince kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla gerçekleşir.² Böylece; Eğitimde amaç , bireyleri iyi insan iyi vatandaş olmanın yanında nitelikli, araştıran ve üreten bir işgücü olarak yetiştirmektir. Bu amacın gerçekleşmesi günümüzde en çok okullar aracılığıyla olmaktadır.

Günümüz Eğitim Sisteminin yapısına bakıldığında ise, Mesleki Teknik eğitim programlarının yapısal niteliğinden dolayı çok çeşitli Mesleki Teknik Eğitim kavramları mevcuttur. Örneğin Mesleki Teknik Eğitim;

- 1-İş için eğitimidir
- 2-Belirli özel konuların eğitimidir
- 3-Pratik sanatlar eğitimidir
- 4-Çalışanların eğitimidir.

5-Bireyin tercih ettiği bir mesleki alandaki faaliyetleri etkili bir şekilde yürütebilmesi için gerekli bilgi, beceri ve tavırlarla ilgili kabiliyetlerinin geliştirilmesini amaçlayan eğitim şeklidir.³

Bu farklılıklar içindeki ortak nokta ise mesleki eğitimin öğretim süreci, meslek ve bireyden oluşan üç boyutlu bir süreç olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında mesleki ve teknik eğitim “bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu olan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri

¹ Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, İşletmelerde Meslek Eğitimi Ders Notları, Ank, 1998, s.1

² Nurettin Fidan ve Münire Erdem, Eğitim Bilimlerine Giriş, Repa Eğitim yayınları, No:1, Ank, 1988, s.5

³ C.ALKAN, H.DOĞAN, İ.SEZGİN, “Mesleki Ve Teknik Eğitimin Esasları”, Alkım yay. İst, 1988, s.2

ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırarak, bireyi fiziksel, sosyal, zihinsel, duygusal, ekonomik ve kişisel yönleriyle dengeli biçimde geliştirme süreci” olarak tanımlanabilir.⁴

Mesleki Teknik Eğitim yönelik olduğu amaçlara ve uygulama şekillerine göre temel mesleki eğitim, teknik eğitim, çıraklık eğitimi, orta mesleki teknik eğitim, vb. şekillerde kendi içinde farklılaşmaktadır. Şöyle ki;

Temel Mesleki Eğitim “bireyin iş hayatında belirli bir meslek yada meslekler ailesinde işe giriş yapabilmesi için gerekli olan en düşük standartlar düzeyinde bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları ile genel ve mesleki kültür kazandıran eğitim.” sürecidir

Teknik Eğitim “İleri düzeyde fen matematik bilgisi ile uygulamalı teknik yetenekleri gerektiren, meslek hiyerarşisinde orta ve yüksek kademeler arası düzey için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazandıran ileri düzeyde bir meslek eğitimidir.”

Çıraklık Eğitimi ise “yetkili otoritelerce kabul edilmiş çıraklık standartlarına göre düzenlenmiş çırak ile işveren yetkili temsilcisi tarafından imzalanmış bir çıraklık sözleşmesi esasına göre, mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını çırakta ilke olarak iş içerisinde geliştirme sürecidir.”⁵

Mesleki ve teknik orta öğretim; öğrencileri genel orta öğretimin amaçları ile birlikte onları iş ve meslek alanlarına insan gücü olarak yetiştiren ve yüksek öğretime hazırlayan öğretim kurumlarıdır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 29. maddesi gereğince, küçük yerleşim birimlerindeki okulların bina ve tesislerinden, eğitim araçlarından, öğretmen ve diğer personelinden azami derecede faydalanmak ve böylece kaynak israfını önlemek amacıyla çok programlı liseler açılmaktadır. Bu okullar genel lise ve meslek lisesi programlarının bir yönetim altında uygulandığı okullardır. İlköğretim üzerine öğrenim süresi 4 yıl olan ve öğrencilere; orta öğretim seviyesinde asgari genel kültür kazandırılması ve çeşitli meslek alanlarında endüstrinin ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duyduğu mesleki formasyon verilmesi suretiyle öğrencileri iş alanlarına ve yüksek öğretime hazırlayan programlar uygulanmaktadır.

⁴ C.ALKAN, H.DOĞAN, İ.SEZGİN, “Mesleki Ve Teknik Eğitimin Esasları”, Alkım yay .İst, 1988, s.3

⁵ C.ALKAN, H.DOĞAN, İ.SEZGİN, “Mesleki Ve Teknik Eğitimin Esasları”, Alkım yay .İst, 1988, s.3-6

Öncelikle küçük yerleşim birimlerinde mesleki ve teknik eğitim alanında faaliyet gösteren ve kapasitelerinin çok altında öğrencisi bulunan mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumları, etkinliği ve verimliliği sağlamak amacıyla mesleki ve teknik eğitim merkezi adı altında tek yönetimde birleştirilmiştir. Bu uygulamaya valiliklerin görüş ve teklifleri doğrultusunda devam edilecektir. ⁶

Görüldüğü gibi Mesleki Teknik Eğitim yoluyla bireylerin yeteneklerinin geliştirilerek belirli bir meslek edinmeleri amaçlanmaktadır. Bu durumda Mesleki Teknik Eğitim hem sosyo-ekonomik gelişim hem de bireysel gelişim için gereklidir.

İSTİHDAM

İstihdam'ın sözlük anlamı “Kullanma, hizmete kabul etme demektir”⁷demektir. Genel anlamda ise çalışmaya muhtaç ve buna gücü olan herkese geçinebileceği bir gelir sağlamak amacıyla,faydalı bir uğraşı sağlamak şeklinde de tanımlanmaktadır.⁸ İstihdam kavramı hem iktisatçılar sosyal siyasetçiler tarafından ele alınmaktadır. İktisatçılar için istihdam,üretim faktörlerinden emeğin üretim sürecine katılmasını ifade ederken;sosyal siyasetçiler için istihdam,üretim faaliyetinin amacı olan insan unsurunun hem kendisinin hem de geçindirmekle yükümlü olduğu kişilerin geçinmelerini sağlayacak geliri elde etme sürecidir.⁹ Bu iki bakışın yanı sıra, istihdamın ne olduğunun belirlenmesinde öncelikle “ekonomik kaynak” kavramı ile “üretim faktörü” kavramı arasındaki ayrımın belirtilmesi gerekir. Bir toplumda ekonomik kaynaklar,üretim etkinliklerine katılmayan ancak istenildiğinde belirli bir değişimden sonra üretime katılan doğa ve insan kaynaklarıdır. Üretim faktörü ise üretim amacı ile doğrudan doğruya kullanılabilen,bu iş için yetiştirilmiş öğelerdir. Kaynak ve faktör ayrımılması hem doğal kaynaklarda hem de insan gücünde geçerlidir. Bir insanın üretim faktörüne dönüşebilmesi için,bir yatırım anlamında bir emeğin harcanmış olması gerekir. İnsanları üretici kılan her türlü eğitim çabası bu anlamda bir yatırım sayılabilir.

⁶ T.C.Millî Eğitim Bakanlığı,Araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı,2006 Mali yılı Bütçesine İlişkin Rapor,Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi – Ankara 2005

⁷ Ferit Develioğlu,Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik LügatAnk.,1986

⁸ Erol Zeytinoğlu,Türkiye Ekonomisi,İst.,1976,s.98

⁹ Yusuf Alper,İş ve işçi Bulma Kurumu;II. İstihdam Haftası Tebliğleri,1992,Ank.,s.183-186

Buna göre istihdam kavramı, tüm faktörlerin hizmet anlamında kullanımını ifade etmekle birlikte,istihdam denildiğinde ilk akla gelen insan gücünün kullanılması olmaktadır. Çünkü insan emeği üretim faktörü olarak, istihdam sorununun en önemli ögesidir.¹⁰ Bu özelliğinden dolayı istihdamın asıl önemi,sosyal ihtiyaçları olan üretim faktörü olması ve sadece ekonomik yapıyı değil, sosyal yapıyı da etkilemesidir. İstihdam olanaklarının toplum üzerindeki bu baskın yapısı,istihdama yönelik eğitim çalışmalarının gerekliliğini göstermektedir. Böylece çalışmamızda amaç, Orta Mesleki-Teknik Eğitimin istihdam,istihdam edilebilirlik,verimlilik açısından değerlendirilmesidir.

2.2. ORTA MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN ÖNEMİ

Son yıllarda yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler hem birey-toplum yaşamını etkilemiş hem de sosyal ,kültürel ve ekonomik alanlarda köklü değişimlere yol açmıştır. Bu değişim sürecinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler vatandaşlarına daha kaliteli ve verimli eğitimi sağlamak amacıyla tüm olanaklarını kullanmaktadır. Bununla amaç iş gücünün en ekonomik şekilde kullanılarak üretim artışını sürekli hale getirmek ve toplumların refah düzeyini yükseltmektir.

Genel olarak bakıldığında bir ülkenin gelişimini etkileyen temel faktörler:

- 1- Doğal kaynaklar
- 2- Sermaye
- 3- İnsan gücü
- 4- Yönetim
- 5- Girişim olarak sıralanabilir.

Burada ana unsurlar doğal kaynaklar ve insan gücüdür. Bu iki unsurdan gerektiği gibi yararlanarak yüksek düzeyde üretim sağlamak bir ülkenin gelişimi için temeldir. Bu ise ancak eğitimle mümkündür.¹¹

Eğitim,ekonominin üretim kapasitesini arttırmada önemli bir yatırımdır. Çünkü eğitim,iş gücünün kalitesini yükselten temel bir unsurdur. İş gücü ne kadar iyi yetişmiş ise etkin

¹⁰ Dilek Eyüboğlu,İstihdam ve Verimlilik,MPM.yay.,Ank.,1998,S.12

¹¹ C.ALKAN, H.DOĞAN, İ.SEZGİN, “Mesleki Ve Teknik Eğitimin Prensipleri”, Ankara, 1976, s.4

üretim tekniklerini öğrenme ve uygulama o ölçüde verimli olacaktır. Ayrıca kişi başına eğitim harcamalarının düşük olduğu ülkelerde iş gücü verimliliğinin de düşük olduğu görülmektedir.¹² Verimliliği arttırmanın yolu,kaynakları hem yararlı ve etkin kullanmaktan hem de ürün ve hizmetlerin kalitesini arttırmaktan geçer. Bu nedenle gerek teknolojik üretimde gerekse yeni teknolojilerin kullanımında teknoloji bilen ve uygulayabilen iş gücüne ihtiyaç vardır.¹³ Bu ihtiyacı karşılayacak yeterli nicelik ve nitelikte teknik insan gücü yetiştirmek ise Mesleki Teknik Eğitim kurumlarına düşmektedir.

Diğer yandan insan yaşamının temel gereksinimlerinin beslenme,barınma,sağlık ve eğitim olduğu herkesçe bilinmektedir. Yapılan araştırmalar,bireyin yaşamını etkileyen başlıca kurumların:

- 1- İş ve meslek
- 2- Eğitim ve okul sistemi
- 3- Dini kurumlar
- 4- Aile
- 5- Hükümet gibi temel sosyal kurumlar olduğunu göstermektedir.Gençlerin gereksinimlerine yönelik araştırmalar ise bu gereksinimlerin:

- 1- Meslek eğitimi
- 2- Yurttaşlık ilgisi
- 3- Mesleki rehberlik
- 4- Kişilik geliştirme konularında yoğunlaştığını göstermektedir.

Tüm bu hususlar insan yaşamında iş ve eğitimin diğer bir değişle mesleki teknik eğitimin önemli bir yer tuttuğunun somut göstergeleridir. Ayrıca insanlık tarihinin her döneminde genel eğitim politika ve uygulamalarında meslek eğitime yer verilmiş olması bu gereksinimin doğal bir belirtisidir. Gerçekten meslek eğitimi bireyin yaşamında bireysel, sosyal, ekonomik, kültürel ve ulusal gereksinimlerin karşılanmasında zorunlu olan bir eğitimidir.¹⁴

¹² M. Kemal Biçerli,Çalışma Ekonomisi,İst.,Beta yay,2000,s.255

¹³ M.E.B.,Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimde Gelişmeler,İst,1991,s,15

¹⁴ C.ALKAN, H.DOĞAN, İ.SEZGİN, “Mesleki Ve Teknik Eğitimin Prensipleri”, Ankara, 1976, s.4

Türkiye’de ise,Mesleki Teknik Eğitimin yaygın eğitim içindeki payının artırılması,örgün eğitim ihtiyaçları karşılayabilecek hale getirilmesi,çağdaş bilgi ve teknolojilere uyum sağlayacak programların uygulanması,önemini koruyan konulardır. İleri teknoloji kullanan iş kollarında nitelikli eleman eksikliği bulunmasına rağmen,işsizlik oranının oldukça yüksek olduğu Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitim toplum geleceği için önem taşımaktadır. 21.yy. da toplumların bilgi ve teknoloji ile ayakta kalabildikleri düşünülürse, Mesleki-Teknik Eğitimin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

2.3. MESLEK VE TEKNİK EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu konu başlığı altında meslek ve teknik eğitimin tarihsel gelişimine değinilecektir.

2.3.1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMDE MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM

Cumhuriyet öncesi dönemde mesleki teknik eğitim, Ahilik, Gedik, Enderun Mektebi, 18.yy. ve 19 .yy.’ki Gelişmeler başlıkları altında incelenecektir.

2.3.1.1. Ahilik

Arapça bir terim olan “Ahi” kardeş anlamına gelmektedir.¹⁵ Bir teşkilat olarak ise Ahilik, Ahi Evran tarafından 13.yy’da Kırşehir de kurulmuş ve kısa sürede tüm Anadolu da yaygınlaşmıştır.¹⁶Ahilik, 13.yüzyıldan 20 yüzyıla kadar Anadolu’daki esnaf ve sanatkarlar birliklerine verilen isimdir.¹⁷ Bu yönüyle Ahiliğin bir mesleğe bağlı ve bir arada yaşayan insanlar arasında sosyal,ekonomik ve kültürel düzeni sağlamak amacıyla kurulmuş bir teşkilat olduğu söylenebilir. 18.y.y. ve 19 .y.y.’ki Gelişmeler

Ahilikte mesleki eğitim yamak-çırak-kalfa-usta silsilesi şeklinde kademelendirilmiş, genel eğitim ile mesleki eğitim bir bütünlük içinde uygulanmıştır. Zaviyelerde genel eğitim yapılırken,çalışma-iş hayatında meslek eğitimi verilmiştir.¹⁸ İş içerisinde yapılan eğitimde zamana uyma,çalışmaya teşvik,ahlaki bilinç,birlik,meslek bilgisi gibi etkinliklere yer

¹⁵ Mehmet Taşpınar,Elazığ ve Malatya da Çıraklık Eğitimi ve Sorunları,Elazığ 1992,s.35

¹⁶ Ziya Kazıcı,Mehmet Şeker,İslam-Türk Medeniyet Tarihi,İst,1980,s.241-244

¹⁷ Neşet Çağatay,Bir Türk Kurumu Olan Ahilik,Ank,1985,s.47

¹⁸ Yusuf Ekinci,Ahilik ve Mesleki Eğitim,İst,1989,s.38

verilmiştir. İş dışı eğitim ise toplumsal nitelikte olup,doğru davranışları kazandırma eğitimidir. Dersler ücretsiz olup dini, ahlaki ve mesleki bilgiler birlikte öğretilmiştir.¹⁹

Yamaklık süresi iki yıldır ve yamak olmak için on yaşından küçük olmak gerekirdi. Ücret almayan yamağa, önce okuma-yazma öğretilir ve ancak iki yıl sonra törenle çıraklığa terfi ettirilirdi.

Usta-çırak ilişkisinin açıkça belirtildiği Ahilik sisteminde çıraklığa alınan kişiye mesleki bilgiler ustası tarafından kolaydan zora doğru öğretilirdi. Çırak ustasına itaat etmek zorundaydı. Loncanın rızası olmadan iş yerini terk edenler, başka bir iş yeri tarafından çıraklığa kabul edilmezdi.²⁰

Çıraklık süresi genelde 1001 gündür.²¹ Bu süreyi tamamlayanlar törenle kalfalığa terfi ederdi. Kalfalığa terfi eden kişi, o esnafa özgü elbiseyi ilk defa törenle giyerdi.²²

Kalfalık süresi ise üç yıldır. Kalfalıktan ustalığa geçebilmek için hem üç yıllık iş tecrübesi hem de bu süre içinde mert, dürüst, yiğit olmak, arkadaşlarla iyi geçinmek, işe bağlılık göstermek ve işyeri açabilecek kadar becerili olduğunu kanıtlaması gerekmektedir.²³

Görüldüğü gibi Ahilik eğitimi usta-çırak ilişkisine dayanan disiplinli bir eğitim uygulamasıdır. Ahiliğin eğitim yapısı ile günümüz Mesleki eğitiminin önemli bir parçası olan çıraklık eğitimi arasında

- Temel eğitimin verilmesi
- İşletme içi ve işletme dışı eğitim yapılması
- Çıraklık sözleşmesi ve çıraklık mevzuatı
- Meslek eğitimi

gibi temel konularda ortaklıklar söz konusudur.²⁴ Ancak bunun yanında Ahilikteki mesleki standartların ve kalite kontrolünün günümüzde aynı titizlikte olmadığı söylenebilir.²⁵

¹⁹ Mehmet Taşpınar,a.g.e.,s.37-38

²⁰ Ülker Akkutay,Türkiye’de Çıraklık Eğitim,Ank,1993,s.15

²¹ Mehmet Taşpınar a.g.e.,s.38

²² Orhan Tuna ,Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitim,Ank,1973,s.27

²³ Ülker Akkutay ,a.g.e.,s.16-17

²⁴ Ülker Akkutay ,a.g.e.,s.18

²⁵ Mehmet Taşpınar a.g.e.,s.40

2.3.1.2. Gedik

“Gedik”, tekel, imtiyaz anlamına gelmektedir. 1727 yılında esnafın sayısı “ustalık” olarak sınırlandırılmış ve buna gedik denilmiştir. Süreç içinde ise ustalık hakkıyla birlikte alınıp,satılan veya devir edilebilen sanat aletlerine gedik adı verilmektedir. Bu durum kalfaların ustalık dönemleri geldiği halde gediklere sahip olmamasından dolayı kalfalık süresinin uzamasına yol açmış ve bu nedenle usta-kalfa çatışmasına yol açmıştır. Var olan çatışmalarla Ahiliğin doğal yapısı zarar görmüş ,Ahi babanın yerini seçimi kadı tarafından yapılan ve devlet memuru olan kâhya (kethuda) almıştır. Böylece Ahi birlikleri baba-oğul ilişkilerinin geçerli olduğu birlik yapısından uzaklaşmış ve ancak 1860 yılına kadar bu statü içinde var olabilmışlerdir.²⁶

2.3.1.3. Loncalar ve Enderun Mektebi

Lonca kelimesi,teknik bir kavram olarak,ham madde dağıtımının yapıldığı yer anlamda kullanılmıştır.²⁷ Ancak esnaf ve sanatkarlar içinde yabancı unsurların artması,dükkan açma yetkisinin alınır satılır hale gelmesi gibi nedenlerle din ayırımı olmaksızın esnafın çarşının belli bir yerinde toplanmaya başlamıştır. İşte bu süreç içinde esnaf birliklerince yapılan yerine ve teşkilatın kendisine “Lonca” denilmiştir.²⁸ Belirli dinsel yapıdan uzak olan lonca teşkilatının ana amacı,üyesi olan tüccar ve sanatkarın haklarını korumaktı. Loncaya üye olmak mecburdu ve ahilikte olduğu gibi Ahi Evran’a bağlı olan Loncalarda çıraklık,kalfalık ve ustalık gibi ayrı meslek basamakları vardı. Usta ancak pirinin kendisine törenle yetki vermesi halinde dükkan açabilirdi. İş ahlakının değişmez bir kural olduğu Loncalarda, kanaatkarlık,el işçiliğine değer verme, başarıyı önemseme, geleneklere ve disipline bağlı kalma, meslek sırrını saklama gibi temel kurallar vardı.²⁹ Lonca teşkilatına 1912 yılında çıkarılan kanunla son verildi.

Enderun Mektebi Osmanlı Devletinde nitelikli devlet yöneticileri yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Öğrencileri devşirmeler arasından seçilen Enderun Mektebi belli bir sanayi eğitim ve yaygın eğitim yeri olmamakla birlikte usta- çırak ilişkisine dayalı eğitim anlayışının benimsendiği bir eğitim ocağıdır.

²⁶ Mehmet Taşpınar a.g.e.,s.40-41

²⁷ Sabahattin Güllülü,Ahi Birlikleri,İst,1977,s.106

²⁸ Mehmet Taşpınar a.g.e.,s.42-43

²⁹ Kemal Turan,Mesleki Teknik Eğitimin Geliştirilmesi ve Mehmet Rüştü Uzel,1992,İst,s.31-32

Enderun mektebinde öğrenciler iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grup Acemi Oğlanlar adını taşır. Acemi Oğlanlar, Hristiyan ailelerden toplanan ve Yeniçeri ocağı için yetiştirilen çocuklardır. Acemi Oğlanlara bir yandan kışlalarda ağır bir eğitim ile askerlik için gerekli kuvvet kazandırılırken, diğer yandan demircilik, kalaycılık, berberlik, marangozluk gibi alanlarda eğitim verilirdi. İkinci grup ise İç Oğlanlar adını taşır. İç Oğlanlar Enderun Mektebi içinde daha çok kültürleştirme ve disiplinleştirme süreçlerinden geçirildikten sonra askerlik, yöneticilik, edebiyat el sanatları, hattatlık gibi alanlara yönlendirilen öğrencilerdi.

Belirtilen yapılanma içinde Enderun'un temel amacı usta-çırak ilişkisi içinde elit bir eğitimle idari kadrolara insan yetiştirmektir.³⁰

2.3.1.4. 18. yy. ve 19. yy.'ki Gelişmeler

18.Yüzyıldaki yenileşme hareketleri ilk olarak askeri alanda olmuştur. Hem askeri hem de ekonomik açıdan batı dünyasının gerisinde kalan Osmanlı Devleti ilk olarak Batı okullarındaki eğitim sistemine benzeyen okullar açmıştır. İlk olarak III. Selim tarafından 1773'de Mühendishane-i Bahr-i Hümayun ve 1795'de Mühendishane-i Hümayun adları ile askeri ve teknik okullar açılmıştır.³¹ Böylece hem teknik bilgilerin öğrenilmesi için Avrupa'ya öğrenci gönderilmiş hem de Avrupa'dan askeri ve teknik okullar için uzmanların getirilmesi sağlanmıştır.

Bu dönemde II. Mahmut'un 1824 yılında çıkarttığı ferman çıraklık eğitimi açısından önemlidir. Fermanda çocukların temel eğitimlerini tamamlamadan çıraklığa verilmesi yasaklanmıştır. Ustaya verilme çağı gelen çocuk okul hocası ve velisi tarafından kadıya gösterilir ve kadıdan çocuğun çalışması için izin tezkeresi alınır. İzin tezkeresi olmayan çocuk esnaf yanına çırak olarak alınmazdı. Çocuğun kimsesi yok ve çalışmak zorunda ise ustası onu çalıştırabilirdi. Ancak ustası, çocuğu belli dönemlerde okula gönderip, buluş çağına kadar okutmak zorundaydı.³²

³⁰ Ülker Akkutay ,a.g.e.,s.26-27

³¹ C.ALKAN, H.DOĞAN, İ.SEZGİN, "Mesleki Ve Teknik Eğitimin Prensipleri", Ankara, 1976, s.43

³² Ülker Akkutay ,a.g.e.,s.20-21

19.Yüzyılda ise Osmanlı Devleti için tarım ve sanayide gelişimlerin yaşanmadığı, tezgah ve lonca sisteminin çöküntüye uğradığı bir dönem olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde açılan okullar daha çok tarım ve sanayi alanına yönelik olmuştur.Bu amaçla Abdülmecit tarafından 1847’de ilk ziraat mektebi, 1848 yılında sanayide çalışacakları yetiştirmek için ilk Sanayi Mektebi açılmıştır.

“Bu okulların öğretim süresi 13 yıldır.1889’da uygulanmaya başlayan bir yönetmelikle okullar üç devreye ayrıldı. İhtiyat sınıfları adı verilen birinci devrede öğretim süresi 3 yıldır. Çocuklara bu devrede ilkokul düzeyinde bilgiler verilirdi. Bu devreyi tamamlayan öğrenciler, öğretim süresi 5 yıl olan idadi sınıfında okurlardı. Öğrenciler, haftada 3 gün teorik eğitim görürler, geri kalan günlerde de fabrikalarda çalışırlardı. Sanayi sınıflarının öğretim süresi 5 yıldır. Öğrenciler, bu devrede tamamen pratik öğretim yaparlardı. Buradan mezun olanlar, ordunun sanayi sınıfında görev alırlar yada fabrikalarda çalışırlardı.”³³

1857’de kurulan “Maarif Nezareti Nizamnamesinde” mesleki okul ve programlara yer verilmiş ancak uygulamada önemli bir gelişme olmamıştır. 1869 “Maarif Umumiye Nizamnamesiyle” de Mesleki ve Teknik öğretimin sadece yüksek kısmı bu bakanlığın sorumluluğuna verilmiştir.

19 Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Erkek Teknik Öğretim, Kız Teknik Öğretim ve Ticaret Öğretimi alanlarında okullar açılmaya başlanmıştır. Bu okulların öncülüğünü yapan Mithat Paşanın 1861’de “İslahathane” adıyla Niş’ de açtığı okulun ardında 1864’de Rusçuk ve Sofya’da ,1868’de İstanbul’da ilk erkek teknik öğretim okullarının temeli atılmıştır.³⁴

İslahhaneler için hazırlanan yönetmeliğe göre, çocuklara derslerde genel bilgiler verilirken, atölyelerde terzilik, matbaacılık, dokumacılık vb. sanatlar öğretilmekteydi. Birinci sınıf imtihanını kazananlara “çıraklık”, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfı bitirenlere “kalfalık”, son sınıfı bitirerek diploma almaya hak kazananlara da “ustalık” hakkı tanınmıştır.³⁵

³³ Kemal Turan,Mesleki Teknik Eğitimin Geliştirilmesi ve Mehmet Rüştü Uzel,M.E.B. yay., İst,1992,s.33

³⁴ C.ALKAN, H.DOĞAN, İ.SEZGİN, “Mesleki Ve Teknik Eğitimin Esasları”, Alkım yay.,İst,1998, s.37

³⁵ Yahya Akyüz,Türk Eğitim Tarihi,Ank.,1985,s.148-149

1859'da İstanbul'da açılan Cevri Kalfa Mektebi, ilk kız sanat okulu olarak kabul edilir. Bunun ardından Mithat Paşa tarafından 1865'de Rusçuk'ta, Ahmet Vefik Paşa tarafından 1869'da İstanbul Yedikule'de, 1878'de Üsküdar'da, 1879'da Cağaloğlu'nda Kız Sanat okulları açılmıştır. Bu okullarda öğretim süreleri 5 yıl olup, ilgili yönetmeliğe göre genel bilgiler (Tarih, Coğrafya, Kur'an, Matematik, vb.) yanında atölyelerde nakış, biçki-dikiş, resim, çiçek, vb. uygulamalı bilgiler verilmiştir.

1883 Yılında İstanbul'da "Hamidiye Ticaret Mektebi Alisi" adıyla ilk ticaret okulu açılmıştır. Yönetmeliğe göre okulun teşkilatı idadi ve fenni adıyla iki kısma ayrılmıştır. İdadi kısmında genel bilgiler verilirken, fenni kısmında meslek dersleri ve yabancı il öğretilmiştir. II. Meşrutiyet döneminde 1908 yılında adı "Ticaret Mektebi Alisi" olarak değişen okullarda öğretim programındaki değişiklikten dolayı İngilizce ve Almanca mecburi ders olmuş ve 3 yıllık orta dereceli kısım, 3 yıllık yüksek dereceli kısım ayrımı yapılmıştır. Orta kısımda genel ticaret bilgileri uygulamalı olarak, yüksek kısımda da teorik dersler verilmiştir.³⁶

Böylece görüldüğü gibi pratik bölümde iş yaşamı, iş bilgisi öğretilmiştir. Ayrıca bu dönemdeki önemli gelişmelerden biri gerek iş gücü istihdamı sağlamak gerekse Mesleki eğitim zorunluluğu getirmek amacıyla 1909 yılında çıkarılan kanundur. Bu kanuna göre çalışma gücüne sahip olan ve geçinecek geliri olmadığı halde çalışmayan kişiler idari takibe alınmaktadır. Gönderildikleri yerlerde bir meslek öğrenmeye karşı koyanlar 3 aydan 1 yıla kadar hapisle cezalandırılmaktadır.³⁷

Bu gelişmelerin ardından 1914 yılında ilk çırak okulları İstanbul'da açılmıştır. Bu okulların açılış amacı, mesleği öğrenip yapmaktan çok okuma çağında olup ta okuma imkanı olmayan çocuklara ilk öğretimi temin etmektir. Ancak okulların açıldığı yıllarda Osmanlı İmparatorluğunun savaş içinde bulunması bu okulların gerektiği gibi gelişmesini önlemiştir.³⁸ Osmanlı İmparatorluğunun I. Dünya savaşından yenik ayrılması ile meslek okullarının bir kısmı yurt sınırları dışında kalırken, bir kısmı kapatılmış ve geriye kalanlarsa yetersiz koşullarda faaliyetlerine devam etmişlerdir.

³⁶ Kemal Turan, Mesleki Teknik Eğitimin Geliştirilmesi ve Mehmet Rüştü Uzel, M.E.B. yay., İst, 1992, s.33

³⁷ Orhan Tuna, Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim, Ank, 1973, s.39-40

³⁸ Orhan Tuna, Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim, Tisk, Ank, 1973, s.38-39

Belirtilen çerçeve içerisinde Cumhuriyet Öncesi Mesleki-Teknik Eğitimin özellikleri şu şekilde özetlenebilir.

Mesleki Teknik Eğitim 12.yüzyıldan 18 yüzyıla kadar ;geleneksel usullerle ve bir sistem dahilinde esnaf ve sanatkarlar teşkilatında yürütülmüştür. Selçuklu da Ahilik, Osmanlı da Lonca ve Gedik adını alan bu teşkilatlanmalar esnaf ve sanatkarı disipline etmiş, toplumda iş ve ticaret ahlakını korumuş ve aynı zamanda yetiştirilenlerin istihdamını sağlamıştır. 18. ve 19. yüzyıllardaki gelişmeler sadece reform olarak kalmış ve beklenen sonuçlar alınamamıştır. İçinde bulunulan siyasi ve sosyal bunalımlar, okulların yerel ihtiyaçlara göre kurulması, mesleki eğitimin genel eğitimin dışında düşünülmesi, eğitim programı, öğretmen ve eğitim olanaklarına ilişkin ortak bir standardın bulunmaması gibi nedenler bu sonuçsuzluğun nedeni olarak görülebilir.

2.3.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM

I. Dünya savaşında ve kurtuluş savaşında teknik eleman eksikliğinin fazlasıyla yaşanmış olması, ekonomik ve sosyal gelişmeler için bireylerde yeni yeteneklerin geliştirilmesi zorunluluğu ve genel beceriye sahip işçi boşluğunu doldurmak ihtiyacı gibi nedenlerden dolayı Mesleki-Teknik Eğitime Cumhuriyetin ilk yıllarında itibaren büyük önem verilmiştir.³⁹ Özellikle 1930'lerden sonra ekonomik kalkınma ve sanayileşme çabalarına paralel olarak Mesleki ve Teknik Eğitime yönelik çalışmalar yapılmıştır.

1920'li yıllar Mesleki Teknik Eğitimin temel kavram ve ilkelerin oluşturulduğu, genel eğitim sistemi içinde ele alındığı bir dönem olmuştur. Bu amaçla 1924 yılında John Dewey,1925 yılında Alman ticaret ve sanayi müşaviri Kühne ,1926 yılında Belçika'nın Brüksel şehri Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürü Ömer Buyse, Milli Eğitim Bakanlığı'nın davetlisi olarak Türkiye'ye gelmişlerdir. Uzmanlar yaptıkları incelemeler sonucunda hazırladıkları raporlarla bütçe ,örgüt, eğitim programları gibi alanlarda uygulanacak eğitim politikalarının belirlenmesinde etkili olmuşlardır.

J. Dewey, ilkokuldan sonra iş hayatına girecekler için orta dereceli meslek okullarının açılmasını ;M.E.B.'nin Mesleki Teknik Eğitimle ilgili görevlerini yapabilmesi için merkez

³⁹ Hıfzı Doğan, Cumhuriyet Döneminde Eğitim,M.E.B. yayın no:91,İst.1983,s.360

örgütünde düzenlenme yapılmasını; önermiş ve okul-endüstri işbirliğinin gerekliliğini belirtmiştir.⁴⁰ Kühne, ilköğretim sonuna doğru öğrencilere mesleki tanıtıcı bilgi ve becerilerin verilmesini önermiştir. Buyse ise, hem mevcut hem de açılacak okulların, bölgelerin ekonomik kalkınmalıklarına ve endüstriyel yapılarına göre düzenlenmesini ve Mesleki Teknik eğitim yönetmeliğinde yerel sanayi ve ticaret odası temsilcilerinin katılmasını önermiştir.⁴¹

Bu yabancı uzman görüşleri yanında, Mustafa Kemal Atatürk,Ziya Gökalp, İsmail Hakkı Baltacı oğlu, İsmail Hakkı Tonguç ve Rüştü Uzel gibi Türk bilim adamlarının da ülkemizde eğitimin yeniden düzenlenmesinde önemli katkıları olmuştur.

İl ve belediyelerin meslek okulu açma yetkileri bulunduğundan 1922-1927 yılları arasında faaliyet gösteren çeşitli meslek okullarının idare şekilleri, öğretim programları,öğretim süreleri birbirinden farklıydı.Okulların bir kısmı ilkokul bir kısmı ortaokul seviyesinde olup idari ve öğretim yapılanması o ilin düşünüş yapılanmasına bağlıydı.Bu nedenle okullar arasında birlik ve bütünlük yoktu.Bu farklılıkların ortadan kaldırılması ve eğitim yeniden yapılandırılması amacıyla 1927 yılında Mevcut Sanat okulları M.E.B devredilmiş ve Meslek okullarına ait işlerin yüksek öğretim dairesi tarafından yapılması uygun görülmüştür.Yine aynı yıl 1502 Sayılı Yasa ile teknik okulların program, araç gereç, öğretmen yetiştirme ve istihdam sorumluluğu M.E.B'na verilmiştir.⁴²

Meslek okullarında çalışacak öğretmenlerin, yeni eğitimin amaçlarına uygun olarak yetiştirilmesi amacıyla 1927 yılından 1939 yılına kadar çeşitli mesleklerde öğrenim yapmak üzere Avrupa ülkelerine öğrenci gönderilmiştir. Bunlar dönünceye kadar var olan ihtiyacı karşılamak için Avrupa'dan yabancı uzman öğretmen getirilmiş ve mevcut sanat okullarının programları ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmiştir.⁴³

Okul ve hizmetlerin gelişmesi sonucunda 1933 yılında 2287 Sayılı kanunla Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurulmuştur.1931 yılında ise 1867 Sayılı Kanunla iller 9 bölgeye ayrılmış ve her bölgede, mali ihtiyacı ve yönetimi bölgeye dahil illerce karşılanmak üzere birer Sanat Okulları kurulmuştur. Böylece,Sanat Okulları “Bölge Sanat

⁴⁰ İlhan Sezgin ,Mesleki Teknik Eğitimde Program Geliştirme,Ank.,Gazi Büro Kitapevi,1994,s.34

⁴¹ Hıfzı Doğan,a.g.e.,s.363-364

⁴² Orhan Tuna a,q,e,S. 42-44

⁴³ Orhan Tuna a,q,e S.49-50

Okulları”na dönüşmüştür.⁴⁴ 1935 yılından itibaren 2765 Sayılı kanunla bu okulların masrafları devlet tarafından karşılanmaya başlanmıştır.Gelişen hizmetlerin karşılanmasın da genel müdürlüğü yetersiz kalmasından dolayı 1941 yılında Bakanlık Merkez Örgütlü kanunu 4113 sayılı kanunla değiştirilerek Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur.Bu düzenlenmeyle talim ve terbiye ile teftiş işleri hariç diğer hizmetler bu müsteşarlığa bırakılmıştır.⁴⁵

Mesleki ve Teknik öğretim okullarının mevcut durumlarının ve ülkenin her derecedeki teknik elemana olan ihtiyacının belirlenerek, Mesleki Teknik Eğitimin, ülkenin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde temel bir plan içinde ele alınması amacıyla 1934 yılında M.E.B'nın önerisiyle Bayındırlık, Tarım, Ekonomi, Milli Savunma Bakanlıkları ve Genelkurmay Başkanlık Temsilciliklerinden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon yaptığı çalışmaların sonucunda 1936 yılında “Mesleki Tedrisatın İnkışaf Planı”nı hazırlamıştır.

Planlamaya doğru atılan ilk adım niteliğinde olan bu çalışmalardaki sonuçlar, 1941 yılında bir raporda toplanarak Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünce bir program geliştirilmiştir.Belirtilen programın geliştirilmesi için 1950 yılında 5642 Sayılı kanunla,1960 yılına kadar kullanılmak üzere on yıllık devre için bakanlık emrine 75 milyon TL ödenek verilmiştir. Bu ödenekle 1951 yılından itibaren yarım kalan işler tamamlanmış, okulların atölye ve laboratuvarları donatılmıştır.⁴⁶

Böylece 1942 yılında başlayan planlı çalışmalar 1950 yılında devam ettirilerek Mesleki ve Teknik öğretim kurumları büyük bir gelişme sürecine girmiştir.

1942-1943 öğretim yılından itibaren Erkek Sanat Okulları, Erkek Sanat Enstitüsü haline getirilmiş,1945-1946 yılında ilk Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü açılmıştır. Kız Enstitüleri, 1964 yılından itibaren 3 yıl süreli Meslek Okulu haline gelmiş, 1974 yılından itibaren ise Kız Meslek Lisesi adını almıştır. Yine 1974-1975 öğretim yılında Teknisyen

⁴⁴ Çıraklık ve Mesleki- Teknik Eğitim Konseyi,M.E.B yay. Ank,1990,S.7

⁴⁵ Zeki Özkan,Çıraklık Eğitimi Ülkemizdeki Tarihi Gelişimi,Uygulamalar,Bu günkü Durum,Ank;ÇYEGM Yay,1992,S.5

⁴⁶ Çıraklık ve Mesleki-Teknik Öğretim Konseyi,M.E.B yay,Ank S.10

Okulları Teknik Liselere, sanat enstitüleri ise endüstri meslek liselerine dönüştürülmüştür.⁴⁷

12 Eylül 1980'den sonra M.E.B Merkez ve Taşra Teşkilatı yeniden düzenlenmiş Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kaldırılmıştır. Gerek 1986 tarihli ve 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim kanununun yaygın ve örgün mesleki teknik eğitimi bir sistem bütünlüğü içinde geliştirmeye çalışması, gerekse kalkınma planları ve Milli Eğitim şuralarında alınan kararların uygulanmaya konulması ile Mesleki-Teknik Eğitim sistemi yeniden düzenlenmiştir. Bu çerçevede okul türlerinde, okul sayılarında ve uygulamaya konulan program çeşitlerinde artışlar olmuştur.⁴⁸

2.3.3. GÜNÜMÜZDE TÜRKİYE'DE MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN YAPISI

Bu bölümde günümüzde Türkiye'de mesleki teknik eğitimin yapısı incelenecektir.

2.3.3.1. ÖRGÜN MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM

Örgün Mesleki Teknik Eğitim yapısal olarak, Erkek Teknik Öğretim, Kız Teknik Öğretim, Ticaret Turizm Öğretimi, Din Öğretimi Genel Müdürlükleri altında toplanmıştır.

2.3.3.1.1 Erkek Teknik Öğretim

Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğümüzün görevleri; halen yürürlükte bulunan ve 1992 yılında çıkarılan Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkındaki 3797 sayılı Kanununun 13. maddesi ile bu günkü halinde belirlenmiştir. Endüstri meslek liseleri, teknik liseler, Anadolu meslek liseleri, Anadolu teknik liseleri, pratik sanat okulları ile aynı seviye ve türdeki diğer mesleki ve teknik örgün ve yaygın eğitim kurumlarının eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetlerini yürütmek, okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitapları ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına sunmaktır. Bu kapsamda;

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, Kalkınma Planları, Hükümet Programları, Şûra Kararları ile AB uyum

⁴⁷ Çıraklık ve Mesleki-Teknik Eğitim Konseyi M.E.B yay Ank. S.12-13

⁴⁸ C.Akan, H.Doğan ve İl Sezgin, Mesleki ve Teknik eğitimin esasları, Ank, Gazi ün.yay 1994 S.157-158

yasalarında belirlenen hedeflere paralel olarak insan gücü, eğitim ve istihdam dengesini dikkate alarak toplumumuzu mesleki ve teknik alanlarda, iş hayatına ve yüksek öğretime hazırlamak, bu hususta ihtiyaç duyulan her seviye ve türdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmek.

Mesleki ve teknik öğretim okul ve kurumlarındaki gençlerimizi, milli eğitimimizin genel amaç ve temel ilkelerine, ülkemizin üretim ve hizmet sektörünün ihtiyaçlarına, ulusal ve uluslararası meslek standartlarına, meslek alanlarının ve dallarının gerektirdiği niteliklere sahip teknik insan gücü olarak yetiştirmenin yanında yüksek öğretime de hazırlayan öğretim programlarını hazırlamak/hazırlatmak, uygulamak, sonuçlarını takip etmek, değerlendirmek ve geliştirmek.

Üretim ve hizmet sektörünün yoğun olduğu yerleşim birimleri ile gelişmekte olan yörelerde, yeni endüstriyel teknik öğretim okul/kurumlarının açılması, mevcut okul ve kurumların fiziki kapasitesinin artırılması ve iyileştirilmesi, okul ve kurumların atölye ve laboratuvarlarının teknolojiye uygun teçhizatla donatılmasını sağlamak.

Genel Müdürlüğe bağlı okul ve kurumlarda görevli; yönetici, öğretmen ve diğer personelin çalışma alanlarıyla ilgili bilgi ve becerilerini geliştirerek eğitim, öğretim, yönetim, üretim ve diğer hizmetlerde niteliği ve verimi yükseltmek için gerekli hizmet içi eğitim planlaması yapmak, Bakanlığın ilgili birimleri ve kamu-özel sektörle işbirliği yapmak.

Genel Müdürlüğe bağlı örgün ve yaygın eğitim okul ve kurumlarının cari ve transfer harcamalarına ait yıllık bütçesini hazırlamak/hazırlatmak, bütçe faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini sağlamak.

Örgün eğitim sisteminden ayrılmış ve hiçbir mesleki bilgi ve beceri sahibi olmayan gençler ve yetişkinlere meslek kazandırarak iktisaden faal duruma gelmelerini sağlamak üzere mesleki ve teknik alanlarda meslek sertifikasına yönelik yaygın mesleki eğitim programları hazırlamak/hazırlatmak, uygulamak, sonuçlarını değerlendirmek ve geliştirmek.

Mezunların yetiştirilme amaçlarına uygun olarak alanlarında istihdam edilmeleri, kendi işlerini kurmaları ve teknolojik gelişmelere uyumlarını sağlayacak imkânların araştırılmasını ve bu konuda ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılmasını sağlamak.

Genel Müdürlük personeli ile bağı okul ve kurumlardaki yönetici ve öğretmenlerin yetiştirilmeleri, istihdam şartlarının iyileştirilmesi, özlük hakları ve denetim sonuçları ile ilgili işleri yürütmek; öğretmen ihtiyacının karşılanması, yönetici ve diğer personelin atama ve nakillerinde ilgili birimle iş birliği yapmak

Genel Müdürlüğün asli görevleri olarak belirlenmiştir.⁴⁹ Genel müdürlüğe bağlı okullarda, 2005-2006 eğitim-öğretim yılında 4.038 okulda, 82.339 öğretmenle 1.176.115 öğrenci öğrenim görmektedir⁵⁰

2.3.3.1.2 Kız Teknik Öğretim

Genel Müdürlüğü ilk defa "Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü" adıyla 10 Haziran 1933 tarih ve 2287 sayılı "Maarif Teşkilâtı ve Vazifeleri Hakkında Kanun"la Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuştur.

1960 yılına kadar bu adla faaliyetlerini sürdüren Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü, mesleki ve teknik öğretime duyulan ihtiyaç ve bu alandaki okullara olan talebin artması üzerine , Bakanlık Makamınının 01 Mart 1960 tarih ve 2180 sayılı onayı ile " Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü " olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır. 30 Nisan 1992 tarih ve 3797 sayılı " Milli Eğitim Bakanlığınının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun"un 14'üncü maddesi ile Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğününün temel görevleri belirlenmiştir. Bu görevler;

Kız Meslek Liseleri, Kız Teknik Liseleri, Anadolu Kız Meslek Liseleri, Anadolu Kız Teknik Liseleri, Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüleri, Pratik Kız Sanat Okulları ile aynı seviye ve türdeki diğer mesleki ve teknik, örgün ve yaygın eğitim kurumlarının eğitim-öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetleri yürütmek,

Okul ve kurumların eğitim-öğretim programlarını, ders kitapları ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmaktır.

⁴⁹ http://etogm.meb.gov.tr/index.asp?sayfa_id=100&konu=gorev , (Ulaşım tarihi:06.04.2006)

⁵⁰ Zeren, A., ve Açıkgöz, A., ve Öndoğan, M., ve Ergün, O., ve Türk, E., ve Bacak, C., ve Turhal, Ö., ve Özdemir, İ., ve Akşit, N., 2005, "T.C.Millî Eğitim Bakanlığı,Araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2006 Mali yılı Bütçesine İlişkin Rapor",Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi ,Ankara .

Kanunda yer alan bu görevler, merkez teşkilatında görevli; 1 Genel Müdür, 2 Genel Müdür Yardımcısı, 3 Daire Başkanı, 10 Şube Müdürü, 4 Eğitim Uzmanı, 14 Şef, 6 Görevli Öğretmen, 7 Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni, 2 Memur ve 1'i Dağıtıcı kadrosunda olmak üzere toplam 50 personel tarafından yürütülmektedir.

Kız Teknik Öğretim Müdürlüğüne bağlı olarak halen ülke genelinde örgün ve yaygın eğitim düzeyindeki Kız Meslek, Anadolu Kız Meslek, Kız Teknik Ve Anadolu Kız Teknik Liseleri İle, Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüleri ve pratik kız sanat okullarının sayısı 920 dir. Kız meslek liseleri bünyesinde atölye ve laboratuvar niteliğinde açılmış olan 350 Uygulama Sınıfı ve 57 Çocuk Kulübü ile 0-12 yaş grubu çocuklara da hizmet götürülmektedir. Ayrıca; Genel Müdürlüğümüze bağlı olarak 140 çok programlı lise ve 9 mesleki ve teknik eğitim merkezi faaliyet göstermekte olup, Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ticaret Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü ile Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyet gösteren çok programlı liselerin bünyesinde de Kız Teknik Öğretim Programları uygulanmaktadır.

Bu okul ve kurumlarda 2002-2003 öğretim yılı itibariyle toplam 13.850 öğretmen, 383.999 öğrenciye eğitim-öğretim hizmeti vermektedir⁵¹

2.3.3.1.3 Ticaret Turizm Öğretimi

Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü bu günkü son halini, 30 Nisan 1992 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 3797 Sayılı Kanun ile oluşturmuştur.

Ülkemizin kalkınmasında ulusal ve evrensel değerlerle sorumluluk üstlenen, hizmet sektörünün kalitesine öncülük eden, bilgiye ulaşan, kullanan; karar verme becerisi gelişmiş, girişimci elemanlar yetiştirmektedir

3797 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanununun 15. maddesinde ise Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğünün görevleri aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

⁵¹ M.E.B. “Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü Görevleri” <http://ktogm.meb.gov.tr/> (Ulaşım tarihi:06.04.2006)<http://ktogm.meb.gov.tr/>

Ticaret Meslek Liseleri, Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri, Sekreterlik Meslek Liseleri, Anadolu Ticaret Meslek Liseleri, Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri, Anadolu Aşçılık Meslek Liseleri ile aynı seviye ve türdeki diğer mesleki örgün ve yaygın eğitim kurumlarının eğitim, öğretim, yönetim ile ilgili bütün görev ve hizmetlerini yürütmek,

Okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitapları ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına sunmaktır⁵²

1.3.3.1.4 Din Öğretimi Genel Müdürlüğü

Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün Görevleri 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun 17. Maddesine göre şu şekilde düzenlenmiştir ;

İmam-Hatip Liseleri ile Anadolu İmam-Hatip Liselerinin eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetlerini yürütmek,

İlköğretim, ortaöğretim ve Bakanlığa bağlı yaygın eğitim kurumlarında okutulan Din Kültürü ve Ahlâk öğretimine ait program ile ders kitaplarını hazırlamak ve Talim ve Terbiye Kurulu'na sunmak.⁵³

2.3.3.2. ÇIRAKLIK ve YAYGIN EĞİTİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Türk Milli Eğitiminin temel amaç ve ilkeleri doğrultusunda yaygın eğitim ile mesleki eğitimi kurumsallaştıran, çağdaş insan anlayışı ile bütün yenilikleri topluma aktaran ve bu şekilde toplumsal mutluluğa ve kalkınmaya hedeflenen Çıraklık Ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü;

⁵² M.E.B. "Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü Görevleri" <http://ttogm.meb.gov.tr/>, (Ulaşım tarihi:06.04.2006)

⁵³ M.E.B. "Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü" http://dogm.meb.gov.tr/din_ogretimi.htm, (Ulaşım tarihi:06.04.2006)

Halkın yaşam kalitesini yükselterek, toplumsal refahı artırmak için; yaşam boyu öğrenme perspektifi içerisinde, toplumun her yaş ve eğitim düzeyindeki kişilere enerjilerini ve yaratıcılıklarını ortaya çıkaracak, öğrenme, iş ve yaşam becerilerini geliştirecek, her zaman ve her yerde uygulanabilecek yaygın eğitim programları geliştirmek, işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu çırak, kalfa ve ustaların geliştirilmesini sağlamak, gerekli yasal düzenlemeler yapmak ve denetlemeyi kendine misyon edinmiştir.⁵⁴

Yaygın eğitim kurumları; halk eğitim merkezleri, mesleki eğitim merkezleri, pratik kız sanat okulları, olgunlaşma enstitüleri, mesleki ve teknik eğitim merkezleri, yetişkinler teknik eğitim merkezleri, eğitim ve uygulama okulları, özel dersane,özel kurs, endüstri pratik sanat okulları, bilim ve sanat merkezleri, açık ilköğretim, açık lise ve mesleki ve teknik açık öğretim okullarında her yaş grubundaki insanlara değişik tür ve nitelikte hizmet verilmektedir.

2005 yılında 9.657 yaygın eğitim kurumunda 3.872.050 kursiyer öğrenim görmüş ve 69.412 öğretmen görev yapmaktadır.

Yaygın eğitim; çıraklık eğitimi, halk eğitimi ve uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir.⁵⁵

2.3.3.2.1. Çıraklık Eğitimi

Hızla kalkınan ve sanayileşen ülkemizde eğitim, kalkınmanın en etkili ve temel araçlarından biri olarak kabul edilmiştir. Her yıl sayıları milyon ile ifade edilen gencimiz eğitim ordusuna katılmakta ve bu durum her geçen gün daha fazla imkân ve kaynakları eğitime ayırmamızı gerektirmektedir.

⁵⁴ M.E.B. “Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü” <http://cygm.meb.gov.tr/> , (Ulaşım tarihi:07.04.2006)

⁵⁵ Zeren, A., ve Açıkgoz, A., ve Öndoğan, M., ve Ergün, O., ve Türk, E., ve Bacak, C., ve Turhal, Ö., ve Özdemir, İ., ve Akşit, N., 2005, “T.C.Millî Eğitim Bakanlığı,Araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2006 Mali yılı Bütçesine İlişkin Rapor”,Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi ,Ankara ..s.87-89

Sanayileşmede en önemli unsurlardan biri de, bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarına sahip, yüksek verimi gerçekleştirecek insan gücünün yetiştirilmesidir. Bu sebeple, sanayiinin gelişmesinde bir alt yapı yatırımı olan mesleki ve teknik eğitime gerekli önemin verilmesi ve bu sistemin etkinliğinin artırılması zorunlu bulunmaktadır.

Günümüzde, mesleki ve teknik eğitimde sadece okul sistemiyle kalifiye meslek elemanı yetiştirilmesi mümkün bulunmamaktadır. Bu eğitimde, okul ve işyerinin ortaklaşa görev, yetki ve sorumluluk alacağı bir sistem hedeflenmektedir.

Gelişmiş çoğu ülkede teknisyen seviyesine kadar meslek elemanlarının çıraklık sistemiyle, teknisyen ve daha üst seviyedeki elemanların ise okul sistemiyle yetiştirilmesi öngörülmüştür.

Çıraklık eğitimiyle yapılan meslek eğitimi, okul sistemine göre yapılan meslek eğitiminden daha ucuza mal olmaktadır. Ekonomik yönden çok güçlü olan bazı ülke yetkilileri, meslek eğitimini örgün eğitimle (okul sistemiyle) yapacak kadar zengin olmadıklarını belirtmektedirler. Ülkemizde vasıflı ara insan gücü açığının fazlalığı, düzenli çıraklık eğitimi sistemi (ikili eğitim sistemi) ile kalifiye meslek elemanı yetiştirmeyi zorunlu kılmaktadır.

Ayrıca, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üyelik başvurusu yapmış olan ülkemizde her konuda olduğu gibi meslek eğitiminde de çağdaş uygulamaların yapılması gerekmektedir.

Ülkemizde geleneksel çıraklık eğitimi sistemi ile bir meslek öğrenmek isteyenlerin sayısının 800.000 ini üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bunların büyük bir kısmı işyerlerinde "vasıfsız işçi" statüsünde çalışırken, sanayileşmekte olan ülkemizin becerili işgücüne olan ihtiyacı hızla artmakta ve bu ihtiyaç meslek okullarıyla karşılanamamaktadır.

Hiçbir mesleki eğitim görmeden iş hayatına atılan gençlerimizin çıraklık eğitimi sistemi ile yetiştirilerek becerili işgücü haline getirilmeleri, ülkemizin bu ihtiyacının karşılanmasında en ekonomik ve gerçekçi yoldur. Söz konusu gençlerin çıraklık sisteminde yetiştirilmeleri toplumsal açıdan da önemli faydalar sağlayacaktır.

Zorunlu temel eğitimini tamamladıktan sonra, gerçek iş ortamında fiilen çalışmak suretiyle meslek öğrenmek isteyen 15 yaşın üzerindeki vatandaşlarımızın teorik ve pratik mesleki eğitimlerinin bir programa göre yapılmasını sağlayarak, onları ülkenin ihtiyaç duyduğu becerili işgücü haline getirmek, çıraklık eğitiminin temel amacıdır.

Çıraklık eğitimi ayrıca;

- İş hayatında çalışma disiplininin sağlanması,
- Çırak öğrencilerin sosyal güvenlik kapsamına alınmasına,
- İşyeri açmanın belli bir düzene bağlanması,
- Meslek analizine dayalı olarak günümüzde geçerli mesleklerin belirlenmesi,
- Yapılan işlerin kalite ve veriminin yükseltilmesi,
- Eğitimde imkân ve fırsat eşitliğinin yaygınlaştırılması,

gibi amaçların gerçekleştirilmesini de hedeflemektedir.

Bu eğitimi tamamlayan gençlerimiz;

- İyi bir vatandaşın beklenen davranışları kazanacak,
- Çeşitli mesleklerde ortak iş ve işlemleri öğrenecek,
- Çalışma disiplininin anlam ve önemini kavrayacak,
- İş güvenliğine ait genel ilke ve prensipleri benimseyecek,
- Ortak bir genel kültür edinecek,

Çalışma hayatına uyum sağlamaya yardımcı olacak tutum ve davranışlar geliştirecektir.⁵⁶

2.3.3.2.2. Halk Eğitimi

Örgün eğitim kurumları dışında düzenlenen eğitim faaliyetleri büyük ağırlıkla ülke genelindeki halk eğitimi merkezlerinde yerine getirilmektedir. Bu merkezlerde, her yaş ve eğitim düzeyindeki insanımıza yönelik olarak; okuma-yazma kursları, meslek kursları, sosyal kültürel kurslar, sosyal kültürel uygulamalar düzenlenmektedir.

Örgün eğitim dışında düzenlenen eğitim faaliyetleri 366 kurs türünde, 925 halk eğitim merkezinde yerine getirilmektedir. Zorunlu eğitim çağı dışına çıkmış olup okuma-yazma

⁵⁶ <http://cygm.meb.gov.tr/> (02.06.2006)

bilmeyen vatandaşların okur-yazar duruma getirilmesi ve bu vatandaşlara temel eğitim verilmesi yönünde çalışmalar yoğun bir biçimde devam etmektedir.⁵⁷

2004-2005 öğretim yılında açılan okuma yazma kurslarına 175.229, mesleki teknik amaçlı kurslara 531.505, sosyal ve kültürel kurslara 605.848 kişi katılmıştır.⁵⁸

2.4. İSTİHDAMI BELİRLEYEN FAKTÖRLER, İSTİHDAM TÜRLERİ

İstihdamı belirleyen faktörler, Emek Arzı ve Emek Talebi olarak sınıflandırılabilir

1.4.1. İSTİHDAMI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

İstihdam ile işgücü ve işsizlik arasında yakın bir ilişki vardır. Bir ülkenin nüfusu, o ülkenin emek faktörünün tabii sınırını belirtmede önemlidir. Ancak iktisadi açıdan toplam nüfus değil, işgücüne katılan nüfus önemlidir. Çünkü 12-65 yaş arasında bulunan kişilerin tümü iktisadi açıdan faal değildir. Bununla beraber çocuk ve yaşlı olduğu halde çalışanlar da vardır. Bu nedenle istihdamın belirlenmesinde işgücü ve aktif nüfus önemlidir. İstihdamla işsizlik arasındaki ilişki ise açıktır. İşgücü seviyesi ile, iş bulma olanağına kavuşan bireylerin oluşturduğu istihdam seviyesi arasındaki fark işsizlik miktarını vermektedir.

Bir iktisat düzeninin istenilen şekilde olduğu, cari ücret karşılığı çalışmak isteyen herkese iş olanağı sağlaması ile ölçülür. Bir ülkede çalışmak istediği halde iş bulamayan kişiler varsa bunun tek nedeni cari ücretin yüksek olması yada kişilerin tembel olması değil; mevcut iktisadi düzenin gerekli emek talep hacmini yaratmamasıdır.⁵⁹ Dolayısıyla emek arzı ile emek talebinin karşılanmaması ve emek arzındaki fazlalık işsizliğe neden olmaktadır.

Böylece Emek Arzı ve Emek Talebi istihdamı belirleyen temel faktörler olmaktadır.

⁵⁷ <http://cygm.meb.gov.tr/>

⁵⁸ T.C., Millî Eğitim Bakanlığı, Araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2006 Malî Yılı Bütçesine İlişkin Rapor

⁵⁹ Sadun Eren, İstihdam, Para ve İktisadi Politika, Ank., 1960.s.1

2.4.1.1. Emek Arzı

Emek faktörü ekonomik kalkınmanın “olmazsa olmaz” unsurlarının başında gelir. Emek, iktisadi faaliyete katılmış insan miktarı olduğuna göre,emek arzını belirleyen temel faktör nüfus miktarıdır. “ Nüfusun büyüklüğünü, nüfusun iç dinamiği olan doğal nüfus artışı belirlemektedir. Bu artış da doğum-ölüm oranlarına bağlı olarak gelişir. Bu oranlar biliniyorsa doğal nüfus artışı buradan,belli değilse, göç farklarını düzelterek,iki sayım arasındaki nüfus farkından saptamak olanaklıdır. Doğal nüfus artışı, doğum oranlarından ölüm oranlarının düşülmesiyle bulunan farktır.”⁶⁰

Nüfus artışı, gelişmiş ülkelerde neredeyse sıfıra yakın hale gelmiştir. Bunun sonucunda gelişmiş ülkelerin bir kısmı ekonomilerinin ihtiyaç duyduğu emeği ithal ederken ,bazı ülkeler nüfus artışını teşvik edici programlar uygulamaya başlamışlardır.

Gelişmekte olan ülkelerde veya az gelişmiş ülkelerde ise nüfus artışını kontrol altında tutma çabaları vardır. Çünkü kontrolsüz hızlı nüfus artışı kalkınmayı geciktirici bir nedene dönüşmektedir. İstihdama henüz katılmamış nüfus aynı zamanda potansiyel bir işgücü kaynağıdır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin bu potansiyel kaynağı istihdama katabilme zorunluluğu önemli bir sorun olarak önlerinde bulunmaktadır.⁶¹

Genel nüfus miktarı emek arzının kaynağı olmakla birlikte,bu kaynak bütünüyle emek arzına uygun değildir. Uluslar arası verilere ve Milletlerarası Çalışma Teşkilatına göre 15-65 yaş arasındaki nüfus faal nüfusu yani işgücünü oluşturmaktadır. Ancak bu yaş sınırları gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde farklılıklar gösterebilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde faal nüfusun fiili alt sınırı15 yaşın altına da düşebilmekte,üst sınırı da sosyal güvenlik sınırının eksikliği veya bu sistemin tüm kesimleri kapsamamasından 65 yaşını aşabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise, durum farklıdır. Genç yaştaki nüfus, belirli nitelikler ve beceriler kazanabilmek için genel ve mesleki eğitim sürdürebilmekte ve bunun sonucunda verimli biçimde üretime katılmaktadır.⁶²

⁶⁰ Prof.Dr.Nazif Kuyucuklu,Türkiye İktisadı,Beta Yay.1986,İst.s.88

⁶¹ Naci Önsal,İstihdam (Ders Notları),ank.,1993,S.8

⁶² Prof.Dr.Nazif Kuyucuklu,Türkiye İktisadı,Beta Yay.1986,İst.s.94

Nüfusun yaş yapısı yanında önemli diğer bir nokta çalışma yaşındaki nüfusun genel nüfusa oranıdır. Nüfusu aynı olan iki ülkeden,yetişkin nüfus nispeti, genç ve yaşlı nüfusa nazaran fazla olan da emek arzı kapasitesi daha yüksek olmaktadır.⁶³

Emek arzını belirleyen ikinci faktör üretime katılmış nüfusun çalışma saatleridir. İki ülkede üretime katılan nüfusun sayısı aynı bile olsa bir yıllık zaman diliminde çalışma saatleri toplamı farklı ise,emek arzı da farklı demektir. Bir ülkedeki yıllık çalışma saatleri toplamı ise Milli ve Milletler Arası mevzuata, o ülkenin sosyal ve ekonomik yapısına bağlıdır. Milli mevzuat ülkelere göre farklılık gösterebilir ancak bu mevzuat üyesi olunan Milletlerarası Çalışma Teşkilatı, Avrupa Birliği gibi yapılanmaların hedef ve ilkelerini uyumlu olma çabası içindedir.

Emeğin verimliliği, göçler Emek arzını belirleyen diğer faktörlerdir. Verimlilik, belirli bir zamanda yapılan üretim sürecinin sonunda elde edilen çıktının, bu çıktının elde edilmesine kullanılan üretim faktörüne bölünmesiyle elde edilen oransal ilişkidir. Emek verimliliği yüksek olduğunda toplam talep daha düşük bir istihdam seviyesi ile karşılanabilir. Göçler ise binlerce hatta milyonlarca insanın bir anda iktisadi olarak faal nüfusa katılmasıyla Emek arzında önemli değişiklikler yaratabilmektedir.⁶⁴

2.4.1.2. Emek Talebi

Emek talebi, işveren kesiminin belli bir ücret karşılığında, belirli bir dönem için devralmaya hazır oldukları çalışma saatlerinin toplamıdır. Emek talebini belirleyen temel etkenler ise şunlardır;

- 1- Hasılat ve Maliyet
- 2- Teknolojik Seviye ve Kaynaklar
- 3- Müteşebbis Davranışı ve Piyasa Şekli

Müteşebbisin yeni emek birimleri kullanmasıyla elde edeceği gelir,o emek birimlerinin müteşebbise yüklediği maliyetten fazla ise müteşebbis o emek birimini talep edecektir. Müteşebbis hem mevcut olan teçhizatın cinsini ve sayıca yeterliliğini hem de üretim artışı

⁶³ Sabahattin Zaim ,Çalışma Ekonomisi,7.Baskı ,İst.,1986,s.108

⁶⁴ Naci Önsal,İstihdam (Ders Notları),ank.,1993,S.15-19

sağlamak için yeni teçhizat kullanımının gerekliliğini dikkate alarak içinde bulunduğu piyasa şekillerine göre yeni emek talep edecektir.⁶⁵

2.4.2. İSTİHDAM TÜRLERİ

İşgücü seviyesi insan sayısı olarak emek arzının potansiyel gücünü ifade eder. Ancak bunun tümünün emek unsuru olarak ekonomik faaliyete katılması mümkün olmaz. İş piyasasına emeğini arz eden ve uygun istihdam şartları içinde iş bulup çalışanların toplamı istihdam seviyesini meydana getirir.⁶⁶

İstihdam seviyesi bir başka deyişle iş hacmi, bir ülkede belli bir dönemde, genel olarak bir yılda, çalışılan basit iş saati toplamıdır. Burada birim olarak kullanılan iş saati, vasıfsız işçilerin bir saatlik emekleri olduğundan vasıflı işçilerin çalışma süreleri, belirlenecek katsayılarla çarpıldıktan sonra toplama eklenir. Bir saatte yapılan işin miktar ve verimliliği hem o ülkedeki teknik düzeye hem de ülkenin geleneklerine göre düşünülür. Örneğin aynı iş İngiltere’de bir saatte, Türkiye’de iki saatte yapılıyorsa; İngilizlerin o işi bir saatlik, bizim ise iki saatlik iş olarak kabul etmemiz gerekir.

Bazen iş hacmi iş saati cinsinden değil, ücret cinsinden ifade edildiğinde amaca daha uygun olabilmektedir. Bu durumda ölçü birimi basit ise ödenen bir saatlik ücret olur. Vasıflı işin değeri zaten ödenen ücretlerde dikkate alındığında ayrıca bir katsayı belirlemeye gerek yoktur. Böylece istihdam hacmi, toplam ücret ödemelerinin bir saatlik vasıfsız işe ödenen ücrete bölünmesiyle bulunur.⁶⁷ Görüldüğü gibi gerek ekonomik bir düzenin bir ülkenin istihdam seviyesinin yeterliliği öncelikle belli bir cari ücret karşılığında çalışmak isteyenlere iş sağlayıp, sağlamadığıyla ölçülmektedir. Bu ölçüye göre iki tür istihdam ortaya çıkmaktadır. Bunlar:

- 1- Tam istihdam
- 2- Eksik İstihdam

⁶⁵ Tomris Kesemen, Türkiye’de İstihdam ve işsizlik Sorunları, Yüksek lisans Tezi, İst, 1985, s.4-5

⁶⁶ Sabahaddin Zaim, Çalışma Ekonomisi, İst, 1981, S.119

⁶⁷ Sadun Eren, İstihdam, Para ve İktisadi Politika, Savaş yay., 1987, Ank, s.4-5

2.4.2.1. Tam İstihdam

Cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği istihdam düzeyine Tam İstihdam denilmektedir. Gerçeklikte ise böyle bir durum ancak, iş arayanlardan daha çok boş yer bulunmasında biçiminde karşımıza çıkar. Yani bir miktar insanın işsiz olması tam istihdam durumu ile uzlaşmaz değildir. Yeter ki, bu işsizleri istihdam edebilecek boş yer bulunsun. Diğer yandan çalışmak isteyen herkesin çalışmakta olduğu ve kimsenin işsiz olmadığı durumu düşünmek güçtür. Bir ülkede çeşitli nedenlerden işten ayrılmış, başka bir iş arayan yada ilk kez işe girmek için çaba gösteren bir çok insan vardır. Arızı işsizlik denilen bu durum gerçek işsizlikten ayrı tutulmalıdır. Bu türdeki işsizlik oranı ülkenin iş ve işçi bulma kurumunun durumuna göre değişir.

Tam istihdam, ne istihdam hacmi, nede milli gelir bakımından, sabit bir seviye olarak düşünülmemelidir. Çünkü nüfus, hemen hemen her ülkede çoğalmakta ve ayrıca nüfus içinde çalışmak isteyenlerin oranı da artmaktadır. Bu yüzden tam istihdamın sürmesi, ancak istihdam hacminin sürekli olarak genişlemesiyle mümkün olabilir.

Tam istihdamın gerçekleşmesi için yapılan yatırımlar ise ülkenin sermaye donanımının devamlı artmasına neden olurken, bu donanımlardaki artış ile sağlanan teknolojik ilerleme aynı zamanda verimliliğinde artmasını sağlayacaktır. Böylece artan verimlilik, tam istihdam düzeyindeki milli gelirin sürekli artmasına neden olacaktır.

Bu durumda tam istihdamı yerleştirmek gelip bir noktada durmak değil, aksine sürekli ilerlemektir. Tıpkı bisiklete binmek gibi ,düşmemek için sürekli pedal çevirmek ve ilerlemek gerekir.⁶⁸

2.4.2.2. Eksik İstihdam

Eksik istihdam talep yetersizliğinden dolayı insan gücünün bir bölümünün çalıştırılmaması, yani işsiz kalması demektir.⁶⁹ Eksik istihdam kavramı üç boyutta ele alınmaktadır. Bunlar :

⁶⁸ Sadun Eren, İstihdam, Para ve İktisadi Politika, Savaş yay., 1987, Ank ,s. 5-6

⁶⁹ Dilek Eyüpoğlu , İstihdam ve Verimlilik, Ank., 1998, MPM yay., s.12

- 1- Daha uygun sürelerde çalışmaya uygun olduğu halde haftada 40 saatin altında çalışanlar.
- 2- Mesleği dışında başka bir işte çalışanlar.
- 3- Çalıştığı halde işinden memnun olmayıp başka bir işte çalışanlar.⁷⁰

Bir ülkede iş isteyen ancak istihdam edilemeyen insanlar varsa, bu ülkede eksik istihdamın var olduğu söylenebilir. Eksik istihdamın o toplum için yarattığı sonuç ise işsizliktir.

İşsizlik, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun hem ekonomik hem de sosyal yönden bütün toplumların en önemli sorunu olmuştur. İşsizlik, işsiz kalan bireyi tembelleğe alıştırmakta; büyük ölçüde nitelik kaybına yol açmakta ve kazanılmış alışkanlıkların, disiplinin yok olmasına neden olmaktadır. Diğer yandan sosyal statünün sahip olunan “iş” ile belirlendiği toplumlarda işsiz birey kimlik bunalımına düşmekte ve bu durum aile, çevre ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

İşsizlik, ekonomik anlamda da sorunlara sebep olmakta önemli bir maliyet yaratmaktadır. İşsizlik ödenekleri yanında kaybolan vergi, sigorta primleri, vb...bu maliyeti oluşturmaktadır.

İnsanların işsiz kalmasının nedenleri çok ve çeşitlidir. Örneğin bir ekonomik sistemde yaşanan sürekli durgunluk işsizliğe yol açabilmektedir. Bu durumda sürekli durgunluk; bir ekonominin belirli bir büyüme sonucunda karşılaşılabileceği muhtemel iktisadi durgunluk halini ve bundan doğacak işsizlik durumunu belirtir.⁷¹

Sürekli durgunluk dışındaki diğer işsizlik türleri ise şu şekilde sıralanabilir.

2.4.2.2.1 Gönüllü (İradi) İşsizlik

Çalışma gücüne sahip bulunan kişiler arasında yürürlükteki ücret seviyesine ve iş koşullarına razı oldukları durum da iş bulma olanakları olanların, çalışmayı reddettikleri

⁷⁰ Mustafa Kemal Biçerli, İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları ,Anadolu Üniv. Yay. Eskişehir, 2004, s.253

⁷¹ Sabahaddin Zaim ,Çalışma Ekonomisi, İst, 1981, S.157

için işsiz kalmalarını ifade eder.gönüllü işsizler parasal yada kişisel nedenlerden dolayı çalışmayı istemeyebilirler. Gönüllü işsiz;

- Aktif olarak iş aramıyor olabilir.
- İşin kendisine uygun olmadığını düşünebilir.
- İsteddiği ücretin kendisine verilmeyeceğini düşünebilir.
- Çalışmayı istemeyebilir.
- Kendisine uygun olan bir işin olmadığını düşünebilir.

İnsanların çalışmamayı istemelerinin çok çeşitli nedenleri olabilmektedir. Tembellik bu nedenlerden biridir. Bazı insanlar sadece tembel yaradılışlarından dolayı çalışmamayı tercih ederler. Örneğin iş yaşamındaki ufak bir değişiklikten dolayı işi terk edip çalışmayı bırakabilirler. Çalışmama nedenlerinden bir başkası istismar edilme korkusu olabilir. Bu korku psikolojisi bazı insanlarda, günün koşullarına uygun olarak çalışmayı kabul ettiğinde istismar edileceği kanısını yerleştirir ki; bu durum onların yürürlükteki ücretlerle çalışmayı reddetmelerine ve gönüllü işsizliği tercih etmelerine neden olabilir. Bir başka çalışmama nedeni bazı bireylerin ve ailelerin “gelir talebi”nin düşük bir esneklikte olmasıdır. Gelir talebinin şiddetli olmaması, “gelir” karşılığında arz edilecek emek miktarını azaltarak gönüllü işsizliğin ortaya çıkmasında neden olmaktadır.⁷² Görüldüğü gibi gönüllü işsizlik ,varolandan daha yüksek bir istediği, ya daha iyi iş koşulları arandığı için iş bulunamaması durumu olduğundan gerçek bir işsizlik sayılamaz. Çünkü işsizler varolan koşullarda çalışmaya razı olduklarında iş bulabileceklerdir.⁷³

2.4.2.2.2 Gönülsüz (İradi Olmayan) İşsizlik

İş bölümü ve uzmanlaşmanın ileri olduğu toplumlarda daha sık ortaya çıkan ve ekonomik açıdan önemli olan işsizlik türüdür. Gönüllü işsizliğin aksine, gönülsüz işsizlikte; işsiz durumuna düşmekte, işsizlikten kurtulmakta kişinin kendi isteğine bağlı değildir. Bir ekonomik sistemin içinde koşullara ve ücret düzeyine razı oldukları halde iş bulamayan kişiler gönülsüz (iradi olmayan) işsizler olarak adlandırılmaktadır.

⁷² Dilek Eyüpoğlu ,İstihdam ve Verimlilik,Ank.,1998,MPM yay.,s.13-14

⁷³ Sadun Eren,İstihdam,Para ve İktisadi Politika,Savaş yay.,1987,Ank ,s.7

Gönülsüz işsizliğin en önemli nedeni talep yetersizliğidir. Çünkü var olan talep, üretim kapasitesinin tümünü kullanmaya yönelik olmadığından kişiler yürürlükteki ücret seviyesinde çalışmak istedikleri halde iş bulamaz duruma düşebilirler.⁷⁴ Ancak buna rağmen Klasik İktisatçılar ise Gönülsüz işsizliğin varlığını kabul etmemektedir. Bu görüş işsizlerin ,iş olmadığı için değil, düşük ücretle çalışmak istemedikleri için işsiz kaldığını iddia etmektedir. Klasik ücret teorisine göre ise eğer bir ülkede gönülsüz işsizlik varsa bunun sorumlusu ekonomik düzen değildir. Aksine bu ekonomik düzenin işlemlerini engelleyen işçi örgütleri, Sosyal Sigorta Mevzuatı ve genel olarak ta devlet müdahaleleridir. Çünkü bu etkenler ücretlerin yapay olarak yükselmesine neden olarak iş hacminin genişlemesine ve böylece işsizliğin ortadan kalkmasına engel olmaktadır.⁷⁵

Nedenlerine bağlı olarak başlıca gönülsüz işsizlik çeşitleri ise şunlardır:

2.4.2.2.2.1 Mevsimlik İşsizlik

Genellikle tarım sektöründe görülen bir işsizlik türüdür. Mevsim değişimleri ve hava koşulları üretim arzını etkileyerek Mevsimlik işsizliğe neden olmaktadır. Eğer ülke ekonomisinde tarım sektörü belirleyici olduğu halde tarımsal üretim dalgalanmalarını en aza indirecek tarım-üretim teknikleri uygulanıyorsa Mevsimlik işsizlik bir karakter kazanır.

Bunun yanında mevsime ve hava koşullarına bağlı olarak mal ve hizmet üreten diğer sektörlerde de Mevsimlik İşsizlik görülebilmektedir. Turizm sektörü, İnşaat sektörü, toprak girdili üretim sektörleri, vb.gibi.⁷⁶

2.4.2.2.2.2 Dönemsel (Konjonktürel-Devri) işsizlik

Ekonomik düzenin faaliyetlerini sürdürmeyip; dönüp gelen dalgalanmalar içinde olmasından dolayı ortaya çıkan işsizlik türüdür. Dalgalanmaların çöküş döneminde, büyük işçi kitleleri işsiz kalmakta ve bu durum uzun sürebilmektedir.⁷⁷ Dönemsel düşük istihdamın en önemli nedeni talep yetersizliğidir, daha ziyade ileri ekonomiye sahip ülkeler

⁷⁴ Dilek Eyüpoğlu ,İstihdam ve Verimlilik,Ank.,1998,MPM yay.,s.14

⁷⁵ Sadun Eren,İstihdam,Para ve İktisadi Politika,Savaş yay.,1987,Ank ,s.22

⁷⁶ Naci Önsal,İstihdam (Ders Notları),ank.,1993,S.56

⁷⁷ Dilek Eyüpoğlu ,İstihdam ve Verimlilik,Ank.,1998,MPM yay.,s.15

için önemlidir. Ekonomik faaliyetler hacminin dönemler halinde genişleyip daralması, eskilere dayanmakta olup, en şiddetlisi 1929 yılında yaşanmıştır. 1929 buhranı ile başlayan işsizlik A.B.D.'de çalışan nüfusun %25 seviyesine çıktıktan sonra II. Dünya Savaşına doğru azalmış ve savaşın yarattığı geniş iş hacmi sayesinde tümüyle ortadan kalkmıştır.

Dönemsel hareketlerin sebep olduğu işsizliğin, geçmişte kaldığını ve artık tekrarlanmayacağını söylemek mümkün değildir. Örneğin savaştan sonra A.B.D.'de 1949, 1958,1961 ve 1971 yıllarında,1929 yılındaki karşılaştırılabilecek sertlikte olmamakla birlikte,bunalımlar,ekonomik faaliyetlerin hacminde daralmalar olmuştur. Bu gözlemler ekonomisi ileri ülkelerde, ekonomik faaliyet hacminin çoğunlukta tam istihdamın altında bir seviyede olduğunu ortaya koymaktadır.⁷⁸ Kural olarak ise inşaat sektörü, Dönemsel işsizlikten en çok etkilenen sektördür. Dayanıklı tüketim malları üretmeyen sektörler dönemsel işsizlikten daha az etkilenirler.⁷⁹

2.4.2.2.3 Yapısal (Strüktüel) veya Teknolojik işsizlik

Üretimde insan emeği yerine makine kullanımının yaygınlaşmasıyla doğan işsizlik türüdür. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan makineleşme ve otomasyon süreklilik gösteren ancak ekonominin tümünü içermeyen teknolojik işsizliğe yol açmaktadır.

Diğer yandan kişi başına verimliliği artıran her teknolojik gelişmenin mutlaka işsizlik yaratacağı söylenemez. Emekten tasarrufu sağlayan teknik bir yeniliğin kabul edildiği ülkelerde yatırım ve tüketim mallarına karşı talep, kişi başına fiziki hasıla artışı ile aynı ölçüde çoğalır, teknolojik yatırım ve tüketim malları sanayileri, teknolojik gelişmenin açıkta bıraktığı işgücüne yeni istihdam alanları yaratır. Ancak buna rağmen bir alandaki verimlilik artışı diğer alandaki efektif talepten ve istihdam elastikiğinden daha yüksek oranda ilerlerse “teknolojik işsizlik kaçınılmaz olur.”⁸⁰

⁷⁸ Sadun Eren,İstihdam,Para ve İktisadi Politika,Savaş yay.,1987,Ank ,s.2

⁷⁹ Naci Önsal,İstihdam (Ders Notları),ank.,1993,S.57

⁸⁰ Sabahaddin Zaim ,Çalışma Ekonomisi,İst,1986, S.169-174

2.4.2.2.4 Geçici (Arızı,Friksiyonel) işsizlik

Geçici İşsizlik, insanların yer ve meslek değiştiren bir süre işsiz kalmaları halidir. İnsanların hareketliliğinden kaynaklanır. Gelişmişlik seviyesi ne olursa olsun bütün ekonomilerde var olan bu işsizlik türü tam istihdam seviyesindeki ekonomilerde bile görülür.⁸¹

Geçici işsizliğin nedeni olarak insanların nerede iş olduğunu bilmemesi,yer değişimlerinin yorucu ve masraflı olması sayılabilir. Örneğin, bir ülkede bazı iş verenler işçi arıyorken, bazı insanlar işsiz olabiliyor. Hem çalışanların hem de iş verenlerin piyasa koşulları hakkında tam bilgiye sahip olmamasının nedeni,genellikle iş piyasasının işleyişindeki sürtüşmeler olduğu için ,bu işsizliğe “Friksiyonel İşsizlik” adı verilmiştir. Varolan sistem ne kadar iyi çalışıyorsa çalışsın oransal olarak gelişmiş ekonomilerde %1-3 civarında geçici işsizliğin olduğu görülmektedir.⁸²

2.4.2.2.3 Gizli işsizlik

Yukarıda belirttiğimiz işsizlik türlerinin hepsi “açık işsizlik “türleridir. Çünkü bunların sayısı ve kimler olduğu bellidir. Oysa gizli işsizlikte durum farklıdır ; çünkü bu işsizlikte işsiz sayılması gereken çalışıyor olabilir. Ancak bu kişilerin toplam üretime katkıları ya sıfırdır yada sıfıra yakındır. Bununla birlikte gizli işsizlerin oranı, kim olduklarını belirlemek zor hatta olanaksızdır.

Bir ekonomik sistemde çalışır görüldüğü halde; o iş alanından çekilmeleri sonucunda üretimde hiçbir azalma kaydedilemeyecek kişiler varsa; o ekonomide gizli işsizlik var demektir.⁸³ Yani Gizli İşsizlik,çalışır görülen ancak çalıştığı işte ekonomik hasılaya bir ilavede bulunmayan insanların durumunu ve düşük verimle çalışmasını ifade eder. Bir yada iki kişinin yapabileceği iş daha fazla insana verilir. Öyle ki bir kısmı başka bir işte çalıştırılmak için uzaklaştırıldığında, bıraktıkları alanın veriminde bir azalma olmamaktadır. Kısacası iş gücünün verimi sıfıra varmış yada yaklaşmıştır.

Gizli İşsizlik, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı şekillerde görülmektedir.

⁸¹ Naci Önsal,İstihdam (Ders Notları),ank.,1993,S.56

⁸² Dilek Eyüpoğlu ,İstihdam ve Verimlilik,Ank.,1998,MPM yay.,s.16

⁸³ Dilek Eyüpoğlu ,İstihdam ve Verimlilik,Ank.,1998,MPM yay.,s.16

Sanayileşmiş ekonomilerde toplam talepteki azalma ilk anda açık işsizliğe neden olmayıp, çalışanların düşük ücretli başka alanlara kaymasına yol açabilir. Yeni alandaki iş verimi genellikle önceki işten düşüktür. Ancak, kişiler daha düşük verimli işe geçip, daha düşük ücretle çalışıyor olduğuna göre ,açıkça işsizim diyen olmamakla birlikte eksik istihdam olduğu ortadadır. Sonuçları ise açık işsizlikten farklı değildir.

Gelişmekte olan ülkelerde ise, iş gücünün farklı verimlilikteki meslekler arasındaki transferi söz konusu değildir. Burada kıt üretim kaynaklarının olması, fazla nüfusun bulunmaması gibi nedenlerle işgücünün verimli bir istihdama ulaşması zordur. Verimli iş yerlerinin azlığı sebebiyle oldukça geniş bir kitle geçim sıkıntısıyla sınırlı iş alanlarına yöneldiğinde buralarda yığılma olmaktadır. bu kişilerin ise toplam üretime katkısı sifıra yakındır.⁸⁴

2.4.3.1. ORTA MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE OKUL TÜRLERİ

2.4.3.1.1 Anadolu Teknik Liseleri

İlköğretim üzerine birinci yılı yabancı dil hazırlık sınıfı olmak üzere beş yıl öğretim süreli okullardır. Bakanlığımız Talim ve Terbiye Kurulunun 7.6.2005 tarihli ve 184 sayılı kararı gereğince, 2005-2006 öğretim yılından itibaren, bu okulların hazırlık sınıfları kaldırılarak programları 4 yıl olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu okullarda öğrencilere; orta öğretim düzeyinde asgari ortak genel kültür vermek, toplum sorunlarına duyarlı, yurdun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırma amacına yönelik ortak genel kültür dersleri ile birlikte endüstriyel teknik alanlarda mesleki formasyon kazandıran, hem yüksek öğretime hem mesleğe hazırlayan, aynı zamanda bir yabancı dil öğretilmesini amaçlayan, fen bilimleri ağırlıklı programlar uygulanmaktadır.

⁸⁴ Sabahaddin Zaim ,Çalışma Ekonomisi,İst,1986, S.157-165

2.4.3.2 Anadolu Meslek Liseleri

İlköğretim üzerine, birinci yılı yabancı dil hazırlık sınıfı olmak üzere öğrenim süresi 4 yıl olan okullardır. 2005-2006 öğretim yılından itibaren Bakanlığımızca gerçekleştirilen orta öğretimde yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında bu okulların hazırlık sınıfları kaldırılarak öğretim süresi dört yıla çıkarılmıştır. Anadolu meslek liselerinde öğrencilere; orta öğretim düzeyinde asgari ortak genel kültür vermek, toplum sorunlarına duyarlı, yurdun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırma amacına yönelik ortak genel kültür dersleri ile birlikte, öğrencileri; hayata, iş alanlarına ve yüksek öğretime hazırlayan, endüstriyel teknik alanlarda mesleki formasyon kazandıran ve aynı zamanda bir yabancı dilin öğretilmesini amaçlayan programlar uygulanmaktadır..

2.4.3.3 Teknik liseler

İlköğretim üzerine 4 yıl öğretim süreli okullardır. Bu okulların 9'uncu sınıfı meslek liselerinin 9'uncu sınıfı ile ortaktır. 9'uncu sınıfta belirli derslerden, ilgili mevzuatında belirtilen başarıyı gösteren öğrenciler teknik liseye geçiş yaparak, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda endüstriyel teknik alanlarda mesleki formasyon verilmesini sağlayan, öğrencilerini hayata, iş alanlarına ve yüksek öğretime hazırlayan, fen bilimleri ağırlıklı programlara devam edebilmektedirler.

2.4.3.4 Endüstri Meslek Liseleri

Öğrenim süresi 3 yıl iken yeni yapılanma çerçevesinde öğretim süresi 4 yıla çıkarılan bu okullarda öğrencilere; orta öğretim düzeyinde asgari ortak genel kültür vermek, toplum sorunlarına duyarlı, yurdun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırma amacına yönelik ortak genel kültür dersleri ve çeşitli meslek alanlarında endüstrinin ihtiyaç duyduğu mesleki formasyon verilmek suretiyle, hayata, iş alanlarına ve yüksek öğretime hazırlayan programlar uygulanmaktadır. Endüstri meslek lisesi öğrencileri; 11 ve 12'inci sınıflarda (öncelikle son sınıf öğrencileri olmak üzere) genel bilgi ve teknik teorik dersleri haftanın iki gününde okulda, uygulamalı meslek derslerini ise haftanın üç gününde alanları ile ilgili işletmelerin makine, araç-gereç ve mesleğinde uzmanlaşmış personel imkânlarından yararlanarak iş yerlerinde yapmaktadır.

2.4.3.5 Kız Meslek / Meslek Liseleri

İlköğretim okulu üzerine öğrenim veren kız meslek/meslek liselerinin öğretim süresi 4 yıldır.

Bu okullarda orta öğretim düzeyinde ortak bir genel kültür kazandırmayı amaçlayan genel kültür dersleri ile birlikte, mesleki ve teknik alanlarda mesleki formasyon verilerek öğrencileri hayata, iş alanlarına ve yüksek öğretime hazırlayan programlar uygulanmaktadır. Bu okullardan “teknisyen” unvanı ile mezun olanlar, alanları ile ilgili iş yerlerinde çalışabilecekleri gibi, isterlerse yüksek öğrenim kurumlarına da devam edebilirler.

2.4.3.6 Anadolu Kız Meslek / Anadolu Meslek Liseleri

İlköğretim okulu üzerine öğrenim veren Anadolu kız meslek/Anadolu meslek liselerinin öğretim süresi 4 yıldır. Bu okullarda orta öğretim düzeyinde ortak bir genel kültür kazandırmayı amaçlayan genel kültür dersleri ile birlikte, öğrencileri hayata, iş alanlarına ve yüksek öğretime hazırlayan programlar uygulanmakta, meslek alanlarının gerektirdiği seviyede yabancı dil ve mesleki formasyon verilmektedir.

Bu okullardan “teknisyen” unvanı ile mezun olanlar, alanları ile ilgili iş yerlerinde çalışabilecekleri gibi, isterlerse yüksek öğrenim kurumlarına da devam edebilirler.

2.4.3.7 Kız Teknik / Teknik Liseler

Kız meslek liselerinin ilk yılındaki öğretim programlarının aynen okutulduğu bu okulların, öğretim süresi 4 yıldır. Kız meslek liselerinin dokuzuncu sınıflarında, ilgili mevzuata göre bazı derslerden belirli bir başarı ortalamasını tutturmuş öğrenciler, isterlerse onuncu sınıftan itibaren teknik liseye ayrılarak öğrenimlerini devam ettirirler. Bir mesleğe yönelik “teknisyen” yetiştiren bu okullardan mezun olanlar, alanları ile ilgili iş yerlerinde çalışabilecekleri gibi, isterlerse yüksek öğretim kurumlarına da devam edebilirler.

2.4.3.8 Anadolu Kız Teknik Liseleri

İlköğretim okulu üzerine öğrenim veren Anadolu teknik liselerinin öğretim süresi 4 yıldır. Bu okullarda, orta öğretim düzeyinde ortak bir genel kültür kazandırmayı amaçlayan genel kültür dersleri ile birlikte mesleki ve teknik alanlarda mesleki formasyon verilmesini, ve öğrencileri hayata, iş alanlarına ve yüksek öğretime hazırlayan programlar uygulanmakta, meslek alanlarının gerektirdiği seviyede yabancı dil ve mesleki formasyon verilmektedir. Bu okullardan “teknisyen” unvanı ile mezun olanlar, alanları ile ilgili iş yerlerinde çalışabilecekleri gibi, isterlerse yüksek öğrenim kurumlarına da devam edebilirler.

2.4.3.9 Ticaret Meslek Liseleri

Ticaret, muhasebe, bankacılık, sigortacılık, emlak komisyonculuğu, kooperatifçilik, dış ticaret, bilgisayar, borsa hizmetleri, büro hizmetleri vb. alanlarda görev alacak veya kendi başına iş yapabilecek nitelikli ara insan gücü yetiştiren ilköğretim üzerine dört yıl eğitim veren okullardır.

2.4.3.10 Anadolu Ticaret Meslek Liseleri

Dış ticaret, bilgisayar, turizm, sekreterlik, mahalli idareler alanlarında ihtiyaç duyulan yabancı dil bilir nitelikli ara insan gücü yetiştiren ilköğretim üzerine dört yıl eğitim veren okullardır.

2.4.3.11 Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri

Turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu yabancı dil bilir nitelikli elemanları yetiştiren, ilköğretim üzerine dört yıl eğitim veren okullardır.

2.4.3.12 Anadolu İletişim Meslek Liseleri

Basın, yayın, reklamcılık ve halkla ilişkiler alanlarında istihdam edilecek yabancı dil bilir, nitelikli ara insan gücü yetiştiren ilköğretim üzerine dört yıl eğitim veren okullardır.

2.4.3.13 Anadolu İmam Hatip Lisesi ve İmam Hatip Liseleri

Din öğretimi; imamlık-hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere orta öğretim sistemi içinde hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan programların uygulandığı öğretim kurumlarıdır.

Öğretim süresi 4 yıl olan imam hatip liseleri ve Anadolu imam hatip liselerinde meslek dersleriyle birlikte genel liselerde okutulan ortak kültür dersleri aynen okutulmaktadır. Ayrıca öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini değerlendirmek amacıyla seçmeli derslere de yer verilmektedir.

2.4.3.14 Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezleri (METEM)

4702 sayılı Kanun gereğince, eğitim maliyetini azaltmak, kaynakları daha verimli kullanmak ve eğitimin niteliğini artırmak amacıyla öncelikle Bakanlıkça belirlenen küçük yerleşim birimlerinde olmak üzere mesleki ve teknik eğitim merkezleri kurulmaktadır. Bu merkezlerde, mesleki ve teknik eğitim alanında diplomaya götüren Anadolu teknik lise, Anadolu meslek lisesi, teknik lise ve meslek lisesi seviyesindeki orta öğretim programlarının tümü, çıraklık eğitimi programları ile belge ve sertifikaya götüren yaygın mesleki ve teknik eğitim programları uygulanmaktadır.

Bakanlığımızca, küçük yerleşim birimlerinde açılmış bulunan, öğrenci sayısı yeterli olmayan bazı mesleki ve teknik orta öğretim kurumları ile mesleki eğitim merkezleri aynı yönetim altında toplanmak suretiyle mesleki ve teknik eğitim merkezi olarak yapılandırılmıştır.

2004–2005 öğretim yılında, 361 mesleki eğitim merkezi ile mesleki ve teknik eğitim merkezinde 280.421 çırak ve kalfa eğitim öğretim görmüştür.

3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu, kalkınma planları, şûra kararları, hükümet programları, icra planları ve Avrupa Birliği'ne uyum projeleri kapsamında, çıraklık dönemi öğretim programlarının günümüzün gelişen ve değişen yeni teknolojilerine göre güncelleştirilmesi ve modüler yapıda hazırlanması çalışmalarına devam edilmektedir.

Bu çalışmalar kapsamında; genel bilgi dersleri; mesleki eğitim merkezlerinde, 2005–2006 eğitim ve öğretim yılından itibaren kademeli olarak denenip geliştirilerek, uygulanmak üzere; Türkçe, matematik ve meslek matematiği, işletme bilgisi ve toplam kalite yönetimi, din kültürü ve meslek ahlâkı ve mesleki bilgisayar dersleri Talim ve Terbiye Kurulu'nun 11.01.2005 tarih ve 3 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Meslek Dersleri; çıraklık döneminde uygulanmakta olan 27 meslek alanına ve 90 dala ait meslek dalları, modüller meslek ders programları yeniden hazırlanmış olup 2005- 2006 öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulamaya konulmuştur.⁸⁵

2.4.3.15 Çok Programlı Liseler

Ayrı orta öğretim kurumlarının açılması ekonomik olmayan küçük yerleşim birimlerinde genel lise, imam hatip lisesi ile mesleki ve teknik orta öğretim programlarının aynı yönetim altında uygulandığı okullardır. Bu okullarda, bağımsız olarak eğitim yapan orta öğretim kurumlarında uygulanan programlar aynen uygulanmakta ve öğrencilere bitirdikleri programa ait diploma (Lise, Meslek Lisesi, İmam Hatip Lisesi gibi) düzenlenmektedir.

İlköğretim üzerine öğrenim süresi 4 yıl olan ve öğrencilere; orta öğretim seviyesinde asgari kültür kazandırılması ve çeşitli meslek alanlarında endüstrinin ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duyduğu mesleki formasyon verilmesi suretiyle öğrencileri iş alanlarına ve yüksek öğretime hazırlayan programların uygulandığı mesleki ve teknik okullardır.

2.4.3.16 Sağlık Meslek Liseleri

Sağlık Bakanlığından Bakanlığımıza devredilmesi planlanan 280 sağlık meslek lisesi ile birlikte 283 sağlık meslek lisesi bulunmaktadır.

2005-2006 eğitim-öğretim yılında, sağlık meslek liselerinde 465 yönetici, 1.220 kültür dersi öğretmeni, 2.946 meslek dersi öğretmeni mevcut olup 34.652 öğrenci öğrenim görmektedir.

⁸⁵ Zeren, A., ve Açıkgöz, A., ve Öndoğan, M., ve Ergün, O., ve Türk, E., ve Bacak, C., ve Turhal, Ö., ve Özdemir, İ., ve Akşit, N., 2005, "T.C.Millî Eğitim Bakanlığı, Araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2006 Mali yılı Bütçesine İlişkin Rapor", Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi ,Ankara .

Söz konusu okullarda, görev yapan personelin nakil, yönetim ile ilgili mevzuat, genel denetimleri, yöneticilerinin Bakanlığımıza uyumlarını sağlama, teşkilât yapımızı tanıtmak amacıyla yöneticilerden başlanmak üzere hizmet içi eğitim seminerleri ile yarım kalan yatırımların tamamlanması, program yönünden Avrupa Birliği kriterlerine uyumlu hâle getirilmesi çalışmaları devam etmektedir.⁸⁶

2.6. MODÜLER PROGRAM

Teknoloji ve iş hayatındaki değişime uygun insan kaynakları ihtiyacının karşılanabilmesi için mesleki-teknik eğitim programlarının sürekli bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Program mevcut duruma değil, birey, toplum ve iş hayatının gelecekteki ihtiyaçlarına duyarlı olmalıdır. Toplum ve iş hayatı değişirken programlar aynı kalırsa ihtiyaçlar karşılanamaz. Çünkü işin ve eğitim ihtiyacının değişmesi, eğitim programlarının da değişmesine neden olmaktadır.

Modüler program yaklaşımı, değişikliklere hızlı bir biçimde cevap veren, esnek bir yapıya sahip olması nedeniyle tercih edilmektedir. Modüler programlar, modüllerden oluşmaktadır. Modül, başlangıcı ve sonu olan, bireysel öğretimi esas alan, kendi içinde bütünlük gösteren, bir sistematik çerçevesinde düzenlenmiş öğretim yaşantılarından oluşmaktadır. Öğrencilerin belirli hedefe ulaşmasını sağlamaya dönük olarak her modül, birbiri ile uyumlu olarak çalışan belirli parçalardan oluşmaktadır. Modül, öğrencinin kendi hızında ilerlemesine ve kaydettiği başarının, kendisine anında bildirilmesine olanak sağlamaktadır. Geleneksel yaklaşımda içerik konu, ünite, ders olarak gruplaşırken; modüler yaklaşımda içerik, modüller çerçevesinde oluşmaktadır.⁸⁷

Programların modüler esasa dayalı olarak bir bütünlük içinde, meslek standartlarını da koruyacak şekilde ele alınabilmesi için mesleklerin; meslek gruplarına, meslek alanlarına ve meslek dallarına göre sınıflandırılması gerekmektedir.

Bireylerin daha yüksek standartlara göre eğitilmeleri ve öğrendikleri bilgileri birbiri ile ilişkili farklı alanlarda kullanabilmeleri gerekir. Bu amaçla, birbiri ile ilişkili alanlar ve

⁸⁶ T.C., Millî Eğitim Bakanlığı, Araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2006 Malî Yılı Bütçesine İlişkin Rapor

⁸⁷ Hıfzı Doğan, Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı, Ankara, 1997, s. 291-292

meslekler bütünleştirilerek meslek grupları oluşturulmaktadır. Meslek grupları etrafında plânlanan eğitimde, öğrenci kazandığı bilgi ve becerileri geniş bir alanda kullanabilmekte ve değişikliklere uyum sağlayabilmektedir.⁸⁸ Meslek grupları birbiri ile ilişkili bir çok meslek alanını kapsayan sektörel bir bütündür. Meslek gruplarına ilişkin bazı örnekler; hizmet meslekleri, üretim meslekleri, tarım gösterilebilir. Her meslek grubu içinde, çeşitli meslek alanları ve her meslek alanı içinde de bir çok meslek dalı bulunmaktadır. Örneğin hizmet meslekleri grubu danışmanlık, turizm, ağırlama, aile hizmetleri gibi meslek alanlarından oluşmaktadır.⁸⁹

Meslek grupları etrafında planlanan eğitimin, program standartlarına göre yönlendirilmesi ve değerlendirilmesi kolay olacaktır. Program standartları, yaşamdaki uygulamalarla okuldaki etkinlikler arasında bağ kuran bir araçtır. Program standartları öğrenciden beklenen performansı açık olarak gösterirler. İçeriğin seçilmesi, öğretim için sıralanması, öğretim materyallerinin hazırlanması ve öğretimin değerlendirmesi, program standartları esas alınarak geliştirilir.

Programın işlevi ve etkililiği düzenli biçimde değerlendirilmelidir. Değerlendirmede; program uygulama süreci, program amaçlarına ulaşma düzeyi, öğrencilerin, ailelerin, öğretmenlerin tepkisi dikkate alınmalıdır. Program değerlendirme, program uygulama sürecine dönük olması kadar, program çıktısına da dönük olmalıdır.

Programı geliştirenler açısından ise, hızlı biçimde değiştirilebilen-uyarlanabilen-uygulanabilen-gözden geçirilebilen program yapısına ve uygun değerlendirme stratejilerine uygun olmasıdır.⁹⁰ Ülkemizde modüler sisteme geçmesi ile birlikte Mesleki Ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüklerine Bağlı Kurumlarında aşağıdaki alanlarda ve okullarda eğitime geçilecektir. Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Projesi (Megep) Kapsamında Mesleki Ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüklerine Bağlı Kurumlarda Bulunan Öğretim (Isced 97'ye Göre) Alanlarına Ait Liste Çizelge 1.1 'de verilmiştir:

⁸⁸ Hıfzı Doğan, "Orta Öğretimde Yeniden Yapılanma İhtiyacı", Millî Eğitim Dergisi Sayı 139, (Temmuz-Ağustos-Eylül 1998).

⁸⁹ Hıfzı Doğan ve Ruhi Kılıç, "Bilgi Çağında Orta Öğretim Sorunlarının Çözümüne Yeni Bir Bakış" Çağdaş Eğitim Dergisi, Sayı 243, (Mayıs 1998).

⁹⁰ Yrd. Doç. Dr. Seval FER, Modüler Program Yaklaşımı ve Bir Öneri, makale, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/147/fer.htm>

Çizelge 1.1 Tüm alanlar ve okul türleri

N O	ISCED 97 KOD	PROGRAMI GELİŞTİRİLEN ALANLAR	OKUL TÜRÜ			
			ML	AML	TL	ATL
1.	342-341	Pazarlama ve Perakende Alanı	X	X		
2.	343	Muhasebe ve Finansman Alanı	X	X		
3.	541	Gıda Teknolojisi Alanı	X	X	X	
4.	524	Kimya Teknolojisi Alanı	X	X	X	X
5.	522-582	Tesisat Teknolojisi ve İklimlendirme Alanı	X		X	
6.	543	Ahşap Teknolojisi Alanı	X	X	X	X
7.	215	Müzik Aletleri Yapımı Alanı	X	X	X	X
8.	215-543	Seramik ve Cam Teknolojisi Alanı	X	X	X	
9.	542	Tekstil Teknolojisi Alanı	X	X	X	X
10.	542	Giyim Üretim Teknolojisi Alanı	X	X	X	X
11.	542	Ayakkabı ve Saraciye Teknolojisi Alanı	X	X	X	X
12.	215	El Sanatları Teknolojisi Alanı	X	X		
13.	215	Kuyumculuk Teknolojisi Alanı	X	X		
14.	213	Matbaa Alanı	X	X	X	
15.	213	Radio Televizyon Alanı		X		X
16.	213	Fotoğraf Ve Grafik Alanı	X	X		
17.	321	Gazetecilik Alanı		X		X
18.	214-211	Sanat ve Tasarım Alanı	X	X		
19.	815	Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri Alanı	X	X		
20.	761	Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Alanı	X	X		
21.	723	Hasta ve Yaşlı Hizmetleri Alanı	X	X		
22.	811	Yiyecek İçecek Hizmetleri Alanı	X	X		
23.	811-812	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanı	X	X		
24.	812	Eğlence Hizmetleri Alanı		X		
25.	342-347	Halkla İlişkiler ve Organizasyon Hiz.Alanı		X		
26.	346	Büro Yönetimi ve Sekreterlik Alanı	X	X		
27.	525	Motorlu Araçlar Teknolojisi Alanı	X	X	X	X
28.	525	Uçak Bakım Alanı				X
29.	525-840-582	Raylı Sistemler Teknolojisi Alanı		X	X	
30.	840-624	Denizcilik Alanı	X	X	X	X
31.	525	Deniz Araçları Yapımı Alanı		X	X	
32.	543-521	Plastik Teknolojisi Alanı	X	X	X	
33.	521	Makine Teknolojisi Alanı	X	X	X	X
34.	521	Metal Teknolojisi Alanı	X		X	
35.	521	Metalurji Alanı	X		X	
36.	522-523	Elektrik- Elektronik Teknolojisi Alanı	X	X	X	X
37.	522-523	Biomedikal Cihaz Teknolojileri Alanı				X
38.	523	Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri Alanı		X		X
39.	482-482	Bilişim Teknolojileri Alanı	X	X	X	X
40.	622	Bahçecilik Alanı	X	X	X	X
41.	582	İnşaat Teknolojisi Alanı	X	X	X	X
42.	840-345	Ulaştırma Hizmetleri Alanı	X	X		

2.7. VERİLEN BELGELER VE STATÜLER

Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitime,genelde 8 yıllık zorunlu eğitimden sonra başlanır. Örgün Mesleki-Teknik liselere başlama yaşı 14/15 dir. Öğrenciler 17/18 yaşında bu okullardan mezun olabilmektedir.

MEGEP Projesi kapsamında 2004-2005 eğitim-öğretim yılı 8 yıllık temel eğitim sonrasında ortak sınıf uygulamasına geçilmiş ve orta öğretim kurumlarındaki eğitimin süresi 1 yıl artırılmıştır. Böylece, Meslek Lisesi mezuniyeti için 4 yıl, Anadolu Meslek Liseleri için 4 yıl, Anadolu Teknik Liseleri için 4 yıl olmuştur.

Mesleki Teknik Eğitim orta öğretim kurumlarında okullarını başarıyla bitirenlere “Diploma” verilmektedir. Bu diplomaya sahip okul mezunları bir işletmede çalışmaya başlayacakları gibi yüksek öğrenim kurumlarına da devam edebilirler. Bunun yanında Diploma sahibi mezunlar Milli Eğitim Bakanlığınca düzenlenen ustalık eğitimi kurslarına da katılabilirler.İsteyenler doğrudan ustalık sınavına da girebilmektedir. Bu sınavı başarıyla geçenler “Ustalık Belgesi”almaktadır. Ustalık belgesine sahip mezunlar iş yerinde “usta” unvanı ile çalışabilirler. Ustalık belgesinin asıl önemi ise mezunların eğer isterlerse bağımsız bir işyeri açma yetkisine sahip olmasıdır. Ancak bu hakkı kullanabilmesi için temel şart 18 yaşın tamamlanmış olmasıdır. Ustalık yeterliliğini kazandıktan sonra iş pedagojisi kurslarına katılan ve burayı başarıyla tamamlayanlara “Usta öğreticilik” belgesi verilmektedir. Bu belgeye sahip olanlar böylece Çırakların ve Meslek lisesi öğrencilerinin işyerinde yaptıkları pratik eğitimin sorumluluğunu üstlenme yetkisini kazanmış olmaktadır.

Yaygın Mesleki Teknik Eğitimin unsurlarından Çıraklık eğitiminin hedef kitlesi ise, zorunlu eğitimi tamamladıktan sonra örgün eğitime devam etmek istemeyen gençlerdir. Bunlardan 14 yaşını tamamlamayanlar “aday çırak öğrenci”, 14yaşını tamamlayanlar ise “çırak öğrenci” statüsünde eğitime alınmaktadır. Çıraklık eğitimine başlamak isteyenler,çalışacakları işyeri ve öğrenecekleri mesleği kendileri seçerler.

Kalfalık Eğitimi tamamlayanlar bunun sonucunda kalfalık belgesi alırlar. Kalfalık belgesi alanlar şart aranmadan ustalık eğitimine alınır ve eğitimlerinin sonucunda ustalık

sınavına girmeye hak kazanırlar. Bu eğitimi almayanlar ise en az 5 yıl bir işyerinde çalıştıklarını belgelendirmek suretiyle ustalık sınavına girebilirler. Ustalık sınavına;

- Ustalık kursunu başarıyla bitirmiş ve mesleğinde Bakanlığın belirttiği sürede çalışmış olan kalfalar,
- Ustalık kursuna gitmeyen, ancak mesleğinde en az 5 yıl çalışmış kalfalar,
- Mesleki ve teknik orta öğretim okul ve kurumlarından mezun olanlar,
- Denklik işlemleri sonunda ustalık sınavına girmeye hak kazananlar başvurabilmektedir.

Ustalık sınavında başarılı olanlar “Ustalık Belgesi” almaktadır. Ustalık belgesi kişinin hem belirli bir meslek dalında yeterliliğini belgelemekte hem de, kişiye ilgili meslek dalında iş yeri açma yetkisi vermektedir.

Çıraklık eğitimi tamamlayarak ustalık belgesi alanlar, belirli bir telafi eğitimi tamamladıktan sonra Meslek lisesi diploması alabilmektedir. Böylece iş yaşamı dışında bu kişilerin yüksek öğretime devam etmeleri de sağlanmıştır.

3308 sayılı Mesleki eğitim kanununa göre Çıraklık eğitiminin kapsamına alınmamış meslekler de eğitim ve belgelendirmeye ilişkin esaslar 507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar kanununda yer almaktadır. 507 sayılı kanuna göre kalfalık ve ustalık sınavına girecekler için odalar, olanakları dahilinde sınava hazırlık kursları düzenlemektedirler. Çalışmaların düzenlenmesi ve denetimi ülke düzeyinde TESK (Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu) ve ilgili federasyonlara verilmiştir.

3308 Sayılı kanuna göre Çıraklık eğitimi kapsamına alınmamış mesleklerde çalışanlara;

- TESK kalfalık belgesi
- TESK ustalık belgesi
- TESK esnaflık belgesi
- Ticari taşıt kullanım belgesi verilmektedir.

20 ekim 1993 tarihinde yürürlüğe giren “Çıraklık eğitimi uygulaması yapılmayan il ve meslek dallarında Mesleki belgelerin verilmesine ilişkin yönetmelik” ten önce mesleğe

başlayanlara sınavsız belge verilirken, sonrasında mesleğe girenlere, düzenlenen sınavı başarmaları halinde belge verilmektedir.

M.E.B.,Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Belediyeler,Meslek Kuruluşları ya da gönüllü kuruluşların düzenlediği yaygın Mesleki Eğitim kurslarına katılanlar ise eğitim sonunda başarılı olursa “Kurs Bitirme Belgesi”, başarılı olamazlarsa “Kursa Katılım Belgesi” almaktadır.yaygın eğitim yoluyla kazanılan kurs bitirme belgeleri Çıraklık eğitime girişte değerlendirilmektedir.

Mesleki Teknik Eğitim kapsamında örgün ve yaygın mesleki eğitim düzeyleri ve her düzeyde verilen belgeler ile mezunların eğitime/istihdama geçişleri Çizelge 1.2’ de verilmiştir.

Çizelge 1.2 Verilen belgeler ile mezunların eğitime/istihdama geçişleri

Eğitim Düzeyi	Verilen Belgeler	Eğitim/ İstihdama Geçiş	
Örgün Mesleki Teknik Eğitim			
1-Meslek Lisesi	Meslek Lisesi Diploması	İş Yaşamı	
	Ustalık Belgesi (sınavla)	Yüksek Öğretim (MYO ve Üniversite)	
2-Teknik Lise	Teknik Lise Diploması	İş Yaşamı	
	Ustalık Belgesi (doğrudan)	Yüksek Öğretim (MYO ve Üniversite)	
	İş Yeri Açma Belgesi (doğrudan)		
3-Meslek Yüksek Okulu	MYO diploması	İş Yaşamı Yüksek Öğretim (Üniversite)	
Çıraklık Eğitimi			
Çıraklık Eğitimi	1-Kalfalık Eğitimi	Kalfalık belgesi İş Yaşamı	
	2-Ustalık Eğitimi	Ustalık Belgesi	İş Yaşamı
		Lise Diploması (Telafi Eğitiminden Sonra)	Yüksek Öğretim (MYO ve Üniversite)
Yaygın Eğitim			
1-Yaygın Eğitim Kursları	Kurs Bitirme Belgesi	İş Yaşamı	

Çıraklık eğitimi sistemi dışında alınmış olan belgelerin bu sisteme geçişte değerlendirilmesine ilişkin esaslar, meslek lisesi mezunları, yurt dışından alınan belgelerin durumları Çizelge 1.3 gösterilmektedir.

Çizelge 1.3 Çıraklık eğitimi sistemi dışında alınmış olan belgelerin bu sisteme geçişte değerlendirilmesine ilişkin esaslar

ÇIRAKLIK EĞİTİMİSİSTEMİ DIŞINDA ALINMIŞ OLAN BELGELERİN BU SİSTEME GEÇİŞTE DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN ESASLAR			
Belgenin Türü	Eğitim Süresi	Pratik Çalışma Süresi (İş Hayat. Çalış.Süresi)	Belge Sahibine Tanınan Haklar
Kurs Belgesi	256-511 saat	En az 4,5 Yıl	Kalfalık Sınavına Katılma Hakkı
Kurs Belgesi	512-767 saat	En az 3 Yıl	
Kurs Belgesi	768-1023 saat	En az 2 Yıl	
Kurs Belgesi	1024 ve + saat	En az 1 Yıl	
Çalışma Belgesi		En az 6 Yıl	
Kalfalık sınavına giriş için gerekli olan çalışma süresi dışında kalan süreler ustalık sınavına girişte değerlendirilir.			
Kurs Belgesi	256-511 saat	En az 9,5 Yıl	Kalfalık Sınavına Katılma Hakkı, Başarılı Olması Halinde Ustalık Sınavına Katılma Hakkı
Kurs Belgesi	512-767 saat	En az 8 Yıl	
Kurs Belgesi	768-1023 saat	En az 7 Yıl	
Kurs Belgesi	1024 ve + saat	En az 6 Yıl	
Çalışma Belgesi		En az 11 Yıl	
MESLEK LİSESİ MEZUNLARI			
Diploma		En az 1 Yıl	Ustalık Sınavına Katılma Hakkı
YURT DIŞINDAN ALINAN BELGELER			
*** Yurt dışından alınan kurs bitirme belgeleri ile çalışma belgeleri yukarıda belirtilen esaslara göre değerlendirilmektedir. *** Alındığı ülkede kalifiye eleman olarak çalışma yetkisi veren belgeler ülkemizde kalfalık belgesine *** Alındığı ülkede bağımsız iş yeri açma ve bu işyerinde fiilen usta durumunda çalışma yetkisi veren belgeler ise ülkemizde ustalık belgesine denk kabul edilmektedir.			

2.8. YÜKSEK ÖĞRETİME GEÇİŞ

Orta Öğretim sınıflarının son sınıf öğrencileri ile bu kurumların mezunlarından yüksek öğretime devam etmek isteyenler öğrenci seçme ve yerleştirme sınavına (ÖSYS) girmek için başvuruda bulunabilirler. Merkezi sistemle yapılan bu sınav sonuçlarına ve yaptıkları tercihlere göre öğrenciler Yüksek öğretim kurumlarına yerleştirilirler.

Meslek Yüksek Okulları 2547 sayılı yüksek öğretim kanununda “Belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan 4 yarı yıllık Eğitim- öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumu” olarak tanımlanmaktadır. Meslek Yüksek Okulları etkinliklerini, Yüksek Öğrenim Kurulunun (YÖK) koordinasyonunda sürdürmektedir. 4702 sayılı yasa ile bir üniversiteye bağlı olmadan vakıfların Meslek Yüksek Okulu açmasına olanak verilmiştir.

MYO mezunları kontenjanlar dahilinde lisans programına devam edebilmektedir. 2001 yılında 2547 sayılı kanunda yapılan değişiklikle MYO mezunlarına lisans programlarına dikey geçiş hakkı verilmiştir. Uygulamaya ilişkin esas ve usuller,19 şubat 2002 tarihli Resmi Gazete de yayınlanan Dikey Geçiş Yönetmeli ile belirlenmiştir. Böylece 2002-2003 Eğitim Öğretim yılından itibaren Meslek Yüksek Okullarına sınavsız giriş hakkı verilmiştir. MYO mezunlarının dikey geçiş için örgün lisans programlarına ve açık öğretim lisans programlarına baş vurabilmektedir. Bunun yanında açık öğretim ön lisans mezunu olanlar da açık öğretim lisans programlarına başvurabilmektedir.⁹¹

Bu durum, Mesleki Teknik Eğitim mezunlarının 4 yıllık lisans programlarına giriş oranlarını azaltırken, 2 yıllık ön lisans programlarına giriş oranlarında ciddi artışlar meydana getirmiştir. Böylece Meslek Yüksek okullarının kontenjanlarında ciddi artışlar sağlanırken öğrenci profili de değişmeye başlamıştır.

⁹¹ Aişe Akpınar, ekim, 2004, Ank., Temel ve Mesleki Teknik Eğitim Raporu, s.35-39

Çizelge 1.4 MYO'larına girenlerin eğitim türlerine göre dağılımı

Yıllar	Yerleşen	Yerleşenlerin eğitim türlerine göre dağılımı			
		Genel Eğitim	(%)	MTE	(%)
2001	129.463	58.484	45,2	70.979	54,8
2002	193.686	12.304	6,4	181.382	93,6
2003	160.604	27.749	17,3	132.855	82,7
2004	214.491	50.260	23,4	164.231	76,6
2005	180.091	70.528	39,1	109.563	60,9

Kaynak: YÖK,verilerinden hesaplanmıştır.

Yukarıdaki Çizelge 1.4'de rakamlar değerlendirildiğinde, mesleki ve teknik lise mezunlarının üniversiteye başvuru oranında ve giriş başarısında dikkate değer bir artış olduğu söylenebilir.Tabi ki bunda sınavsız geçiş sisteminin katkısı büyüktür.

Çizelge 1.5 Yükseköğretime başvuran ve yerleştirilen aday sayılarının gelişimi

Yıllar	Başvuran	Yerleşen			Toplam	Yerleşme oranı (%)	
		Örgün öğretim		Açıköğretii		Örgün Öğretim	Toplam
		Lisans	Ön lisans				
1980	466.963			-	41.574	08.9	08.9
1985	480.633	67.915	28.515	60.00	156.065	20.0	32.4
1990	892.975	78.707	34.158	83.388	196.253		21.9
1995	1.265.103	139.744	76.	167.628	383.974	17.1	30.4
2000	1.414.872	160.247	117.873	161.90	414.647	19.6	29.3
2005	1.851.01	198.509	180.221	229.26	607.994	20.5	32.8

Kaynak: OSYM

Yukarıdaki Çizelge 1.5'de gözlemlendiği gibi 2000 yılından 2005 yılına yüksek okulların önlisans programlarına yerleşenlerin oranlarında ciddi artışlar vardır. Bunda Mesleki-teknik eğitim kurumlarından, önlisans programlarına dikey geçişin etkisi büyüktür.

Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı (OKS) puanı ile bir ortaöğretim programına giden öğrencilerin dışında kalanlar ve sınava katılmayanlar, sınavsız öğrenci kabul eden örgün eğitim kurumlarından genel ve mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarına yönelmektedirler.

Mesleki Teknik Eğitim Mezunları, alanlarının devamı niteliğindeki meslek Yüksek okullarına sınavsız geçebilirken, farklı bir alana yöneldiklerinde ÖSYS'na girmek zorundadırlar. Ayrıca genel lise mezunları da ÖSYS sonuçlarına göre MYO'na kayıt yaptırabilmektedir. MYO öğrencileri diğer fakülte öğrencilerine sağlanan burs, yurt ve çeşitli indirimlerden yararlanabilmektedir.

MYO'da uygulanan programlar temelde üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

- Teknik Programlar
- İktisadi ve İdari Programlar
- Sağlık Programları'dır.

Programların ortak özellikleri ise şu şekilde sıralanabilir;

- Süre 4 yarı yıldır.
- Toplam 16 kredilik genel bilgi dersi verilmektedir.
- Teknik programlarda mezuniyet için 112 kredi yeterli olmaktadır.
- 3. ve 4. yarı yılda 4'er kredilik seçmeli ders bulunmaktadır.

MYO'nı tamamlayanlar "Meslek Yüksek Okulu Diploması"almaktadır. Teknik program mezunları "Tekniker", İktisadi ve İdari Programlar mezunları "Meslek Elemanı" unvanı ile istihdam edilmektedir.⁹²

⁹² Aişe Akpınar, ekim, 2004, Ank., Temel ve Mesleki Teknik Eğitim Raporu, s.35-39

BÖLÜM 3

MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN DÜZENLENMESİ

Mesleki teknik eğitimin düzenlenmesi, Mesleki teknik eğitimin nitelikleri, Milli eğitim şuralarında mesleki teknik eğitim, Beş yıllık kalkınma planlarında mesleki teknik eğitim, Türkiye’de eğitimin finansmanı, başlıkları altında incelenecektir.

3.1. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN NİTELİKLERİ

3.1.1. Mesleki Teknik Eğitimin Genel Eğitimle Karşılaştırılması

Eğitim, “Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.”⁹³ “Bir toplumun kültürünün,yani değer yarguları ile bilgi ve beceri birikiminin yeni kuşaklara aktarılması süreci;bu sürecin okul benzeri kurumlarda gerçekleştirilmesi faaliyeti. Daha özel olarak da, kişinin belli bir alanda iyi yetiştirilmesinin veya onun belli bir yetisi ya da melekesinin bir takım araç ya da yöntemlerle gelişmesini sağlayan etkinlik”⁹⁴ şeklinde tanımlanabilmektedir.

Genel eğitim herhangi bir mesleki alana bağlı olmadan başarılı bir yaşam sağlamak için bireyin genel olarak geliştirilmesi sürecidir. Genel eğitim için çoğu zaman “akademik”, “kültürel” sıfatları da kullanılmaktadır. Genel eğitim geleneksel olarak, gençleri yüksek öğretime hazırlamayı amaçlamaktadır.⁹⁵ Mesleki Eğitim ise, toplumu oluşturan bireylerin iş hayatında belirli bir meslekle ilgili bilgi,beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran ve bireyin yeteneklerini çeşitli yönleri ile geliştiren eğitimidir.⁹⁶

Türk Milli Eğitiminin amaç, ilke, yapı ve organizasyonu 1973 yılında yürürlüğe konulan1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiştir. Bu kanuna göre eğitim sistemi örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden meydana

⁹³ Ertürk Selehattin,Eğitimde Program Geliştirme,Ank.,1972,s.11

⁹⁴ Cevizci Ahmet,Paradigma Felsefe Sözlüğü,Paradigma yay.,İst.,1999,S.284

⁹⁵ Gündoğan Naci,genç İşsizliği,T.C.And.Üniv.Yay.No:1320,Esk.2001.s.,39

⁹⁶ C.ALKAN, H.DOĞAN, İ.SEZGİN, “Mesleki Ve Teknik Eğitimin Esasları ”,Alkım yay. İst, 1998, s.5-13

gelmektedir.⁹⁷ Burada Mesleki teknik eğitim ve Genel eğitim, örgün eğitim ve yaygın eğitimin içerisinde yapılanmıştır.

Örgün eğitim, belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir. Örgün eğitim, okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim kurumlarını kapsamaktadır.

İlköğretimi tamamlayan ve orta öğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci orta öğretime devam etmek ve orta öğretim imkânlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.

Orta öğretim;“İlköğretime dayalı en az 3 yıllık öğretim veren genel mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının tümünü kapsar.” şeklinde tanımlanmıştır. 2005-2006 öğretim yılından itibaren tüm ortaöğretim kurumları en az 4 yıl olarak belirlenmiştir.

9. sınıf, ortak program olarak yeniden yapılandırılmış ve bu sınıfın sonunda sınavla öğrenci alan okullar dışında kalan tüm ortaöğretim kurumları ve programları arasında yatay geçişe olanak sağlayacak yapıya ulaştırılmıştır. Geçişler, sınavla girilen okullardan sınavsız okullara yönelik olabilirken bunun tersi mümkün olmamaktadır.⁹⁸ Orta öğretimin amaç ve görevleri; milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, öğrencilere asgari ortak bir genel kültür vermek, birey ve toplum sorunlarını tanıtmak ve çözüm yolları aramak, ülkenin sosyoekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinci kazandırarak öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda hem yüksek öğretime hem de mesleğe veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Orta öğretim, çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelir. Belli bir programa ağırlık veren okullara lise, teknik lise ve tarım meslek lisesi gibi eğitim dallarını belirleyen adlar verilir. Mevcut yapı incelendiğinde 76 lise türü gözlenmektedir. Orta öğretim

⁹⁷ Meslekî ve Teknik Eğitim Sistemi Raporu Ulusal Gözlemevi Ülke Raporu Türkiye 2001,s,53

⁹⁸ Türk Millî Eğitim Sisteminde Kademeler Arası Geçişler, Yönlendirme Ve Sınav Sistemi, On Yedincimillî Eğitim Şûrası ön Hazırlık raporu.,s. 11

kurumlarının öğrenim süresi uygulanan programın özelliğine göre Milli Eğitim Bakanlığınca tespit edilir.⁹⁹

Çizelge 2.1: Yıllara göre orta öğretim kademesindeki öğrenci sayıları

Yıl	Genel Lise	Meslek Lisesi	Toplam	Meslek lisesi Oranı
1923-1924	1.241	2.558	3.799	67
1943-1944	37.259	11.030	48.295	23
1963-1964	127.968	50.318	175.286	28
1983-1984	537.617	364.176	901.793	40
2000-2001	1.506.379	938.028	2.444.407	38
2001-2002	1.908.493	947.358	2.855.851	33
2002-2003	2.053.735	981.224	3.034.959	32
2003-2004	1.963.998	1.050.394	3.014.392	35
2004-2005	1.937.055	1.102.394		36
2005-2006	2.079.938	866.347	3.046.285	32

Kaynak: MEB verilerinden hesaplanmıştır.

Mesleki teknik eğitim veren okullarımızın oranı Çizelge 2.1 görüldüğü gibi Cumhuriyetin ilk yılların da %63 iken,daha sonraki yıllarda bu oran gittikçe düşmüş günümüzde ise %32'leri bulmuştur. Gelişmiş Avrupa ülkelerinde ise Mesleki teknik eğitim veren okulların oranı,bizdekilerin tam tersidir.

Ortaöğretimde mevcut durum genel ortaöğretimde %63,7, mesleki ve teknik ortaöğretimde ise %36,3 düzeyindedir. Çizelge 2.2 ve Çizelge 2.3 incelendiğinde son iki yıl içerisinde bu dağılım oranının korunduğu görülmektedir.

Çizelge 2.2 Okul türüne göre 2004-2005 öğretim yılı öğrenci dağılımı

Lise Türü	Öğrenci Sayısı	%	Okul Sayısı	%	Öğretmen Sayısı	%
Genel	1.937.055	63,7	2.991	43,6	93.209	55,5
Mesleki-Teknik	1.102.394	36,3	3.870	56,4	74.740	44,5
Toplam	3.039.449	100	6.861	100	167.949	100

Kaynak: 2004-2005 MEB verilerinden hesaplanmıştır.

⁹⁹ Zeren, A., ve Açıkgöz, A., ve Öndoğan, M., ve Ergün, O., ve Türk, E., ve Bacak, C., ve Turhal, Ö., ve Özdemir, İ., ve Akşit, N., 2005, "T.C.Millî Eğitim Bakanlığı,Araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2006 Mali yılı Bütçesine İlişkin Rapor",Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi ,Ankara ..s.,49-51

2004-2005 öğretim yılında genel ortaöğretimde 2.360'ı kamu, 530'u özel olmak üzere 2.990 okul, 1.937.000 öğrenci ve 93.000 öğretmen bulunmaktadır. (Öğrenci sayısına 252.000 genel açık öğretim lisesi öğrencisi dahildir). 2004-2005 öğretim yılında 3.827'si kamu, 20'si özel olmak üzere 3.870 okulda 1.102.394 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerin 3.157'si diğer bakanlıklara bağlı liseler, 62.743'ü ise mesleki açık öğretim lisesi öğrencisidir. Mesleki teknik orta öğretimde 74.740 öğretmen görev yapmaktadır.

Genel ortaöğretim ve mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarına 2005-2006 öğretim yılı öğrenci dağılımı Çizelge 2.3'teki gibidir.

Çizelge 2.3. 2005-2006 öğretim yılı öğrenci dağılımı

Lise Türü	Öğrenci Sayısı	%	Okul Sayısı	%	Öğretmen Sayısı	%
Genel	2.075.617	63,7	3.406	45,8	102.581	55,35
Mesleki-Teknik	1.182.637	36,3	4.029	54,2	82.736	44,65
Toplam	3.258.254	100	7.435	100	185.317	100

Kaynak: 2005-2006 MEB verilerinden hesaplanmıştır.

Ortaöğretim 9. sınıfta uygulanan ve tüm alanlarda ortak dersleri vererek öğrenciye bir alana yönelme veya meslek seçimine ilişkin karar verme fırsatı tanınmış olması, olumlu bir gelişmedir.

Yıllardır ülkemizde sıklıkla vurgulanan, kalkınma raporlarında önemle üzerinde durulan ve hatta önceki şûra kararlarında da ifade edilmeye çalışılmış olan ortaöğretim düzeyi çağ nüfusunun mesleki ve teknik eğitime %65, genel ortaöğretime %35 olarak dağılımına ilişkin hedeflenen yöneltme yapılamamıştır. İstatistiksel veriler incelendiğinde ise alınan tüm kararlara ve sunulan önerilere rağmen bu değişimin maalesef gerçekleştirilemediği görülmektedir.

Çizelge 2.3 incelendiğinde genel ortaöğretime yönelmenin bir yansıması olarak sınıf mevcutları, olması gerekenden çok fazla düzeye ulaşmıştır. Mesleki ve teknik ortaöğretimde ise okulların fiziki kapasitesi atıl duruma gelmiştir. Çünkü, okul sayıları açısından bakıldığında, öğrenci oranının tersi bir durum söz konusudur. 2004-2005 verileri dikkate alındığında mesleki ve teknik ortaöğretim okul sayısı 4029 iken, genel

ortaöğretim okul sayısı 3406'dır. Bu durum sadece fiziki ortamların sağlanmasının yönelimde etkili olmadığının da açık bir göstergesidir.

Özellikle 1999 sonrası kat sayı uygulamasındaki değişiklikler, mesleki ve teknik liselere yapılan yöneltmeyi olumsuz etkilemektedir. Çünkü, mesleki ve teknik ortaöğretim mezunlarının alanlarına yönelik lisans programlarına geçişleri (Örneğin teknik lise veya Anadolu teknik lisesi elektrik mezunu bir öğrencinin elektrik mühendisliğine girememesi gibi) genel liselere göre dezavantajlı duruma getirilmiştir. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumu mezunlarının alana yönelik hazır bulunuşluk düzeyleri daha yüksek olmasına ve hemen hemen genel lise programında benzer dersleri benzer kredilerde almış olmalarına karşın, teknik liselerin dezavantajlı duruma getirilmesi ülkenin kalkınma planlarına ters bir sonucun oluşmasına neden olmaktadır.

Çizelge 2.4. Genel ortaöğretimde bir dersliğe ve bir öğretmene düşen öğrenci sayıları(2004-2005 öğretim yılı)

Bölgeler	Öğrenci/ Derslik	Öğrenci/ Öğretmen
Marmara Bölgesi	34	21
Ege Bölgesi	31	17
Akdeniz Bölgesi	37	20
İç Anadolu Bölgesi	33	19
Karadeniz Bölgesi	30	18
Doğu Anadolu Bölgesi	37	22
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	48	27
Türkiye	35	20

Kaynak: MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005.

Bir dersliğe Türkiye ortalamasında 35 öğrenci düşmesine karşın, Marmara'da 34, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde 37 ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde 48 öğrenci düşmektedir (Çizelge 2.4). Bu eşitsizlikler illere ve yerleşim yerine göre daha da derinleşmekte ve belirginleşmektedir.

Çizelge 2.5’da Mesleki ve Teknik ortaöğretimde bir dersliğe ve bir öğretmene düşen öğrenci sayısının bölgelere göre dağılımı görülmektedir.

Çizelge 2.5. Mesleki ve teknik ortaöğretimde bir dersliğe ve bir öğretmene düşen öğrenci sayısı (2004-2005 öğretim yılı)

B Ö L G E L E R	Öğrenci/ Derslik	Öğrenci/ Öğretmen
Marmara Bölgesi	38	18
Ege Bölgesi	27	12
Akdeniz Bölgesi	24	13
İç Anadolu Bölgesi	25	12
Karadeniz Bölgesi	23	12
Doğu Anadolu Bölgesi	20	12
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	20	13
Türkiye	28	14

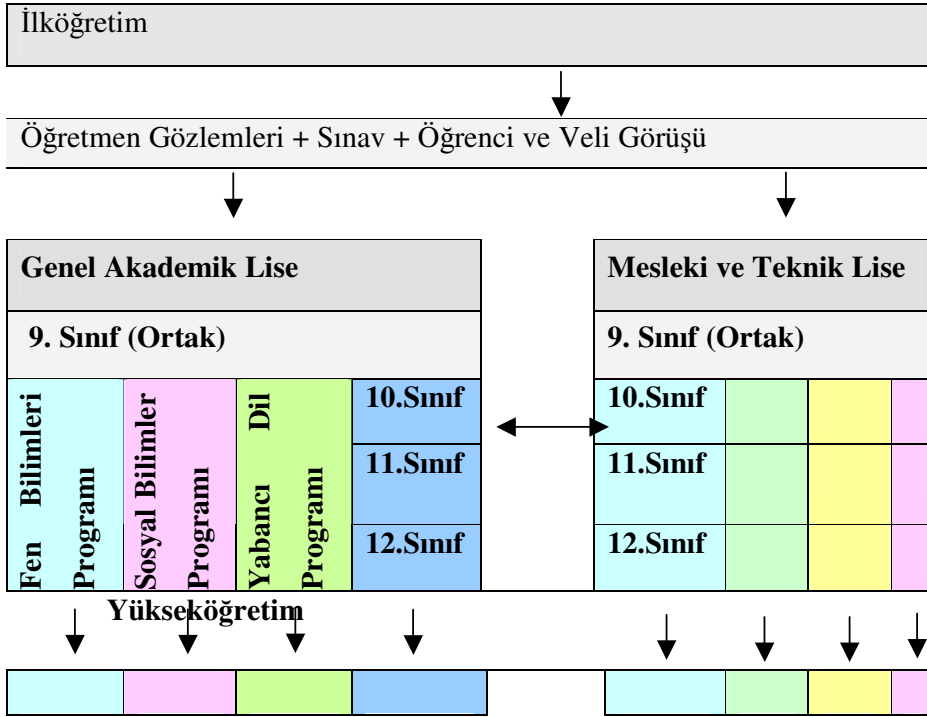
Kaynak: MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005’ten hesaplanmıştır.

Çizelge 2.6’de görüldüğü gibi Mesleki ve Teknik ortaöğretimde bir dersliğe düşen öğrenci sayısının Türkiye ortalamasında 28 olduğu, bir dersliğe düşen öğrenci sayısı en yüksek ve en düşük bölge arasında 18 öğrencilik fark olduğu görülmektedir.

Özellikle Mesleki ve Teknik ortaöğretimde eğitim ortamlarının donanımı verilen eğitimin niteliğinde çok belirleyicidir. Meslek liselerimizde öğrenciler gerçekten eşit koşullarda ve çağın gerektirdiği araç-gereç, makine vs. ile mi eğitim görmektedir? sorununun yanıtını mevcut verilerle ortaya koymak güçtür.¹⁰⁰

¹⁰⁰ MİLLİ EĞİTİM DERGİSİ , Yaz-Güz 2002,Sayı 155-156

Çizelge 2.6 Eğitim sisteminin şematik gösterimi

- **Genel Akademik Liseler**
 - ❖ Fen bilimleri programı
 - ❖ Sosyal bilimler programı
 - ❖ Yabancı dil programı
- **Mesleki ve Teknik Eğitim Liseleri**
 - ❖ Mesleki eğitim programları
 - ❖ Teknik eğitim programları
 - ❖ Yukarıda önerilen yapı aşağıdaki şekilde verilmiştir:¹⁰¹

¹⁰¹ Türk Millî Eğitim Sisteminde Kademeler Arası Geçişler, Yönlendirme Ve Sınav Sistemi, On Yedinci millî Eğitim Şurası ön Hazırlık raporu. s.12-18

3.1.2. Genel Eğitimden Mesleki ve Teknik Eğitime Geçiş

Ortaöğretim düzeyindeki temel mesleki eğitim ile genel eğitim, aralarında geçiş bulunmayan iki ayrı kanal biçiminde yapılandırılmıştır. İlköğretimi tamamlayan gençler, bunlardan birini tercih ederler. Ortaöğretim düzeyinde bu eğitim türleri arasında yatay geçiş bulunmamaktadır.

Genel liseler ile mesleki ve teknik liselerin “ortak genel kültür dersleri” hemen hemen aynıdır ve bunlarda aynı müfredat uygulanır. Bu gruptaki derslerin büyük çoğunluğu birinci sınıfta okutulur. Bu yapı, genel liseler ile mesleki ve teknik liselerin birinci sınıflarının ortak hale getirilmesi çalışmalarına uygun zemin hazırlamaktadır.

MEGEP Projesi kapsamında, genel liseler ile mesleki ve teknik liselerin birinci sınıfı ortak hale getirilmekte ve bu sınıf “yönlendirme sınıfı” olarak yapılandırılmaktadır. Bu yeniliğin pilot uygulaması 2004-2005 öğretim yılında devam etmektedir. Bu çalışmayla öğrenciler, yönlendirme sınıfını tamamladıktan sonra devam edecekleri okul türleri ile bölümlerini/alanlarını seçeceklerdir. Bu konuda bir hususa dikkat çekmekte yarar görülmektedir. Türkiye, 1970’li yıllarda ortaöğretim kurumlarının birinci sınıfını ortak hale getirip, okul ile alan/bölüm seçimini ikinci sınıfa bırakan bir yapı oluşturmayı denemiş, ancak başarılı olamamıştır. 1990’lı yılların ortalarında liselerin birinci sınıflarını “yönlendirme sınıfı” olarak yapılandırmayı denemiş, yine başarı sağlayamamıştır. Sözü edilen uygulamaların başarılı olamamasının sebeplerini araştıran herhangi bir çalışma mevcut değildir.

MEGEP Projesi kapsamında yürütülen çalışmalar, 2005-2006 öğretim yılından itibaren tüm ortaöğretim kurumları 4 yıl olarak yapılandırılmıştır. 9. sınıf, ortak program olarak yeniden yapılandırılmış ve bu sınıfın sonunda sınavla öğrenci alan okullar dışında kalan tüm ortaöğretim kurumları ve programları arasında yatay geçişe olanak sağlayacak yapıya ulaştırılmıştır. Geçişler, sınavla girilen okullardan sınavsız okullara yönelik olabilirken bunun tersi mümkün olmamaktadır.¹⁰²

¹⁰²Türk Millî Eğitim Sisteminde Kademeler Arası Geçişler, Yönlendirme Ve Sınav Sistemi, On Yedincimillî Eğitim Şûrası ön Hazırlık raporu., s. 11

Müfredat programları incelendiğinde genel liselerin öğrencilerini akademik mesleklere hazırlayan temel bilgi ve becerilerle; mesleki ve teknik liselerin ise, mesleki bilgi ve becerilerle donattığı görülmektedir. Böylece, genel lise mezunlarının akademik; mesleki ve teknik lise mezunlarının ise mesleki beceri yönlerinin daha fazla geliştiği söylenebilir.

Genel lise ile mesleki ve teknik lise mezunları, Meslek Yüksek Okullarında aynı programlara devam edebilmektedirler. Böylelikle ortak program olarak geçen 9. sınıf öğrencileri ilgi ve isteklerine göre meslekleri tanıyıp, yönlenebileceği sınıf olarak okuyacaktır. 9.sınıf sonucunda Öğrenciler başarılarına, sınıf rehber öğretmenin yönlendirmesine ve okul rehber öğretmenin yönlendirmesine göre, Genel Eğitime veya Mesleki teknik eğitime yönelebilecektir. Ortak olan 9.sınıf lise türleri arasında geçiş imkanı sağlamaktadır.

3.2. MİLLİ EĞİTİM ŞURALARINDA MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM

3.2.1 Dördüncü Milli Eğitim Şurası

Dördüncü Milli Eğitim Şurası'nda (22-31Ağustos 1949) demokrasi eğitimi üzerinde durulmuş, halkın bu konuda okul dışında eğitilmesi gereği belirtilmiştir. Bu nedenle, Milli Eğitim Bakanlığı teşkilatında yaygın eğitim için bir birim kurulması teklif edilmiştir. Tartışmalarda devletin bir yaygın eğitim teşkilatı bulunmadığı, yaygın eğitim ile ilgilenen kuruluşların yaptığı çalışmaların sınırlı, programsız ve sistemsiz olduğu üzerinde durularak bu konuda devletin gözetim ve denetiminde bir yaygın eğitim teşkilatının kurulması istenmiştir.¹⁰³

3.2.2. Altıncı Milli Eğitim Şurası

Altıncı Milli Eğitim Şurası'nda (18-23 Mart 1957) Mesleki Teknik Eğitime ilişkin kararlar kısaca şunlardır; Kız ve Erkek teknik öğretimin Türkiye'nin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi, sınıf geçme yerine ders geçme sisteminin uygulanması, çıraklık eğitimin hukuki alt yapısının oluşturulması, çıraklık eğitiminin yapılanmasına ilişkin günümüz çıraklık eğitim sisteminin yapısına yakın kararların alınması, ticaret liselerinde daha çok

¹⁰³ Yıldırım, M., "Yaygın Eğitim ve Halk Eğitim Merkezlerindeki Uygulamaları", <http://www.antalyahem.com/halkegitim4.htm>, (Ulaşım Tarihi: 10.04.2006)

uygulamalı meslek bilgisi verilmesi, ticaret okulları ile kız enstitülerinde sekreterlik şubelerinin açılmasına tavsiye kararı alınmıştır.¹⁰⁴

Şurada yaygın eğitim konusu da ilk defa ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu şurada ülke çapında yaygın eğitim çalışmalarının amacı ve ilkeleri metot ve araçları açıklanmış bunu yürütecek teşkilat ve bu teşkilatta çalışacak personelin yetiştirilmesi konuları üzerinde durulmuştur.¹⁰⁵

Altıncı Milli Eğitim Şurası gerek çıraklık eğitim, gerekse yaygın eğitim konusunda alınan kararlar itibari ile Mesleki Teknik eğitim için önemli kararların alındığı şura olma özelliğindedir.

3.2.3. Sekizinci Milli Eğitim Şurası

Sekizinci Milli Eğitim Şurası'nda (28 Eylül-3 Ekim 1970) Orta öğretimin yapılanması ve yüksek öğretime öğrenci seçiminin yapılanması üzerinde durulmuştur. Bu şura da sanat enstitüleri dört yıllık teknisyen okulu şeklinde düzenlenerek üniversiteye geçiş kolaylaştırılmıştır.

Mesleki teknik eğitimin niteliğinin artırılması için; eğitim planlanırken, sanayiinin insan gücü dikkate alınarak planlanması vurgulanmıştır. Okul sanayi işbirliği üzerinde durulmuştur.¹⁰⁶

3.2.4. On ikinci Milli Eğitim Şurası

On ikinci Milli Eğitim Şurası'nda (18-22 Temmuz 1988) aşağıdaki kararlar alınmıştır. Mesleki teknik orta öğretimde iş hayatına hazırlayan programlara öncelik verilmesine ve bu programların sürekli ihtiyaca göre yenilenmesi kararlaştırılmıştır. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarının, gece, hafta sonu ve yaz tatillerinde her türlü imkanları ile eğitim ve öğretim hizmetlerine açık tutulması. Yaygın eğitimin ihtiyaç duyduğu öğretmenlerin yetiştirilmesi için yeni programların açılması. Halk eğitimi merkezlerindeki araç, gereç ve donanım ihtiyaçlarının çağdaş teknolojiye uygun olarak yenilenmesi ve geliştirilmesi,

¹⁰⁴ Taşpınar Mehmet, Elazığ ve Malatya'da Çıraklık Eğitimi ve Sorunları, Elazığ, 1992, s.56-57

¹⁰⁵ <http://www.antalyahem.com/halkegitim4.htm>,

¹⁰⁶ Akkutay Ülker, Türkiye'de Çıraklık Eğitimi, Ank., 1993, S.39

kırsal kesim ve göçer ailelerin eğitimi için özel olarak yaygın eğitim programlarının hazırlanması kararlaştırılmıştır.

Mesleki teknik eğitimin kurumlarından mezun olanların unvan, yetki ve sorumluluklarının belirlenmeye çalışılmıştır.¹⁰⁷

3.2.5. On üçüncü Milli Eğitim Şurası

On üçüncü Milli Eğitim Şurası (5-19 Ocak 1990) Cumhuriyet tarihinde ilk defa ve sadece yaygın eğitim ile ilgili konuların görüşüldüğü şuradır.Şurada yaygın eğitim ile ilgili problemler görüşülmüş, tartılmış ve ülkemizin ihtiyaçlarına daha iyi cevap verecek bir yaygın eğitim sisteminin kurulmasına esas teşkil edecek kararlar alınmıştır.Bu kararları şu şekilde özetlemek mümkündür;

Özel eğitime muhtaç kişilerin yaygın eğitim imkanlarından daha çok yararlanmasını sağlayacak tedbirlerin alınması;

Yaygın eğitimde alınan belgelerin örgün eğitimdeki denkliklerinin belirlenerek, iki sistem arasında yatay ve dikey geçişlerin sağlanması;

Kitle iletişim araçlarının yaygın eğitim hizmetlerinde daha etkin kullanımlarının teşvik edilmesi;

Kaynakların verimliliğini artırmak amacıyla eğitim için ilgili kurum ve kuruluşların imkanlarında ortaklaşa yararlanmayı sağlayacak düzenlemelerin yapılması;

Yaygın eğitimi her yönü ile düzenleyen bir genel Yaygın Eğitim Kanunu çıkartılması;

Yaygın eğitim için bir teftiş ve program değerlendirme sisteminin kurulması;¹⁰⁸

¹⁰⁷ Akkutay Ülker, Türkiye’de Çıtraklık Eğitim, Ank., 1993, S.56

¹⁰⁸ Yıldırım, M., "Yaygın Eğitim ve Halk Eğitim Merkezlerindeki Uygulamaları", <http://www.antalyahem.com/halkegitim4.htm>, (Ulaşım Tarihi: 10.04.2006),

3.2.6. On beşinci Milli Eğitim Şurası

13-17 Mayıs 1996 tarihleri arasında toplanan On beşinci Milli Eğitim Şurası'nda Halk eğitimi merkezleri, çıraklık eğitimi merkezleri, kız meslek liseleri, ticaret meslek liseleri, otelcilik turizm meslek liseleri, endüstri meslek liseleri gibi kurumlarda yapılan benzer hizmetler, bir bütünlük içerisinde ele alınmalı, il ve ilçe düzeyinde yeniden yapılandırılmalıdır. Yaygın Eğitim Enstitüsünün, etkinliğinin artırılması ve yaygın eğitim kurumlarının eğitim ihtiyacının tespiti yapılarak, bu yönde eğitimi planlamalıdır.

Çıraklık ve Mesleki Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu'nun geliri 3308 sayılı Kanun'da gösterilen amaçlar doğrultusunda kullanımı sağlanmalıdır.

İş ve İşçi Bulma Kurumu koordinatörlüğünde yürütülmekte olan iş analizlerine dayalı “Meslek Tanımları” ve “Meslek Standartları çalışmaları hızlandırılmalı, “Meslek Standartları Oluşturma Kurumu”nun teşkili ile bu konudaki çalışmalara hız verilmelidir.

Meslek edindirmede modüler programlara yöneltilmelidir. Ülke genelinde ve Avrupa Birliği'nde geçerli olabilecek yeni bir “Sertifikasyon” sistemi oluşturulmalıdır.

Çıraklık ve yaygın eğitim ile mesleki örgün eğitim programları arasında yatay ve dikey geçişlere imkan verecek bir uyum sağlanmalıdır.

Özel öğretim kurumlarının mesleki-teknik ve diğer yaygın eğitim çalışmalarına etkin bir şekilde katılmaları için yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

Mesleki yaygın eğitimin geliştirilmesinde Mesleki ve Teknik Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Merkezi ile Yaygın Eğitim Enstitüsü arasında etkili bir işbirliğine gidilmelidir.

Hayat boyu öğrenimi hızlandırmak için ulusal ve uluslar arası düzeyde öğretim programları değerlendirmede sistemi geliştirilmeli, bu hususta özellikle yüksek öğretim kurumları ile işbirliği yapılmalıdır.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Yıldırım, M., "Yaygın Eğitim ve Halk Eğitim Merkezlerindeki Uygulamaları", <http://www.antalyahem.com/halkegitim4.htm>, (Ulaşım Tarihi: 10.04.2006)

Bireyi tanıma ve yöneltmeye ilişkin rehberlik hizmetlerini dördüncü sınıftan başlatılmakla birlikte, gerçek yöneltmenin dokuzuncu sınıftan itibaren ele alınması,örgün mesleki ve teknik eğitime; hazırlık ve yönlendirme sınıfından sonra gidilmesi,

3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Yasası'nın, özü kaybedilmeksizin günün şartlarına göre "Çocuk Hakları Sözleşmesi" de dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi.¹¹⁰

3.2.7. On altıncı Milli Eğitim Şurası

On altıncı Milli Eğitim Şurası 26 Şubat 1999 tarihinde “Cumhuriyetimizin 75. Yılında Mesleki Teknik Eğitim”adıyla başlamıştır. Şurada Mesleki teknik Eğitimin düzenlenmesi ile ilgili olara aşağıdaki kararlar alınmıştır;

1-Mesleki ve Teknik Eğitimin, Ortaöğretim Sistemi Bütünlüğü İçinde Ağırlıklı Olarak Yeniden Yapılandırılması

- Ortaöğretimin bu günkü parçalı yapıdan kurtarılarak, birlik içinde çeşitliliği sağlayan yapıya dönüştürülmesi,
- 15-18 yaş grubu gençlerin geniş tabanlı programlarla, bir alana/mesleğe ve yüksek öğretime hazırlayacak biçimde yapılanması,
- Sistemde programların, diploma ve çeşitli sertifikalara götürecek şekilde geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenmesi,
- Kız öğrencilerin mesleki ve teknik eğitim programlarına katılımının sağlanması,
- Mesleki ve teknik eğitim programlarıyla ilgili yerel yapılanmanın güçlendirilmesi,
- Avrupa ile bütünleşme sürecini de kolaylaştıracak şekilde, istihdama hazırlayıcı mesleki ve teknik eğitim programlarının, uluslar arası standartlarda bir yapılaşma içinde yürütülmesi,
- Mesleki ve teknik eğitim programlarından mezun olanlara, meslek yüksek okullarının diploma veya sertifika amaçlı programlarına sınavsız giriş, bu okullardan mezun olanlara alanlarında lisans programlarına dikey geçiş olanağının sağlanması; ayrıca, yeni model bütünlüğünde, gerek meslek yüksek okulu mezunu

¹¹⁰ MEB. 15. Millî Eğitim Şurası Genel Sekreterliği. 2000 Yıllarda Türk Millî Eğitimi, Ankara,1996.s. 55

ve gerekse mesleki ve teknik ortaöğretim programlarından mezun olan, fakat kendi alanlarında doğrudan lisans öğrenimine başlamak isteyenlerin yüksek öğretime geçişlerinde başarı kriterinin esas alınması,

- Meslek Standartları oluşturulmalıdır. Mesleki Teknik Eğitim programları düzenlenirken amaç, süre, kapsam ve diğer nitelikler bu standartlara göre düzenlenmelidir.
- İş başında uygulamalı eğitim çok yakından takibe alınmalı ve değerlendirilmelidir.

2- Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi ve İstihdamı

- Uzaktan öğretim yöntemleri de dahil, yeni öğretim teknolojilerinden yararlanılması yeterli sayı ve nitelikte öğretim materyali geliştirilmesi,
- Mezunları yetiştirdikleri alanlarda işe yerleştirmek için “İşe Yerleştirme ve İzleme Birimi” oluşturulması,
- Programların, iş analizlerine dayalı modüler yaklaşımla geliştirilmesi ve engellilerin de yararlanacağı şekilde tasarlanıp uygulanması,
- Kapsamlı bir ölçme ve değerlendirme sistemi geliştirilmesi, öğrencilere alanında işe girebilmeleri için gerekli mesleki yeterliliklerin kazandırılması,
- Yetişkinlere meslek eğitimi verilmesi ve desteklenmesi,
- Eğitim kurumları ile işletmelerin fiziki yapıları, donanımları ve eğitim programlarının engellilerin durumu da göz önüne alınarak düzenlenmelidir.
- Öğrencilerin istihdamına yönelik eğitim planlanmalıdır.
- İş yeri açmada ustalık sertifikasına sahip olunup olunamadığının izlenmesi, işletmelerin kendi eğitim merkezlerini ve eğitim birimini kurmalarının özendirilmesi,
- 3308 sayılı çıraklık ve meslek eğitimi kanunu ve ilgili diğer mevzuatta, işletmelerde meslek eğitimi ve istihdam konularının değişen ve gelişen koşullara göre yeniden düzenlenmesi,

3- Mesleki ve Teknik Eğitim Alanına Öğretmen ve Yönetici Yetiştirme

- Öğretmen yetiştirilmek üzere meslek lisesi ve teknik lise mezunlarının alınması, bu alana öğretmen yetiştirilmesinde işyerlerinin olanaklarından ve yetişmiş personelinden de yararlanılması,

- Öğrencilerin seçiminde ilgili alan öğretmenliğinin gerektirdiği bilgi, beceri ve yetenek sınavının ilgili mesleki ve teknik eğitim fakültelerince yapılması,
- Meslek yüksek okullarını başarı ile bitirenler arasından, mesleki ve teknik eğitim fakültelerine dikey geçiş yapanların yetiştirilmesinin özendirilmesi,
- Öğretmenlerin mesleki ve teknik ortaöğretim ve mesleki teknik eğitim fakültelerinin eğitim-öğretim programlarının birbiri ile ve iş hayatı ile uyumlu hale getirilmesi,
- Öğretmenlik uygulamalarının orta öğretim kurumlarında, atölye uygulamalarının da ilgili iş yerlerinde yapılması,
- Yaratıcı bilimsel düşünen, yeni bilgi ve teknolojiyi kullanan, yabancı dil bilen, engellilerin eğitimine de duyarlı olan öğretmenlerin yetiştirilmesi.¹¹¹

3.3. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARINDA MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM

3.3.1 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Birinci beş yıllık kalkınma planında “sanayi içinde eğitim” in önem kazandığı bir politika benimsenmiştir. Bu planda ekonomik gelişme ve insan gücü ihtiyacı arasındaki ilişkiye vurgulanarak, sanayiinin kısa sürede çok sayıda yetişmiş insan gücü ihtiyacı olduğu ifade edilmiştir. Sanayiinin ihtiyaç duyduğu nitelikli elemanlar mali imkanlar ve süre azlığından dolayı sanayi içinde eğitimin geliştirilmesi üzerinde durulmuştur.¹¹²

Bu plana göre orta öğretim çağındaki gençlerin büyük bölümü mesleki teknik eğitime yönlendirilecektir. Bu amacın gerçekleşmesi için mesleki teknik eğitim çıraklıktan teknisyenliğe kadar sanayi ile iç içe ve sanayiinin ihtiyacı ile uyuşan sistem olarak kurulmalı ve işletilmelidir.

Mesleki teknik eğitime öğretmen yetiştiren kurumların gelişimine öncelik verilecektir.¹¹³

¹¹¹ T.C. M.E.B.Talim Terbiye Kurulu Baş.Şura Genel Sekreterliği,On Altıncı Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Basım Evi,Ank.,1999.S.99-326

¹¹² Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,Resmi Gazete,3,12,1962 tarih 11272sayılı,s.,451

¹¹³ Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,Resmi Gazete,3,12,1962 tarih 11272sayılı,s.,122

Ustabaşı, işçi, teknisyen kademeleri tanımlanmalı ve bu statülerin gerektirdiği eğitimler araştırılmalıdır.

Mesleki kurslar verilmeli, bu kurslar standartlaştırılmalı, bitirenlerin nitelikleri verilecek belgelerle tanınmalıdır. Ücretler bu belgelere tespit edilmelidir.

Kalifiye sanayi işçisinin önemi, çeşitli metotlarla benimsetilmeli, toplumdaki sosyal statüsü yükseltilmelidir.¹¹⁴

3.3.2 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

DPT'nin İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının da sanayii ve şehirleşmeye çok önem verilmiştir. Bu önem Mesleki teknik eğitime verilen önemi de arttırmıştır. Bu dönem de “üretime dönük eğitim” önem kazanmış, döner sermayenin gücünün artırılması benimsenmiştir. Mesleki teknik eğitim veren okullarda üretim gerçekleştirerek, öğrencilerin iş yaşamından kopmamaları sağlanmaya çalışılmıştır. Stajların ve uygulamaların sanayide yapılarak, sanayideki değişimlerin eğitim programlarına yansıtılması amaçlanmıştır.¹¹⁵

Lise seviyeli teknik okulların öğrenim süresi dört yıla çıkarılarak. Mezunların Yüksek Öğrenime devam etmeleri sağlanacaktır.

Sanayide ki hizmet içi eğitim, sanayide istihdam edilen iş kollarının bütününde yapılacaktır.

Usta, ustabaşı, işçi, teknisyen görevlerinin tanımlanması, yetki ve sorumluluklarının tespit edilmesi, belgelendirilmesi yapılacaktır. Belli statü ve sorumluluk için belge aranma zorunluluğu getirilecektir.¹¹⁶

İkinci plan döneminde, yapılan tüm çalışmalara rağmen nitelikli eleman yetiştirme de istenilen hedeflere ulaşamadığı görülmektedir. Ayrıca Birinci planda bahsedilen sanayide mesleki teknik eğitim verme konusu da gerçekleştirilememiştir.

¹¹⁴ Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Resmi Gazete, 3, 12, 1962 tarih 11272 sayılı, s., 123-124

¹¹⁵ D.T.P., İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972, Ank., 1968, S. 169

¹¹⁶ İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Resmi Gazete, 21, 08, 1967 tarih 12679 sayılı, s., 49-55

3.3.3 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planları istenilen başarı seviyesine ulaşamamıştır. Bu durum Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında şu şekilde ifade edilmiştir:

“Planlı dönemde eğitim sistemi ekonomik ve sosyal kalkındırmanın gerektirdiği nitelik ve nicelikteki insan gücünü yetiştirme, fertlerin bilgi ve maharetlerini arttırarak ve değer yargılarını etkileyerek kalkınmadan doğan değişikliklere uyumlarını ve kalkınmaya olumlu katkılarını sağlama ve sosyal adalet ve fırsat eşitliği gerçekleştirme fonksiyonlarını tam olarak yerine getirememiştir. Eğitimde bu fonksiyonları etken bir biçimde gerçekleştirecek köklü bir sistem ve muhteva değişikliği sağlanamamıştır.”¹¹⁷

Buradan da anlaşılacağı gibi üçüncü dönemde Mesleki teknik Eğitimde şu tedbirler alınmalıdır:

- Teknik lise ve mesleki liselerde eğitim birliği M.E.B. tarafından sağlanacaktır.
- İş analizleri ve istihdam araştırmaları yapılarak eğitim programlarında gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
- Teknik lise ve mesleki lise mezunlarının meslekleriyle ilgili yüksek öğrenime geçişi sağlanacaktır.
- Sanat enstitülerinin teknisyen liselerine dönüştürülmesi esastır.
- Tarım meslek lisesi, ev ekonomisi, hayvancılık, balıkçılık ve su ürünleri gibi bölümler açılacak ve bu alanlarda teknisyenler yetiştirilecektir.
- Otelcilik okulları, Turizm Meslek lisesine dönüşecektir.
- Kadınların eğitimi için pratik kız sanat okullarına önem verilecektir.
- İş öncesi eğitim merkezleri ve mesleki eğitim merkezleri, Mesleki ve Teknik Yaygın Eğitim Kurumu'na devredilecektir.¹¹⁸

3.3.4 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında Mesleki Teknik Eğitime ağırlık kazanması temel ilkedir. Belirlenen Mesleki Teknik Eğitim ilkeleri ve politikaları şunlardır:

¹¹⁷ D.T.P. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ank.,1972,S.109

¹¹⁸ Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Resmi Gazete, 21,08,1967 tarih 12679 sayılı, s.,243-248

- Mesleki teknik liseler, üretim sürecinde orta düzey ara eleman ihtiyacı için hem erkek hem de kız öğrencileri yetiştirecektir.
- Kız meslek liseleri üretim amaçlı yeniden yapılandırılacaktır.
- Örgün ve yaygın eğitim programlarının uygulanması ve geliştirilmesinde sanayi katkısının alınması, kamu ve özel sektör kuruluşlarıyla işbirliğinin gerçekleşmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması yoluna gidilecektir.
- Ortaöğretimde Mesleki Teknik Eğitime önem verilecek ve özendirme çalışmalarında burs verilecektir.
- Tarım okulları, mekanizasyonlu modern tarım için yapılandırılacaktır.
- Örgün ve Yaygın eğitimde kurumsal ve bütünlük sağlayıcı şekilde işbirliğine gidilecek,sistemin verimliliği artırılabilecektir.
- İstihdam alanında kazanılan beceriler,okul içi eğitim sistemi ile değerlendirilebilmesi için gerekli yapısal düzenlemeler yapılacaktır.
- Ticaret meslek liseleri, genel liseler gibi ele alınarak mekansal birlik ve bütünlük kazandırılacaktır. ¹¹⁹

3.3.5 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Plan döneminde örgün ve yaygın mesleki ve teknik liseler, yükseköğretim önünde yığılmayı önlemek, ihtiyaç duyulan insan gücünü yetiştirmek, çalışma hayatına kısa yoldan atılmayı sağlamak için genel liselere tercih edilen öğretim türü olacaktır. Bu sebeple, Beşinci Plan döneminde liselerde amaç kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikteki ara insan gücünü, diğer bir ifadeyle, nitelikli işçi, usta ve teknisyeni yetiştirmek, gençleri hayata ve yükseköğretime hazırlamak için gerekli program ve yapı değişikliğini gerçekleştirmektir. Nitelikli işçi eğitiminin yaygın eğitime dönüştürülmesi, teknisyen eğitiminin ise üç yıllık teknisyen liselerinde başlatılması Plan dönemi başında gerçekleştirilecektir.

Beşinci Plan döneminde liselerde gerçekleştirilmesi öngörülen sayısal hedefler aşağıda verilmiştir :

¹¹⁹ Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı,Resmi Gazete,10,12,1978 tarih 16485sayılı,s.,315-317

Çizelge 2.7 — V. Plan döneminde liselerde sayısal hedefler (bin kişi)

Yıllar	Çağ Nüfusu (15-17 Yaş)	Genel Lise		Mes. Tek. Liseler		Toplam	
		Öğrenci Okullasma		Öğrenci Okullasma		Öğrenci Okullasma	
1933-	3.230	560	5617.3	433	%13.3	993	%30.7
1984-85	3.284	575	17.5	473	14.4	1.04	31.9
1985-	3.321	590	17.7	521	15.7	1.11	33.4
1936-	3.346	610	18.2	579	17.3	1.18	35.5
1937-	3.367	625	135	646	192	127	37.3
1988-89	3.387	636	18.8	698	20.6	1.33	39.4

Kaynak: DPT

Ara insan gücünün plan hedeflerine uygun yetiştirilmesi için endüstri meslek liselerinde gerekli düzenlemeler, planın ilk yılında programlanıp, ikinci yılında başlatılacaktır.

Yaygın ve örgün eğitim, aynı eğitim kurumları tarafından paralel ve iç içe programlarla yürütülecektir. Yaygın ve örgün eğitim, piyasanın gerektirdiği yeni iş sahalarına göre eşit mesleki muhtevada planlanacak ve yürütülecektir. Yaygın ve örgün eğitimde mesleki konularda eşit müfredat uygulanarak, yaygın ve örgün eğitimin aynı seviyesinde mezun olanlar eşdeğer «meslek sertifikalarına» hak kazanacaklardır.

Çoğunluğu 12 - 25 yaş grubunda bulunduğu halde okula devam etmeyen ilkökul, ortaokul veya lise mezunu olup da iktisaden faal olmayan kişilerden, 150 bini endüstri ile ilgili dallarda olmak üzere, 650 binine, iş bulma imkânlarını artıracak meslekler kazandırılacaktır.

Devlet - işçi - işverenin katılacağı hem yaygın eğitim, hem hizmet-içi eğitim maksadıyla mesleki yaygın eğitim fonu kurulacaktır.¹²⁰

Eğitim sisteminde, döner sermaye ıslah edilecek, fiili üretim içinde eğitimin yapılmasına plan dönemi başında bağlanacaktır. Özel okullar teşvik edilecektir. Eğitim kalitesinin teftiş ve denetim mekanizmasının geliştirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Eğitim hizmetlerinin maliyetine katılma uygulamasına başlanacaktır.

¹²⁰ Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf> 144

Teknik dallarda İngilizce eğitim yapan Anadolu Mesleki ve Teknik Liseleri ve yurt dışı işçi çocuklarının eğitimi için Almanca eğitim yapan Anadolu Liseleri ve İmam Hatip Liseleri açılacaktır. Mesleklere göre dağılım için planın «insan gücü» bölümündeki dağılım ve yapı esas alınacaktır. Ayrıca, beden eğitimi ve spor meslek liseleri açılacaktır.

Çizelge 2.8: 12-25 Yaş grubuna meslek kazandırıcı yaygın eğitimin V. plan dönemindeki yıllık hedefleri

(Bin Kişi)	
Yıllar	Öğrenci Sayısı
1984 - 1985	80
1985- 1986	20
1986 - 1987	150
1987- 1988	150
1988 – 1989	150
TOPLAM	650

Kaynak : DPT

Kamu hizmetlerinde ve idaresinde verimliliği artırmak amacı ile her kademedeki kamu görevlileri için eğitim programları düzenlenecek ve plan döneminde 800 bin kamu görevlisi kısa süreli halkla ilişkiler eğitiminden geçirilecektir.¹²¹

3.3.6 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde orta öğretimde okullaşma oranının yüzde 45,2 olarak gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Genel orta öğretimde okullaşma oranı yüzde 24,0, mesleki-teknik eğitimde ise yüzde 21,2 olacaktır. Mesleki ve teknik eğitimde endüstri meslek liseleri ile otelcilik ve turizm meslek liselerine ağırlık verilecek, kız meslek liseleri fonksiyonel hale getirilerek geliştirilecektir.

¹²¹ Beşinci Beş Yıllık (1985-1989) Kalkınma Planı, 16 Ekim 1982 tarihli 77 sayılı Kanun, Yay. No:DPT:1974 s.141-144

Çizelge 2.9 Orta öğretimde sayısal hedefler

(Bin Kişi)							
Öğrenci Sayısı				Okullaşma Oranı (%)			
Yıllar	Genel	Mesleki	Toplam	Genel	Mesleki	Toplam	
1988-89	3.611	741	551	1.272	20,5	14,7	35,2
1989-90	3.702	786	593	1.378	21,2	16,0	37,2
1990-91	3.796	832	657	1.489	21,9	17,3	39,2
1991-92	3.890	880	724	1.604	22,6	18,6	41,2
1992-93	3.991	931	795	1.726	23,3	19,9	43,2
1993-94	4.071	978	864	1.842	24,0	21,2	45,2

Kaynak : .DPT

(1) VI. BYKP Nüfus Tahminleri.

Ekonominin ihtiyaç olduğu nitelikli ara insan gücünün yetiştirilmesinde mesleki ve teknik eğitime öncelik verilmesi temel ilkedir.

Yüksek Öğretime devam etmek isteyen mesleki teknik lise mezunlarının kendi branşlarında bir yükseköğretim kurumuna yönelmelerini özendirerek düzenlemeler yapılacaktır.

Mesleki teknik eğitim kurumlarının, eğitim-insan gücü-istihdam ilişkileri çerçevesinde tarım, sanayi ve hizmet sektörleri ile etkili işbirliği içinde olmaları sağlanacak ve eğitim kalitesinin yükseltilmesi için eğitim programları ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma ile uyumlu olarak geliştirilecektir. Ayrıca, bu okulların gelişen teknolojiyi izlemelerini sağlayıcı tedbirler alınacaktır.

Yaygın eğitimde öncelik istihdama yönelik beceri eğitiminde olacaktır. İş ve İşçi Bulma Kurumu ile işbirliği yapılarak beceri ve meslek kazandırıcı eğitimin kapsamı ve imkanları genişletilecek, bu konuda kamu ve özel istihdam kuruluşlarının hizmet vermeleri teşvik edilecektir.

Hizmet içi eğitim programları verimliliği artırıcı bir araç olarak ele alınacak ve bu tür eğitimin ücret-terfi sistemi ile ilişkilendirilmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Yaygın eğitim faaliyetlerinin etkinliğini artırmak amacıyla çeşitli kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğini sağlayıcı yasal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

Yaygın eğitim, uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesi, bilim ve teknolojideki yenilikler, haberleşme imkanlarının artması, "bilgi toplumu" çağına girme eğilimleri, mesleklerin yapısındaki hızlı değişimler, işgücü piyasasının ani isteklerinin ortaya çıkması gibi sebeplerle Plan döneminde daha fazla önem kazanacaktır. Bu çerçevede yaygın eğitime ayrılan kaynaklar artırılarak, çıraklık eğitimi ve yaygın eğitimin kamu ve özel kesim işbirliği içinde sürdürülmesi sağlanacak ve bu konuda gönüllü kuruluşlardan da yararlanılacaktır.

Konsolide Bütçeden eğitime ayrılan yatırım ödeneklerinin en az yüzde 7,5'i yaygın eğitime tahsis edilecektir.

Eğitimin her kademesinde kalitenin yükseltilmesi, imkan ve fırsat eşitliğinin sağlanması esas amaçtır. Müfredat programlarının bilimsel araştırmalara dayalı olarak, günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde hazırlanmasına özen gösterilecektir.

Eğitimin fiziki altyapısının şehirleşme hızının yüksek olduğu yerleşim birimlerine öncelik verilerek ihtiyaçlarla daha tutarlı hale getirilmesi sağlanacaktır. Plan döneminde sınıf mevcutlarının özel okullarda azami 30 resmi okullarda da azami 40 olması esas alınacaktır. Okullarda görsel-işitsel araçlar ve bilgisayar destekli eğitim gibi yeni eğitim teknolojilerinin kullanılması yaygınlaştırılacaktır.¹²²

Eğitim sistemi, meslek kazandırıcı yaygın eğitim, ara insan gücü ve yüksek nitelikli insan gücü yetiştiren eğitim olmak üzere üç boyutlu bir yapıda ele alınarak kalkınmanın temel araçlarından birisi olarak etkinleştirilecektir.

Fiziksel altyapı ile insan gücü kaynakları, müfredat programları ve modern eğitim teknolojileri gibi eğitimin altyapısının iyileştirilmesi için program-bütçe teknikleri, maliyet-fayda ve maliyet etkinlik analizlerine dayalı yatırım programları düzenlenecektir.

¹²² Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf> 294

Her eğitim kademesi için, illerde eğitim birimlerinin sorun belirleme ve çözüm arama becerilerini geliştirmek amacı esas alınacaktır.

Eğitim sisteminin bütününe kapsayan bir eğitim insan gücü planlaması sistemi kurulacak ve öğretmenlerin eğitim ihtiyaçları standart biçimde saptanarak bunlara uygun hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programları uygulanacaktır.

Yetenekli kişilerin öğretmenlik mesleğine ve üniversite öğretim üyeliğine cezbe dilmesi için mahalli katkılar da dahil, gelir artırıcı ve eğitim yönetimini iyileştirici düzenlemelere gidilecektir.

Öğretmen liseleri amaçları doğrultusunda geliştirilecektir.

Özel eğitim gerektiren üstün yeteneklilerle, zihni, konuşma ve ortopedik özürlüler, uyumsuzlar ve sürekli hastalığı olan çocukların eğitimi için gerekli altyapı geliştirilecektir.

Ortaöğretim kurumlarının kendi içinde ve yaygın eğitimle yatay ve dikey geçişlere imkan tanıyacak bir yapıya kavuşturulması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Büyük ölçüde kaynak ve zaman israfına sebep olan okulda başarısızlık ve sınıfta kalmaların asgariye indirilmesi için etkili tedbirler alınacak, öğrenci başarısının artırılmasında ve öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, mesleki yönlendirilmelerinde önemli bir yeri olan rehberlik faaliyetlerinin etkinleştirilerek yaygınlaştırılmasına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

Yaygın ve meslek kazandırıcı eğitimin görsel-işitsel araçlarla geniş kitlelere hitap eder hale getirilmesinde ve etkinleştirilmesinde radyo ve TV'den yararlanılması belli esaslara bağlanacaktır. Ayrıca, yeni bir TV kanalı eğitim faaliyetlerine tahsis edilecektir.

Özel kesimin okul açması ile vakıfların özel üniversite kurmaları teşvik edilecek, eğitim metot ve teknolojilerinin geliştirilmesinde ve eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde bu kesimin daha fazla rol alması desteklenecektir.

Eğitim ve öğretimin çeşitli kademelerinde uygulanan parasız yatılılık ve burs verme sistemi ıslah edilerek öncelikle üstün yetenekli, fakat maddi imkanları sınırlı öğrencilere yöneltilmesi amaçlanacaktır.

Bilgisayar destekli eğitim, gerekli yazılımların ve nitelikli elemanların sağlanması suretiyle yaygınlaıtırılacaktır.¹²³

3.3.7 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995-2000)

Nüfusun eğitim düzeyinin yetersizliği devam etmektedir. 1990 yılı itibariyle 6 ve daha yukarı yaıtaki nüfus içerisinde erkeklerin yüzde 11,2'si, kadınların ise yüzde 28'i okuma-yazma bilmemektedir. Okur-yazar erkek nüfusun yüzde 73,6'sı ilkokul mezunu veya herhangi bir eğitim kurumunu bitirmemiştir. Okur- yazar kadınlarda ise bu oran yüzde 81,6'dır. Ortaokul ve dengi okul mezunu olanların oranı erkeklerde yüzde 10,8, kadınlarda yüzde 7,6 düzeyindedir. Okur-yazar erkek nüfus içerisinde lise ve dengi okul mezunu olanların oranı yüzde 10,7 ve yükseköğretim mezunu olanların oranı yüzde 4,7 iken, bu oranlar okur-yazar kadın nüfus içerisinde sırasıyla yüzde 8,3 ve yüzde 2,6'dır.

İşgücünün eğitim düzeyi de yeterli lde geliştirilememiştir. 1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre işgücünün ancak yüzde 5,2'si yükseköğretim, yüzde 9,7'si lise ve dengi okul, yüzde 7'si ortaokul ve dengi okul mezunu olup, geri kalan yüzde 78,1'i ilkokul mezunu veya daha düşük eğitim düzeyindedir.

¹²³ Altıncı Beş Yıllık (1990 – 1994) Kalkınma Planı, 30.10.1984 tarihli 3067 sayılı Kanun, Yayın no: DPT 2174, Sayfa 291-296

Çizelge 2.10 Nüfusun eğitim durumu (1990) (Yüzde)

Nüfus ve Eğitim Durumu	6 + Yaş Nüfusu			Okur-Yazar Nüfus		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
6 + Yaş Nüfusu	100,0	100,0	100,0			
Okur-Yazar Nüfus	80,5	88,8	72,0	100,0	100,0	100,0
İlkokul Mezunu	46,1	49,1	43,1	57,3	55,3	60,0
Ortaokul ve Dengi Okul Mezunu	7,6	9,6	5,4	9,4	10,8	7,6
Lise ve Dengi Okul Mezunu	7,8	9,5	6,0	9,7	10,7	8,3
Yükseköğretim Mezunu	3,0	4,2	1,8	3,8	4,7	2,6
Öğrenim Kurumu Bilinmeyen Bir Öğrenim Kurumundan	0,02	0,02	0,01	0,02	0,02	0,02
Mezun Olmayan	15,9	16,3	15,5	19,8	18,3	21,6
Mezun Olup Olmadığı Bilinmeyen	0,04	0,04	0,03	0,04	0,05	0,04
Okuma-Yazma Bilmeyen	19,5	11,2	28,0			
Bilinmeyen	0,04	0,04	0,04			

Kaynak: DİE (1990 Genel Nüfus Sayımı).

Okullaşma oranları 1994-1995 öğretim yılında 4-6 yaş grubundaki okul öncesi eğitimde yüzde 5,1 , ilkokullarda yüzde 100, ortaokullarda yüzde 65,6, genel ve mesleki-teknik liseleri kapsayan ortaöğretimde yüzde 53, yükseköğretimde yüzde 12,5'i örgün öğretimde olmak üzere yüzde 26,7 seviyesine ulaşmıştır

Avrupa Birliği ülkelerinde zorunlu temel eğitim süresi 9-12 yıl arasındadır. Ülkemizde de zorunlu temel eğitim süresinin artırılması yönünde çabalar olmasına rağmen, bu eğitimin 8 yıla çıkarılması sağlanamamıştır.

Eğitimde sağlanan sayısal gelişmelere rağmen, nufus artışı ve i gçler nedeniyle başta büyük kentlerde olmak üzere ikili ve kalabalık sınıflarda ğretim yanında tüm kademelerde eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği gelişmeleri sınırlandırmaktadır.

Çizelge 2.11 Eğitimde sayısal gelişmeler

Eğitim Kademeleri	1989-1990		1994-1995	
	ğrenci	Okullaşma	ğrenci	Okullaşma
	Sayı	Oranı	Sayı	Oranı
	(Bin Kişi)	(Yüzde)	(Bin Kişi)	(Yüzde)
Okul ncesi Eğitim (4-6 Yaş)	112	2,8	202	5,1
Sekiz Yıllık Temel Eğitim	9 140	86,2	9 651	89,8
İlkokullar (1)	6 848	102,1	6 985	104,4
Ortaokullar	2 292	58,8	2 666	65,6
Ortaöğretim	1 328	36,6	2 125	53,0
Genel Liseler	751	20,7	1 227	30,6
Mesleki ve Teknik Liseler	577	15,9	898	22,4
Yükseköğretim	645	14,5	1 339	26,7
Örgün ğretim	416	9,4	628	12,5
Açık ğretim	229	5,2	711	14,2

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, YK, DİE, DPT (1) Okullaşma oranı brüt rakamdır.

Öğretim programlarının bilimsel esaslara göre geliştirilmesinde yeterli gelişme sağlanamamıştır. Öğretmen ve ğretim yesi sayısındaki yetersizlikler ve dağılımdaki dengesizlikler, imkan ve fırsat eşitliği yanında eğitimin kalitesini de olumsuz şekilde etkilemektedir.

Ders geçme ve kredi sistemi uygulamasında aksaklıklar görülmekte ve bu sistemin yeniden değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının mesleki ve teknik eğitim alanına yeterince ynelemeyişleri önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. Bu durum kamunun eğitim maliyetini artırmakta ve eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Kk ve orta ölçekli işletmelerin imkanlarının yetersiz olması da bu kuruluşların eğitime kaynak tahsisini sınırlandırmaktadır.

Mesleki-teknik örgün ve yaygın eğitimin ekonominin insan gücü ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi çalışmalarında amaçlanan düzeye ulaşamamıştır. Özellikle yaygın eğitimde yetersiz kalmıştır.

Mesleki ve teknik eğitimde, örgün eğitim ile yaygın eğitim arasında uygun bir işbölümü yapılmasının önemi devam etmektedir.

İş hayatında talebi sınırlı olan ve kısa süreli programlarla kazandırılacak mesleklere ilişkin eğitim programlarının yaygın eğitim programı kapsamına alınması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Eğitim ve öğretimde ilköğretimin ikinci kademesinden başlamak üzere etkin bir yönlendirme sisteminin kurulamayışı, ortaöğretimden mezun olan her öğrencinin yükseköğretime devam etme arzusunu doğurmakta ve üniversite önünde yığılmalara neden olmaktadır. Üniversitelerdeki kapasite yetersizliği de buna eklenince yığılmalar her geçen yıl daha da artmaktadır. Üniversiteye girme ümidiyle bir kaç yılını özel dersanelerde harcayan öğrenci üniversiteye de giremediği takdirde herhangi bir mesleğe sahip olmadan hayata atılmaktadır. Bu durum kaynak ve zaman israfına sebep olmaktadır.

Başta sağlık meslek liseleri olmak üzere mesleki ve teknik okullarda ve bu okulların öğrenci sayılarında hızlı bir artış görülmektedir. Altyapının yetersiz olduğu yerlerde açılan bu tür okullarda nitelikli eğitim yapılamamaktadır.

Yeni meslek türleri ile ilgili çalışmalarda yeterli gelişme sağlanamamıştır.

Eğitimde yeni teknolojilerin kullanılması ve yaygınlaştırılmasında yeterli gelişme sağlanamamıştır. Özellikle bilgisayar destekli eğitimde yazılım programlarının yeterli ölçüde geliştirilememesi, ihtiyaç duyulan formatör öğretmenlerin yetersiz olması veya yetiştirilen öğretmenlerin bilgisayar laboratuvarı olmayan okullara tayin edilmesi, teknolojideki hızlı değişimler sonucu mevcut bilgisayarların kısa sürede demode hale gelmesi ve ayrılan kaynakların sınırlılığı bu eğitimden beklenen faydanın gerçekleşmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Örgün ve yaygın eğitim sisteminin nitelik ve niceliğinin geliştirilerek ekonomik büyüme ve sosyal gelişmenin en önemli unsurlarından olan insan gücünün yetiştirilmesi temel ilkedir. İşyeri içinde ve işletmeler üstü eğitim merkezlerinde verilecek pratik meslek eğitiminin planlanması, yürütülmesi ve denetlenmesi aşamalarında meslek kuruluşlarının ve işyerlerinin etkinliğini artırmak amacıyla, ilgili yasalarda gereken yeni düzenlemeler süratle yapılacaktır.

Gelişen toplumumuzun, yaşadığımız teknoloji çağının ve günümüzde gözlenen globalleşme ve entegrasyon süreçlerinin ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçlar, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde bilgi kadar, hatta ondan daha fazla, doğrudan mesleğe yönelik beceri, iş teknikleri ve çabuk uyum yeteneği gibi yeni donanımları ön plana çıkarmakta, bu ise genel eğitimin içinde ve yanında çok tutarlı ve yeni bir meslek eğitimi yapılanmasını zorunlu kılmaktadır. Meslek eğitiminin yeniden yapılanmasında temel ilke, işyeri- okul bütünlüğüne dayalı ve ehliyet kazandırıcı bir meslek eğitimi sisteminin, örgün ve yaygın eğitimin her kademesinde uygulanmasını temin etmek olacaktır.

İnsan gücünün yetiştirilmesi ve verimliliğinin yükseltilmesi amacıyla eğitime ayrılan kaynakların artırılması, özel sektör kaynaklarından da yararlanılması ve bu kaynakların akılcı bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.

Eğitim programları, öğretim yönetimi ve teknikleri ile eğitim araç ve gereçleri kalkınma amaçları ve teknolojik gelişme açısından ele alınarak evrensel ölçülerde, demokratik ve özgürlükçü bir anlayışla yeniden düzenlenecektir. Eğitimin kalitesi yükseltilecek ve her kademedeki eğitim yaygınlaştırılarak fırsat eşitliği sağlanmasına çalışılacaktır.

VII'nci Plan dönemi sonunda, okullaşma oranları okul öncesi eğitimde yüzde 16, sekiz yıllık zorunlu temel eğitimde yüzde 100, ortaöğretimde yüzde 75 ve yükseköğretimde yüzde 19'u örgün öğretimde olmak üzere yüzde 31 olacaktır.

Ders geçme ve kredi sistemi yeniden düzenlenecektir.

Ortaöğretimden üniversiteye yönelme sürecini yeniden düzenleyebilmek, üniversite önündeki aşırı yığılmayı önlemek ve ülkemizin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara insan gücünü yetiştirebilmek amacıyla, yükseköğretim öncesinde ve ortaöğretim kademesinde yoğun

şekilde faaliyet gösteren özel dershanelerin mesleki ve teknik eğitime yönelmeleri ve uygun olanların ortaöğretim ve yükseköğretim kurumu oluşturmaları desteklenecektir.

Çizelge 2.12 VII'nci Plan döneminde eğitimde beklenen sayısal gelişmeler

	1994-1995		2000-2001	
	Öğrenci Sayısı (Bin Kişi)	Okullaşma Oranı (Yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin Kişi)	Okullaşma Oranı (Yüzde)
Okul Öncesi Eğitim (4-6 Yaş)	202	5,1	627	16,0
Sekiz Yıllık Temel Eğitim	9 651	89,8	10 562	100,0
İlkokullar	6 985	104,4		
Ortaokullar	2 666	65,6		
Ortaöğretim	2 125	53,0	3 037	75,0
Genel Liseler	1 227	30,6	1 640	40,5
Mesleki ve Teknik Liseler	898	22,4	1 397	34,5
Yükseköğretim	1 339	26,7	1 677	31,0
Örgün Öğretim	628	12,5	1 028	19,0
Açık Öğretim	711	14,2	649	12,0

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, DİE, DPT.

Zorunlu temel eğitimin ikinci kademesinden başlamak üzere ortaöğretimde etkin bir ölçme, değerlendirme ve yönlendirme sistemi oluşturularak piyasanın talebine yönelik insan gücü yetiştirilmesi amacıyla mesleki ve teknik ortaöğretimin etkinliği artırılacaktır.

Bu Plan döneminde okul öncesi eğitim tedricen yaygınlaştırılacak, AB ülkelerinde asgari norm olan 9 yıllık zorunlu eğitim, bu aşamada ülkemizin tüm bölgelerinde, eğitim birliği yasası çerçevesinde 8 yıllık zorunlu temel eğitim olarak uygulamaya geçilecek ve yükseköğretime girişte yığılmaları önlemek için ortaöğretimde yeni bir yapılanmaya gidilecektir.

Uluslararası rekabet gücünün artırılmasında ileri teknolojinin kullanımı, geliştirilmesi ve üretilmesi birincil öneme sahiptir. Bu bağlamda, insan gücü potansiyelinin değerlendirilmesi ve niteliğinin artırılarak üretim sürecine katılımının sağlanması gerekmektedir. Eğitim sistemi bu amaca hizmet edebilecek dinamik bir yapıya kavuşturulacaktır. İhtiyaç duyulan insan gücünün yetiştirilmesi amacıyla orta ve yükseköğretim kademelerinde örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime önem verilecektir.

Örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitimin dünya standartlarına yükseltilmesine, meslek standartları ve sertifikasyon sistemi üzerinde yapılan çalışmaların tamamlanmasına, okul ve iş hayatı ilişkilerinin geliştirilmesine, temel bilgi ve beceriler ile yeni teknolojilerin okulda verilmesine ve uygulamanın işyerlerinde yapılmasına ve hizmet içi eğitime önem verilecektir.

Öğretmenlik mesleği cazip bir meslek haline getirilmeye çalışılacak, öğretmen yetiştirme düzeni lisans sonrası eğitim akademileriyle mesleki eğitimleri verilmek üzere yeniden yapılandırılacaktır.

Öğretmen ve öğretim üyelerinin sayı ve nitelikleri artırılacak, başarılı ve üstün yetenekli öğrencilerin bu alana yönlendirilmesi sağlanacaktır. Öğretim üyesi ihtiyacının giderilmesinde yurtdışı imkanlardan da yararlanılacaktır.

Mesleki ve teknik eğitim kurumları ve programları ile işe yerleştirme hizmeti veren birimler ve işgücü piyasası arasında etkin bir koordinasyon ve işbirliği kurulması sağlanacaktır.

Örgün ve yaygın eğitim kurum ve programları arasında her aşamada yatay ve dikey geçişlere imkan veren esnek bir yapı oluşturulacaktır. Eğitim ve öğretimini tamamlayarak hayata atılan veya herhangi bir nedenle okuldan ayrılmış herkese hayatlarının her döneminde, kendi dallarında bilgi ve becerilerini geliştirme imkanları sağlanacaktır.

Mesleki ve teknik eğitimde modüler sisteme geçilecek, müfredat programları modüler sisteme uygun hale getirilecek, örgün veya yaygın eğitim alan ve aynı mesleki becerilere sahip olan kişilere eşdeğer meslek sertifikası verilerek denklikleri sağlanacaktır.

Meslek standartları tespit edilecek, bu standartlara uygun sınav ve sertifikasyon sistemi kurulacak ve Meslek Standartları Kurumu oluşturulacaktır.

Dünyadaki gelişmeler ve Türkiye'nin orta vadeli hedefleri doğrultusunda yeni meslek türleri ile ilgili olarak kamu kurumları, özel kesim ve üniversitelerin işbirliğiyle politika ve programlar geliştirilecektir.

Sağlık, eğitim, bilim-araştırma, turizm ve çevre sektörlerinin artan önemi göz önüne alınarak bu alanlarda nitelikli personel yetiştirilmesine ağırlık verilecektir.

Açık öğretim, örgün eğitimin yanı sıra geniş kitlelerin ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri elde etmelerine imkan verecek esnek bir yapıda geliştirilecektir.

Devlet gözetiminde özel kesimin eğitim hizmeti sunma faaliyetleri teşvik edilecektir. Kamu ve özel kesimde, yaygın mesleki eğitimin teknik ve finansman yönünden desteklenmesine önem verilecektir.

Eğitimin her kademesinde teknoloji destekli eğitim yapılacak, kademeli olarak bilgisayar destekli eğitim geliştirilerek yaygınlaştırılacak, kitle eğitimine ve uzaktan öğretime önem verilecektir. Bilgisayar destekli eğitimde yazılım programlarının geliştirilmesi ve sistemin kendi kendini beslemesi amacıyla döner sermaye işletmesi kurularak kurumsal düzenlemeye gidilecektir. Bu amaçla özel sektör imkanlarından da faydalanılacaktır.

Üstün zekalı çocukların yeteneklerine uygun bir ortamda yetiştirilmelerini sağlamak amacıyla gerekli eğitim kurumlarının geliştirilmesine önem verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimleri desteklenecektir.¹²⁴

3.3.8 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Herkese eğitim ve öğretim imkanı sunabilecek ortamın yaratılması, yükseköğretime geçişte yığılmaların önlenmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve etkin bir yönlendirme sisteminin kurulmasına ilişkin düzenlemelerde yetersiz kalınmıştır.

Ortaöğretimde etkili bir yönlendirme sisteminin bulunmaması ve özellikle mesleki teknik eğitim ve sanayi arasındaki işbirliğinin yeterince geliştirilememesi sebebiyle yüksek-öğretim kurumları önündeki yığılmalar devam etmiştir.

Bütün eğitim kademelerinde özel öğretim kurumlarının artırılmasına yönelik ihtiyaçlar devam etmiş ve bu kurumlardaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payı yüzde 1,7 düzeyinde kalmıştır.

¹²⁴ Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000). Ankara: DPT, 1996. . Sayfa 22-30

Eğitimin bütün kademelerinde gerekli alt yapı ve öğretmen ihtiyacının karşılanmasında iyileştirmeler olmasına rağmen, beklenen düzeyde gelişme sağlanamamıştır. Eğitim hizmeti sunan kamu ve özel kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliği devam etmektedir.

Ortaöğretimde uygulamaya konulan ders geçme ve kredi sistemi 1995-1996 öğretim yılında yürürlükten kaldırılarak sınıf geçme sistemine dönülmüştür.

Kaynak yetersizliği, mevcut kaynakların etkin kullanılamaması ve sanayi ile işbirliğinin yeterince geliştirilememesi gibi nedenlerle mesleki ve teknik eğitimde Plan hedeflerinin gerisinde kalınmış, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelik ve türde mesleki eğitim programları geliştirilmesinde yetersiz kalınmıştır.

Mesleki ve teknik eğitim kurumları ile çıraklık eğitim merkezlerinde başlatılan Tam Gün Tam Yıl Eğitim Projesi uygulaması çerçevesinde 1996-1999 döneminde toplam 118.128 öğrenciye eğitim imkanı sağlanmıştır.

Eğitim sistemi dışında kalan çocukların tamamının çıraklık eğitimi kapsamına alınması sağlanamamıştır. Örgün ve yaygın eğitimin dışında kalan çocukların sosyal ve ekonomik yönden uygun olmayan şartlarda çalışması, bunların ruh ve beden sağlıklarını olumsuz yönde etkilediği gibi insan kaynaklarının da verimsiz kullanımına neden olmaktadır. Kişinin en temel hak ve ihtiyaçlarından olan dini bilgi ve bilgilendirmenin örgün ve yaygın eğitim kurumlarında verilmesine devam edilecektir.

Milli eğitim, herkes için hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla bilgiye ulaşma yol ve yöntemlerini öğreten, etkin bir rehberlik hizmetini içeren, eğitimin tüm evrelerinde yatay ve dikey geçişlere imkan veren, piyasa meslek standartlarına uygun, üretime dönük eğitime ağırlık veren, yetki devrini esas alan, istisnasız tüm öğrenciler için fırsat eşitliğini gözetilen bir sistem bütünlüğü içerisinde yeniden düzenlenecektir.

Eğitimin her kademesinde teknolojinin sağladığı imkanlardan özellikle bilgisayar teknolojilerinden azami ölçüde yararlanılacak, uzaktan eğitim ve ileri teknolojileri kullanan yeni eğitim yöntemleri uygulamaya konulacaktır.

Ortaöğretim, okul türü yerine program türünü esas alan bir yapıya kavuşturulacak, meslek eğitimine geniş tabanlı bir temel eğitim programı ile başlanacaktır.

Örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime ağırlık verilecek, ortaöğretimde mesleki teknik eğitimin payı artırılacak, üniversitelere giriş sınavlarında normal liseler ile meslek ve teknik lise mezunları arasındaki farklı değerlendirmeler kaldırılarak, mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaşması teşvik edilecek, mesleki teknik eğitim programlarının meslek standartlarına dayalı olarak yapılması sağlanacak ve çalışma hayatı ile işlevsel işbirliği geliştirilecektir.

Meslek yüksek okulları ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları arasında program bütünlüğünü esas alan iş bölümü ve işbirliği kurulacak; nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde önemli yeri olan meslek yüksek okullarında öğrencilerin uygulamalı eğitim almaları sağlanacaktır.

Toplumda hayat boyu öğrenme anlayışının benimsenmesini esas alan her türlü yaygın eğitim imkanı geliştirilecek; özellikle üniversiteye giremeyen gençlere kısa yoldan beceri kazandırma ve meslek edindirme faaliyetleri artırılacak, mahalli idarelerin, gönüllü kuruluşların ve özel sektörün bu konudaki faaliyetleri özendirilecektir.

Yükseköğretime giriş sistemi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun programlara yerleştirilmesini sağlayacak ve fırsat eşitliğini bozmayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

Eğitim sisteminde kaydedilen gelişmelere rağmen, çalışan nüfusun eğitim düzeyi gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça yetersiz kalmaktadır.

Mesleki ve teknik örgün ve yaygın eğitim ile ekonominin insan gücü ihtiyaçları arasındaki uyumun geliştirilmesi gereği devam etmektedir.

Meslek liselerinde ve meslek yüksekokullarında ekonominin ihtiyaç duyduğu alanlarda eleman yetiştirilmesine devam edilmiştir. Bununla beraber, Planlarda bu okulların aşırı bir çeşitlendirmeye gidilmeden geliştirilmesine yönelik politikalar öngörülmesine rağmen

uygulama buna paralel olmamıştır. Eğitim programlarının iş hayatının gereklerine uygun olarak geliştirilmesi ve uygulanmasında yetersizlikler bulunmaktadır.

İşgücünün eğitim düzeyi uluslar arası rekabet gücünü artıracak şekilde geliştirilecek ve iş hayatı paralelinde sürekli eğitim imkanları güçlendirilecektir.

Mesleki teknik eğitim, örgün ve yaygın eğitim sistemi içinde esnek, dinamik ve iş hayatı ile sıkı ilişki içinde geliştirilecektir.

Mesleki ve teknik eğitimin daha etkin ve verimli olabilmesi için çalışma hayatı ile işlevsel işbirliğine imkan verecek yeni kurumlaşma modelleri geliştirilecektir.¹²⁵

Eğitim imkanlarının sunulmasında geleneksel yöntemlerle sınırlı kalınmayarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı yoluyla daha geniş hedef kitlelere eğitim götürecek programlar geliştirilecek, uzaktan eğitim uygulama ve imkanları yaygınlaştırılacaktır.

Kişilerin sahip oldukları mesleki yeterliklerin belirlenerek, güvenilir bir sınav ve belgelendirme sistemi ile değerlendirilmesi sağlanacaktır.

Yeni ortaya çıkan ve hızlı gelişim gösteren mesleklerin istihdam ve eğitim boyutunu dikkate alan ulusal ve yerel ölçekteki çalışmalar desteklenecektir.

Nitelikli insan gücünün geliştirilmesine ayrılan kaynakların artırılmasına ve etkin kullanımına özen gösterilecektir.

Kamu kesiminde modern yönetim bilimi ve teknikleri çerçevesinde insan gücünün niteliğinin yükseltilmesine ve verimli istihdamına özen gösterilecektir.¹²⁶

¹²⁵ VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sekizinci Bölüm, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf> 90

¹²⁶ Uzun Vadeli strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Onaylandığına İlişkin Karar N. 697 ,Tarihi: 27.6.2000, Sayfa 80-90

3.4. TÜRKİYE’DE EĞİTİMİN FİNANSMANI

3.4.1.Eğitimin Finansmanı

Eğitim hizmeti, dünyanın hiçbir yerinde hiçbir zaman ekonomik anlamda maliyeti düşünülerek sunulmamıştır. Bu hizmet ,toplumsal ve ekonomik açıdan itici güç olması için bireylerin tek tek eğitim düzeylerinin yüksek olması değil, toplumun eğitim düzeyinin yüksek olması için planlanır.¹²⁷ Bu planlama yapılırken kıt olan kaynakların verimli şekilde kullanılması çok büyük bir önem arz etmektedir.

İçinde yaşadığımız çağ “bilgi” çağı olarak adlandırılırken, eğitimin ne kadar önem kazandığını görülmektedir. Ülkeler, rekabet üstünlüğü sağlamak için eğitime daha fazla önem vermektedir. Burada insani sermayenin en etkin ve doğru kullanımı için eğitim yatırımlarının zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.¹²⁸

Avrupa Birliği üyeliğine aday olan Türkiye’nin başarması gereken hususlardan biri de vatandaşlarının eğitim düzeyini, Avrupa Birliği eğitim düzeyi ortalamasına yaklaştırmaktır. Türkiye’de nüfusun yarısından fazlası 25 yaşın altındadır. Böylesine genç bir nüfusa sahip Türkiye’nin gençlerini kalkınmanın dinamosu haline getirebilmesi için GSMH’sinden eğitime ayırdığı payı AB ülkelerinin üzerine çıkarması gerekmektedir.

Eğitimdeki kaynak yetersizliği hemen her fırsatta dile getirilmekte, bu sektöre daha fazla kaynak ayrılması istenmektedir. 22-26 Şubat 1999 tarihleri arasında toplanan 16. Milli Eğitim Şûrası’nda bu konuda şu karar alınmıştır:

“2000-2010 yılları arasında, kamu kaynaklarından eğitime ayrılacak payın GSMH içinde en az %10; konsolide bütçe ödenekleri içinde en az %25 düzeyinde olması yasal düzenleme ile garanti altına alınmalıdır. Bu kaynaklardan mesleki ve teknik eğitime ayrılan pay yükseltilmelidir.”¹²⁹

¹²⁷ Adem Mahmut, Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı, Ank. Üniv. Eğit. Bil. yay no:172, Ank., 1993.S.183

¹²⁸ Durgun Özlem, Küreselleşen Dünyada Kalkınma Süreci Bağlamında Eğitim Harcamaları ve Türkiye Örneği (doktora Tezi), Marmara Üniv. İst. 2002, S., 29-31

¹²⁹ Meslekî Ve Teknik Eğitim Sistemi Raporu Ulusal Gözlemevi Ülke Raporu Türkiye 2001, S, 121

Önceki yılların bütçe rakamları incelendiğinde, tavsiye mahiyetindeki bu kararın, iyimser bir temenni olmanın ötesinde bir anlam ifade etmediği görülmektedir. Türkiye’de eğitim giderlerinin tümünün kamu kaynaklarından karşılanması isteği çok güçlüdür. Bunun sonucu olarak özel sektörün eğitim yatırımlarına ilgisi sınırlı kalırken, eğitimin faydasını tüketenlerin bu hizmetin finansmanına katkıda bulunmasına yönelik çabalardan da beklenen sonuçlar alınamamıştır.

1980’li yıllarda eğitime ek kaynak sağlamak amacıyla çıkartılan kanunlar ile çeşitli fonlar kurulmuş, bu fonlarda toplanan kaynaklar genel bütçe rakamları içerisinde gösterilmeden kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, 90’lı yılların ortalarından itibaren, bütçe disiplini bozduğu ve harcamalardaki şeffaflığı engellediği gerekçesiyle, bu uygulamadan vazgeçme eğiliminin belirginleştiği ve fon gelirlerinin bütçe içerisine alınmaya başlandığı görülmektedir.¹³⁰

Türkiye’de eğitime yapılan kamu harcamalarının çok büyük bir bölümü genel bütçeden karşılanmaktadır. Eğitimin Başlıca Finansman Kaynakları;

- Merkezi yönetim bütçesinden,
- İl özel idareleri bütçesinden ayrılan kaynaklar,
- Eğitime katkı payı gelirleri (4306 sayılı Yasa gereğince),
- Dış ülke ve kuruluşlardan sağlanan dış krediler, burslar ve bağışlar,
- Halkın, kişi ve kuruluşlar olarak eğitime katkıları, bağışlar,
- Okul aile birliği gelirleri.¹³¹

Eğitim harcamaları, eğitim kademeleri itibarıyla öğrenci sayısı, mevcut eğitim altyapısı, ülkelerin gelir seviyeleri, toplumda eğitime verilen önem gibi bir çok faktöre bağlıdır. Harcamalar; kamu kaynaklarınca yapılan harcamalar, özel sektörün yaptığı harcamalar ve tüketim harcamaları gibi bölümlerden oluşmakta ve kıyaslanabilirliğin sağlanması açısından bütçe ve/veya GSMH’ya oran cinsinden ifade edilmektedir.

¹³⁰ Meslekî Ve Teknik Eğitim Sistemi Raporu Ulusal Gözlemevi Ülke Raporu Türkiye 2001,S,122

¹³¹T.C.MİLLÎ EĞİTİM Bakanlığı araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulubaşkanlığı2006 MALÎ YILIBÜTÇESİNE İlişkin rapor devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi – ANKARA 2005.S.231

Çizelge 2.13 Gayri safi milli hasıla ile konsolide bütçenin, milli eğitim bakanlığı bütçe tasarısına oranları (ytl)

YILLAR	GSMH	Konsolide Bütçe	MEB Bütçesi	Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesinin	
				GSMH'ya Oranı %	Konsolide Bütçeye Oranı %
1996	14.978.067.300	3.568.506.822	257.603.140	1,72	7,22
1997	29.393.262.100	6.361.685.500	512.234.445	1,74	8,05
1998	53.012.780.600	14.789.475.000	1.243.108.000	2,34	8,41
1999	78.282.967.000	27.143.467.196	2.131.808.500	2,72	7,85
2000	125.970.544.000	46.713.341.000	3.350.330.000	2,66	7,17
2001	184.766.666.000	48.359.962.500	4.046.305.625	2,19	8,37
2002	280.550.667.000	98.071.000.000	7.460.991.000	2,66	7,61
2003	356.681.000.000	147.230.170.000	10.179.997.000	2,85	6,91
2004	428.932.000.000	150.658.129.000	12.854.642.000	3,00	8,53
2005	485.058.000.000	156.088.874.910	14.882.259.500	3,09	9,57
2006	539.870.000.000	174.339.990.202*	16.568.145.500	3,07	9,50

* Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı

Kaynak: MEB 2004-2005 verileri ¹³²

Çizelge 2.13'deki veriler incelendiğinde, 1998 yılından itibaren gözlenen artışlarda ise 1997 yılında zorunlu eğitimin 8 yıla çıkartılması kararı ile bu konuda siyasi iktidarın başarılı olma kararlılığının önemli payı olduğu söylenebilir. Çizelge de dikkat çeken en önemli husus, 2000 yılından itibaren Türkiye'de ciddi ekonomik kriz yaşanmasına karşın, Gayri Safi Milli hâsıladan eğitime ayrılan oranın ciddi bir azalma göstermemesidir. Bu durum, ekonomik krizin aşılmasından sonra eğitime daha fazla kaynak ayrılacağı beklentilerini güçlendirmektedir.

Çizelge 2.13'de ise 1996-2005 yılları arasında GSMH ile konsolide bütçenin MEB bütçesine oranları incelenebilir. Veriler incelendiğinde 1996 MEB bütçesinin GSMH'ya oranı %1,72 iken, 2005 yılında %3,09' a yükselmiştir.

Türkiye, 1997 yılı sonrasında eğitime daha fazla kaynak ayırma kararlılığını göstermektedir. Yaşadığı ağır ekonomik krize ve kamu hizmetlerindeki genel daralmaya

¹³² T.C.MİLLÎ EĞİTİM Bakanlığı araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulubaşkanlığı2006 MALÎ YILIBÜTÇESİNE İlişkin rapor devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi – ANKARA 2005.S.238

rağmen, eğitime ayrılan kaynakları azaltmamaya azami özen göstermiştir. Ekonomik krizin aşılması ve bütçe üzerindeki faiz yükünün makul düzeye inmesi hâlinde, eğitime ayrılan kamu kaynaklarının GSMH içerisindeki oranının %6 civarına yükselmesi beklenmektedir. Eğitime ayrılan kaynakları anlamlandıran diğer bir kriter de öğrenci başına yapılan kamu harcamalarıdır. Buna ilişkin veriler Çizelge 2.14’da sunulmuştur. Yüksek öğretimdeki öğrenci maliyeti orta öğretimdeki öğrenci maliyetinin yaklaşık 2,5 katıdır. Türkiye’nin becerili iş gücünü orta öğretim kademesinde yetiştirme tercihi dikkate alındığında, bu kademede öğrenci başına yapılan kamu harcamalarının oldukça düşük olduğu söylenebilir. Çizelge 2.14’deki verilerin daha doğru yorumlanabilmesi için miktarların bazı ekonomik göstergelerle kıyaslanması faydalı olacaktır.

Çizelge 2.14 Eğitim kademelerine göre öğrenci başına yıllık kamu harcamaları (1999)

Eğitim Kademesi	Kamu Harcamaları (Milyon TL)	Öğrenci Sayısı	Öğrenci Başına Maliyet	
			Türk Lirası	Dolar
Okul Öncesi ve İlköğretim	1.570.424.217	9.540.006	164.615.000	392
Orta Öğretim	568.130.520	1.954.430	290.689.000	692
Yüksek Öğretim*	663.400.000	972.180	682.383.921	1.649

Kaynaklar:

Maliye Bakanlığı: Milli Eğitim Bakanlığı 1999 Yılı Kesin Hesabı.

MEB: Milli Eğitim Sayısal Veriler, 1998-1999, Ankara.

ÖSYM: Yükseköğretim İstatistikleri, 1998-1999, Ankara.

* Konsolide Bütçe rakamı.

Notlar:1. Açık öğretim öğrencileri dahil edilmemiştir.

2. Okul öncesi ve orta öğretim harcamaları ile öğrenci sayılarına ilişkin veriler, sadece MEB’i kapsamaktadır.

1999 yılında asgari ücretle çalışan birinin eline geçen net ücret ortalama 63.000.000 TL’dir. Buna göre öğrenci başına kamu harcamaları, asgari ücretle çalışan bir kişinin;

- Okul öncesi ve ilköğretimde; 2 ay 18 günlük,
- Orta öğretimde; 4 ay 18 günlük,
- Yüksek öğretimde; 10 ay 25 günlük ücreti kadardır.¹³³

¹³³ Meslekî ve Teknik Eğitim Sistemi Raporu Ulusal Gözlemevi Ülke Raporu Türkiye 2001,s,124

Çizelge 2.15 Konsolide bütçe yatırımlarından milli eğitim bakanlığı yatırımlarına ayrılan pay(ytl)

Yıllar	Konsolide Bütçe Yatırım Ödeneği	MEB Yatırım Ödeneği	Konsolide Bütçe Yatırımlarından MEB Yatırımına Ayrılan Pay (%)
1995	89.275.215	14.391.921	16,12
1996	251.053.771	38.153.000	15,20
1997	524.600.000	76.884.950	14,66
1998	999.975.000	373.262.000	37,33
1999	1.410.000.000	408.341.000	28,96
2000	2.352.000.000	666.782.000	28,35
2001	3.500.000.000	779.855.000	22,28
2002	5.736.000.000	1.281.690.000	22,34
2003	8.998.500.000	1.479.050.000	16,44
2004	7.368.361.000	1.244.150.000	16,88
2005	10.143.886.000	1.230.306.000	12,13
2006*	13.815.000.000	1.411.498.000**	10,21

* Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı

**1.241.498.000+170.000.000=1.411.498.000 (170 milyon YTL özelleştirme gelirlerinden karşılanacaktır.¹³⁴

Son 10 yılda konsolide bütçe yatırımları içinde eğitim yatırımlarına ayrılan paylar Çizelge:20'te verilmektedir.Çizelgede görüldüğü gibi 1998-2002 yılları arasında kamu yatırım harcamaları içinde eğitim yatırımlarının oranı sürekli artmıştır. 1998 yılında eğitim yatırımlarının toplam yatırımlar içerisindeki oranı, bir önceki yıla göre yaklaşık 2 kat artarak en yüksek orana ulaşmıştır. Bu gelişmede, sekiz yıllık temel eğitim uygulamasına geçiş sebebiyle bilhassa ilköğretime yapılan yatırımlar etkili olmuştur. Ancak kamu yatırımları içinde eğitim yatırım harcamaları 1999'dan itibaren tekrar azalmaya başlamış ve 2005 yılında % 12,13'e düşmüştür.

¹³⁴ T.C.MİLLÎ EĞİTİM Bakanlığı Araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulubaşkanlığı 2006 MALÎ YIL BÜTÇESİNE İlişkin rapor devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi – ANKARA 2005.S.238

Çizelge 2.16 Milli Eğitim Bakanlığı bütçe büyüklükleri (ytl)

ÖDENEK TÜRÜ	2005 KBÖ	2006 Bütçe Tasarı	Artış Oranı (%)
MEB	14.835.422.184	16.568.145.500	11,68
01 Personel Giderleri	9.610.527.500	10.801.817.500	12,40
02 Sos.Güv.Kur.Dev.Pir.Giderleri	1.223.833.000	1.394.295.000	13,93
03 Mal ve Hiz.Alım Giderleri	1.300.715.000	1.462.090.000	12,41
05 Cari Transferler	1.501.873.586	1.564.165.000	4,15
06 Sermaye Giderleri	1.185.399.818	1.241.498.000	4,73
07 Sermaye Transferleri	13.073.280	104.280.000	697,66
Konsolide Bütçe	156.088.874.910	174.339.990.202*	11,69
GSMH	485.058.000.000	539.870.000.000	11,30
MEB/Konsolide Bütçe %	9,53	9,50	
MEB /GSMH %	3,07	3,07	

* Merkezi Yönetim Bütçesi¹³⁵

MEB'e ayrılan bütçe ödeneklerinin personel, yatırım, transfer ve diğer cari gider kalemlerine göre dağılımları Çizelge 2.18'de verilmektedir. Çizelgede görüldüğü gibi, eğitime ayrılan ödeneklerin büyük bir bölümü personel giderlerine harcanmaktadır. Bütçe ödeneklerinden personel giderlerine ayrılan pay ortalama %80 civarındadır.¹³⁶

Eğitim harcaması verileri, eğitim yatırımlarının maliyetlerinin, bu yatırımların karlılığının hem birey hem de devlet için doğru olarak hesaplanmasına önemli bir girdi teşkil etmektedir. Ancak, bu noktada diğer birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye içinde sağlıklı bilgi bulunmasının güçlüğünden bahsetmek gerekmektedir.

Eğitim harcamalarına ilişkin olarak OECD verilerine bakıldığında ise OECD ülkelerinin ortalama olarak Gayri Safi Yurt İçi Hasıllarının(GSYİH) yüzde 6'sını eğitime ayırdıkları görülmektedir. Kamu kaynaklarından eğitime ayrılan pay ise yaklaşık yüzde 5 düzeyindedir.¹³⁷ Eğitim harcamaları konusunda fikir sahibi olabilmek için uluslar arası karşılaştırmalı olarak değerlendirmek için Çizelge 2.17 incelenebilir.

¹³⁵ T.C.MİLLÎ EĞİTİM Bakanlığı araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulubaşkanlığı2006 MALÎ YILIBÜTÇESİNE İlişkin rapor devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi – ANKARA 2005.S.240

¹³⁶ Meslekî ve Teknik Eğitim Sistemi Raporu Ulusal Gözlemevi Ülke Raporu Türkiye 2001,s,125

¹³⁷ Türkmen Fatih,Eğitimin Ekonomik Ve Sosyal Faydaları Ve Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması Uzmanlık Tezi, Dpt – Uzmanlık Tezleri,Yayın No: Dpt: 2655,Eylül 2002,S.18-22

Çizelge 2.17 Çeşitli ülkelerin kamu bütçesinden ve GSMH'den eğitime ayrılan pay

Ülkeler	Kamu Bütçesinden Eğitime Ayrılan Pay (%)	GSMH'den Eğitime Ayrılan Pay (%)
Danimarka	13.1	8.2
ABD	14.1	7.1
İsveç	11.6	7.8
Hollanda	8.7	5.1
Fransa	11.1	6.1
İtalya	9.0	4.7
Finlandiya	12.2	5.7
Almanya	9.5	4.8
Belçika	5.8	5.9
İspanya	12.8	4.9
Japonya	9.8	5.1
İsviçre	14.3	4.7
Yunanistan	8.2	3.5

3.4.2. Mesleki Teknik Eğitimin Finansmanı

Mesleki ve teknik öğretime ayrılan kaynakların GSMH ve Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi içindeki oranları 1991-2000 yılları itibariyle aşağıda verilmiştir. Genel ve mesleki-teknik öğretime ayrılan kaynaklar, öngörülen ödenek değil yıl sonu itibariyle harcanan miktarları göstermektedir.

Çizelge 2.18 Mesleki ve teknik öğretime ayrılan kaynakların GSMH ve Milli Eğitim Bakanlığı bütçe içindeki payı

Yıllar	Genel Orta Öğretim		Mesleki Ve Teknik Orta Öğretim		Çıraklık Ve Yaygın Eğitim	
	GSMH İçindeki Payı (%)	MEB Bütçesi İçindeki Payı (%)	GSMH İçindeki Payı (%)	MEB Bütçesi İçindeki Payı (%)	GSMH İçindeki Payı (%)	MEB Bütçesi İçindeki Payı (%)
1991	0,38	13,82	0,35	12,71	0,10	3,68
1992	0,43	13,76	0,41	13,10	0,14	4,55
1993	0,42	13,37	0,43	13,72	0,15	4,82
1994	0,32	13,68	0,33	14,46	0,10	4,17
1995	0,25	12,96	0,27	13,82	0,07	3,39
1996	0,28	13,48	0,31	14,87	0,07	3,44
1997	0,30	12,95	0,33	14,31	0,07	2,92
1998	0,31	11,54	0,35	12,79	0,06	2,36
1999	0,34	10,94	0,37	11,88	0,07	2,31
2000	0,32	11,38	0,32	11,61	0,07	2,41

Kaynak: Maliye Bakanlığı: Milli Eğitim Bakanlığı Kesin Hesabı (1991-2000).

1991 yılında %0,35 olan örgün mesleki ve teknik öğretime ayrılan kaynakların GSMH'deki oranı, 1993'te %0,43'e kadar yükselmiş, 1994 ekonomik krizinin etkisiyle bu oran %0,27'ye kadar düşmüştür. Daha sonraki yıllarda kısmi düzelmeler olmuş, 2000

yılında 1991 seviyesine yaklaşmıştır. Çıracılık ve yaygın eğitimde ise 1993'te %0,15'e kadar yükselen söz konusu oranda keskin bir düşüş yaşanmış, bu düşüşten sonra yeniden bir yükselişe geçilememiştir. 1991 yılında mesleki ve teknik orta öğretime genel bütçeden ayrılan kaynaklar, genel orta öğretime ayrılan kaynakların %92'si kadardır. Daha sonraki yıllarda mesleki ve teknik orta öğretime ayrılan kaynaklar, genel orta öğretime ayrılan kaynakları aşmıştır. 2000 yılında ise bir eşitleme görülmektedir. Ancak kaynaklara ilişkin veriler öğrenci sayılarındaki değişimlerle birlikte değerlendirildiğinde, genel orta öğretime ayrılan kaynaklardaki azalmanın daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu husus öğrenci başına genel bütçeden yapılan harcamalara ilişkin Çizelge 2.19'de daha açık biçimde görülmektedir. MEB bütçesinin eğitim tür ve kademeleri arasındaki dağılımı aşağıdaki Çizelgede görülmektedir. Karşılaştırma yapılabilmesi bakımından Çizelge mesleki ve teknik öğretim yanında genel yönetim ve destek hizmetleri ile okul öncesi, ilköğretim ve genel orta öğretimi de kapsayacak şekilde verilmiştir. Genel ve mesleki teknik orta öğretimde öğrenci başına genel bütçeden yapılan harcamalar Çizelge 2.19'de verilmektedir.

Çizelge 2.19 Genel ve mesleki ve teknik orta öğretimde öğrenci başına yapılan kamu harcama (USD)

Yıllar	Genel Orta Öğretim Öğrenci Maliyeti	Mesleki Ve Teknik Orta Öğretim Öğrenci Maliyeti
1991-1992	772	955
1996-1997	463	658
1998-1999	591	824

Kaynak: Maliye Bakanlığı: Milli Eğitim Bakanlığı Kesin Hesabı (1991-1999).

1991-1992 öğretim yılında, mesleki ve teknik orta öğretimde öğrenci başına yapılan harcama 955 \$ iken bu rakam 1996-1997'de 658 dolara düşmüş, 1998-1999'da ise 824 dolara yükselmiştir. 1991-1992 öğretim yılına göre 1998-1999 öğretim yılında öğrenci başına yapılan harcamalardaki düşüş, dolar cinsinden %13,7'dir. 1991-1992 öğretim yılında genel orta öğretimdeki öğrenci başına yapılan harcama 772 dolardır. Bu miktar 1996-1997'de 463 dolara düşmüş, 1998-1999'da ise 591 dolara yükselmiştir. 1991-1992 öğretim yılına göre 1998-1999 öğretim yılında öğrenci başına yapılan harcamalardaki düşüş, dolar cinsinden %23,4'tür.¹³⁸

¹³⁸ Meslekî ve Teknik Eğitim Sistemi Raporu Ulusal Gözlemevi Ülke Raporu Türkiye 2001,s,125

BÖLÜM 4

4. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM VE İSTİHDAMA ETKİSİ

Bu bölüme, Okul-İşletme İşbirliğinin Gelişimi, Türkiye’de İşgücü Piyasasının Genel Yapısı Ve İşsizlik Olgusu, Türkiye’de İşgücü Piyasası Politikaları, Mesleki Teknik Eğitim Ve İstihdam İlişkisi incelenecektir.

4.1. OKUL-İŞLETME İŞBİRLİĞİNİN GELİŞİMİ

4.1.1. MESLEKİ EĞİTİMDE OKUL İŞLETME İŞBİRLİĞİ

21.yy’ da yaşanan teknolojik gelişmeler ve sosyal değişimler sürekli olarak yeni meslek alanlarına yol açmaktadır. Yeni meslek alanları ise sanayide istenilen nitelikte insan gücünün yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır.yaşanan hızlı değişim süreci insan kaynaklarında aranan nitelikleri değiştirmiştir.

“ 21.yy’ da tüm çalışanların teknolojiyi anlayabilecek kadar temel becerilere sahip olmaları, ekip halinde çalışabilmeleri, değişikliklere kolayca uyum sağlayabilmeleri, karar verme ve problem çözebilmeleri, yazılı ve sözlü iletişim kurabilmeleri, kaliteli ürün ve hizmet üretiminde sorumluluk alabilmeleri, beklenmektedir.”¹³⁹ Bu beklentilerin karşılanmasında okulların ne deneyimleri ne de kapasiteleri tek başına yeterli değildir. Çalışanlardaki yeterlilikler ancak okul- işletme işbirliği ile sağlanabilir. Bu ilişkiyi gerekli kılan diğer nokta öğrencilerin okulda öğrendiği bilgileri iş yaşamında kullanabilmesi için öğrenilen bilgi ile bu bilgilerin kullanıldığı ortamlar arasında bağ kurma ihtiyacıdır. Bu nedenle öğrenmenin sınıf- atölye- işletme üçgeninde gerçekleşmesi önemlidir. Ayrıca teknolojik yeniliklerin pahalı olması, olsa bile kullanabilecek eleman yetersizliği gibi nedenler de eğitimde sanayi işbirliğini gerekli kılmaktadır.

¹³⁹ Ayten Ulusoy, Kalifiye İşgücünün Yetiştirilmesinde Eğitim Kurumu – İşletme İşbirliği: Türkiye Uygulaması

4.1.1.1 Okul- İşletme İşbirliğinin Amacı

Okul- İşletme işbirliğinin temel amacı: okuyan ve çalışan öğrencileri hem bir meslek alanını hazırlama hem de öğrencilerin öğrenimlerini tamamlamalarını sağlamaktır. Bu işbirliği programları ortak sorumluluk, kaynaklardan yararlanma, topluma ve gençliğe hizmet etme, eğitim olanaklarını zenginleştirme gibi temel kavramlara dayanarak şu amaçları içermektedir:

- Kuram ve uygulama arasındaki boşluğu doldurarak öğrenmeyi daha işlevsel hale getirmek
- Genel ve özel nitelikte iş becerileri, alışkanlıkları ile bilgi kazanma ve istendik davranışlar geliştirebilme olanağı sağlamak
- Okul ve işletme arasında gerekli koordinasyonu sağlamak
- İş kollarında mesleki eğitim olanakları yaratarak örgün mesleki eğitime takviyede bulunmak
- Ekonomik sorunlardan dolayı eğitimini yarıda bırakan öğrencilere ekonomik olanaklar sağlamak
- Okuldan iş yaşamına geçişte öğrencilerin uyumunu kolaylaştırmak
- İş kollarındaki arz ve talep dengesinin sağlanmasına katkıda bulunmak
- Toplumun ve sanayiinin mevcut olanaklarından yararlanmak
- Genel ve mesleki eğitim veren okulların eğitim hizmetlerindeki kapsamını genişletmek.¹⁴⁰

4.1.1.2 Okul- İşletme İşbirliğinin Yararları

Okul- İşletme arasında sağlanan işbirliği çalışmalarını konunun tarafları olan öğrenci, okul(eğitim kurumu), sanayi(istihdam sektörü) ve toplum (çevre) açısından değerlendirmek mümkündür. Buna göre okul- işletme işbirliğinin sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir:

¹⁴⁰ Cevat Alkan, "Teknolojik Gelişmeler Karşısında İşgücünün Eğitim, Uyum ve İstihdam Sorunları Sempozyumu", MPM yay No: 362, yeniçağ basın, Ank, 1987, s.115

1. Öğrenciye Yararları

- İş bulma olanağı artar.
- Teori ile pratiği bütünleştirir, mesleki becerilerini gerçek iş ortamında geliştirir.
- Öğrenirken gelir elde eder.
- Mezuniyet sonrası işe uyumu kolaylaştırır, olumlu çalışma alışkanlıkları geliştirir, işbirliği içinde çalışmayı öğrenir, iş güvenliği kurallarını gerçek çalışma şartlarında öğrenir.
- Kendine güveni artar, sorumluluk duygusu gelişir, yaptığı eğitimden ve işten tatmin olur.
- Sosyal ve ekonomik haklar, işçi-işveren ilişkileri konusunda bilgi ve görgüsü artar.
- Sanayideki ilerlemeleri, yeni teknolojik gelişmeleri yerinde ve zamanında öğrenir.

2.Okula (Eğitim Kurumuna) Yararları

- Yürütülen mesleki eğitimin daha gerçekçi ve verimli olmasını sağlar
- Eğitim giderlerinde tasarruf sağlanır. Sanayideki yenilikleri ve teknolojik gelişmeleri yakından izleyerek gerekli önlemleri alır.
- Eğitim programlarını sanayideki ihtiyaçlara göre yeniler ve geliştirir. Sanayideki araç,gereç ve insan gücünden yararlanarak eğitim yapılan dalların sayı ve kalitesi artırır.
- Çevresindeki iş dünyası ile arasında güçlü ilişkiler kurar, istihdam sektöründeki değişimlerle eğitim programlarını ihtiyaca göre yeniler.

3. Sanayi (İstihdam Sektörü) Açısından Yararları

- Tam zamanlı olarak daha sonradan alacağı elemanları önceden denemiş olur, intibak eğitimi süresi kısalmış ve masrafları azalır, işçi devri azalmış olur.
- Okul ve yöneticilerle işyeri ilişkileri artar, koordinatör öğretmenin işbirliğinde yararlanır.
- Eğitim programları geliştirilirken sanayinin ihtiyaçları yansıtılır.

- Sürekli işe alma kararlarına bir temel olarak, bireyin iş performansını deneyerek, personel seçme süreçlerini geliştirir.

4. Topluma (Çevreye) Yararları

- Becerili ve deneyim sahibi insan gücü potansiyelini geliştirir.
- Topluma, ekonomik açıdan kendisine yetebilen, sorumluluklarını bilen bireyler kazandırır.
- İşsiz gençlerin sorunlarını ortaya koymasına yardım eder ve onların üretici konuma gelmesine katkı sağlar.
- Gençlerin işe ve yaşama iyi hazırlanması için toplumdaki diğer kurumların ilgi ve işbirliğini sağlar.¹⁴¹

4.1.2 OKUL-İŞLETME İŞBİRLİĞİNE DAYANAN PROJELER

Ülkemizde mesleki ve teknik eğitim veren kurumlar oldukça dağınık bir görünüm sergilemektedir. Milli Eğitim Bakanlığı(M.E.B), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Milli Produktivite Merkezi(MPM), Meslek Kuruluşları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Özel firmalar değişik kademe ve biçimlerde mesleki eğitim faaliyeti yapmaktadır.¹⁴² Belirtilen kurumların dışında Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği(TOBB), gibi kuruluşlarda çeşitli işletme eğitimleri gerçekleştirilmektedir.¹⁴³ Ancak bu kurumların verdiği eğitimler ya teknik eğitim dışında kalmakta ya da istihdam olanaklarını doğrudan artırma etkisinden uzak olmaktadır.¹⁴⁴

¹⁴¹ Hıfzı Doğan, “ Okul- sanayi ilişkileri”, Önder Matbaacılık, Ank, 1997, s.55 ; İlhan Akhun, “ Okul Sanayi Ortaklaşa(OSANOR) Eğitimi, Çağdaş Gelişmeler Işığında Türkiye’de Eğitim Fakültelerinin Yeri ve Rolü”, Uluslararası Sempozyumu, Hacettepe Üni. Eğitim Fak. Dergisi, Sayı:2, 1987, s.203

¹⁴² Metin Kutal, Modern Bir İş Bulma Fonksiyonu Olarak Mesleki ve Teknik Eğitim, İş ve İşçi Bulma Kurumu Hizmet Etkinleştirme Semineri, Ank, 1991, s.5

¹⁴³ Erdoğan Taşkın, İşletme Yönetiminde Eğitim ve Geliştirme, İst, Der yay, 1993, s.155

¹⁴⁴ Metin Kutal, s.8

Gerek yukarıda belirtilen kurum ve kuruluşların yaptığı çalışmaların amaca uygun gerçekleşmesi için, gerekse mesleki ve teknik eğitimin pahalı oluşu, araç-gereç ve donanımlarda teknolojik gelişmelerin gerisinde kalınması, M.E.B' nın teknik eleman yetiştirilmesinde tek başına yeterli olamayışı gibi nedenlerle “ Okul- İşletme Ortaklaşa Eğitimi” gündeme gelmiş, çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği projeleri geliştirilmiştir.

Söz konusu projeler çoğunlukla yurtdışı kaynaklardan finanse edilmektedir. Bu kaynaklar ya uluslar arası işbirliğini sağlama amacıyla hibe yardımları şeklinde ya da büyük kısmı ödenmek üzere alınan kaynaklar şeklindedir.¹⁴⁵ Uygulamaya konulan projelerden örnekler aşağıda belirtilmiştir:

4.1.2.1 Okul Sanayi Ortaklaşa Projesi(OSANOR)

Okul sanayi ortaklaşa eğitim projesi 1978 yılında M.E.B ile Ankara Üniversitesi Eğitim Araştırma Merkezlerince Adana, İzmir, İstanbul ve Bursa da dört endüstri meslek lisesinde başlatılmıştır. Bu proje ile ilk olarak, okul-endüstri işbirliğinin belirli esaslara dayalı olarak, sistemli bir şekilde uygulaması gerçekleştirilmiştir. Proje işçi, işveren ve devlet üçlüsünün mesleki eğitimde birlikte çalışmasına model olmuş, sonraki gelişmelerde bu model üzerine kurulmuştur. OSANOR' un temel amaçları; gerçek üretim koşullarında eğitim yapmak, mezunlara iş bulmak ve izlemek, okul-işyeri arasında eğitici personelin değişimini sağlamak ve eğitim programlarını sanayi ile birlikte hazırlamaktır.¹⁴⁶

Projeye, mesleki ve teknik eğitim çalışmaları sürdürülürken ulusal düzeydeki veriler yanında bölgesel özelliklerde dikkate alınmıştır. Bunun için hem yerel hem de ulusal düzeyde ilgili tarafların katılacağı kurullar oluşturulmuştur. Ulusal düzeyde proje kurulu(okul-sanayi konseyi) , il düzeyinde okul sanayi kurulu ile meslek danışma kurulları kurulmuştur.¹⁴⁷

Uygulamada yaşanan temel iki sorun ücret ve sigorta olmuştur. İşletmelerin bir kısmı öğrencilere ücret vermezken bir kısmı da sigorta ettirmemiştir. 1986 yılında çıkan 3308

¹⁴⁵ DPT, 8.BYKP Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.69

¹⁴⁶ Mehmet Gürol, Okul Sanayi İşbirliği, Ank, Pegem yay, 1997, s.69-70

¹⁴⁷ Hıfzı Doğan, “ Okul-Sanayi Ortaklaşa(OSANOR) Eğitimi Çalışmaları ve Elde Edilen Sonuçlar”, A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(1-2), Ank, 1984

sayılı “ Çıraklık ve Mesleki Eğitim” kanunu ile OSANOR projesi uygulamadan kaldırılmıştır. Projede yapılan çalışmaların ve yaşanan sorunların çözümüne yönelik tedbirler kanunda yer almıştır.

4.1.2.2. Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi (METEP)

1982-1983 eğitim öğretim yılında, OSANOR projesinin kapsamı genişletilmiş adı METEP olarak değiştirilmiştir. 1982-1983 öğretim yılından itibaren proje kapsamına; 10 endüstri meslek lisesi, 6 kız meslek lisesi, 3 ticaret lisesi, 1 otelcilik ve turizm meslek lisesi, 1 sekreterlik meslek lisesi alınarak METEP adıyla uygulama devam etmiştir. METEP uygulaması, OSANOR projesi çerçevesinde yapılmıştır.¹⁴⁸

4.1.2.3. Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Projesi (METGE)

Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü’nce yürütülen METGE projesi 1993 yılında başlatılmıştır. Projenin genel amacı; kız teknik öğretime yönelik mesleki ve teknik öğretim kurumlarını çevreleri ve endüstri alanlarıyla ilişkilendirerek çağdaş bir yapı ve anlayışa kavuşturmadır.¹⁴⁹

1993 yılında 7 il ve 7 pilot okulda başlayan proje 2000-2001 öğretim yılından itibaren tüm il ve okullara yaygınlaşmıştır. Proje, kız teknik öğretim okullarını örgün ve yaygın mesleki eğitim içinde geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda projenin etkinlikleri; bölgesel ihtiyaçlara duyarlı okul yapısı geliştirmeye, çevrenin işbirliğini sağlamaya, ihtiyaçlara yönelik modüler öğretim programları geliştirmeye, çağdaş eğitim teknolojilerini öğretimde uygulamaya, meslek standartları ile sertifikalandırma sistemlerini geliştirmeye, öğrencileri iş hayatı ve istihdam olanakları hakkında bilinçlendirmeye yönelik olmuştur.¹⁵⁰ Bölgesel düzeyde kadın işgücünü istihdama hazırlama amacını da taşıyan bu proje için 1995 yılında, yaygın mesleki eğitim projesi kaynaklarından 700 bin dolar ayrılmıştır.

¹⁴⁸ Mehmet Gürol, Okul Sanayi İşbirliği, Ank, Pegem yay, 1997, s. 73-74

¹⁴⁹ T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, s. 24

¹⁵⁰ M.E.B., <http://ktoqm.meb.gov.tr/Dosyalar/metge.htm>

4.1.2.4. Lise Mezunlarına Meslek Edindirme Projesi(LİMME)

Vasıflı işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla M.E.B tarafından 1991 yılında başlatılan bu projenin amacı; lise mezunu olup yüksek öğrenime devam etmeyen ya da yüksek öğrenimini tamamladığı halde istihdam edilmemiş gençlere, çalışma hayatının gerektirdiği mesleki yeterlilikleri kazandırarak, iş bulmalarına yardımcı olmaktır. Projede, istihdama yönelik mesleki alanlar için örgün ve yaygın mesleki eğitim programları uygulanmıştır. Pilot bölgelerdeki uygulamalara gençlerin ilgisi yoğun olmuştur. Ancak gerekli altyapı çalışmaları yapılmadığından başvurular tümüyle karşılanamamıştır.¹⁵¹

4.1.2.5. Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi (MTEM)

Projenin temel amacı ülkemizin sosyo-ekonomik ihtiyaçlarına ve hayat boyu öğrenme ilkelerine karşılık verecek şekilde mesleki ve teknik eğitimin düzenlenmesi ve modernize edilmesidir.MTEM projesi bu amaca uygun olarak şu hedefleri de belirlemiştir:

- Mesleki ve teknik eğitimde öğretmen yetiştirme sisteminin güvenilirliği için ulusal öğretmen yetiştirme standartları oluşturmak
- Mesleki ve teknik öğretmenlerin eğitimlerine yönelik örnek eğitim programları geliştirmek
- Seçilmiş beş bölgede uygulanmak üzere mesleki ve teknik eğitimde yenilikçi pilot projelerin uygulanmasına destek vermek
- İnsan kaynaklarına yönelik orta ve uzun vadeli strateji oluşturulmasında hükümete yardımcı olmak.

Proje etkinlikleri çerçevesinde mesleki ve teknik öğretmen yetiştirme, yeterlik ve standartların geliştirilmesi, standartların değerlendirilmesi ve kurumsallaşma süreci çerçevesinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Toplam bütçesi 18.5 milyon Euro olan projenin finansmanı, Avrupa Birliği Akdeniz Programından(MEDA) karşılanmaktadır.¹⁵²

¹⁵¹ Petrol-İş, 91 Petrol-İş Yıllığı, İst, 1991, s.369

¹⁵² MTEM Projesi, <http://www.mvet.org/projehakkında.htm>

4.1.2.6. İşletmeler Üstü Eğitim Merkezleri ve MEKSA Projesi

Mesleki eğitimde Alman ekolünü takip eden Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı(MEKSA) 1985 yılında kurulmuştur. MEKSA Vakfı, çırak statüsündeki öğrencilere yönelik eğitimler vermektedir. Öğrenciler, M.E.B'na bağlı çıraklık eğitim merkezlerinde teorik, çalıştıkları işletmelerde pratik eğitim almaktadır. MEKSA Vakfı ise İşletmeler üstü Eğitim Merkezleri'nde, uzman öğretmenlerle pratik eğitimine destek olmaktadır. MEKSA Vakfı, öğrencilerin pratik eğitimlerini uzman eğitimcilerden almasını sağlayarak, hem öğrenmeyi kolaylaştırmayı hem de işletmelerdeki verimi artırmayı amaçlamaktadır. Bu hedefler için uzun süreli eğitimler yanında, mesleki becerilerini geliştirmek isteyenler için kısa süreli eğitimler vermektedir. Böylece Almanya da uygulanan ikili meslek eğitim modeli başarılı şekilde uygulanmaktadır.¹⁵³

Çıraklık, eğitimi alan öğrencilerin pratik eğitim yaptıkları işyerlerinin büyüklüğü, üretim çeşidi, işyerinin teknolojik donanımı, işyeri ortamı ve temel eğitim farklılıkları çırakların farklı yetişmelerine neden olmaktadır. İşte bu farklılıkların engellenmesi ve pratik eğitimdeki eksikliklerin giderilmesi için gerçekleştirilen eğitime işletmeler üstü eğitim adı verilmektedir. İÜEM'leri , meslek kuruluşları ile gönüllü kuruluşlarca işletilmektedir. İÜEM'nin temel işlevleri şunlardır:

- Çırakların pratik eğitimlerinde bireysel farkların dikkate alınması ve çırakların ÇEM'lerinde aldıkları teorik bilginin pratiğe aktarılma sürecini kısaltmak
- Yeni teknolojilerin tanıtılıp, kullanılmasını sağlamak

Böylece işletmeler üstü mesleki eğitimin, devletin mesleki eğitim faaliyetlerindeki yükünü hafifletici etkenlerden olduğu söylenebilir. Ülkemizde, 1984 yılında TESK, MEB VE BGZ arasında yapılan protokolle işletmeler üstü eğitim başlamıştır. Bu eğitimde amaç, işletme düzeyindeki meslek eğitimini ikame etmek değil, sadece bunu tamamlamaktır. Çırağa, temel mesleki eğitimin yanı sıra, yakın mesleklere ilişkin bilgi ve beceriler kazandırmaktır.¹⁵⁴

¹⁵³ MEKSA, <http://www.meksa.org.tr/programlar.htm>.

¹⁵⁴ Erdoğan Okyay, "3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu ve Türk Alman Çıraklık Eğitimi Model Projeleri, Ank, MEKSA yay, no:2, 1990, s.201-202

Bu merkezler, okul sisteminde daha branşlaşmamış mesleki eğitim alanları için bir çözüm olabileceği gibi istihdama yönelik programlarda da rol alabilirler. Nitekim MEKSA Vakfı, Türkiye’de mevcut mesleki eğitimi desteklemek ve bu alandaki uygulamayı projelerle gerçekleştirmek için kurulan BGZ’nin(Türk- Alman Ekonomik İşbirliği Kurumu) problemlerini çözmek için kurulmuştur. MEKSA yönetiminde MEB, İBK, TESK,TOBB,TÜRK-İŞ, TİSK yer almaktadır.

4.1.2.7. Mesleki Eğitimi Geliştirme Projesi (MEGEP)

Türkiye uzun süredir iş gücünün niteliğini yükseltmek ve ekonominin tüm sektörlerinde istihdam imkanlarını artırabilmek için mesleki eğitim sistemini geliştirmeye çalışmaktadır. Bu çaba, Türkiye'nin dünyanın önde gelen ekonomileri arasında rekabet edebilirliği ve Avrupa Birliği'ne giriş bağlamında daha da anlamlı hale gelmektedir.

Türkiye'nin bu alandaki çabalarını desteklemek amacıyla 1999 AB Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin MEDA fonlarından yararlandırılması kararlaştırılmıştır. Bunun sonucunda Türkiye, ekonomisinin iş gücü ihtiyacıyla, mesleki ve teknik okullarının çıktıkları arasındaki boşluğu kapatabilmek amacıyla bazı proje fikirleri geliştirmiştir. Bu yöndeki ilk adım olarak, 4 Temmuz 2000 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Avrupa Birliği arasında Türkiye'deki Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesinin (MEGEP) anlaşması (DG1A-D/MEDTQ/04-98) imzalanmıştır.

Projenin Teknik Yardım Ekibi 30 Eylül 2002 tarihinde çalışmalarına başlamıştır. MEGEP' in süresi beş yıldır; ilk altı ayı başlangıç dönemi, geri kalan 4,5 yıllık süre ise uygulama dönemi olarak ayrılmıştır. Projenin toplam bütçesi 58,2 milyon euro dur; bunun 51 milyon euro'luk kısmı AB tarafından sağlanan hibe, geri kalan 7,2 milyon euroluk kısmı ise Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin yerel katkısıdır.

Projenin hedefleri ise şu şekilde belirlenmiştir:

- Ulusal yeterlilik sistemini de içeren bir reformun uygulanmasıyla mesleki eğitim sisteminin nitelik ve uygunluğunun geliştirilmesi,

- Kamu kurumları, toplumsal ortaklar ve işletmelerin kurumsal kapasitelerinin ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde güçlendirilmesi,
- Sistemin yerelleşme sürecinin hızlandırılması

Mesleki Eğitim Sistemini güçlendirmeyi amaçlayan bu projenin temel stratejisi, onu mevcut ulusal düzenlemeler üzerine inşa etmek ve onların uluslararası sisteme uyum yeteneklerine katkı sağlamaktır. Buna göre mesleki eğitim uluslar arası düzeyde olmalıdır.

MEGEP, farklı amaç ve hedef kitleler için farklı öğretim programlarına açıktır. Örneğin ulusal öğretim programları, sektörel eğitim programları, okul öğretim programları ve konu öğretim programları gibi. Belirtilen gelişim sürecini yönlendirmek için iki grup oluşturulmuştur. Öğretim programları geliştirme, eğitim standartları konuları için Ulusal Öğretim Programı Politika Grubu oluşturulurken mikro projelerde öğretim programı geliştirmeye yardımcı olmak için Ulusal Gelişim Çalışma Grubu oluşturulmuştur. İkinci grubun çalışma merkezi METARGEM'dir.¹⁵⁵

4.1.3 OKUL İŞLETME İŞBİRLİĞİNE YÖNELİK YASALAR

4.1.3.1 3308 Sayılı Mesleki Eğitimi Kanunu

Ülkemizin ihtiyaç duyduğu becerili teknik insan gücünün yetiştirilmesi eğitim sisteminin bütünlüğü içinde mesleki ve teknik eğitimin görevidir. Mesleki ve teknik eğitimin bütün dünyada gelişmesi, özel kanun, plan ve destekleyici tedbirlerle olmuştur. Ülkemizde de mesleki ve teknik eğitimin etkinlik ve verimini yükseltmek, mesleki ve teknik eğitim hizmetlerinin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamak amacıyla; 1986 yılında 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu çıkarılmıştır.(4702 sayılı Kanunla değişik Mesleki Eğitim Kanunu) Bu kanunla örgün ve yaygın mesleki eğitim, sistem bütünlüğü içerisinde ele alınmış, sistemin bütün unsurları yeniden düzenlenerek çağdaş bir yapı, yönetim ve işleyiş hedeflenmiştir.

3308 Sayılı Kanunla meslek eğitimi;

¹⁵⁵ <http://www.megep.meb.gov.tr>

- Çıracılık eğitimi,
- İşletmelerde meslek eğitimi,
- Meslek kursları

olmak üzere üç yaklaşım esas alınarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu kanunla, sistemdeki öğrenci akışı dışında, kurullar, araştırma-geliştirme, fon, işletmelerde meslek eğitimi, çıracılık eğitimi, meslek kursları, döner sermaye faaliyetleri gibi temel hususlar belirlenmiştir. Kanunla, eğitimin planlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi ile eğitim uygulamalarına ilişkin tavsiye kararlar almak ve görüş belirtmek üzere ulusal düzeyde “Mesleki Eğitim Kurulu”, illerde ise “İl Mesleki Eğitim Kurulu” oluşturulması sağlanmıştır. Ayrıca, okuma imkanı bulamamış ve iş hayatına atılmış gençlerimizin çıracılık eğitimi ile eğitim eksiklikleri giderilirken; örgün eğitim öğrencilerine okullarındaki eğitimlerinin bir bölümünü işletmelerde yapma imkanı getirilmiştir. Örgün eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak “meslek kursları” öngörülmuş, bu kurslarla örgün ve çıracılık sistemi dışındaki insan gücünün, bir mesleğe hazırlanması ya da iş veriminin yükseltilmesi, yeni teknolojilere uyumunun sağlanması hedeflenmiştir. Mesleki ve teknik eğitimde, 1986 yılında yürürlüğe giren 3308 sayılı Çıracılık ve Meslek Eğitimi Kanunu, o tarihte reform niteliğindeki yeniliklerin eğitim sistemimize girmesini temin etmiştir. Kanunun uygulamaya girdiği tarihten bu yana, hemen her alanda yaşanan gelişmeler, bilim ve teknolojiye meydana gelen yenilikler ve bunların yarattığı değişiklikler nedeni ile bu kanunun bazı bölümleri ihtiyaçlara cevap veremez hale gelmiştir. Mesleki teknik eğitimimizin günün şartlarına uygun hale getirilebilmesi için, 3308 sayılı Çıracılık ve Meslek Eğitimi Kanunu’nda gerekli değişikliklerin yapılması görüşü, 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ve 15. Milli Eğitim Şura Kararları’nda ve yapılan diğer bazı çalışmalarda benimsenmiştir.

Okul ve işletmelerde Meslek Eğitimi, 3308 Sayılı Meslek Eğitimi Kanunu çerçevesinde, mesleki ve teknik ortaöğretim kademesindeki öğrencilere; okullarındaki temel mesleki eğitimlerini gördükten sonra, uygulamalı eğitimlerinin bir bölümünü işletmelerde yapma imkanı getirilmiştir. Kanun gereğince yirmi ve daha çok personel çalıştıran işletmeler, çalıştırdıkları personel sayısının yüzde beşinden az, yüzde onundan fazla olmamak üzere mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumu öğrencilerine beceri eğitimi yaptırılması hükmü getirilmiştir. Uygulamada meslek liselerinin son sınıf öğrencileri haftanın üç günü

işletmeye gönderilmekte, haftanın iki günü ise teorik derslerin eğitimi için okula gelmektedir.

4.1.3.2 4702 Sayılı Kanun ve Getirdiği Yenilikler

Kalkınma planları ve hükümet programlarında yer alan ilke, hedef ve politikalar ile 15'inci ve 16'ncı milli eğitim şûralarında alınan kararlar doğrultusunda; 3308, 2547, 3797, ve 4306 sayılı kanunlarda değişiklik yaparak ilköğretim, ortaöğretim, ortaöğretimden yükseköğretime geçişlere ilişkin çerçeve niteliğinde yasal düzenlemeleri getiren 4702 sayılı kanun 10 temmuz 2001 tarih ve 24458 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

İş hayatının gerektirdiği bilgi ve beceri donanımına sahip yüksek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, Sosyal tarafların (hükümet, işveren, işçi kesimleri) daha etkin katılımı ve katkıda bulunmalarına imkan sağlanmıştır.

Uluslararası yarışmalarda ödül kazanan öğrenciler, belirlenen yükseköğretim kurumlarından seçtiklerine sınavsız gireceklerdir.

Mesleki ve teknik ortaöğretileri bitiren öğrenciler istedikleri takdirde bitirdikleri programın devamı niteliğinde veya en yakın programların uygulandığı meslek yüksek okullarına sınavsız, devam edebileceklerdir.

Mezun olduktan sonra da bu öğrenciler Lisans programlarına dikey geçiş yapabileceklerdir. Vakıflar; Kazanç amacına yönelik olmamak koşuluyla, meslek yüksekokulu kurabileceklerdir.

Kurulacak meslek yüksekokullarına mesleki ve teknik eğitim bölgesinde gereksinim duyulması esas olacaktır. Mesleki ve teknik eğitim bölgeleri oluşturulacaktır. Bu oluşumla; Kaynakların etkin ve verimli kullanılması,

Mesleki ve teknik ortaöğretim programları ile yüksek öğretim programları arasında bütünlüğün ve devamlılığın sağlanması,

Mesleki ve teknik eğitim bölgeleri oluşturulması ile; meslek liselerinden sınavsız geçiş yapılacak meslek yüksek okullarının ilgili bölümlerinde 98.046 olan kapasitesine ek olarak, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının bu bölgelerde yer alması sonucu 166.298 ek kapasite yaratılmıştır.

Kanun kapsamına alınacak meslekleri belirleme yetkisi Mesleki Eğitim Kurulu'na verilmiştir.

Her tür derecedeki mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarında eğitim görenler öğrenci” olarak tanımlanmıştır.

Meslek lisesi öğrencileri” ifadesi “mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumları öğrencileri” olarak değiştirilmiştir.

Öğrenim kurumu” ifadesi “okul ve kurumları” olarak değiştirilmiştir.

Mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumları”, “personel”, “işletme”, “eğitici personel”, meslek dalı”, tanımları eklenmiştir.

Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulu, Mesleki Eğitim Kurulu olarak yeniden Eğitim oluşturulmuştur.

Kurulun aldığı kararlar Bakanlık ve ilgili kuruluşlarca yürütülecektir. Böylece bu kurul mesleki ve teknik eğitimin en yüksek karar ve danışma organı konumuna getirilerek güçlendirilmiştir. Kurul Başkanlığı görevi Müsteşara verilmiştir. Kurul ayrıca Bakanlığa görüş de bildirebilecektir. Kurul üyeleri yeniden belirlenmiş, hükümet, işçi ve işveren kesiminin üst seviyedeki temsilcilerinin katılımı sağlanarak, çok katılımlı bir yapıya kavuşmuştur. İl Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulunun adı il Mesleki Eğitim Kurulu olarak değiştirilmiştir. Bu Kurula mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumları ile işletmelerde yapılacak mesleki eğitimin planlanması, geliştirilmesi konularında karar alma yetkisi de verilmiştir. İl Mesleki Eğitim Kuruluna aşağıdaki temsilciler eklenerek güçlenmesi sağlanmıştır. Belediye Başkanı veya temsilcisi, il Sağlık Müdürü veya temsilcisi, Sanayi ve ticaret odalarının ayrı ayrı kurulmadığı yerlerde, sanayi ve ticaret odası başkanı veya temsilcisi, Defterdar veya yardımcısı, Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı sigorta müdürü

veya temsilcisi, En fazla işvereni temsil eden konfederasyonun, o il için göstereceği işveren sendikaları temsilcisi.19 yaşından gün almamış olanlara da yaşlarına ve eğitim seviyelerine göre çıraklık eğitimine devam etme hakkı tanınmıştır.

Aday çırak ve çırakların teorik eğitimlerinin üst sınırının belirlenmesinde esneklik sağlanmıştır.Mevsime göre özellik arz eden mesleklerde teorik ve pratik eğitimin belirli aylarda bloklaştırılmış olarak yapılması olanağı sağlanmıştır.Aday çırak ve çıraklara mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarında teorik ve pratik eğitim yapma olanağı sağlanmıştır.18 yaşını dolduran ve sözleşmesi devam eden çıraklar hakkında, 1475 Sayılı İş Kanununun işçi Sağlığı ve Güvenliği başlıklı beşinci bölümünde yer alan hükümlerin uygulanması esası getirilmiştir. Çıraklık eğitimi süresi 2-4 yıl olarak belirlenebilecektir.Lise ve daha üst düzeyde genel eğitimden sonra çıraklık eğitimine başlayanların çıraklık eğitimi süresi, mesleklerin çıraklık eğitimi süresinin yarısına kadar kısaltılabilecektir.

Telafi eğitimine katılan ve bu eğitim sonunda yapılacak sınavlarda başarılı olan kalfa, usta ve genel lise mezunlarına bitirdikleri meslek alanının diploması Eğitim Kurumu verecektir.

50 ve daha fazla işçi” terimi “20 ve daha fazla personel” olarak değiştirilmiştir. Deprem, sel ve yangın gibi afetler sonucu yörede faal durumda kalan işletmelerin eğitim olanakları dikkate alınarak, bu işletmeler için %5 ve %10 olarak belirlenen oranlar il mesleki eğitim kurulunun teklifi ve Bakanlığın onayı ile değiştirilebilecektir.

Yirmiden az personel çalıştıran işyerleri de beceri eğitimi yaptırabilecektir.Beceri eğitimi göreceğ öğrenci sayısının tespitinde gündüz vardiyası veya mevsimlik faaliyetin gösterildiği mevsimindeki çalışan sayısı esas alınacaktır.

10 ve daha fazla öğrenciye beceri eğitimi yaptıracak işletmeler için eğitim birimi kurma zorunluluğu getirilmiştir. Öğrenciler teorik eğitimlerini bu eğitim biriminde de yapabileceklerdir.Teorik eğitimin alt sınırı 12 saat olarak belirlenmiş, üst sınır kaldırılmıştır.

Grev ve lokavt uygulamasının yanı sıra deprem, yangın, sel ve doğal afetler durumunda da öğrenciler meslek eğitimini kendi okul ve kurumlarında sürdürebileceklerdir.

Kalfaların ustalık sınavlarına girebilmeleri için öngörülen 3 yıl çalışma süresi Bakanlıkça belirlenecek süre olarak değiştirilmiştir. Meslek lisesi mezunlarının ustalık sınavlarına girebilmeleri için mesleğinde 1 yıl çalışma şartı kaldırılmıştır.

Ustalık unvanının kullanılmadığı mesleklerde çalışanlara, ustalık belgesinin hak, yetki ve sorumluluklarını taşıyan başka bir belge verilmesi imkanı getirilmiştir. Mesleki ve teknik orta öğretim kurumu veya mesleki ve teknik eğitim merkezlerinden mezun olanlardan Bakanlığa bağlı 2 yıllık yaygın eğitimi bitirenlere doğrudan ustalık belgesi verilebilecektir. İşyeri açma izni veren yetkili makamlar ve meslek odalarınca, işyeri açacaklardan ve üye kaydı yaptıracaklardan ustalık belgesi istenmesi zorunluluk haline getirilmiştir. Kapsama alınan işyerlerinde alanında mesleki eğitim almış olanların istihdam edilme zorunluluğu getirilmiştir. Teknik lise mezunları ile dört yıllık diğer mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarından mezun olanlara ustalık belgesinin yetki ve sorumluluklarını taşıyan, mesleklerinde “işyeri Açma Belgesi” verilecektir.

Yurtdışı ve yurt içinde çıraklık eğitimi dışında alınmış belge, diploma ve sertifikalar bu sisteme geçişte değerlendirilebilecektir. aday çırak ve kalfaların eğitimi ile işletmelerde yapılan mesleki eğitimin denetiminde bu eğitimden sorumlu işletmelerin bağlı olduğu oda veya birlik temsilcilerinin de katılımı sağlanmıştır.

Mesleki eğitimin yapıldığı işletmeler iş ortamı, sosyal güvenlik, iş güvenliği ve sağlık şartları bakımından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca denetlenecektir. Bu madde ile yaptırımlar yeniden belirlenmiştir.

3308 sayılı Kanuna eklenen ek madde 1 ile mesleki ve teknik eğitim merkezlerinin kurulması öngörülmüştür. Mesleki ve teknik eğitim merkezlerinin kurulması ile;

- Kaynakların daha etkin ve verimli kullanılmasına,
- Eğitim maliyetlerinin düşürülmesine,
- Kalitenin yükseltilmesine,

Program bütünlüğünün ve devamlılığının sağlanmasına, imkan ve ortam hazırlanmıştır.

3308 sayılı Kanuna eklenen geçici 9. Madde ile, 10 .07. 2001 tarihinden önce işyeri sahibi olup ustalık belgesi olmayanlara, telafi eğitim sonrası başarılı olmaları halinde ustalık belgesi verilebilecektir.

Sekiz yıllık zorunlu ilköğretime katkı payını öngören 4306 sayılı yasanın yürürlük tarihi 31.12.2010 tarihine kadar uzatılmıştır. Böylece orta öğretimin finansmanı için de önemli bir kaynak sağlanmıştır.

3797 sayılı kanununun 12. maddesinin (a) bendindeki “Muhtelif Programlı Liseler” ibaresi Orta Öğretim Genel Müdürlüğünün görevleri arasından çıkarılmıştır.

4.2. TÜRKİYEDE İŞGÜCÜ PİYASASININ GENEL YAPISI VE İŞSİZLİK OLGUSU

Ekonomik kalkınmanın temel faktörlerinden biri ‘Emek’ tir. Yeterli sayıda ve nitelikte işgücüne sahip ekonomiler kalkınmada avantajlı olmaktadır. Bu nedenle Türkiye deki iş gücü piyasasını ve işsizliğin yapısını incelerken sahip olunan beşeri sermayenin miktar ve özelliklerini incelemek yararlı olacaktır.¹⁵⁶

4.2.1. TÜRKİYEDE İŞGÜCÜNÜN YAPISI

4.2.1.1.Cinsiyet,Potansiyel Ve Yerleşim Yerine Göre İşgücü

Gelişmiş ülkelerin işgücüne katılma ortalaması yüzde 72 iken, bu oran Türkiye’de 2003 yılı itibarıyla yüzde 48,3 ile çok düşüktür.

Çizelge 25’da nüfus, potansiyel işgücü ve işgücüyle ilgili rakamlar bulunmaktadır. 1990 yılında 20 milyon kişi olan işgücü, nüfus artışına bağlı olarak 2004 yılında 24 milyona yükselmiştir. Potansiyel işgücü daha hızlı büyüdüğü için, işgücüne katılım oranı 1990-2003 yılları arasında düşmüş; ancak 2004 yılında yeniden yükselmiştir. İşgücüne katılım oranlarındaki değişiklikler, bir ölçüde nüfusun yaş yapısındaki değişikliklerden, örneğin 65 ve üzeri yaş grubunun payının büyümesinden etkilenebilir. Bununla birlikte, iş piyasasıyla ve genç yaş grubunun eğitime katılımındaki büyümeyle ilgili daha önemli

¹⁵⁶ Mustafa Kemal Biçerli, İşsizlikle mücadelede Aktif İstihdam Politikaları, Anadolu Üniversitesi yay, NO: 1563, Eskişehir, 2004, s.232

faktörler de vardır. İşgücüne katılım oranı, AB ülkelerine oranla daha düşüktür (yaklaşık %15 daha düşük) ve özellikle bu düşüş eğilimi uluslararası deneyimlere zıt şekilde gerçekleşmektedir.

Çizelge 3,1 Nüfus, potansiyel işgücü ve cinsiyete göre işgücü, 1990 – 2004

		Toplam nüfus (milyon)	Potansiyel İşgücü		İşgücü	
			Milyon	Nüfus yüzdesi	Milyon	Katılım oranı
Toplam	1990	55,3	35,6	64,4%	20,2	56,6%
	1995	59,4	41,2	68,0%	22,3	54,1%
	2000	66,2	46,2	69,8%	23,1	49,9%
	2001	67,3	47,2	70,1%	23,5	49,8%
	2002	68,4	48,0	70,2%	23,8	49,6%
	2003	69,5	48,9	70,4%	23,6	48,3%
	2004	70,6	49,9	70,7%	24,3	48,7%
Erkek	1990	27,7	17,6	63,5%	14,0	79,7%
	1995	29,9	20,4	68,2%	15,9	77,8%
	2000	33,1	22,9	69,3%	16,9	73,7%
	2001	33,6	23,4	69,6%	17,0	72,9%
	2002	34,2	23,8	69,8%	17,1	71,6%
	2003	34,7	24,3	69,9%	17,1	70,4%
	2004	35,2	24,8	70,3%	17,9	72,3%
Kadın	1990	27,6	18,0	65,3%	6,2	34,1%
	1995	29,6	20,8	70,3%	6,4	30,9%
	2000	33,1	23,3	70,3%	6,2	26,6%
	2001	33,7	23,8	70,6%	6,5	27,1%
	2002	34,2	24,2	70,7%	6,8	27,9%
	2003	34,8	24,7	70,9%	6,6	26,6%
	2004	35,3	25,2	71,2%	6,4	25,4%

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Çizelge 3,1’de yer alan rakamlara göre, kadınlarla erkekler arasında işgücüne katılım oranı açısından büyük bir farklılık görülmektedir. Söz konusu dönemde, kadınların işgücüne katılım oranı %34 ile %25 arasında değişiklik göstermiş; erkeklerin işgücüne katılım oranı ise %80 ile %70 arasında değişmiştir. Bu fark yaklaşık 45 yüzdelerlik puandır. Kadınların işgücüne katılma oranının çok düşük olduğu görülmektedir. 2004 yılında kadınların işgücüne katılma oranı yüzde 25,4 olup, bu oran erkeklerde yüzde 72,3’tür.

Çizelge 3.2’de ise, kentsel ve kırsal alanlara ve cinsiyete göre işgücü ve katılım oranı rakamları verilmiştir. Bu Çizelgeye göre, kentsel ve kırsal alanlarla erkekler ve kadınlar arasında işgücüne katılım oranı açısından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Kentsel– kırsal boyutla ilgili olarak, 2004 yılında kırsal alanların lehine olacak şekilde hâlâ 10 yüzdelerlik puanın üzerinde bir fark vardır. Bu oran, 1990 yılındaki 20 yüzdelerlik puana göre düşmüştür.

Bu farklar, erkeklere göre kadınlar açısından daha fazladır; ancak bu farklılık da düşme eğilimindedir. 1990 yılında, kadınlarda kırsal – kentsel farklar 35 yüzdelik puana eşitken, 2004 yılında bu rakam 19’a düşmüştür (kırsal alanların lehine). Erkeklerde bu farklar daha azdır.

Çizelge 3.2 Cinsiyete ve kırsal ve kentsel alanlara göre işgücü ve katılım oranı, 1990 – 2004

Yıllar	İşgücü (milyon)						İşgücü katılım oranı					
	Toplam		Erkek		Kadın		Toplam		Erkek		Kadın	
	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal
1990	8,8	11,4	7,2	6,8	1,6	4,6	47,2	66,9	76,8	83,0	17,0	52,0
1995	10,5	11,8	8,5	7,3	2,0	4,5	45,2	65,8	74,1	82,6	16,8	49,3
2000	12,2	10,9	9,8	7,1	2,4	3,8	44,1	58,7	70,9	77,9	17,2	40,2
2001	12,5	11,0	10,0	7,0	2,5	4,0	44,0	58,7	70,6	76,3	17,4	41,7
2002	13,0	10,9	10,2	6,9	2,8	4,0	44,4	57,6	69,8	74,5	19,1	41,4
2003	13,1	10,6	10,3	6,8	2,8	3,8	43,8	55,5	68,9	72,9	18,5	39,0
2004	13,7	10,6	10,9	7,0	2,8	3,6	44,5	55,4	70,8	74,7	18,3	36,7

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Son olarak, işgücüne katılım oranındaki farklılıkların en çok kentsel alanlarda görüldüğü söylenebilir. Kentsel alanlarda erkeklerin işgücüne katılım oranı 1990-2004 döneminde %69-77 arasındayken, kırsal alanlardaki kadınlar için bu oran %17-19 arasındadır. Kırsal alanlarda cinsiyet farklı daha azdır, ancak yine de belirgindir. Kadınların kırsal yerlerde işgücüne katılım oranı yüzde 36,7 ve kentsel yerlerde yüzde 18,3’ tür.

Kadınların işgücüne katılma oranının kırsal yerlerde daha yüksek görünmesinin nedeni, buradaki kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışması ve ülkemizde tarım sektörünün hala ciddi ağırlığa sahip olmasıdır.

4.2.1.2. Yaş Ve Eğitim Seviyesine Göre İşgücü

İşgücüne katılma oranları konusunda daha ayrıntılı bir fikir edinebilmek için konuyu yaş grupları ve eğitim düzeyleri açısından incelemek yararlı olacaktır. Aşağıdaki Çizelgeler 1990-2004 döneminde Türkiye genelinde yaş ve eğitim gruplarına göre işgücüne katılım oranlarını göstermektedir.

Çizelge 3.3 Yaş grubuna göre işgücü, 1990 – 2004

Cinsiyet	Yıllar	Toplam işgücü (milyon)	Yaş gruplar (toplam işgücü yüzdesi)				
			15-19	20-24	25-34	35-54	55+
Toplam	1990	20,1	14,7%	12,8%	26,6%	34,7%	11,3%
	1995	22,3	12,4%	14,5%	28,6%	34,5%	10,0%
	2000	23,1	10,0%	13,4%	30,6%	36,3%	9,7%
	2001	23,5	9,2%	13,4%	30,9%	36,8%	9,6%
	2002	23,8	8,5%	12,9%	31,8%	37,4%	9,3%
	2003	23,6	7,6%	12,5%	32,7%	38,3%	8,9%
	2004	24,3	7,1%	12,7%	32,7%	38,7%	8,9%
Erkek	1990	14,0	13,0%	11,5%	27,9%	36,0%	11,7%
	1995	15,9	10,9%	13,3%	30,0%	35,9%	9,9%
	2000	16,9	9,1%	12,0%	31,5%	37,9%	9,3%
	2001	17,0	8,5%	12,0%	32,1%	38,3%	9,1%
	2002	17,1	7,8%	11,4%	33,0%	39,1%	8,7%
	2003	17,1	6,8%	11,1%	33,9%	39,9%	8,3%
	2004	17,9	6,4%	11,3%	33,8%	40,0%	8,5%
Kadın	1990	6,2	18,6%	15,6%	23,7%	31,7%	10,4%
	1995	6,4	16,2%	17,4%	25,4%	30,8%	10,3%
	2000	6,2	12,3%	17,1%	27,9%	31,9%	10,7%
	2001	6,5	11,2%	17,3%	27,9%	32,8%	10,8%
	2002	6,8	10,5%	16,9%	28,8%	33,1%	10,7%
	2003	6,6	9,7%	16,2%	29,6%	34,2%	10,4%
	2004	6,4	9,1%	16,5%	29,7%	34,9%	9,9%

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Görüldüğü gibi, 1990 yılından bu yana 15-19 yaş arası genç grubun payı büyük ölçüde düşmüştür.. 25-64 yaş grubunun payı kademeli şekilde büyürken, en yaşlı grubun (55 ve üzeri) payı da gittikçe düşmektedir. Bunun temel nedeni 15-19 yaş grubunda okullaşmanın, 55 ve üzeri grupta emekliliğin etkili olmasıdır. Bununla birlikte, yaşa – cinsiyete özel işgücü katılım oranlarındaki değişiklikler de eğilimleri etkilemektedir. Genel olarak, işgücü oldukça gençtir ve eğitim ve beceri düzeylerinin yeterli olması şartıyla ekonomi için iyi bir insan kaynağı sağlama potansiyeline sahiptir.

Aşağıdaki Çizelge 3.4’de ise cinsiyete göre eğitim düzeyine oranla işgücünün dağılımı gösterilmektedir. 1990 yılında %15 olan en düşük eğitim kategorisinin payı (okur yazar olmayanlar), 2003 yılında %6’ya düşmüştür. Oldukça büyük olan “lisenin altı” eğitime katılmış olan işçiler kategorisinde de düşme eğilimi görülmektedir. 1990 yılında %70 olan

bu oran 2004 yılında %63'e gerilemiştir. Genel lise, meslek lisesi, üniversite ve yükseköğretimin payları da büyümektedir.

Kadınlarla erkekler arasında işgücünün eğitim yapısı açısından yapısal farklılıklar vardır. Bunlar, nüfusun yapısal farklılıklarıyla ilgilidir ve kadınlarla erkekler için aynı yönü işaret etmektedir. Kadın işgücünün eğitim düzeyi, okuryazar olmama ve eğitimi yarım bırakma oranının yüksek olmasına bağlı olarak daha düşüktür. Bununla birlikte, yükseköğretimi tamamlamış işgücünün bir kısmının payı, erkeklere göre kadınlar arasında daha yüksektir. Bu durum, işgücüne katılım oranlarında çeşitli eğitim düzeyleri için cinsiyet farklılıkları olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3.4 Cinsiyete ve eğitim düzeyine göre işgücü, 1990 – 2004

Cinsiyet	Yıllar	Toplam işgücü (milyon)	Eğitim düzeyi (toplam işgücü yüzdesi)				
			Okuryazar değil	Lise altı	Genel lise	Meslek lisesi	Üniversite ve yükseköğretim
Toplam	1990	20,2	14,8%	69,7%	6,9%	3,4%	5,3%
	1995	22,3	9,7%	69,4%	10,8%	3,8%	6,3%
	2000	23,1	8,6%	65,3%	11,3%	6,0%	8,8%
	2001	23,5	8,3%	65,0%	10,7%	6,9%	9,0%
	2002	23,8	7,3%	64,0%	10,7%	7,9%	10,1%
	2003	23,6	6,8%	62,9%	10,9%	8,4%	11,1%
	2004	24,3	6,3%	63,2%	12,0%	7,9%	10,5%
Erkek	1990	14,0	8,0%	75,8%	7,0%	3,7%	5,5%
	1995	15,9	4,9%	73,3%	11,5%	4,2%	6,2%
	2000	16,9	4,2%	69,6%	11,9%	6,4%	7,9%
	2001	17,0	4,0%	68,6%	11,6%	7,6%	8,2%
	2002	17,1	3,2%	67,3%	11,5%	8,8%	9,3%
	2003	17,1	3,0%	65,9%	11,7%	9,2%	10,1%
	2004	17,9	3,1%	66,0%	12,9%	8,5%	9,5%
Kadın	1990	6,2	30,2%	55,8%	6,6%	2,7%	4,7%
	1995	6,4	21,5%	59,7%	9,2%	2,8%	6,8%
	2000	6,2	20,6%	53,5%	9,7%	5,0%	11,2%
	2001	6,5	19,8%	55,4%	8,5%	5,2%	11,1%
	2002	6,8	17,6%	55,5%	8,9%	5,8%	12,2%
	2003	6,6	16,7%	54,8%	8,6%	6,1%	13,7%
	2004	6,4	15,5%	55,3%	9,7%	6,2%	13,3%

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Eğitim düzeyine ve cinsiyete göre işgücüne katılım oranları Çizelge 3.5'da, eğitim düzeyine ve cinsiyete göre kentsel ve kırsal alanlarda işgücüne katılım oranları Çizelge 3.6'da gösterilmiştir. Çizelge 3.7'de yer alan rakamlar, katılım oranlarının eğitim düzeyiyle pozitif bir korelasyona sahip olduğunu göstermektedir. Beklendiği gibi, en yüksek katılım oranlarına üniversite mezunlarında rastlanmaktadır (%80'in üzerinde). Ayrıca, Mesleki

Eğitim ve Öğretim mezunlarının katılım oranları da göreceli olarak yüksektir: yaklaşık %65-70 arasındadır.

İşgücüne katılım oranındaki düşüş eğilimi (1990-2001 arasında %5'in üzerinde bir düşüş), neredeyse tüm eğitim düzeylerinde aşağıda yukarı aynı ölçüde olmuştur. Yalnızca meslek liselerinin mezunları diğerlerine göre işgücüne daha fazla katılıyor gibi görünmektedir, çünkü bu kategorinin işgücüne katılım oranları özellikle de erkek nüfus arasında diğer kategorilere oranla daha az bir düşüş sergilemiştir. Bu gelişmelerin iş piyasasının durumundan ne şekilde etkilendiğinin incelenmesi gereklidir.

Çizelge 3.5 Eğitim düzeyine ve cinsiyete göre işgücüne katılım oranı, 1990 – 2004

	İşgücüne Katılım Oranları %						
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam							
Tüm eğitim düzeyleri	56,6	54,1	49,9	49,8	49,6	48,3	48,7
Okuryazar değil	38,8	35,3	31,5	30,3	28,8	28,2	24,4
Lise altı	59,6	55,2	50,1	49,9	49,2	47,5	60,1
Genel lise	63,4	57,8	50,9	51,0	49,8	47,4	51,4
Meslek lisesi	71,0	69,7	66,2	65,9	64,5	63,6	67,0
Üniversite ve yükseköğretim	87,5	83,1	78,2	79,2	79,5	77,7	80,0
Erkek							
Tüm eğitim düzeyleri	79,7	77,8	73,7	72,9	71,6	70,4	72,3
Okuryazar değil	62,3	62,6	56,8	52,5	48,1	48,8	46,8
Lise altı	81,5	78,9	74,9	73,7	72,3	70,7	77,9
Genel lise	77,8	73,4	67,0	67,4	64,6	63,1	68,8
Meslek lisesi	81,0	80,9	79,0	79,0	77,7	78,3	81,2
Üniversite ve yükseköğretim	90,5	88,0	83,2	84,3	84,5	82,7	85,3
Kadın							
Tüm eğitim düzeyleri	34,1	30,9	26,6	27,1	27,9	26,6	25,4
Okuryazar değil	31,6	28,4	25,2	24,8	24,4	23,6	19,3
Lise altı	32,6	29,0	23,0	24,2	24,9	23,4	34,1
Genel lise	43,7	34,9	28,2	27,2	28,5	25,2	26,5
Meslek lisesi	51,2	46,4	42,4	40,2	39,1	36,5	40,2
Üniversite ve yükseköğretim	80,6	73,8	70,1	70,9	71,5	69,5	71,3

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Daha önce de belirtildiği gibi, erkekler için işgücü katılım oranı yapısal olarak kadınlara göre daha yüksektir (yaklaşık 45 yüzdelerlik puanı). Bu cinsiyet farkı, eğitim düzeyi düşük olan nüfusta daha fazladır, ancak e yükseköğretimde de 12 yüzdelerlik puana eşittir. Eğitim düzeylerinin hiçbiri, bu cinsiyet farkının azaldığı yönünde bir eğilim içinde değildir.

Çizelge 3.6 Kentsel ve kırsal alanlarda cinsiyete ve eğitim düzeyine göre işgücü, 1990 – 2003

	İşgücüne katılım oranı											
	Kentsel alanlar						Kırsal alanlar					
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	1990	1995	2000	2001	2002	2003
Toplam												
Tüm eğitim düzeyleri	47,2	45,2	44,1	44,0	44,4	43,8	66,9	65,8	58,7	58,7	57,6	55,5
Okuryazar değil	17,2	14,5	11,8	11,4	11,3	11,3	52,2	49,3	43,5	41,9	40,9	40,7
Lise altı	48,5	43,3	41,3	40,9	40,9	40,0	71,8	69,3	61,7	62,2	60,4	57,5
Genel lise	59,1	53,1	48,3	47,9	47,3	45,3	76,3	73,0	62,1	64,2	59,6	55,2
Meslek lisesi	68,1	68,2	63,4	63,8	62,8	61,5	79,5	76,2	76,7	73,7	70,4	70,6
Üniversite ve yükseköğretim	85,5	82,3	77,1	78,1	78,4	77,2	95,5	88,9	86,0	87,7	86,6	80,1
Erkek												
Tüm eğitim düzeyleri	76,8	74,1	70,9	70,6	69,8	68,9	83,0	82,6	77,9	76,3	74,5	72,9
Okuryazar değil	55,1	51,8	44,8	41,7	39,7	41,4	66,2	68,1	62,4	57,4	52,8	53,1
Lise altı	77,8	74,1	71,3	70,4	69,5	68,2	85,4	84,1	79,3	77,9	75,8	73,9
Genel lise	74,0	69,3	64,7	64,7	62,1	61,3	87,7	83,4	75,3	76,4	72,5	68,8
Meslek lisesi	80,9	81,0	77,2	77,9	76,9	77,0	81,5	80,5	84,9	82,8	80,5	82,1
Üniversite ve yükseköğretim	88,8	87,5	82,1	83,1	83,5	82,4	96,4	91,3	89,8	91,3	89,5	84,3
Kadın												
Tüm eğitim düzeyleri	17,0	16,8	17,2	17,4	19,1	18,5	52,0	49,3	40,2	41,7	41,4	39,0
Okuryazar değil	6,9	6,8	5,1	5,4	5,8	5,5	47,6	43,9	38,2	37,5	37,8	37,6
Lise altı	13,3	11,1	10,6	11,3	12,6	12,1	54,5	51,7	40,8	43,6	42,8	39,4
Genel lise	40,4	32,7	27,5	26,1	27,9	24,6	56,1	46,4	32,4	34,4	31,7	28,3
Meslek lisesi	47,4	45,0	39,9	38,9	38,0	36,0	72,0	57,8	55,0	47,3	43,9	38,6
Üniversite ve yükseköğretim	78,6	73,1	69,6	70,2	70,7	69,2	92,3	81,3	75,6	78,2	79,1	71,3

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Çizelge 3.6'da yer alan rakamlardan da görülebileceği gibi, kentsel alanlarda işgücüne katılım oranları kırsal alanlardaki işgücüne katılım oranlarına göre oldukça düşüktür. 1990 yılında, kentsel ve kırsal alanlarda işgücü arasındaki fark kırsal alanların lehine olacak şekilde neredeyse 20 yüzdelerlik puana eşitti. Ancak 2003 yılında bu farkın 12 yüzdelerlik puana eşit olması nedeniyle, aradaki farkın kapanma eğiliminde olduğu söylenebilir.

Çizelge 3.6'a bakarak iki çıkarım daha yapılabilir. İlk olarak, işgücüne katılım oranları arasındaki coğrafi farklar, eğitim düzeyiyle negatif bir korelasyona sahiptir. Diğer bir deyişle, düşük eğitim kategorilerinde bu fark en yüksek orana sahiptir ve yüksek eğitim kategorisinde en düşük orana sahiptir. İkinci olarak, cinsiyet bileşeni bu açıdan oldukça büyüktür. Kırsal alanlardaki erkeklerin işgücüne katılım oranı yaklaşık 4-8 yüzdelerlik puan arasındadır. Bu oran, kentsel alanlardaki erkeklerden daha yüksektir. Kadınlarda bu oran

20-35 yüzdeler puana eşittir. Bununla birlikte, sosyocoğrafi etki, özellikle yükseköğretim kategorilerinde erkeklere göre kadınlar arasında gittikçe azalmaktadır.

4.2.1.3 Cinsiyet Ve Ana Meslek Gruplarına Göre İşgücü

Çizelge 3.7’de işgücü cinsiyet ve ana meslek gruplarına göre sunulmuştur. Bu rakamlara göre, “Tarım, hayvancılık ve çiftçilik işçileri, balıkçılar ve avcılar” meslek grubunda aktif olan işgücünün payı, 14 yıl içinde 12 yüzdeler puandan daha fazla düşüşle gittikçe azalma eğilimindedir. Neredeyse 17 yüzdeler puanla kadınlarda bu düşüş daha da fazladır. Erkeklerdeki düşüş ise yaklaşık 9 yüzdeler puana eşittir.

Çizelge 3.7:Cinsiyete ve ana meslek gruplarına göre işgücü, 1990 – 2004

CINSİYET	YILLAR	Toplam İşgücü (milyon)	Ana meslek grupları (ISCO 68)									
			Bilimsel,Teknik,profesyonel ve ilgili çalışanlar	İdari,Yönetimsel çalışanlar ve Müdürler	Sekreterlik ve ilgili çalışanlar	Satış elemanları	Hizmet elemanları	Tarım,hayvancılık ve ormancılık işçileri,balıkçılar ve aracılar	Tarım dışı üretim ve ilgili çalışanlar,ulaşım çalışanları,ekipman operatörleri ve rehberler	Mesleğe göre sınıflandırılmayan işçiler	İş bulmuş olan ve işe başlamayı bekleyenler	
Toplam	1990	20,2	6,0%	2,0%	6,0%	7,8%	8,8%	43,5%	25,1%	0,5%	0,2%	
	1995	22,3	6,2%	2,0%	6,4%	9,0%	8,3%	41,2%	25,8%	0,9%	0,2%	
	2000	23,1	8,0%	2,2%	7,0%	10,3%	9,6%	33,9%	27,8%	0,9%	0,2%	
	2001	23,5	7,8%	2,3%	6,9%	9,9%	10,3%	34,7%	27,2%	0,8%	0,2%	
	2002	23,8	8,2%	2,7%	6,9%	10,6%	10,9%	32,0%	27,2%	1,0%	0,4%	
	2003	23,6	8,6%	2,9%	6,8%	11,0%	10,9%	31,4%	26,9%	1,1%	0,4%	
	2004 ¹	24,3	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	
Erkek	1990	14,0	6,0%	2,8%	5,3%	10,4%	10,9%	31,5%	32,3%	0,6%	0,3%	
	1995	15,9	5,8%	2,5%	5,5%	11,4%	10,1%	30,8%	32,8%	1,1%	0,2%	
	2000	16,9	7,1%	2,7%	5,7%	12,6%	11,0%	25,4%	34,3%	1,0%	0,2%	
	2001	17,0	7,0%	2,9%	5,6%	12,1%	11,9%	25,6%	33,9%	0,8%	0,2%	
	2002	17,1	7,3%	3,4%	5,6%	12,9%	12,6%	22,9%	34,0%	1,1%	0,4%	
	2003	17,1	7,7%	3,6%	5,3%	13,2%	12,5%	22,7%	33,6%	1,1%	0,4%	
	2004 ¹	17,9	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	
Kadın	1990	6,2	6,1%	0,3%	7,8%	1,9%	3,9%	70,6%	8,7%	0,5%	0,1%	
	1995	6,4	7,4%	0,6%	8,5%	3,2%	4,0%	67,0%	8,6%	0,5%	0,2%	
	2000	6,2	10,5%	0,8%	10,7%	4,3%	5,6%	57,1%	10,1%	0,7%	0,2%	
	2001	6,5	9,9%	0,7%	10,2%	4,2%	5,9%	58,7%	9,5%	0,7%	0,2%	
	2002	6,8	10,5%	1,0%	10,2%	4,9%	6,8%	55,0%	10,1%	0,9%	0,5%	
	2003	6,6	11,1%	1,0%	10,6%	5,4%	6,6%	54,0%	9,7%	1,1%	0,6%	
	2004 ¹	6,4	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Azalma, dört meslek grubundaki artışla telafi edilmektedir: “Satış elemanları”, “Hizmet elemanları”, “Bilimsel, teknik, profesyonel ve ilgili elemanlar” ve “Tarım dışı üretim (veya bununla bağlantılı) ve ulaştırma çalışanları, ekipman operatörü veya rençper”. Bu, ayrıca cinsiyete göre de değişiklik göstermektedir. İşgücünün erkek kesiminde, yukarıda sözü edilen gruplar büyümüştür. Kadın kesiminde ise “Sekreterlik ve ilgili işler” kategorisinde büyük bir artış gözlenmiştir ve “Tarım dışı üretim (veya bununla bağlantılı) ve ulaştırma çalışanları, ekipman operatörü veya rençper” kategorisinin payı erkeklere oranla kadınlar arasında daha büyüktür.

Kısacası, 1990 yılıyla karşılaştırıldığında, 2004 yılında çok daha az sayıda insan tarımla ilgili bir mesleğe sahiptir. Bu azalma, erkeklere göre kadınlar arasında daha fazla görülmektedir ve bu düşüşle birlikte yaşanan büyüme erkekler ve kadınlar için farklı meslek gruplarında gözlenmektedir.

Yıllar itibariyle sürekli azalan işgücüne katılım oranının düşüklüğünün;

- Yüksek nüfus artış hızının olması,
- Kadın işgücü arzını kısıtlayan ataerkil zihniyet ve yapıların etkinliği,
- Kadınların eğitim imkanlarından yeterince yararlanamamaları,
- Tarımsal istihdamın azalma eğiliminde olması ve kente göçlerin artması,
- Ülkemizde ortalama eğitim süresinin uzaması,
- Erken emeklilik,
- Kayıt dışı ve enformal ekonominin varlığı,
- Sermaye birikiminin yetersizliği. gibi nedenlerden kaynaklandığını söylemek mümkündür.¹⁵⁷

4.2.2. TÜRKİYEDE İSTİHDAMIN YAPISI

Ülkemizde istihdam artış hızının nüfus artış hızı karşısında daima yetersiz kaldığı görülmektedir. İstihdam oranı 15 yılda yüzde 1,2 oranında azalmıştır. OECD ülkelerinde istihdam oranı yüzde 63 iken Türkiye’de bu oran yüzde 43,2’dir. Nüfus ve istihdam artış oranları arasındaki bu dengesizlik ülkemiz istihdam ve işsizlik probleminin temellerinden

¹⁵⁷ Türkiye’de Emek Piyasasında Kadınların Durumu, Türk-iş Raporu, 2005, s.7-8

birini oluşturmaktadır.15 yıllık dönemde istihdam oranı hem kadınlarda hem erkeklerde azalmış, erkeklerin istihdam oranı 1988’de yüzde 75,1’den 2003’de yüzde 62,8’e düşmüştür. Kadınlar açısından söz konusu oran, 1988’de yüzde 30,6 iken 2003 yılında yüzde 24,4 olmuştur. Kadın istihdam oranı gelişmiş ülkelerde yüzde 50’ler civarındadır Türkiye’de bu azalışın en büyük nedenlerinden birisi çalışma çağındaki nüfusun artış hızının çok yüksek olmasıdır. Öte yandan 1999 yılına kadar, nüfus artış hızını karşılayamayacak derecede de olsa istihdam artışı yaşanırken, bu yıldan sonra istihdam artmamış, gerilemiştir. Bu gelişmede ülkemizde 1999 sonrası yaşanan ekonomik krizlerin büyük etkisinin olduğu muhakkaktır. Ayrıca Türkiye ekonomisinin istihdam yaratma kapasitesinin düşük olduğunu söylenebilir

4.2.2.1. Cinsiyete Ve Yaş Gruplarına Göre İstihdam

Türkiye de istihdamın yapısının cinsiyet ve yaş gruplarına göre analizi aşağıdaki Çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 3.8 Cinsiyete ve yaş gruplarına göre istihdam, 1990 – 2004

	Yıllar	İstihdam toplamı (milyon)	Yaş grupları				
			15-19	20-24	25-34	35-54	55+
Toplam	1990	18,5	13,5%	11,6%	26,8%	36,2%	11,9%
	1995	20,6	11,5%	13,1%	28,8%	36,0%	10,6%
	2000	21,6	9,6%	12,2%	30,7%	37,4%	10,2%
	2001	21,5	8,6%	12,1%	31,0%	38,0%	10,3%
	2002	21,4	7,9%	11,4%	31,8%	38,7%	10,1%
	2003	21,1	7,0%	10,9%	32,5%	40,0%	9,7%
	2004	21,8	6,6%	11,1%	32,3%	40,3%	9,6%
Erkek	1990	12,9	11,7%	10,4%	28,2%	37,5%	12,2%
	1995	14,6	9,9%	12,0%	30,3%	37,5%	10,4%
	2000	15,8	8,7%	10,9%	31,7%	39,0%	9,8%
	2001	15,6	7,9%	10,7%	32,3%	39,4%	9,8%
	2002	15,2	7,2%	9,9%	33,2%	40,3%	9,4%
	2003	15,3	6,2%	9,6%	33,8%	41,5%	9,0%
	2004	16,0	5,9%	9,9%	33,5%	41,5%	9,2%
Kadın	1990	5,6	17,5%	14,3%	23,6%	33,3%	11,3%
	1995	6,0	15,5%	15,9%	25,2%	32,3%	11,1%
	2000	5,8	11,8%	15,9%	27,9%	33,0%	11,4%
	2001	6,0	10,4%	16,0%	27,7%	34,3%	11,6%
	2002	6,1	9,8%	15,3%	28,3%	34,8%	11,7%
	2003	5,9	9,0%	14,3%	29,1%	36,1%	11,5%
	2004	5,8	8,5%	14,4%	29,2%	37,0%	10,9%

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Bu verilere göre gerek kadınlar gerekse erkekler için incelenen dönem boyunca istihdamın yoğunlaştığı yaş grubu 35-54 yaş grubu olurken, onu 25-34 yaş grubu izlemiştir. Bu yaş grubunda olanların istihdamda ağırlıklı bir paya sahip olmaları beklenen bir durumdur. Çünkü 15-19 ve 20-24 yaş gruplarındaki işgücü eğitim nedeniyle istihdama tam olarak katılamamaktadır. 55 yaş üstünde ise sağlık, emeklilik gibi sorunlar herkesçe bilinmektedir.

Diğer yandan incelenen dönem boyunca her iki cinsiyet için 15-19 yaş grubunda istihdam önemli ölçüde azalmıştır. Bu oran dönemin başından sonuna gerilemiştir. erkekler için % 11.7' den 5.9'a, kadınlar için % 17.5'den % 8.5' e gerilemiştir. Bu durum 15-19 yaş grubunda okullaşma oranının göstergesidir. Nitekim Türkiye'de işgücünün eğitim düzeyini gösteren Çizelge her iki cinsiyet için eğitime sahip grupların oranlarının zaman içinde arttığını göstermektedir.

4.2.2.2. İstihdam Durumuna Göre İstihdam

Çizelge 3.9'te istihdam edilenler istihdam durumlarına göre temsil edilmektedir. Buradaki rakamlara göre, istihdam edilenlerin çoğu "düzenli çalışanlardır". 1990 yılında "ücretsiz aile işçileri" kategorisinin neredeyse "düzenli çalışanlar" kategorisi kadar büyük olmasına karşın, 14 yıl içinde 10 yüzdelerlik puan düşüşle bu kategorinin payı hızla azalmıştır. Aile işçilerinde görülen düşüş, neredeyse en çok "düzenli çalışanlar" kategorisinin yararına olmuştur.

Ücretsiz aile işçilerinin büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturduğu için, bu kategorideki payın düşmesi özellikle istihdam edilen kadınların oluşumu üzerinde etkili olmuştur. 1990-2003 yılları arasında kadın ücretsiz aile işçilerinin sayısı, istihdam edilen kadınların toplam sayısına oranla 20 yüzdelerlik puan oranında düşmüştür. Bu, bir milyonun üzerinde kadına karşılık gelmektedir. Kadın ücretsiz aile işçilerindeki bu düşüşten tüm istihdam durumu kategorilerinin faydalanmasına karşın, bu durum en çok "düzenli çalışanlar" kategorisine yaramıştır..

İstihdam edilen nüfusla ilgili dikkate değer bir başka özellik de erkek nüfus arasında "serbest çalışanların" payında görülen düşüştür. Serbest meslek sahibi kadınların payında gözlenen artışa karşın (büyük olasılıkla aile işçilerindeki azalmaya bağlı olarak), erkek

“serbest çalışanların” payı 4 yüzdelerlik puandan daha fazla düşmüştür. İstihdam edilen erkek nüfusundaki büyüme oldukça yüksek olduğu için, “serbest çalışanların” mutlak sayısı düşmemiş olabilir, ancak yeni istihdam fırsatları daha çok düzenli (ve aynı zamanda gündelik) çalışanlar için artmıştır.

Çizelge 3.9 İstihdam durumuna göre istihdam, 1990 – 2004

Yıl	Toplam istihdam (milyon)	istihdam (toplam istihdam edilenlerin yüzdesi)				
		Düzenli çalışan	Gündelik çalışan	işveren	Serbest meslek	Ücretsiz aile işçisi
Toplam						
1990	18,5	33,4%	5,6%	4,5%	26,4%	30,1%
1995	20,6	33,0%	8,5%	5,4%	24,5%	28,5%
2000	21,6	38,7%	9,9%	5,1%	24,7%	21,6%
2001	21,5	38,9%	8,2%	5,3%	24,9%	22,6%
2002	21,4	42,0%	7,7%	5,6%	23,8%	20,9%
2003	21,1	42,7%	7,9%	5,0%	24,8%	19,6%
2004	21,8	42,6%	8,3%	4,7%	24,7%	19,7%
Erkek						
1990	12,9	40,0%	6,5%	6,3%	34,2%	13,0%
1995	14,6	37,8%	10,1%	7,3%	31,2%	13,6%
2000	15,8	41,6%	11,9%	6,8%	29,4%	10,4%
2001	15,6	42,9%	9,7%	7,1%	29,5%	10,8%
2002	15,2	46,5%	8,4%	7,4%	28,4%	9,3%
2003	15,3	46,8%	8,7%	6,6%	29,7%	8,2%
2004	16,0	45,9%	9,1%	6,1%	30,0%	8,9%
Kadın						
1990	5,6	18,2%	3,4%	0,4%	8,7%	69,2%
1995	6,0	21,4%	4,6%	0,7%	8,3%	65,0%
2000	5,8	30,8%	4,5%	0,7%	11,8%	52,1%
2001	6,0	28,8%	4,4%	0,7%	12,9%	53,2%
2002	6,1	30,9%	6,1%	1,0%	12,5%	49,5%
2003	5,9	32,3%	5,9%	0,7%	12,2%	49,0%
2004	5,8	33,4%	5,9%	0,8%	10,1%	49,8%

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

4.2.2.3. Eğitim Düzeyine, Cinsiyete Ve Alana Göre İstihdam Oranı

Çizelge 3.10’de, cinsiyete ve coğrafi alanlara göre çeşitli eğitim düzeyleri için istihdam oranları verilmiştir. Bu rakamlara göre, istihdam oranıyla eğitim düzeyi arasında açıkça bir pozitif korelasyon bulunmaktadır. Örneğin, okuryazar olmayan insanlar arasında istihdam oranı, 2004 yılında üniversite diplomasına veya daha yüksek bir dereceye sahip olan insanların yaklaşık üçte biri kadardır.

Çizelge 3.10 Eğitim düzeyine, cinsiyete ve alana göre istihdam oranı, 1990 – 2004

Eğitim düzeyi	Toplam							Erkek							Kadın							
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	
Tüm bölgeler																						
Tüm eğitim düzeyleri	52,1	50,0	46,7	45,6	44,4	43,2	43,7	73,5	71,8	68,9	66,5	63,9	62,9	64,7	31,2	28,7	24,9	25,1	25,3	23,9	22,9	
Okuryazar değİ	37,1	34,0	30,7	29,6	27,4	26,2	23,7	58,1	59,8	53,9	49,5	43,9	43,9	43,7	30,3	28,7	24,9	24,1	23,23	22,19	19,19	
Lise altı	55,1	51,0	47,7	46,6	44,4	42,2	54,7	75,5	73,8	70,9	67,5	64,9	63,9	70,1	30,3	27,7	22,9	22,1	23,23	21,19	32,19	
Genel lise	51,1	49,0	45,7	44,6	42,4	41,2	43,7	68,5	65,8	61,9	59,5	57,9	56,9	60,7	29,2	26,7	23,9	21,1	21,21	20,1	20,20	
Meslek lisesi	62,1	59,0	58,7	57,6	54,4	55,2	56,7	73,1	70,8	71,9	70,5	68,9	70,9	70,7	40,4	35,7	35,9	32,1	29,29	28,29	29,29	
Üniversite ve yükseköğretim	81,1	77,0	72,7	73,6	70,4	69,2	70,1	85,5	83,8	78,9	78,5	76,9	75,9	76,7	71,9	67,7	63,9	63,1	61,61	58,58	59,59	
Kentsel	4,4	8,8	8,8	0,0	7,7	0,0		4,4	2,2	3,3	7,7	7,7	4,4	7,7	9,9	9,9	7,7	7,7	0,0	8,8	2,2	
Tüm eğitim düzeyleri	41,5	40,3	40,2	38,9	38,1	37,7		69,5	67,4	65,4	63,3	60,7	60,3	1,1	13,1	13,7	15,0	14,5	15,5	15,1	1,1	
Okuryazar değİ	14,1	12,0	10,7	10,6	9,3	8,7		46,4	46,1	39,3	36,3	31,3	30,1		5,5	6,1	4,7	5,1	5,0	4,6	1,1	
Lise altı	43,1	38,0	37,7	36,1	35,3	34,1	1,1	70,7	67,6	65,6	63,5	59,5	58,1	1,1	10,1	8,8	9,2	9,2	10,10	9,9	1,1	
Genel lise	48,4	45,3	43,7	41,4	40,1	39,1	1,1	64,6	62,5	59,5	57,5	54,5	54,1	1,1	27,2	24,2	23,3	20,2	21,21	19,1	1,1	
Meslek lisesi	59,5	58,8	56,7	55,1	53,1	53,1	1,1	73,7	71,7	70,6	68,6	66,6	68,1	1,1	36,1	35,3	33,3	30,3	28,28	28,1	1,1	
Üniversite ve yükseköğretim	79,7	77,2	71,7	71,6	69,5	68,1	1,1	83,9	83,0	77,3	77,4	75,6	74,1	1,1	69,8	67,0	63,1	63,1	60,4	58,8	1,1	
Kırsal	4,4	2,2	7,7	8,8	5,5	5,5		9,9	0,0	3,3	4,4	6,6	7,7		8,8	0,0						
Tüm eğitim düzeyleri	63,6	62,4	56,4	56,0	54,3	51,9		78,0	77,4	74,1	71,4	69,0	67,1		50,2	48,1	39,4	41,0	40,2	37,4		
Okuryazar değİ	51,5	48,4	42,4	41,4	40,1	39,1		64,6	66,6	60,5	55,5	50,5	51,1	1,1	46,4	43,3	37,3	37,3	37,3	36,1		
Lise altı	68,6	66,5	59,5	59,5	57,5	53,1		80,8	79,7	76,1	73,7	70,6	68,1	1,1	52,5	50,4	40,4	43,1	42,3	38,1		
Genel lise	61,6	61,6	54,5	55,5	52,1	49,1	1,1	76,7	71,7	67,6	66,6	64,6	61,1	1,1	36,3	36,3	26,2	29,2	25,1	24,1		
Meslek lisesi	70,7	63,6	67,6	65,6	61,6	63,1	1,1	72,7	68,6	75,1	74,7	71,7	75,1	1,1	64,6	40,4	46,6	39,3	33,3	32,1		
Üniversite ve yükseköğretim	89,8	82,3	80,4	82,0	78,1	72,1	1,1	90,7	84,0	83,9	86,5	82,8	78,7	1,1	84,6	77,1	70,9	70,1	66,1	58,8	1,1	

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Eğitim etkisi en çok kentsel alanlarda görülmektedir. 2003 yılında okuryazar olmayanlar arasında istihdam oranı yaklaşık %9 civarındayken, bu oran “üniversite veya yükseköğretim” kategorisi için %68,5’ti. Kırsal alanlardaki farklılık daha az göze çarpmaktadır. Aynı dönemde bu oranlar sırasıyla %39 ve %72 idi. Son olarak, eğitim düzeyiyle coğrafi alanın istihdam oranı üzerindeki karma etkisi erkeklere göre kadınlar için daha güçlüdür. Kadınlarda istihdam oranının aynı kategorideki erkeklere göre daha düşük olmasına karşın, kentsel alanlarda bulunan ve eğitim düzeyi düşük olan kadınlar, benzer durumdaki erkeklerin oldukça gerisinde kalmaktadır.

Çizelge 3.10’de göre, kentsel alanlarda bulunan ve okur yazar olmayan kadınların istihdam oranı 2003 yılında %5 daha düşüktü. Aynı kategoride yer alna erkeklerin istihdam oranı %30’un üzerindeydi. Beklenen şekilde, bu etki kırsal alanlarda daha azdır. Kısacası, yüksek eğitim düzeyi, kırsal alanda yaşamak ve erkek olmak, istihdam oranını pozitif yönde etkileyen faktörlerdir. Öte yandan, okuryazar olmamak, kentsel alanda yaşamak ve kadın olmak istihdam oranının büyük ölçüde düşmesine neden olmaktadır.Eğitim düzeyi yalnızca istihdam oranını etkilemez, aynı zamanda istihdam durumunu da etkiler. Kısacası, yüksek eğitim düzeyi, kırsal alanda yaşamak ve erkek olmak, istihdam oranını pozitif yönde etkileyen faktörlerdir. Öte yandan, okuryazar olmamak, kentsel alanda yaşamak ve kadın olmak istihdam oranının büyük ölçüde düşmesine neden olmaktadır.Eğitim düzeyi sadece istihdam oranını değil aynı zamanda istihdam durumunu da etkilemektedir.

4.2.2.4. İstihdam Durumuna Ve Eğitim Düzeyine Göre İstihdam

Çizelge 3.11’de düzenli çalışanlara yüksek eğitim kategorilerinde daha sık rastlandığını ortaya koymaktadır. En büyük kategori olan “lise altı” eğitim düzeyi kategorisi de dahil olmak üzere, düşük eğitim kategorileri daha çok ücretsiz aile işçiliği veya serbest meslek sahibi olmakla sonuçlanmaktadır.

Çizelge 3.11 İstihdam durumuna ve eğitim düzeyine göre istihdam, 2003

Eğitim durumu	Toplam istihdam (milyon)	İstihdam (toplam istihdam yüzdesi)				
		Düzenli çalışan	Güncelikle çalışan	işveren	Serbest meslek	Ücretsiz aile işçisi
Toplam						
Tüm eğitim düzeyleri	21,1	42,7%	7,9%	5,0%	24,8%	19,6%
Okuryazar değil	1,5	4,4%	6,5%	0,8%	37,7%	50,6%
Lise altı	13,4	32,4%	10,3%	4,5%	30,4%	22,4%
Genel lise	2,2	64,4%	5,1%	7,0%	14,2%	9,3%
Meslek lisesi	1,7	72,6%	3,3%	5,9%	10,0%	8,2%
Üniversite ve yükseköğretim	2,3	83,4%	0,8%	7,7%	6,1%	2,0%
Kent sel						
Tüm eğitim düzeyleri	15,3	46,8%	8,7%	6,6%	29,7%	8,2%
Okuryazar değil	0,5	10,4%	12,2%	2,4%	66,2%	8,7%
Lise altı	10,0	37,4%	11,1%	5,9%	36,5%	9,2%
Genel lise	1,8	61,2%	5,6%	8,3%	16,8%	8,2%
Meslek lisesi	1,4	70,1%	3,2%	7,0%	11,3%	8,2%
Üniversite ve yükseköğretim	1,6	79,5%	0,8%	10,2%	7,7%	1,9%
Kırsal						
Tüm eğitim düzeyleri	5,9	32,2%	5,9%	0,7%	12,2%	49,0%
Okuryazar değil	1,0	1,8%	4,0%	0,1%	25,3%	68,7%
Lise altı	3,3	17,3%	8,1%	0,3%	12,1%	62,2%
Genel lise	0,5	77,0%	3,5%	1,8%	4,0%	13,7%
Meslek lisesi	0,3	83,6%	3,8%	0,6%	3,8%	8,2%
Üniversite ve yükseköğretim	0,8	91,4%	0,9%	2,6%	2,9%	2,1%

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Yine bu etki de erkeklerle kadınlar arasında farklılık göstermektedir. En düşük iki eğitim kategorisinde yer alan kadınlar, aynı kategorideki erkeklere göre daha çok ücretsiz aile işçileridir. Bu kategorideki erkekler ise genellikle serbest meslek sahipleridir veya düzenli çalışanlardır.

4.2.2.5. İstihdamın Sektörel Dağılımı

Türkiye de cinsiyet ve ekonomik faaliyetlere göre istihdamın sektörler bazındaki verileri aşağıda belirtilmiştir.

Çizelge 3.12 Cinsiyete ve ana ekonomik faaliyetlere göre istihdam, 1990 - 2003

Cinsiyet	Yıllar	Toplam (milyon)	Ana Ekonomik faaliyetlere								
			Tarım, ormancılık, ve balıkçılık avcılık	Mdencilik Ve Tas Ocakları	imalat	Elektrik, gaz ve su	inşaat	Toplan ve perakende ticaret, Restoran ve otel işletmeciliği	Ulaşım, iletişim ve depolama	Finans, sigorta, emlak ve iş hizmetleri	Sosyal ve kişisel hizmetler
Toplam	1990	18,5	46,9%	1,0%	14,2%	0,1%	4,8%	11,6%	4,4%	2,2%	14,7%
	1995	20,6	44,1%	0,7%	14,7%	0,6%	6,0%	13,2%	4,3%	2,3%	14,1%
	2000	21,6	36,0%	0,4%	16,9%	0,4%	6,3%	17,7%	4,9%	3,3%	14,1%
	2001	21,5	37,6%	0,5%	16,6%	0,4%	5,2%	17,4%	4,8%	3,2%	14,3%
	2002	21,4	34,9%	0,6%	17,5%	0,5%	4,5%	18,6%	4,7%	3,3%	15,5%
Erkek	1990	12,9	33,9%	1,5%	16,6%	0,2%	6,8%	15,5%	6,0%	2,3%	17,2%
	1995	14,6	32,9%	1,0%	17,0%	0,7%	8,3%	16,8%	5,8%	2,3%	15,2%
	2000	15,8	27,0%	0,5%	18,5%	0,5%	8,4%	21,7%	6,3%	3,1%	13,9%
	2001	15,6	27,7%	0,6%	18,6%	0,6%	7,0%	21,5%	6,2%	3,2%	14,5%
	2002	15,2	24,8%	0,8%	19,2%	0,6%	6,1%	23,2%	6,2%	3,3%	15,7%
Kadın	1990	5,6	76,6%	0,1%	8,6%	0,0%	0,2%	2,7%	0,7%	2,1%	9,1%
	1995	6,0	71,7%	0,0%	9,2%	0,1%	0,4%	4,2%	0,6%	2,4%	11,4%
	2000	5,8	60,5%	0,1%	12,4%	0,1%	0,6%	6,7%	1,2%	3,8%	14,7%
	2001	6,0	63,3%	0,1%	11,6%	0,1%	0,4%	6,5%	1,0%	3,3%	13,8%
	2002	6,1	60,0%	0,1%	13,2%	0,1%	0,4%	7,3%	1,0%	3,1%	14,8%
2003	5,9	58,5%	0,1%	12,8%	0,1%	0,5%	8,0%	1,1%	3,3%	15,7%	

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Türkiye’de istihdamın sektörel dağılımına baktığımızda 1990-2003 döneminde tarım kesimi istihdamı azalırken hizmetler ve sanayi kesiminin istihdam payları artmıştır. Ancak gelişmiş ülkelerde yüzde 3-5 civarında olan tarım istihdamına bakıldığında Türkiye’de tarım kesiminin yüzde 33,9 olan istihdam payı çok yüksektir. Tarım kesiminin payının bu kadar yüksek olmasının nedenlerinden birisi tarım kesimine verilen

sübvansiyonlar ve kredi aflarıdır. Bir diğer neden kentlerde iş alanlarının çok sınırlı olması ve kırdan geleceklere yeterince istihdam olanakları sağlanamaması, sanayi sektörü yatırımlarının yetersiz kalmasıdır.

Sanayi sektörünün istihdam payı ise artmıştır fakat bu artış çok önemli miktarda olamamıştır. Sanayi sektöründe artan istihdamın önemli bir bölümünün kayıt dışı ve düşük verimlilikte olması da göz önüne alınırsa yüzde 18 olan sanayi sektörü payı, gelişmiş ülkelerdeki yüzde 28 ile karşılaştırıldığında çok düşük kalmaktadır.

Ülkemizde 15 yıllık dönemde hizmetler kesiminin istihdam içindeki payı, hızla artmış olmasına rağmen gelişmiş ülkelerin yüzde 70'lerdeki istihdam payı düşünüldüğünde hala çok düşüktür. Ayrıca sanayi sektöründe olduğu gibi verimlilik ve kayıt dışı sektör etkenleri göz önünde bulundurulmalıdır. Son on yıllık dönemde toplam çalışan kadın sayısı 5-6 milyon civarında sabitlenmiş olup, bir artış eğiliminden söz etmek mümkün değildir. 2003 yılında istihdam edilen toplam 5 891 bin kadının yüzde 58,5'i tarımda, yüzde 41,5'i tarım dışı faaliyetlerdedir.

Tarım dışı faaliyetlerde sanayiinin payı yüzde 12,9 ve hizmetlerin payı yüzde 28,1'dir. Buna göre istihdamda en büyük paya sahip olan tarımın oranı küçük iniş çıkışlara karşın düzenli şekilde azalırken, hizmetlerdeki oran küçük iniş çıkışlara karşın yükselmekte, sanayide kadın oranı yüzde 8 ile yüzde 13 arasında oynamasına karşın yüzde 10 dolayında sabitlenmiş görünmektedir. Türkiye'de kadın istihdamının gelişme yönünün hizmetler sektörü olduğu görülmektedir.

4.2.2.6. İstihdamın Kayıtlılık Durumu

DİE Hane halkı İşgücü Anketine göre ülkemizde istihdam edilenlerin 2003 yılı itibariyle yüzde 52,1'i herhangi bir sosyal güvenceye bağlı değildir, yani kayıt dışı sektörde yer almaktadır. Kayıt dışı istihdamın yüzde 28'i ücretli ve yevmiyeli olarak, yüzde 0,2'si işveren olarak, yüzde 32'si kendi hesabına, yüzde 38'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Kayıt dışılığın Türkiye'de bu kadar yüksek olmasının temel nedeni demografiktir. Bunun yanında yüksek nüfus artışı, tarım sektöründeki yetersiz geçim imkanlarının sonucunda

ortaya çıkan iç göç ve göçün doğurduğu işsizlik ile çarpık kentleşme kayıt dışı istihdama ortam hazırlamaktadır. Diğer nedenler ise şöylece sıralanabilir:

- Vergilerin, sosyal güvenlik primlerinin ve yüklerin fazlalığı,
- Sosyal güvenlik sisteminin zayıflığı-maliyete göre, sosyal güvenlik kurumlarının sundukları hizmetlerin yetersiz olması,
- İstihdamı geliştirme ve kayıt dışı istihdamın önlenmesi konularında hükümet kuruluşları arasında eşgüdüm eksikliğinin yaşanması,
- İstihdam ile eğitim ve öğretim sistemleri arasındaki ilişkinin zayıflığı,
- Vasıfsız işçilerin işgücü içindeki payının görece fazlalığı,
- İnsan kaynaklarının gelişimine yapılan yatırımların yetersiz kalması,
- Kayıtlı istihdama nasıl girileceği konusunda bilgi ve bilgilendirme yetersizliği,
- Düzenleyici çerçevelerde yetersizlikler olması (denetim yetersizliği, vergi toplama ve izleme sistemlerindeki yetersizlikler, sistem içine alınamama, kayıt sırasında bürokratik işlemlerin fazlalığı, kurallaştırılmamış alanların varlığı)
- Ödenmeyen prim borçlarına yönelik sıkça çıkartılan aflar,
- İşçilerin sendikalaşma haklarını yeterince kullanamamaları/özel sektörde sendikaların görece az örgütlü olmaları,
- İşverenlerin kayıt dışı istihdamda düşük işgücü maliyetlerine dayanmaları,
- Alternatif işletme verimliliği hakkında bilgi yetersizliği,
- Enerji ve ham madde maliyetlerinin yüksekliği,
- Düşük verimlilik / küresel rekabet,¹⁵⁸

Türkiye’de kayıtdışı/enformel ekonomideki işverenler, genellikle emek yoğun mal ve hizmetleri düşük kalitede üreten küçük ölçekli işyerlerine sahiptirler. DİE enformel sektörü şirketleşmemiş, basit usulde vergi veren ya da hiç vergi vermeyen ve 10 kişiden az çalışanı olan tüm iktisadi alanlarda ki çalışanlar olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁹ Mevcut teknolojiler ve yönetim tekniklerinden gereğince yararlanamayan işletmeler, rekabet güçlerini koruyabilmek için temelde düşük işgücü maliyetleriyle vergi ve benzeri masraflardan kaçınmaya çalışmaktadır. Düşük maliyet işverenleri kayıt dışı ekonomiye

¹⁵⁸ Türkiye’de Emek Piyasasında Kadınların Durumu, Türk-iş Raporu, 2005, s.7-13

¹⁵⁹ Mustafa Kemal Biçerli, İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları, A.Ü. yay, no:1563, Eskişehir, 2004, s.252

girmeye ya da burada kalmaya özendirilebilirken, kayıt dışı istihdamın ülkedeki genel verimlilik düzeyi üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır.

Türkiye genelinde kayıtlı olmadan çalışanların oranı yıllar itibariyle artmıştır ve kadınlar arasında kayıtlı olmadan çalışma, erkeklere kıyasla çok daha yaygındır. Erkeklerin yüzde 44.2'si, kadınların ise yüzde 71.2'si kayıt dışı çalışmaktadır. Bu durum, kadınların yaklaşık yarısının ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyor olması ile yakından ilişkilidir. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların yüzde 99'u kayıt dışı çalışmaktadır. Ancak, tarım dışı sektördeki kayıtlılık oranlarına bakıldığında, kadınlarla erkekler arasında neredeyse hiç fark olmadığı dikkati çekmektedir. Tarım dışı sektörde faaliyet gösteren erkeklerin yüzde 31.5'i kayıt dışı çalışırken, kadınlar için bu oran yüzde 32'dir.¹⁶⁰

4.2.3. İŞSİZLİK

1990-2003 yılları arasında istihdam edilen kişilerin sayısı işgücündeki büyümeyi telafi edecek ölçüde artmadığı için, işsizlerin sayısı büyük bir artış göstermiştir. Çizelge 3.13'ye göre bu artış neredeyse bir milyon kişi civarındadır.

Çizelgede yer alan rakamlara göre, işsiz nüfus söz konusu dönemde diğerlerine göre daha gençtir. 1990 yılında, en genç iki yaş grubu (15-24 yaş arasındakiler) işgücünün ancak %27'sine eşit olmalarına karşın işsiz nüfusun neredeyse %55'ini oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu yüzdeler hızla düşmektedir. 2003 yılında aynı yaş grupları işsiz nüfusun %37'ünü ve işgücünün %20'sini oluşturmaktadır.. Büyük olasılıkla, bu grubun büyük bir kesimini okuldan ayrılmış ve işsiz kalmadan önce herhangi bir işe girmemiş olanlar oluşturmaktadır.

¹⁶⁰ Türkiye'de Emek Piyasasında Kadınların Durumu, Türk-iş Raporu, 2005, s.9-11

Çizelge 3.13 Cinsiyete ve yaş gruplarına göre işsizlik, 1990 – 2004

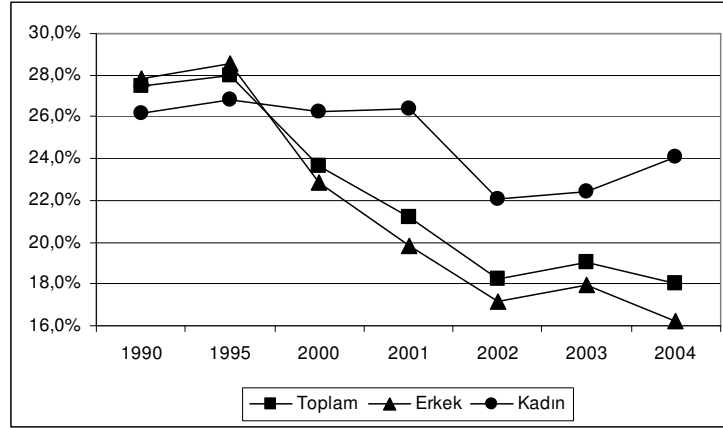
Cinsiyet	Yıllar	Toplam işsizlik (milyon)	Geniş yaş grupları				
			15-19	20-24	25-34	35-54	55+
Toplam	1990	1,6	28,4%	26,6%	24,3%	17,1%	3,7%
	1995	1,7	23,6%	31,3%	26,3%	16,1%	2,7%
	2000	1,5	16,5%	30,6%	29,4%	21,2%	2,3%
	2001	2,0	16,1%	27,7%	30,5%	23,7%	2,0%
	2002	2,5	13,8%	25,9%	31,9%	26,1%	2,4%
	2003	2,5	12,9%	26,2%	33,9%	24,6%	2,3%
	2004	2,5	11,5%	26,3%	36,0%	24,2%	2,0%
Erkek	1990	1,1	27,3%	25,0%	24,4%	18,4%	5,0%
	1995	1,2	23,3%	29,4%	25,9%	17,8%	3,6%
	2000	1,1	15,3%	28,7%	29,5%	23,4%	3,0%
	2001	1,5	14,5%	25,7%	30,7%	26,6%	2,5%
	2002	1,8	12,5%	23,7%	31,5%	29,4%	2,8%
	2003	1,8	11,9%	23,9%	33,9%	27,4%	2,8%
	2004	1,9	10,8%	23,2%	36,4%	27,2%	2,6%
Kadın	1990	0,5	30,6%	29,8%	24,3%	14,3%	1,0%
	1995	0,5	24,3%	36,0%	27,5%	11,7%	0,4%
	2000	0,4	19,8%	35,8%	28,9%	14,9%	0,5%
	2001	0,5	20,9%	34,0%	29,8%	14,7%	0,6%
	2002	0,6	17,2%	32,3%	32,9%	16,5%	1,1%
	2003	0,7	15,7%	32,6%	33,9%	16,9%	0,9%
	2004	0,6	13,9%	35,8%	34,7%	15,5%	0,5%

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

15-24 yaş arasındaki genç erkeklerle kadınların işgücünde fazla temsil edilmelerine karşın, bu yaş grubundaki erkeklerin fazla temsil edilme oranı büyük ölçüde düşmüştür; kadınların fazla temsil edilme oranındaki düşüş ise daha geç başlamış ve daha az olmuştur.

Şekil 3.1’de 1990-2003 yılları arasında bu yaş grubunun işsiz nüfusa oranla işgücünde sahip olduğu pay verilmektedir. 1995-2000 yılları arasında, bu yaş grubunun aşırı temsil edilmesi erkekler arasında düşmeye başlamıştır ve bu 2002 yılına kadar sürmüştür. Toplam olarak aşırı temsil edilmedeki düşüş yaklaşık 10 yüzdelik puana eşittir. Öte yandan, en genç iki yaş grubunda bulunan kadınlar için aşırı temsil edilme oranı 2001 yılına kadar yaklaşık aynı kalmış ve daha sonra düşmeye başlamıştır; ancak bu düşüş sürmemiştir. En genç yaş gruplarından kadınların aşırı temsil edilmesindeki düşüş, yaklaşık 4 yüzdelik puana eşittir.

Şekil 3.1 İşsiz nüfusta 15-24 yaş grubunun işgücündeki 15-24 yaş grubuna olan oranı, 1990 - 2003

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Çizelge 3.14’de yer alan rakamlar, önceki işlerinin meslek grubuna göre işsizlerin durumunu ortaya koymaktadır. Sadece önceden bir işe girmiş olan işsizler bu Çizelgeye dahil edilmiş ve önceden herhangi bir işte çalışmamış olan işsizler Çizelge dışında bırakılmıştır. Bu nedenle, Çizelge 3.13’de “Önceden istihdam edilmiş toplam istihdam” sütunu, “Toplam istihdam” sütunuyla aynı değildir. Bu iki kategori arasındaki farklar, çoğunlukla gençler arasında yüksek işsizlikle açıklanmaktadır.

Çizelge 3.14’de yer alan rakamlar, yalnızca işsizlerin önceden hangi meslek gruplarında çalışmakta olduklarını gösterir. Bu, istihdam fırsatlarının göstergesi veya belirli bir meslek grubunda olup da işten çıkarılan insanların sayısını gösteren bir ölçü olarak değerlendirilmemelidir. Bu rakamlar, işlerini kaybeden ve daha sonra bir iş bulamayan kişiler hakkında bilgi vermektedir.

Çizelge 3.14 Önceki işlerinin meslek grubuna göre işsizler, 1990 - 2003

Cinsiyet	Yıllar	Daha önceden bir işte çalışan toplam işsiz sayısı (bin)	Ana meslek grupları (ISCO 68)							
			Bilimsel, teknik, profesyonel ve ilgili çalışanlar	İdari, yönetsel çalışanlar ve müdürler	Sekreterlik ve ilgili çalışanlar	Ticaret ve satış çalışanları	Hizmet elemanları	Tarım, hayvancılık, ormancılık işçileri, balıkçılar ve avcılar	Tarım dışı üretim ve ilgili işçiler, ulaşım işçileri; ekipman operatörleri ve rençberler	Bilinmiyor
Toplam	1990	747	5,4%	1,3%	7,2%	9,2%	10,8%	16,9%	47,9%	1,5%
	1995	1057	6,0%	1,1%	6,5%	8,1%	11,9%	23,0%	41,8%	1,3%
	2000	1030	5,4%	1,0%	6,9%	10,1%	14,7%	12,1%	48,6%	1,1%
	2001	1490	5,2%	1,2%	7,4%	11,1%	14,0%	8,9%	51,1%	1,1%
	2002	1951	5,6%	2,0%	8,5%	10,6%	14,6%	8,8%	48,7%	1,3%
	2003	2013	5,1%	1,4%	6,9%	10,3%	13,6%	15,5%	45,7%	1,6%
Erkek	1990	621	4,0%	1,6%	4,8%	10,8%	9,2%	15,5%	53,1%	1,3%
	1995	856	4,4%	1,3%	3,4%	12,0%	7,8%	23,6%	46,1%	1,3%
	2000	829	4,0%	1,0%	3,6%	14,7%	9,5%	10,9%	55,2%	0,8%
	2001	1212	4,0%	1,2%	3,4%	14,0%	10,6%	8,9%	57,3%	0,6%
	2002	1547	4,0%	1,9%	4,4%	14,4%	10,2%	8,1%	56,1%	1,0%
	2003	1568	3,8%	1,5%	3,7%	13,8%	9,7%	13,4%	53,1%	1,1%
Kadın	1990	126	11,9%	0,0%	19,0%	9,5%	11,1%	23,8%	22,2%	2,4%
	1995	201	12,4%	0,5%	19,9%	9,5%	11,4%	20,4%	23,4%	1,5%
	2000	201	11,4%	1,0%	20,4%	12,4%	14,4%	17,4%	21,4%	2,0%
	2001	278	10,4%	1,4%	24,8%	13,3%	13,7%	9,0%	24,1%	3,6%
	2002	404	11,9%	2,5%	24,0%	11,9%	15,3%	11,6%	20,3%	2,7%
	2003	445	9,7%	1,3%	18,2%	12,4%	12,8%	22,9%	19,3%	3,4%

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Daha önce istihdam edilmiş olan işsizlere en çok önceden “Tarım dışı üretim (veya bununla bağlantılı) çalışan, ulaştırma; ekipman operatörü veya rençper” kategorisinde rastlanmaktadır. 1990-2003 yılları arasındaki işsizlerin %40-50’si bu sektörden gelmektedir. Bu, erkek işsizlerin çoğu için bu şekildedir, ancak kadınlar için “tarım dışı üretim” meslek grubu da oldukça büyüktür.

Tarım sektörünün 1990 yılına oranla 2003 yılında daha az istihdam sunmasına karşın, daha önceden tarımla ilgili mesleklerde çalışan işsizlerin payında bir artış gözlenmemiştir. Bu kategorinin payı büyük bir dalgalanma sergilemiştir. Bu, kayıt sorunları bulunduğunu gösteriyor olabilir veya hasatların kalitesini ve miktarını etkileyen hava koşullarının bir sonucu olabilir.

Kadınlar erkelere oranla tarım sektöründe daha fazla istihdam edildikleri için, eskiden tarımla ilgili bir meslekte çalışıp da işsiz kalan kadınların sayısı daha fazladır. Ayrıca, işsiz kadınların büyük bir bölümünün eskiden sekreterlik ve ilgili işlerde çalıştığı görülmektedir.

Hizmet elemanı olarak çalışmakta olup da işsiz kalan kadınlar kategorisi 1990-2002 yılları arasında artmıştır, ancak bu grubun payı 2003 yılında yeniden azalmıştır.

Bir önceki paragrafta, “yüksek eğitim düzeyinin, kırsal alanda yaşamının ve erkek olmanın istihdam oranını pozitif şekilde etkilediğini ve okuryazar olmamanın, kentsel alanda yaşamının ve kadın olmanın istihdam olmanın önemli ölçüde azalmasına neden olduğunu” belirtmiştik. Beklenen şekilde, bu değişkenler işsizlik oranını da etkilemektedir.

Çizelge 3.15 Eğitim düzeyine, cinsiyete ve alana göre işsizlik oranı, 1990 - 2004

Alana göre eğitim düzeyi	Toplam							Erkek							Kadın						
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
TÜM ALANLAR																					
Tüm eğitim düzeyleri	8,0	7,6	6,5	8,4	10,3	10,5	10,3	7,8	7,8	6,6	8,7	10,7	10,7	10,5	8,5	7,3	6,3	7,5	9,4	10,1	9,7
Okuryazar değil	4,4	2,8	3,5	3,1	4,6	7,0	3,7	6,8	4,9	5,6	6,6	8,9	11,4	8,0	3,0	1,6	2,3	1,2	2,6	5,0	1,3
Lise altı	7,6	7,0	5,7	7,8	9,6	10,1	9,1	7,5	7,3	6,1	8,3	10,6	11,0	10,0	7,9	6,0	4,4	6,1	6,6	7,6	6,1
Genel lise	18,2	14,5	10,5	13,4	14,6	13,2	14,6	12,7	11,4	8,7	11,5	11,7	11,2	12,3	31,8	23,9	16,7	20,1	24,2	20,3	22,9
Meslek lisesi	12,7	14,7	10,9	13,1	14,9	12,3	15,8	9,9	12,3	9,4	11,2	12,5	10,1	13,1	21,1	23,5	16,1	20,8	23,8	20,8	26,1
Üniversite ve yükseköğretim	7,0	6,3	7,0	7,8	11,1	11,1	12,4	5,6	5,5	6,0	6,7	9,2	8,9	10,1	10,7	8,0	9,1	9,8	14,6	15,3	17,0
KENTSEL ALANLAR																					
Tüm eğitim düzeyleri	12,0	10,8	8,8	11,6	14,2	13,8	¹⁾	9,5	9,0	7,8	10,3	13,0	12,6	¹⁾	23,4	18,3	13,0	16,6	18,7	18,3	¹⁾
Okuryazar değil	16,8	11,0	10,0	10,7	17,7	23,3	¹⁾	15,3	11,0	11,2	13,5	20,9	27,2	¹⁾	20,1	10,9	7,8	6,3	13,4	17,7	¹⁾
Lise altı	11,1	10,4	8,6	11,6	14,4	14,3	¹⁾	9,2	9,0	7,9	10,5	13,8	13,6	¹⁾	24,8	20,2	13,3	18,5	17,8	18,1	¹⁾
Genel lise	18,1	14,0	10,0	13,5	15,2	14,0	¹⁾	12,5	10,1	7,9	11,1	12,0	11,4	¹⁾	30,8	24,5	16,1	21,5	24,7	22,3	¹⁾
Meslek lisesi	13,3	14,2	10,5	13,7	15,4	13,2	¹⁾	9,5	11,7	8,7	11,5	13,1	10,8	¹⁾	23,8	22,3	16,3	21,5	23,7	21,9	¹⁾
Üniversite ve yükseköğretim	7,3	6,1	7,1	7,9	11,3	11,3	¹⁾	5,5	5,1	5,8	6,9	9,5	9,3	¹⁾	11,6	8,3	9,4	9,9	14,6	15,1	¹⁾
KIRSAL ALANLAR																					
Tüm eğitim düzeyleri	4,9	4,8	3,9	4,7	5,7	6,5	¹⁾	6,0	6,3	4,9	6,5	7,3	7,9	¹⁾	3,4	2,4	2,0	1,7	3,0	4,1	¹⁾
Okuryazar değil	1,9	1,2	2,4	1,8	2,1	3,7	¹⁾	3,0	2,5	3,8	4,3	3,9	4,0	¹⁾	1,4	0,6	1,8	0,7	1,4	3,6	¹⁾
Lise altı	5,0	4,4	3,2	4,4	5,2	6,3	¹⁾	5,8	5,6	4,1	5,9	6,9	7,9	¹⁾	3,2	2,1	1,0	1,2	1,8	3,1	¹⁾
Genel lise	18,7	15,5	12,4	12,9	12,7	10,7	¹⁾	13,0	14,1	11,0	12,7	10,9	10,4	¹⁾	34,2	21,7	19,8	13,7	21,7	12,0	¹⁾
Meslek lisesi	11,1	16,8	12,2	11,3	13,1	9,4	¹⁾	11,0	14,4	11,5	10,1	10,8	8,4	¹⁾	11,1	30,8	15,2	17,7	24,1	15,5	¹⁾
Üniversite ve yükseköğretim	6,0	7,4	6,5	6,5	9,6	9,7	¹⁾	5,9	8,0	6,6	5,7	7,5	6,6	¹⁾	6,3	5,1	6,2	8,8	15,4	17,5	¹⁾

¹⁾ 2004 yılına ait kentsel ve kırsal alanlarda eğitim düzeyine göre işsizlik oranı bilgisi mevcut değildir.

Kaynak: Aile İlgücü Anketleri, DİE

Çizelge 3.15’de eğitim düzeyine, cinsiyete ve alana göre işsizlik oranı gösterilmektedir. Bu rakamlara göre, en yüksek işsizlik oranlarına genel veya mesleki lise düzeyinde olanlar arasında rastlanmaktadır. Bu oran 2004 yılında %15’tir. Ayrıca en düşük işsizlik oranları okuryazar olmayan nüfusta görülmektedir. Bu oran ise 2004 yılında %4’tür.

Ayrıca kentsel – kırsal boyutun da işsizlik oranı üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. İşsizlik oranlarının genel olarak kırsal alanlarda kentsel alanlara göre daha düşük olduğu görülmektedir. Yalnızca “genel lise” kategorisinin işsizlik oranı 1990-2000 yılları arasında kentsel alanlarda daha düşüktür. Bu etki, okuryazar olmayan nüfusta en güçlü şekilde görülmektedir. Kırsal alanlarda en düşük işsizlik oranına sahip olan bu kategori, kentsel

alanlarda en yüksek orana sahiptir. 2003 yılında, okuryazar olmayan nüfusun işsizlik oranı kentsel alanlarda %7 ve kırsal alanlarda neredeyse +4'tü.

Son olarak, cinsiyet de işsizlik oranını belirlemektedir. Genel olarak, kadınlar arasındaki işsizlik oranı tüm eğitim düzeylerinde erkekler arasındaki işsizlik oranından daha yüksektir. Bu duruma tek istisna en düşük eğitim düzeyinde görülmektedir: Özellikle kırsal alanlarda, okuryazar olmayan kadınlarda işsizlik oranı daha düşüktür. Aynı durum, yalnızca kırsal alanlarda bulunan ve liseyi tamamlamamış kadınlar için de geçerlidir.

Kısacası, kentsel alanlarda yaşayan, genel veya mesleki lise eğitime sahip kadınlar ve erkekler en yüksek işsizlik oranlarına sahiptir. Şaşırtıcı şekilde, en düşük işsizlik oranına kırsal alanlarda bulunan ve okuryazar olmayan kadınlarda rastlanmaktadır. Aile İşgücü Anketinin tanımına göre, ekonomik nedenlerle 40 saatin altında süreyle çalışan veya bir işleri olmasına rağmen yeterli geliri elde edemedikleri ya da normal mesleklerinde çalışmadıkları için başka bir iş arayan insanlar eksik istihdam grubuna girmektedirler. Çizelge 3.16'da, 1990-2004 yılları arasındaki eksik istihdam rakamları gösterilmektedir.

Çizelge 3.16 Cinsiyete ve yaş gruplarına göre eksik istihdam, 1990 – 2004

Cinsiyet	Yıllar	Toplam eksik istihdam (bin)	Geniş yaş grupları				
			15-19	20-24	25-34	35-54	55+
Toplam	1990	1 307	13,6%	14,7%	35,9%	30,9%	4,9%
	1995	1 567	13,6%	18,8%	33,1%	29,0%	5,6%
	2000	1 592	11,4%	17,0%	37,4%	30,8%	3,3%
	2001	1 406	12,2%	15,8%	36,6%	31,7%	3,6%
	2002	1 297	10,3%	15,1%	39,0%	32,7%	2,9%
	2003	1 143	9,8%	17,1%	38,9%	31,8%	2,4%
	2004	997	8,7%	15,8%	41,0%	32,3%	1,8%
Erkek	1990	1 194	12,8%	13,9%	36,4%	31,8%	5,0%
	1995	1 332	12,4%	18,2%	34,6%	29,2%	5,6%
	2000	1 417	10,7%	16,6%	37,8%	31,5%	3,4%
	2001	1 256	12,2%	15,1%	37,0%	32,0%	3,7%
	2002	1 158	9,7%	14,3%	39,7%	33,3%	2,9%
	2003	994	8,8%	15,6%	40,1%	32,9%	2,6%
	2004	882	8,2%	14,7%	42,0%	33,1%	2,2%
Kadın	1990	113	22,1%	23,0%	30,1%	21,2%	3,5%
	1995	235	20,4%	21,7%	24,3%	27,7%	6,0%
	2000	175	17,1%	20,6%	34,3%	25,7%	2,3%
	2001	150	12,7%	21,3%	33,3%	29,3%	3,3%
	2002	139	15,8%	21,6%	33,1%	27,3%	2,2%
	2003	149	16,8%	26,8%	30,9%	24,2%	1,3%
	2004	115	13,0%	24,3%	34,8%	26,1%	1,7%

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

Bu rakamlara göre, istihdam edilenlerin 1 milyondan fazlası 2003 yılında eksik istihdam gurubuna dahildir. Bu grubun en büyük payı erkeklere aittir: yaklaşık %90. Ayrıca, 25-34 yaş grubunun bir kısmı da eksik istihdama dahildir, çünkü bu grup işgücünün %26'sını, ancak eksik istihdam nüfusunun %36'sını oluşturmaktadır. Bu aşırı temsil edilme durumuyla birlikte, en yaşlı grupları yeterince temsil edilmemektedir.

Çizelge 3.17'de, cinsiyet, eğitim düzeyi ve alana göre eksik istihdam gösterilmektedir. Bu Çizelgede yer alan rakamlar, en büyük eksik istihdam kategorisinin liseyi bitirmeyenler olduğunu ortaya koyar. İşgücünün en büyük payının bu kategoriye dahil olmasına karşın (yaklaşık %63-70), bu grup eksik istihdam nüfusunda ve özellikle kırsal alanlardaki erkeklerde aşırı temsil edilmektedir.

Son olarak, kırsal alanlardaki kadınların genellikle eksik istihdama dahil oldukları gözlenmektedir. Kadınların büyük çoğunluğu kırsal alanlarda yaşadıkları için, eksik istihdama dahil olan 149 kişiden 100'ünün (yaklaşık %70) kırsal alanlarda yaşadıkları görülmektedir. Özetlemek gerekirse, tipik olarak eksik istihdam nüfusunun 25-34 yaş grubunda yer alan ve liseyi bitirmemiş olan erkekler oldukları söylenebilir. Ayrıca, kentsel alanlarda yaşayan kadınlar da eksik istihdama dahil olma eğilimindedirler.

Çizelge 3.17Cinsiyete, eğitime ve alana göre eksik istihdam, 1990 - 2003

	Toplam						Erkek						Kadın					
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	1990	1995	2000	2001	2002	2003	1990	1995	2000	2001	2002	2003
TÜM ALANLAR																		
Toplam eksik istihdam (bin)	1308	1568	1592	1404	1296	1143	1194	1332	1416	1255	1158	994	114	236	176	149	138	149
Eğitim düzeyi:																		
Okuryazar değ i	10,5%	6,4%	5,2%	5,7%	4,3%	3,1%	9,5%	5,0%	4,4%	4,9%	3,7%	2,6%	21,1 oz.	14,8%	11,9%	12,1%	9,4%	6,0%
Lise altı	77,3%	76,5 oz.	78,8 oz.	77,2 oz.	74,5 oz.	72,1 oz.	79,6 oz.	78,7 oz.	80,9 oz.	79,2 oz.	76,9 oz.	74,4%	53,5 oz.	64,4 oz.	61,9 oz.	60,4 oz.	55,1 oz.	56,4%
Genel lise	6,1%	10,1%	8,2%	8,3%	9,1%	11,4%	5,4%	9,5%	7,8%	8,0%	8,9%	11,1%	14,0 oz.	13,1%	11,4%	10,7%	10,9%	13,4%
Meslek lisesi	3,1%	3,6%	4,7%	5,7%	7,6%	8,8%	3,2%	4,0%	4,4%	5,5%	7,3%	8,5%	2,6%	1,7%	6,8%	7,4%	10,1%	11,4%
Üniversite ve yükseköğretim	3,2%	3,4%	3,0%	3,0%	4,6%	5,1%	2,6%	2,9%	2,5%	2,3%	3,5%	3,8%	9,6%	5,9%	7,4%	8,7%	14,5%	13,4%
KENTSEL ALANLAR																		
Toplam eksik istihdam (bin)	635	786	895	815	756	675	565	676	778	712	661	571	70	110	117	103	95	104
Eğitim düzeyi:																		
Okuryazar değ i	9,1%	5,0%	4,9%	4,9%	4,1%	3,1%	8,7%	4,1%	4,1%	4,2%	3,6%	2,6%	12,9	10,0%	10,3%	9,7%	7,4%	5,8%
Lise altı	73,9%	73,9 %	74,7 %	74,5 %	71,8 %	70,4 %	76,8 %	76,6 %	77,4 %	77,0 %	74,7 %	73,2%	50,0 %	57,3 %	57,3 %	57,3 %	51,6 %	54,8%
Genel lise	8,5%	11,3%	10,1%	9,7%	9,9%	11,3%	6,7%	10,2%	9,4%	9,3%	9,5%	11,0%	22,9	18,2%	14,5%	12,6%	12,6%	12,5%
Meslek lisesi	3,6%	4,3%	5,8%	6,5%	8,1%	8,9%	3,7%	4,7%	5,5%	6,3%	7,7%	8,2%	2,9%	1,8%	7,7%	7,8%	10,5%	12,5%
Üniversite ve yükseköğretim	5,2%	5,7%	4,4%	4,3%	6,1%	6,5%	4,2%	4,6%	3,5%	3,2%	4,5%	5,1%	12,9 %	12,7%	10,3%	11,7%	16,8%	14,4%
KIRSAL ALANLAR																		
Toplam eksik istihdam (bin)	673	782	697	589	540	468	629	656	638	543	497	423	44	126	59	46	43	45
Eğitim düzeyi:																		
Okuryazar değ i	11,7%	7,9%	5,6%	6,8%	4,6%	3,0%	10,2%	5,8%	4,7%	5,9%	3,8%	2,6%	34,1	19,0%	15,3%	17,4%	14,0%	6,7%
Lise altı	80,5%	79,2 %	83,9 %	81,0 %	78,3 %	74,6 %	82,0 %	80,8 %	85,1 %	82,1 %	79,7 %	76,1%	59,1 %	70,6 %	71,2 %	67,4 %	62,8 %	60,0%
Genel lise	3,9%	8,8%	5,9%	6,5%	8,0%	11,5%	4,1%	8,8%	6,0%	6,4%	8,0%	11,1%	0,0%	8,7%	5,1%	6,5%	7,0%	15,6%
Meslek lisesi	2,7%	2,9%	3,3%	4,6%	6,9%	8,8%	2,7%	3,2%	3,1%	4,4%	6,6%	8,7%	2,3%	1,6%	5,1%	6,5%	9,3%	8,9%
Üniversite ve yükseköğretim	1,3%	1,0%	1,3%	1,2%	2,6%	3,0%	1,1%	1,2%	1,3%	1,1%	2,0%	2,1%	4,5%	0,0%	1,7%	2,2%	9,3%	11,1%

Kaynak: Aile İşgücü Anketleri, DİE

4.3. TÜRKİYEDE İŞGÜCÜ PİYASASI POLİTİKALARI

İşgücü piyasasında iş arayan ile eleman arayanın buluşturulması istihdam hizmetlerinin özünü oluşturmaktadır. İstihdam hizmetlerinin temel hedefi işgücü piyasasında tarafların kaybını en aza çekmemek ve bu konudaki talepleri gidermektir. İstihdam hizmetleri bunun yanında, çalışanlara iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri sunarak, kişilerin uygun işe

yönelmelerini de sağlamaktadır.¹⁶¹ Türkiye de 1980 yılına kadar uygulanan genel makro-ekonomik politikalar ‘ithal ikameci’ olurken 1980 sonrasında dışa dönük(ihracata yönelik) gelişme stratejileri esas alınmıştır. 1980 sonrası dönemde, makro- ekonomik politikalarda olduğu gibi, işgücü piyasasındaki düzenlemelerde de, batılı ülkelerde uygulanan politikalar emsal alınmıştır. ihracata yönelik gelişme stratejisinin temel noktası, istihdam alanında, çalışmaya hazır olan esnek bir işgücü potansiyelini harekete geçirmek olmuştur.¹⁶²

Ülkemizde 1980 sonrası dönemde işgücü piyasasına ilişkin duyarlılıkların ele alınması yönündeki en kayda değer girişim, 1999 yılı Ağustos ayında işsizlik sigortasının getirilmesidir. Bu alanda prim toplanması 2000 yılı Haziran ayında başlamış, ilk işsizlik ödemeleri de 2002 Mart ayında yapılmıştır. Görevi bırakmak üzere olan koalisyon hükümeti, büyük iş çevrelerinin itirazlarına karşın ayrıca yeni bir İş Güvencesi Yasası da çıkarmıştır.

Özelleştirilen KİT’lerde işten çıkartılan işçilere yönelik olup Dünya Bankası tarafından başlatılan ve desteklenen iki program, aktif ve pasif önlemlerin karışımından oluşmaktadır. Bu iki programdan ilki, 1994-95 yıllarında uygulanan Özelleştirme Uygulamalarına Yardım ve Sosyal Güvenlik Ağı Projesi’dir (ÖYSGA). Bu projeye ayrılan fonlar, özelleştirmelerin önceden planlandığı gibi ilerlememesi nedeniyle yeterince kullanılamamıştır. İkinci programı oluşturan Özelleştirme Sosyal Destek Projesi (ÖSDP) ise 2000 yılında başlatılmıştır. Aktif önlemlerin arasında ise eğitim, geçici iş ve danışmanlık hizmetleri gibi bileşenler yer almaktadır.

Nihayet, “İstihdam ve Eğitim Projesi” başlığını taşıyan çok amaçlı bir program 1993-2000 döneminde çeşitli hükümet kuruluşları tarafından uygulanmıştır. Bu programın bir bileşenini oluşturan “İşgücü Piyasası Enformasyon Projesi” (İPEP), DİE’nin veri toplama ve yaygınlaştırma kapasitesini iyileştirmek amacıyla kullanılmıştır..

4.3.1. Pasif İşgücü Piyasası Politikaları

Türkiye’de halen üç pasif işgücü piyasası politikası kullanılmaktadır. İşverenin işten çıkarılan işçilere tazminat ödeme yükümlülüğü, bunlardan en eskisi ve en kapsamlı

¹⁶¹ Recep Varçın, İstihdam Ve İşgücü Piyasası Politikaları, Siyasal Kitabevi, 2004, S.24-25

¹⁶² Dilek Eyuboğlu, İstihdam Ve Verimlilik, Mpm Yay, Ankara, 1998, S.49-55

olanıdır. Yeni oluşturulan işsizlik sigortası sistemi en az 600 gün prim ödemiş kişileri kapsamaktadır. Sistem, işçi, işveren ve hükümetin katkılarıyla finanse edilmektedir. Teknik olarak bu düzenlemelerden bütün çalışanların yararlanması gerekirken, fiilen yararlananlar yalnızca formel kesimde çalışanlardır. Üçüncü önlem, özel olarak, özelleştirme nedeniyle işten çıkartılanlara iş kaybı tazminatı verilmesi biçiminde tasarlanmıştır.

1475 sayılı İş Kanunu, işverene, süresiz iş akdi çerçevesinde birikmiş hizmetleri olan bir çalışana ölüm, işten kendi isteğiyle ayrılma (emeklilik, evlilik (yalnızca kadınlar için) ya da askere gitme -yalnızca erkekler için- durumlarında ya da işçinin hata veya kusuru olduğunu kanıtlayamadığı sürece kendi isteği dışında işten çıkartılan daimi işçiye tazminat ödeme yükümlülüğü getirmektedir. 2003 yılı Mart ayından başlayarak geçerli olmak üzere süresi belirsiz sözleşme altı ay sonra geçerlilik kazanacaktır ve yeni Yasa (no. 4773) tarafından belirtilen nedenler dışındaki nedenlerle işten çıkartılan işçilere ek tazminat ödenecektir. Bu düzenleme 10 ve üzerinde işçi çalıştıran kuruluşlar için geçerlidir.

İşsizlik Sigortası (İS) sistemi, 4447 sayılı Yasanın kabulü üzerine 25 Ağustos 1999 tarihinde oluşturulmuştur. Prim tahsilatı 1 Haziran 2000 tarihinde başlamış ve bu çerçevedeki ilk ödemeler 2002 yılı Mart ayında yapılmıştır. Bu sistem Sosyal Sigortalar Kurumu'na (SSK) bağlı çalışanları kapsamakta, devlet memurlarını ve kendi hesabına çalışanları ise dışarıda bırakmaktadır. Müttekabilyet esasına göre yapılan anlaşmalar çerçevesinde ülkede çalışan yabancılar da bu kapsama alınmaktadır. Ödeme süresi, çalışılan süre ve birikmiş primlere bağlıdır.

Yasaya göre, işsiz kalıştan önceki 3 yıl içinde en az 600 günlük prim ödemesi yapılmış olması gerektiğinden (ayrıca işten çıkartılmadan önce 120 gün sürekli çalışmış ve prim ödemiş olma) , ödemeler 2002 yılı Mart ayında başlatılmıştır.

İşsizlere, bu yardımların dışında, sağlık sigortası, iş arama yardımı, doğum yardımı, mesleki eğitim, mesleki geliştirme ve yeniden eğitim gibi hizmet ve imkanlar da sağlanmaktadır. SSK işsizlik sigortası primlerinin toplanmasından sorumlu olan kuruluştur. İşsizlerle ilgili diğer bütün etkinlikler ise İŞKUR tarafından yürütülmektedir.

Özelleştirme uygulamalarının düzenlenmesiyle ilgili 4046 sayılı Yasaya göre devlete ait işletmelerde çalışıp işten çıkartılan işçilere, diğer tazminatların yanı sıra, özelleştirme fonundan ayrıca iş kaybı tazminatı ödenmesi gerekmektedir. Gerek bu tazminatın gerekse diğer hakların tutarı hizmet süresine ve son aydaki ücrete göre belirlenmektedir

4.3.2. Aktif İşgücü Piyasası Politikaları

Son on yıl içinde gerek işsiz gerekse çalışan kişilere yönelik eğitim programları aktif işgücü piyasası politikaları içinde en büyük paya sahip olmuştur. Bu kapsamdaki programlardan bir bölümü, kendi hesabına çalışanlarla yeni iş kurmak isteyenlerin gereksinimlerine karşılık vermek üzere geliştirilmiştir.

1990'ların ortalarından başlayarak, istihdamı geliştirmeye yönelik bir dizi doğrudan önlem uygulanmıştır. Özelleştirilen KİT'lerin işten çıkartılmış işçilerine yönelik programlar bunlar arasında ilk sırayı almıştır. 1998 yılında, ülkenin görece geri kalmış bölgelerinde istihdama destek olan programlar devreye sokulmuştur. 1999 yılında, Ağustos ve Kasım aylarında meydana gelen depremlerden etkilenen yöreler için geçici çalışma programları başlatılmıştır.. 2002 yılında kabul edilen 4747 sayılı yasa da, işe alınan her yeni ilave işçi için, işverenin sosyal sigorta prim katkısının bir yıl süreyle ertelenmesini öngörmektedir.

Önceki bölümlerde ele alındığı gibi, mesleki eğitim sisteminin, kamusal ve özel eğitim kurumları, İŞKUR, belediyeler, vakıflar, sivil toplum örgütleri (STÖ) ve işletmeler tarafından uygulanan, sürekli eğitim ve yaşam boyu öğrenim gibi bileşenleri vardır. Gençlere yönelik çıraklık eğitim programları, Türkiye'de bu çerçevede yürütülen en kapsamlı eğitim etkinliğidir. Daha önce de değinildiği gibi, burada temel sorumluluk Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) aittir. Meslek kuruluşları ise, MEB'in kapsadığı alan dışındaki mesleki alanlarda eğitim vermektedir.

“İstihdam Garantili Eğitim Kursları”, işsizlere yönelik işgücü eğitim programları arasında yer almaktadır. Kursların içeriği, kamu kesimi ile özel kesim ya da STÖ tarafından birlikte belirlenmekte, İŞKUR kurs hizmetlerini bu kuruluşlardan temin etmektedir. Kurslara, İŞKUR'a kayıtlı işsizler katılmaktadır. Anlaşma çerçevesinde, bu kurslara katılanların en az yüzde 60'ının birlikte çalışılan kuruluş tarafından istihdam edilmesi

gerekmektedir. Aktif işgücü politikalarından biriside Toplum Yararına Çalışma Programlarının uygulanmasıdır.

Toplum Yararına Çalışma Programlarının amacı, yaşanan birtakım sarsıcı durumların (doğal felaketler, ekonomik krizler, özelleştirme nedeniyle işten olma vb.) istihdam üzerinde yol açtığı olumsuz sonuçların, belirli bir hedef grubu oluşturan insanlara geçici istihdam (en fazla 6 ay süre ile) sağlanarak hafifletilmesidir. Geçici istihdama yönelik ilk program (bu program SGAP'ın bir bileşeni olan İşgücü Uyum Projesi bütçesinden finanse edilmiştir), özelleştirme sonucunda işsiz kalanları hedef almıştır.. İkinci program (bu program da İstihdam ve Eğitim Projesi bütçesinden finanse edilmiştir), 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinden en çok etkilenen 5 ilde (Sakarya, Bolu, Düzce, Yalova ve Kocaeli) uygulanmıştır. Bu çerçevede uygulanan proje sayısı 140, kapsanan kişi sayısı ise 4.605'tir. Bunların yanı sıra halen yeni programlar hazırlanmaktadır (bunların finansmanı Özelleştirme Sosyal Destek Projesinden sağlanacaktır).

Türkiye'de kendi hesabına çalışanlarla 10 kişiden daha az işçinin çalıştığı küçük işletmelerde çalışanlar işgücünün büyük bir kesimini oluşturmaktadır. KOSGEB bünyesinde yer alan Girişimciliği Geliştirme Enstitüsü bu durumu dikkate alarak küçük işletmelere yönelik Eğitim ve Danışmanlık hizmetleri, iş geliştirme merkezlerinin kurulması, genç girişimcileri yetiştirme programları gibi alanlarda katkı sağlamıştır.

Sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış, olağanüstü halin uygulandığı bölgelerde ise Sübvansiyonlu İstihdam Programlarına yer verilmektedir. Bu çerçevede istihdamı teşvik amacıyla çeşitli yasalar çıkartılmıştır. Olağanüstü hal ilan edilen bölgelerle (Doğu ve Güneydoğu) Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen Kalkınmada Öncelikli İllerde uygulanan 1998 tarih ve 4325 sayılı Yasa, işverenlerin payına düşen sosyal sigorta primlerinin devlet tarafından ödenmesini öngörmektedir.. Bu yönüyle bakıldığında işverenlerin ücret maliyetlerini düşüren böyle bir desteğe son derece duyarlı oldukları söylenebilir.

1998 tarih ve 4382 sayılı Yasa, 50 ve daha fazla sayıda işçi çalıştıran işletmelere, her yüz çalışan için 3 özürlü ve 3 eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğü getirmektedir. Yasa, bu

sınırın ötesinde kişi çalıştıran işletmeleri, sosyal sigorta primlerindeki işveren payını kaldırıp bunu devlete yükleyerek ödüllendirmektedir.¹⁶³

4.4. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM İSTİHDAM İLİŞKİSİ

Eğitim ve istihdam arasındaki ilişki, dünyada ortaya çıkan hızlı sosyal, ekonomik ve teknolojik değişimlere bağlı olarak, nitelikli işgücüne olan ihtiyacın artması, uluslararası rekabet gücünün oluşturulması tartışmaları içinde önemli bir sorun niteliği kazanmıştır. 21'inci yüzyılın gerçekleri, üretimde eğitim düzeyi yüksek, çoklu beceriye sahip, takım çalışmasına yatkın, yaratıcı, değişen üretim teknolojilerine çabuk uyum sağlayan işgücünü gerektirmektedir.

Bilindiği gibi Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁴ Bu noktada eğitim, toplumsal bir süreç olduğuna ve toplumsal yaşamında ekonomik bir boyutu bulunduğuna göre, eğitim sürecinin ekonomik amaçlarının da bulunması kaçınılmaz bir olgudur. Eğitimin ekonomik amaçlara dönük en çok görülebilen yönü, işgücü verimliliği artışına olan etkisidir. Eğitim bu yöndeki etkisi ile üretim sistemine, toplumsal anlamda da kalkınmaya katkıda bulunmaktadır.

Eğitimin üretime dönük boyutu mesleki teknik eğitim ve yetiştirme kavramları ile ifade edilmektedir. Mesleki teknik eğitim, hem okuldaki eğitim sürecini hem de işteki öğrenme süreçlerini içerdiğinden, işgücü verimliliğini geliştirmek için yapılan yatırımların en önemli unsuru olmaktadır. Buna göre, okuldaki eğitim sürecinde ve iş ortamında, belirtilen amaçla yapılmayan eğitim etkinlikleri yetiştirme kavramının dışında tutulmaktadır.¹⁶⁵

Eğitimin ekonomik kalkınmaya katkısı konusundaki kuramsal tartışmalar ise 1960'ların başında, İnsan Sermayesi Kuramıyla hızlanmıştır.. İnsan Sermayesi Kuramı çerçevesinde en kazançlı yatırım insana yapılan yatırımdır. Birey ve toplum açısından bu yatırım bir çok fiziksel sermaye biçiminden daha kazançlıdır. Mesleki teknik eğitim, özellikle sanayi ve hizmet sektörünün gereksinme duyduğu bilgi ve beceriye sahip nitelikli işgücünü

¹⁶³ İnsan Tunalı, ,Türkiye İş Kurumu, İstihdam Durum Raporu,2005, S.97-103

¹⁶⁴ Selahattin Ertürk, Eğitimde Program Geliştirme. 3.Baskı, Yelkentepe Yayınları:4, Ankara ,1979

¹⁶⁵ Işıl Ünal., İşbaşında Yetiştirmenin Verimlilik ve İstihdam Açısından Değerlendirilmesi , Milli Produktivite Merkezi, MPM Verimlilik Dergisi. 1996/1 . s.97-98

yetiştirerek, çalışanları daha verimli kılarak ekonomik büyümeye çok önemli katkıda bulunmaktadır.

Böylece, bir ülkenin üretken kapasitesindeki artış, ülkenin eğitim sisteminin çeşitli düzeylerdeki gelişimi, yani okullaşma oranları ile değil, mezunların işgücü piyasasında yer almaları, istihdam edilmeleri ile ilişkilendirilmektedir.

Bu noktada, eğitim-meslek-iş arasında kurulan ilişki büyük önem kazanmaktadır. Son yıllardaki tartışmalarda toplumun üretim kapasitesi ve işgücü verimliliğinin artırılması için işgücünün eğitilmesi gerektiği konusundaki görüşlerin ağırlık kazandığı görülmektedir. Bilim ve teknolojiye hızlı gelişmeler, yetişkinlerin kazandıkları bilgi ve deneyimlerin kısa sürede eskimesi ve yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Önerilen yetiştirme kaynakları (okul ya da piyasa, işyeri gibi) arasında farklılıklar bulunsa da, özellikle sanayi ağırlıklı üretim biçimi, insan gücüne yüksek nitelik kazandırılması için eğitimi zorunlu kılmaktadır. Bu durum , sürekli bir öğrenme gereksinmesi ortaya çıkarmaktadır. Bazı araştırmalarda ortaya konan yetişmiş insan gücü gereksinmesinin karşılanamaması da gerçekte bir işgücü eğitimi eksikliğidir. Çalışmak isteyen ancak iş bulamayan çok sayıda işsizlerin yanı sıra belli nitelikte işgücü bekleyen açık işsizler söz konusudur ¹⁶⁶

Mesleki teknik eğitim istihdam boyutunda; öncelikle meslek odaları ile tüm kademelerdeki eğitim kurumları arasında sıkı işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Ülke refahının artırılması, insan gücünün düşük katma değerli faaliyetlerden ileri teknoloji kullanımını gerektiren yüksek katma değerli faaliyetlere kaydırılmasına ve verimliliğin hızla artırılmasına bağlı bulunmaktadır. Bu çerçevede eğitim-öğretim, bilim ve teknoloji altyapısının geliştirilmesi ve sanayileşmeye yeni bir ivme kazandırılması önem taşımaktadır. Bu amaçla; bilim ve teknolojilerdeki gelişme ve değişmelerin toplumumuzun ihtiyaçları doğrultusunda eğitim alanında kullanılması, bu gelişme ve değişmeleri mal ve hizmet üretimine yansıtabilecek insan gücünün yeterli sayıda ve nitelikte yetiştirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır

¹⁶⁶Ayfer Erbesler., İstanbul İmalat Sanayiinde İşgücünün Eğitim Yapısı ve Teknolojik Değişmeye Uyum Sorunları. Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları; 356, Ankara, 1987, s.91-100

İstihdam edilenlerin sayısında son dönemlerde görülen azalma dikkati çeken bir gelişme olmaktadır Türkiye'deki işgücü piyasasına bu çerçevede bakıldığında, ülkenin işsizlik yanı sıra ciddi anlamda İstihdam sorunu yaşadığı, üretken ve yeterince yüksek nitelikli iş üretilmesi bir yana istihdamda ciddi azalmalar ortaya çıktığı görülmektedir

Konu ile ilgili en can alıcı tespit, DİE' nin verileridir. 2004 yılı işgücüne katılım oranlarına bakıldığında meslek lisesi mezunları % 67, yükseköğretim mezunları % 80 orana sahipken okur yazar olmayanların oranı % 24.4 olmuştur. (bkz: Çizelge 3.5) 2004 istihdam oranları eğitim seviyesine göre incelendiğinde ise bu oranlar meslek lisesi mezunlarında %56.4, yükseköğrenim mezunlarında % 70.1, okur-yazar olmayanlarda % 23.5 olarak gerçekleşmiştir. (bkz. Çizelge 3.10).diğer yandan İstihdam edilenler içinde düzenli çalışanların % 83.4 ü yükseköğrenim, % 72.6 sı meslek lisesi mezunu iken sadece % 4 ü okur-yazar değildir.(bkz.Çizelge 3.11) Bu veriler eğitim ile istihdam ilişkisinin önemini ortaya koymakla birlikte, eğitim sisteminin ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılmasının zorunlu olduğunu da göstermektedir.

Eğitilmiş işgücünün verimliliği ve istihdam imkânları, vasıfsız işgücünün istihdam imkânlarından daha fazladır. Düşük eğitilmiş, vasıfsız insanların işsiz kalma, düşük ücret, fakirlik ve sosyal dışlanmaya maruz kalma riskleri daha yüksektir. Dolayısıyla, insan kaynaklarının gelişmesine, özellikle ile bilişim teknolojilerinin öğretilmesine yönelik mesleki teknik eğitim politikaları büyük önem taşımaktadır.

Dünya çapında artan rekabet yanında, ülkede üretim niteliğinin, miktarının ve ihracatın artırılması ile refah düzeyinin yükseltilmesi istekleri, buna karşın, işgücünün ortalama niteliğinin düşüklüğü, Türkiye'de eğitimin daha etkili bir araç olarak kullanılması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Diğer yandan, aktif işgücü piyasasının varlığının sürdürülmesinde; işgücü arzının niteliğinin yükseltilmesi, yatırımların artırılması, rekabet üstünlüğü sağlanarak ihracatın artırılması için mesleki teknik eğitim-istihdam ilişkilerinin sağlıklı temellere oturtulması da önem kazanmaktadır.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Meslekî ve Teknik Eğitim Sistemi Raporu, Ulusal Gözlemevi Ülke Raporu , Türkiye, 2001

Toplumsal hayatın yani sanayi, hizmet ve bilişim sektörlerinin en çok ihtiyaç duyduğu; mensuplarının da “iş bulma, işinden tatmin olma ve kazandıracağı sosyal statü yönünden” doyuma ulaşacağı ve yukarıda belirtildiği gibi, kalkınmanın ve gelişmenin ana unsurlarından birisi olan mesleki teknik eğitimi ve mezunlarını yeniden tanımlamak, bu alanda ciddi çalışma ve yatırımlar yaparak onları birer cazibe merkezi haline getirmek gerekir.

BÖLÜM 5

5. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE YENİ DEĞERLER VE SORUNLAR

Bu bölümde, Mesleki Teknik Eğitimde Yeni Değerler ve Sorunlara değinilecektir.

5.1 MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE YENİ DEĞERLER

Çağımızda bir ülke ekonomisinin uluslararası alanda sahip olduğu konum, sunduğu ürün ve hizmetlerin kalitesi, doğrudan ilişkilidir. Ürün ve hizmetlerin kalitesi ise üretimden pazarlamaya kadar uzanan zincir içinde görev alan personelin eğitim ve kalitesinin yükseltilmesi ile yakından ilgilidir.

Diğer üretim faktörleri yanında, bilgi ve teknolojinin daha hızlı dolaşımının sonucu olarak üretimde, uluslararası düzeye ulaşma çabaları hız kazanmıştır.. Firmalar, dünya ekonomisinin giderek tek pazar hâline gelmekte olduğunu dikkate alarak, yatırım, üretim ve rekabet stratejilerini oluşturmaya başlamışlardır. Firmaların üretim yerlerinin seçimine ilişkin kararlarının verilmesinde, nitelikli ucuz insan kaynakları ile teknolojik alt yapısının varlığı önemli bir etken olabilmektedir. Bu bakımdan, nitelikli insan kaynaklarının uygun şekilde mesleki teknik eğitim verilerek yetiştirilmesi, bu etkinin sürdürülebilmesi bakımından temel koşuldur.¹⁶⁸ Toplumsal kalkınmayı gerçekleştirebilecek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi büyük ölçüde eğitim sisteminin görevidir. Bu görev, eğitim sisteminin değişik aşamalarında gerçekleşir. Özellikle orta öğretimde, söz konusu işlevler tutarlı biçimde kaynaştırılarak bütünlüğü olan bir program uygulanmaya çalışılır.

Üretim ve pazarlama tekniklerinde meydana gelen gelişmeler, yeni meslekler ve faaliyet alanları yaratmaktadır. Yeni kalifikasyonlardan ötürü bir dizi değişiklikler ortaya çıkmakta ve fiziki becerinin yerini zihinsel becerinin aldığı görülmektedir. Böylece iş gücünde aranan kalifikasyonlar artarak çeşitlenmekte ve özellikle bilgi-işlem kullanımı, vazgeçilmez nitelikler arasına girmektedir.¹⁶⁹

¹⁶⁸ İsmail Bircan, İstihdam ve ara İnsan Gücünün Temel Sorunları, TEK-SAV 2000 Yılına Doğru Meslekî Teknik Eğitim Sempozyumu'n a sunulan bildiri, Ankara, 1993, s. 81

¹⁶⁹ Şebnem Karauçak, Avrupa Topluluğu ve Türkiye'de Meslekî Eğitim , İktisadi Kalkınma Vakfı yayını, İstanbul. 1992, s.5

Böylece, mesleklerin yapısında kendini gösteren değişim, bunların; çalışma, mekân, donanım, anlayış, iletişim ve ulaşım olanaklarını köklü biçimde etkilemekte, meslek standartlarında güncellik gereksinimini ortaya çıkarmaktadır

21. yy için gerekli kaliteli iş gücünü, bugüne kadar yetiştirilmeye çalışılmış iş gücünden farklı nitelikler beklemektedir. Çağımızda gelişme dinamiklerini belirleyen önemli bir etken, kol gücüne ve rutin becerilere dayalı emeğin payını azaltan bilimsel ve teknolojik gelişmedir. Meydana gelen değişmeler, yüksek nitelik isteyen yönetsel ve teknik işlerde artış, daha düşük nitelik isteyen işlerde daralma eğilimini ortaya çıkarmıştır. Bilgili ve üstün nitelikli insan sermayesi, fiziksel sermayenin önüne geçmiştir. Bu durum, iş gücü profili içinde beyaz yakalı çalışanların oranının artacağını göstermektedir. Artık günümüzde, işlerin %52'sinin yüksek öğrenim görmüş olmayı gerektireceği hesaplanmaktadır. Meslekler arasındaki farklılıklar azalmakta ve genel formasyon önem kazanmaktadır.¹⁷⁰ Bu önemle birlikte son yıllarda mesleki eğitim alanında 'modüler eğitim, Yaşam boyu Öğrenme, mezunların izlenmesi' kavramları ön plana çıkmıştır.

5.1.1. MODÜLER EĞİTİM

Ülkemizde mesleki eğitimin merkeziyetçi yapısı, sektör ve bireysel ihtiyaçları karşılayamayan müfredat programları, öğrencinin içinde yaşadığı çağın koşullarına uygun, istihdam olanakları içinde değerlendirilebilen, nitelikli işgücü olmasını engellemektedir.

Bu engellerin ortadan kalkması ve ihtiyaçlara yönelik nitelikli, çok yönlü öğrenci anlayışı için benimsenen görüş modüler eğitim anlayışı olmuştur.

Modüler program yaklaşımı, değişikliklere hızlı bir biçimde cevap veren, esnek bir yapıya sahip olması nedeniyle tercih edilmektedir., modüllerden oluşan programda. Öğrencilerin belirli hedefe ulaşmasını sağlamaya dönük olarak her modül, birbiri ile uyumlu olarak çalışan belirli parçalardan oluşmaktadır. Modül, öğrencinin kendi hızında ilerlemesine ve

¹⁷⁰ Nusret Ekin, Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik, İstihdam , İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No:1994-43. 1997, s.95

kaydettiği başarının, kendisine anında bildirilmesine olanak sağlamaktadır. Geleneksel yaklaşımda içerik konu, ünite, ders olarak gruplaşırken; modüler yaklaşımda içerik, modüller çerçevesinde oluşmaktadır¹⁷¹

Modüler programlar sayesinde ulaşılmak istenen amaçlar şunlardır: Katı ve yeniden düzenlenmesi güç olan sistemleri daha kapsamlı ve hızlı düzenlemek, mesleki eğitim ve yetiştirimin nicel ve nitel etkinliğini arttırmak, hem programlara katılanların hem de işverenlerin gereksinmelerine daha iyi yanıt verebilmek ve maliyeti düşürebilmektir.¹⁷²

5.1.2. YAŞAM BOYU ÖĞRENME

Öğrencilerin eğitimlerini tamamlamalarının ardından, sert rekabet koşullarının yaşandığı iş dünyasında yer edinmelerini sağlamak için öğrencilere, teknik içeriğin yanı sıra, eleştirel düşünme, problem çözme, ekip çalışması, kendi kendine ve sürekli öğrenme, yazılı ve sözel ifade becerilerinin kazandırılması eğitimleri de verilmelidir. Bu gereklilik içinde, günümüzde öğretim kurumlarında öğrencilere kazandırılmak istenen tutumlardan biri yaşam boyu öğrenmedir. Öğrencilerin, hızla gelişen alanlarında mezun olduktan sonra da güncel kalmalarının tek yolu yaşam boyu öğrenmeyi sürdürmeleridir. Yaşam boyu öğrenme tutumunun geliştirilmesi, öğrencilerin bilgi toplama gibi yeni beceriler kazanmasının yanı sıra öğrenme ile ilgili bazı spesifik tutum ve istekleri geliştirmesini de içermektedir.. Yaşam boyu öğrenme özellikleri, motivasyonlu, bağımsız, öz disiplinli ve özgüvenli olmayı içerir. Becerileri ise temel çalışma becerileri ve zaman yönetimini içermektedir. Yaşam boyu öğrenme;

- Not yerine öğrenmeye odaklanmak
- Eğitimini yönetmek
- Zayıf noktaları belirlemek
- Öğrenmeyi bilmek
- Araştırma yapmak
- Tasarım problemleri çözmek
- Sınıf dışında öğrenmek , etkinlikleriyle desteklenmektedir.¹⁷³

¹⁷¹ Hıfzı Doğan, Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı, Ankara, 1997, s. 291

¹⁷² Ahmet Duman, , Yetişkin Eğitimi , Ütopya Yayınları, Ankara, 2000, S.182

¹⁷³ H.Ferdi Boynak, Teknik Eğitim Fakültesi Elektronik Ve Haberleşme Eğitimi Ders Programlarının Değerlendirilmesi Ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma, M.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İst, 2002

5.1.3. MEZUN İZLEME ÇALIŞMALARI

M.E.B' na bağılı mesleki ve teknik orta öğretim kurumları mezunlarının, güncel bilişim teknolojilerini kullanarak elektronik ortamda (web tabanlı) izlenmesi, bu kurumlarda verilen eğitimin hedeflere ulaşma düzeyinin belirlenmesi ve eğitim programlarının güncelliğinin değerlendirilmesi amacıyla 2004 yılında, "Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi Projesi" başlatılmıştır.

Mezunların daha iyi koşullarda yaşamlarını sürdürebilmeleri ve aldıkları eğitime uygun daha iyi işlerde çalışabilmelerini hedefleyen bu projede Ayrıca halen öğrenimine devam eden öğrenciler için çalışabilecekleri sektörler hakkında, mezuniyet öncesi, bilgi edinebilecekleri etkinliklere de yer verilmektedir.

Mezunların mezuniyet sonrasında karşılaşılabilecekleri mesleki ve teknik ihtiyaçlarının ve sorunlarının giderilmesi için çalışmalar yapmak ve gerekli altyapıyı hazırlamak, okulları ve birbirleriyle ilişkilerinin devamını temin etmek, mezunlar arasında sosyal, kültürel ve ekonomik yardımlaşmayı gerçekleştirmek aynı zamanda ülkenin bilimsel, sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkı da sağlayacaktır.¹⁷⁴

Mezunların sistematik olarak izlenmesi sonucunda elde edilecek somut verilerin analiz edilmesiyle mesleki ve teknik orta öğretim programları için önerilerde bulunmak, eğitim sisteminin güçlü ve zayıf yönleri ortaya çıkarmak, mesleki ve teknik eğitimin iş hayatının taleplerine uygunluğu belirlemek ve böylece eğitim ile istihdam arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmek mümkün olacaktır.

Bu proje, mezun öğrenci merkezli olup Türkiye'de uygulanacak yeni bir modeldir. Eğitim programları ve mezunların iş piyasasının talepleri doğrultusunda yetiştirilebilmesi için planlamalar yapılabilmesi yönüyle önem arz etmektedir.

¹⁷⁴ <http://emezun.meb.gov.tr/tanitim.aspx>

5.2. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMDE SORUNLAR

Ortaöğretimde mesleki teknik eğitimin amacı, ilgi, yetenek ve kabiliyetlerine göre öğrencilerini hayata hazırlayarak; kendisinin ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmuş, yapıcı, üretici ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir. Bu amacın gerçekleşme derecesi ise, eğitim-işgücü-istihdam dengesinin sağlanmasına bağlıdır. Bunun için söz konusu okulların sorunlarının gerçekçi olarak saptanması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle çalışmamızın bu bölümünde mesleki teknik eğitimin sorunlarının incelenmesi yararlı olacaktır.

5.2.1. GENEL EĞİTİM – MESLEKİ EĞİTİM ÇATIŞMASI

Ülkemizde ortaöğretim, “genel” ve “mesleki teknik eğitim” olarak düzenlenmişse de, yanlış ve eksik uygulamalardan dolayı, çağdaş dünyadaki oranların tersi bizde gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği’ne katılma sürecinde olan Türkiye’nin, Ortaöğretimdeki mevcut durumuna bakıldığında okullaşma oranı genel ortaöğretimde %63,7, mesleki ve teknik ortaöğretimde ise %36,3 düzeyindedir. (bkz: Çizelge 2.2 ve Çizelge 2.3 incelendiğinde son iki yıl içerisinde bu dağılım oranının korunduğu görülmektedir.) Oysa okullaşma oranları birlik ülkelerinde genel ortaöğretimde %35’, mesleki teknik öğretimde ise %65’tir.

Türkiye de % 37 civarında olan mesleki teknik eğitim, hem kurumsal olarak, hem de öğrenci bazında, sanayi ve hizmet sektörlerini esas alarak değil, genel lisede imişler gibi, çeşitli fakülteleri hedefleyerek eğitim öğretim yapmaktadır. Böylece, öğrenciler sanayi, hizmet ve bilişim sektörlerinin ihtiyaçlarına göre hazırlanmak yerine, üniversite ve fakülteleere yönelmenin gayretine düşmektedir. Bu ise, hem mesleki teknik eğitim ile genel eğitim arasında çatışma yaratmakta , hem de üniversite ve fakülteleri işlevsiz hale getirmektedir.

Türkiye’de mesleki-teknik ve genel ortaöğretim arasındaki gelişmenin yanında, mesleki ve teknik liselerin kendi aralarındaki dağılımı da Türkiye'nin gereksinimleri yönünde olmamıştır. Sanayileşen Türkiye’de sanayiye dönük mesleklere eleman yetiştirmeyi amaçlayan Meslek ve Teknik Liseleri öğrenci kapasiteleri ve niteliklerinin artırılmasının hedeflenmesine karşılık, mezunlarının istihdamında zorluk çekilen ve sanayileşme

hedeflerine uygun düşmeyen okullardaki gelişmeler daha hızlı olmuş ve plan hedefleri aşılmıştır. Bu çerçevede genel ortaöğretime oranla maliyetleri daha yüksek olan mesleki ve teknik eğitim okulları hedeflerinin gerisinde kalmıştır.¹⁷⁵

5.2.2.YÜKSEK ÖĞRENİME GEÇİŞ SORUNLARI

Ortaöğretim kurumlarının amacı, öğrencileri yüksek öğrenime hazırlamaktır. Mesleki- teknik eğitimde ise amaç, öğrencinin belirli meslek ve teknik alanda iş yaşamına hazırlanmasıdır. Ancak Mesleki- teknik eğitim mezunları da kendi alanlarında olmak kaydıyla yüksek öğrenime devam edebilmektedir. Buna karşılık genel lise mezunları yükseköğrenime geçişte daha başarılı olmaktadır. Mesleki- teknik eğitim mezunlarının başarısındaki düşüklüğün temel nedeni, mesleki- teknik eğitim kurumlarındaki öğrencilerin hem meslek dersleri programlarını hem de yükseköğrenime yönelik ders programlarını bir arada görmeleridir.¹⁷⁶ Okul türlerinin çeşitliliğindeki karmaşa ve okul başarı puanı uygulaması ile Mesleki Teknik Liseleri mezunları mağdur olmuştur.

4702 sayılı kanunun 2. maddesindeki “ Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından mezun olan öğrenciler istedikleri takdirde bitirdikleri programın devamı niteliğinde veya buna en yakın programların uygulandığı, öncelikle kendi mesleki ve teknik eğitim bölgesi içinde yer alan veya bölgesi dışındaki meslek yüksek okullarına sınavsız olarak yerleştirilebilirler.” İfadesiyle sınavsız geçişe olanak sağlanmıştır.¹⁷⁷ Üniversiteler önündeki yığılmaları önlemek, iş hayatının nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak, mesleki teknik eğitimdeki okullaşma oranını yükseltmek gibi amaçları taşıyan bu girişim yeterli düzeyde altyapısının olmamasından dolayı başarılı olamamıştır. Uygulama, mesleki ve teknik eğitim veren okullara öğrenci talebini artırmış ancak, kaliteyi düşürmüştür.¹⁷⁸ Sınavsız geçiş uygulanmasına başlanmış, II. Öğretim kontenjanları arttırılmış, vakıfların MYO kurmalarına olanak sağlanmış, uzaktan öğretime ağırlık verilmiş, internete dayalı eğitime başlanmış ancak, mezun öğrencilerin önemli bir bölümünün sistem dışına çıkmaları sorunu hala çözülememiştir.

¹⁷⁵ Mahmut Âdem, "İstihdam İş ve Eğitim Planlaması" Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 1983, Cilt 16, Sayı : 1, s.497-509.

¹⁷⁶ İrfan Güney, Yüksel Oğuz, "Köy Enstitülerinden Kent Enstitülerine Eğitim Sorunları Kurultayı –2, Bildiriler, 2002, İstanbul, s.86

¹⁷⁷ MEB, <http://metargem.meb.gov.tr>

¹⁷⁸ Duran Altıparmak, Mesleki Eğitim Sistemleri Gelecekte Nasıl Olmalıdır?, Tisk yayın no: 247, Mayıs, 2004.

5.2.3. ULUSAL MESLEK STANDARDI VE BELGELENDİRME SİSTEMİNİN BULUNMAYIŞI

Mesleki eğitim sisteminin işgücü piyasasının istekleri doğrultusunda kendini sürekli olarak yenilemesi gerekmektedir. Çünkü Mesleki eğitim sistemi iş dünyasının isteklerine cevap verdiği ölçüde başarılıdır. Bu başarının sağlanmasındaki en önemli basamaklardan biri ise eğitimi verilecek mesleğin standardını ve bu standart ile uyumlu eğitim programını oluşturmaktır.

Çağdaş eğitim esasları, ekonomik yapı ve istihdam piyasası ihtiyaçları dikkate alındığında, bir mesleğin başarıyla icra edilebilmesi için yapılması gereken görev ve işlemler, sahip olunması gereken bilgi ve beceriler ile sergilenmesi gereken tutum ve davranışları gösteren asgari normlar ulusal mesleki yeterlilikler olarak tanımlanmaktadır.¹⁷⁹

Söz konusu yeterliliklerin saptanması işgücü dağılımının doğru yapılmasını, istihdam edilen işgücünün mesleklere göre dağılımının ulusal ve uluslar arası istatistiki sonuçlarının bilinmesini, vb. sağlar.

Oysa ülkemizde “mesleki yeterliliklerin tanınması” yeni bir kavramdır ve bunun için gerekli ulusal tanıma mekanizması henüz mevcut değildir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar ve gelinen nokta şöyledir:

Devlet, işçi ve işveren kesimini temsil eden kuruluşlar, 1992 yılında "Meslek Standartları Millî Protokolü"nü imzalayarak Meslek Standartları Komisyonu (MSK) oluşturmuşlardır. Bu komisyonda; Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu temsilcileri ile gözlemci üye sıfatıyla Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı temsilcisi bulunmaktadır. 2000 yılı Haziran ayında tamamlanan bu proje kapsamında farklı sektörlerden 250 mesleğin standardı ve sınav soru bankaları hazırlanmıştır.

¹⁷⁹ TÜSİAD, Aralık 2002, Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İşsizlik , İstanbul

Meslek Standartları ile ilgili TSE tarafından da çalışmalar yürütülmektedir; bu kapsamda, “TS EN 45013 Personel Belgelendirmesi Yapan Kuruluşlar için Genel Kriterler” standardı geliştirilmiş ve Avrupa Kalite Teşkilatı Personel Belgelendirme Şeması'ndaki tüm gerekleri karşılayan bir sistem oluşturulmuştur. TSE, 15 Temmuz 2001 tarihi itibari ile Avrupa Kalite Teşkilatı (EOQ – European Organization of Quality) tarafından ulusal temsilci olarak akredite edilmiştir. 30 Eylül 2002 tarihi itibariyle de Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) TSE'yi Personel Belgelendirme konusunda akredite etmiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından “Ulusal Mesleki Yeterlilikler Kanun Tasarısı Taslağı” (UMYK) hazırlanmış ve Başbakanlığa sunulmuştur. Söz konusu taslak halen Başbakanlıkta beklemektedir.¹⁸⁰

Ülkemizde hala ‘meslek standardı, sınav ya da belgelendirme sistemi olmadığı için iş dünyası istihdam edilebilir nitelikli işçi sıkıntısı yaşamakta, eğitimde standart belirleme çalışmaları güçleşmektedir. Mesleki ve teknik liselerde uygulanan eğitim programlarıyla uyumlu meslek standardı bulunmamaktadır. Bu durum ülkemizde insan ve maddi kaynaklardan yararlanılmasını engellemektedir.¹⁸¹ Bu nedenle yapılan çalışmalar sadece birer öneri, proje olarak kalmamalı, artık uygulamaya geçilmelidir.

Ne okuldan mezun olan kimse için, ne de bu mezunu istihdam edecek işveren için kolayca tanınabilecek nitelikler sağlamayan yürürlükteki sistem, sadece bu açıdan yetersiz olmakla kalmayıp, uygulamada gereğinden fazla uzatılmış programların ortaya çıkmasına yol açtığından ötürü, aynı zamanda maliyet bakımından da çok pahalı olmaktadır. Önemli olan husus eğitim - öğretim süresinin uzunluğu değil beceri standartlarının belirlenmesidir¹⁸²

5.2.4. ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SORUNLARI

Mesleki ve teknik eğitim alanlarına öğretmen yetiştirilmesinde en büyük görev Teknik Eğitim Fakültelerine (TEF) düşmektedir. Sayılarının sürekli artmasına karşılık,(özellikle yeni fakültelerde) fiziki ve akademik personel yetersizliği ve akademik personelin yeterli sanayi tecrübesinin bulunmaması gibi nedenlerden dolayı mezun olan teknik öğretmenler

¹⁸⁰ TÜSİAD, Aralık 2002, Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İşsizlik , İstanbul s.59

¹⁸¹ Cevat Alkan, Hıfzı Doğan, İlhan Sezgin, Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, Alkım yay, Ankara, 1998, s.262

¹⁸² İlhan. Özdiil, Mesleki ve Teknik Eğitim Sorunlar/Çözümler Ulusal/Evrensel Perspektif. MEB. Çıracılık ve Mesleki Teknik Eğitim Konseyi Hazırlık Dökümanı, Ankara. 1990. s.12

beklentileri sağlamaktan uzaktır. Bunun yanında hiç eğitim formasyonu almamış ve endüstri tecrübesi olmayan farklı fakülte mezunlarının, mezuniyetlerini takiben bu okullarda (aynı zamanda meslek yüksek okullarında) öğretim elemanı olarak istihdam edilmeleri sıkıntıları artırmıştır. Oysa bugün birçok gelişmiş ülkede 4-5 yıl sanayi tecrübesine sahip olanlar bu okullarda öğretmen/öğretim elemanı olarak istihdam edilmektedir.

TEF'in de aynı bölümde okutulan ders müfredatları ve kredi saatlerinde de kayda değer farklılıkla bulunmakta, öğretmenlik meslek derslerinin de teknik öğretmen yetiştirme ruhuna uygun olmadığı görülmektedir. Birçok üniversitede toplam kredi sınırlamaların bulunması ve öğretmenlik meslek derslerinin bu sınırlama dışında tutulmaması alan derslerinin ağırlığını oldukça azaltmıştır.

Son yıllarda bu fakültelerin sayıları hızla artarken, eğitim kaliteleri aynı hızda artmamıştır. Bu nedenle bu okulların modern eğitim anlayışıyla yeniden düzenlenerek, belli standartlara getirilmesi kaçınılmazdır.¹⁸³ Yeni teknolojilerin donanım ve kullanım bilgisine sahip, yeter sayıda ve kalite de öğretmen bulunmayışı, teknoloji eğitiminin istenilen düzeyde olmamasının temel sebebidir.

5.2.5. MEZUN ÖĞRENCİLERİN İSTİHDAM SORUNLARI

Mesleki ve teknik eğitim kurumları mezunları iş hayatına atılmak istediklerinde, çalışma hayatında geçerli olan yetki, statü ve bir unvana sahip bulunmadıklarından çok ciddi sorunlar yaşamaktadırlar.

Meslek liselerinin bölümlerindeki dağılımın, ekonomik gelişmeye, kalkınma ve çağdaşlaşmaya uygun olmadığı; birçok mesleki eğitim alanında istihdam-belge ilişkisinin kurulmadığı, için Mesleki ve teknik eğitim kurumları mezunlarının birçoğu ya alanları dışında çalışmakta ya da işsiz kalmaktadır.¹⁸⁴ Eğitim programlarının daha çok kuramsal oluşu, içeriğin iş yaşamının ihtiyaçlarıyla uyuşmaması, iş dünyasıyla gerekli işbirliğin yapılmaması, kurumsallaşmış mezun izleme sisteminin olmayışı, mezunlardaki niteliğin

¹⁸³ Ahmet Mahiroğlu,, Yeni öğretmen yetiştirme düzeni, 1. Mesleki Teknik Eğitim Sempozyumu, Karabük Teknik Eğitim Fakültesi, s. 461, 1998, Karabük.

¹⁸⁴ TİSK. Türkiye'de Mesleki Eğitim. TİSK Yayını No:107, Ankara, 1991. s.22

sanayi ihtiyaçlarına cevap verememesi, işgücü kapasitesi kullanımında sektörel yetersizliklerin olması, vb nedenlerden dolayı mezun öğrenciler istihdam edilememektedir. Bunun sonucunda ölkemizde zaten yüksek olan işsizlik oranları, mezunlar üzerinde etkisini daha çok hissettirmektedir.

5.2.6. MESLEKİ TEKNİK EğİTİM PROGRAMLARININ İŞ DÜNYASININ İHTİYALARINAYANIT VEREMEMESİ

Türkiye'deki mesleki- teknik eğitim ve Öğrenci yetiştirme durumu incelendiğinde, programların kuram ağırlıklı olduğu görölmektedir. Yapılan eğitimin daha çok kuramsal olması nedeniyle mezunların işe uyumları zaman almakta ve uzun süre verim sağlanamamaktadır. Bunun yanında mesleki- teknik eğitim, genel eğitimin parçası olarak düşünöldüğünden programlar işe değil genel eğitime dönöktür.

Eğitim kurumları, piyasa koşullarına uygun programlar uygulayamadıkları için işverenler, istihdam ettikleri elemanları yeniden eğitmektedirler. Bir yanda küçük sanayi ve işyerleri içinde ıraklık sistemine dayalı olarak kalfa ve usta unvanlarına sahip nitelikli insan gücü yetiştirilirken, öte yanda örgün eğitim sistemi kapsamındaki mesleki-teknik okullarında nitelikli ara insan gücü yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu iki yönlü çabaya rağmen, iki kesim arasındaki uyumu sağlayacak bir işleyiş hala oluşturulamamıştır.¹⁸⁵ Oysa mesleki ve teknik eğitimin öncelikli amaçlarından biri, iş yaşamındaki gelişmeleri ve ihtiyaçları izleyerek bunlara cevap verebilecek iş gücünü yetiştirmektir. Bu ise ancak programların sürekli güncellenmesi ile olanaklıdır.

Türkiye'de meslek liseleri müfredatı, işletmelerin sürekli değişen işgücü ihtiyaçlarına duyarlı olmamış, sistemin yönlendirilmesinde reel sektör aktif biçimde görev alamamıştır. Eğitim yetersizliği özellikle, meslek eğitiminde standartların belirlenmemiş olmasının ve müfredat programlarının oluşturulmasında iş yaşamından kopuk geleneksel yöntemlerin uygulanmasının bir sonucudur. Buna bağlı olarak, mezunlar işletmelerin talep ettiği niteliklere sahip olamamaktadır. Ayrıca pek çok meslek dalında yeterli sayıda mezun da bulunamamaktadır.

¹⁸⁵Zekai Baloğlu, "Sanayileşmede Eğitimin Rolü ve Önemi Nedir?" TED. Sanayileşme Sürecinde Türk Eğitimi ve Sorunları. Türk Eğitim Derneği XV.Eğitim Toplantısı 28-29 Kasım 1992, Ankara, s.20

İşyerlerindeki meslek eğitimi yoluyla, öğrencilerin işe ya da üretime daha iyi hazırlanmış olmaları beklenmektedir. Ancak, örgün meslek eğitimi konusunda belirli alanlara göre eğitim almaya başlamış, bir anlamda da yönlendirilmiş meslek lisesi öğrencilerinden hareket edilmektedir. Bu durumda ekonominin gereksinim duyduğu alanlarda yetiştirmenin yoğunlaştırılması gereği ön plana çıkmamaktadır. Bilindiği gibi, mesleki ve teknik eğitim, ekonominin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirme görevini üstlenmiştir. Bu bağlamda, önemli görev, işgücü piyasası verilerini dikkate alması gereken eğitim planlaması sürecine düşmektedir.

Mesleki eğitim planlaması, ekonominin gereksinme duyduğu becerili işgücü için mesleki eğitim sisteminin yardımını sağlama yanında, özürlü olan, düşük ekonomik gelir gruplarında olan kişilerin istihdamının artırılması ve cinsiyet kalıp yargularını azaltma yönünde de işleve sahip olmalıdır Eğitim planlaması her tür ve düzeyde eğitimin içeriğini, yöntemlerini dikkate almak durumundadır. Çünkü eğitim dizgesi bir bütün olarak incelenmelidir. Bu anlamda verimliliği esas almayan sadece öğrenci sayısı ve maliyet üzerinde durularak oluşturulmuş plan ve programlar yetersiz kalmaktadır.¹⁸⁶

Mesleki-teknik eğitim kurumları kendilerine atfedilen önem ve önceliklerine göre etkin olmadıklarından, ekonominin gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmede yetersiz kalmaktadır. Meslek lisesi mezunlarının çok büyük bir bölümünün de, ekonominin gereksinme duyduğu nitelikte ara insan gücü olma yerine, yükseköğretim kurumu mezunu olmak istediği görülmektedir Öte yandan iş piyasası da sürekli daha yüksek düzeyde eğitim görmüş olanları tercih ederek, bu gelişmeyi istihdam etkeniyle desteklemektedir. Örneğin, Ticaret Liselerinin Bankacılık ve Muhasebe bölümleri öğrencileri beceri eğitimlerini (işletmelerde meslek eğitimi) bankalarda yapmakta, bu kesime hazırlanmakta, buna karşılık kamu bankaları da dahil olmak üzere bankaların çoğu, banka memurluğu için yükseköğrenim görme koşulu aramaktadır. Bu durumda, meslek eğitiminin amaçları ve meslek eğitiminden, özellikle de örgün meslek eğitiminden beklenen etkinlik gerçekleştirilememiş olmaktadır. Böyle bir sonucun ülkeye maliyeti ise oldukça yüksektir. Çünkü, mesleki-teknik eğitim programları genel öğretim programlarına göre daha pahalıdır.

¹⁸⁶ Mahmut Âdem. "İnsangücü Planlaması" Eğitim ve Bilim. Cilt:2, Sayı 12, Mart 1978, ss.16-21.

Belirtilen sorunların aşılmasında, İşgücünün niteliğinin artırılması amacıyla örgün ve yaygın mesleki ve teknik eğitime, eğitim ile işgücü piyasası ilişkilerinin geliştirilmesine, eğitim ve istihdam kuruluşlarının yeniden yapılandırılmasına olan ihtiyaç devam etmektedir. Uygulamalı mesleki teknik eğitimde işçi ve işverenin daha fazla katılımlarının sağlanması bir zorunluluktur.

5.2.7 OKUL- İŞLETME İŞBİRLİĞİNİN SAĞLANAMAMASI

İstihdama dayalı mesleki- teknik eğitim programlarının geliştirilememesinin temel sebebi okul – sanayi işbirliğinin gerektiği gibi olmamasıdır. Türkiye'de proje düzeyindeki çalışmalar dışında, okul ve sanayi işbirliğinin kurulması ve örgün meslek eğitimine yaygınlaştırılması, 1986 tarih ve 3308 sayılı "Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu"nun kabul edilmesinden sonra gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Çıraklık ve Meslek Eğitimi Yasası, bir anlamda meslek eğitiminin ikili model kapsamında ele alındığını göstermektedir . Anılan yasa gereğince, Erkek Teknik Öğretim, Kız Teknik Öğretim, Ticaret ve Turizm Öğretimi okullarında öğrenim gören ve ara insan gücü olarak yetişmesi hedeflenen öğrenciler "Okul ve İşletmelerde Meslek Eğitimi" uygulamasına katılmaktadırlar. Uygulamaya göre öğrenciler kuramsal derslerini haftada iki gün okulda, uygulamalı eğitimlerini de haftada üç gün işletmelerde görmektedirler.

İşletmelerdeki eğitimde yaşanan sorunlara bakıldığında ise işletmelerin eğitime bakış açısı her zaman olumlu değildir. Öğrencilerin eğitim gördükleri işletmelerin bir kısmı bu konuda yeterince bilinçli değildir ve mesleki eğitimi angarya olarak görmektedir. Bunun sonucu olarak beceri eğitimine gereken önem verilmemekte ve öğrenciler ucuz işgücü olarak kullanılmak istenmektedir. İşletmelerce eğitim-öğretim programları dikkate alınmaksızın kendi üretim programlarına göre planlama yapılmakta ve çoğunlukla öğrencilere rutin işler yaptırılmak suretiyle müfredatın büyük bir bölümünün eğitimi verilmemektedir. Rehberlik çalışmaları ve işbirliğini sağlamak için görevlendirilen koordinatör öğretmenlerin önerilerine de yeterince uyulmadığı görülmektedir.

Ayrıca öğrenci gönderilen bir kısım işletmelerin küçük ölçekli olması nedeniyle bu işyerlerinde eğitim birimi kurulamamaktadır. Bu işletmelerde donatımın yeterli olmaması

ve kalifiye usta öğretici bulunmaması da eğitim programının gerektiği gibi uygulanmasına imkan vermemektedir.

5.2.8. DONANIM YETERSİZLİKLERİ

Mesleki-teknik eğitim kurumlarının sahip olduğu araç-gereçler, teknolojik alt yapı, atölye, laboratuvar vb.donanımları iş yaşamındaki üretim ve hizmet ortamına uygunluk noktasında yetersizdir. Oysa, uygulama ağırlıklı olan bu okulların, tasarımı özel yapılmış binalarda eğitim ve öğretimi sürdürmeleri eğitimin kalitesi yönünden büyük önem taşımaktadır. İş dünyasının gereksinim duyduğu standartlarda bir eğitim gerçekleştirebilmek için, bu okulların iyi teçhiz edilmiş ve laboratuvar ile atölyelerin sanayiinin uyguladığı teknolojiye uygun donatılması gerekmektedir.¹⁸⁷

5.2.9. OKULLARDA FİNANSMAN SORUNU

Avrupa ve dünyanın birçok kısmıyla karşılaştırıldığında, Türkiye'deki kamu okulları kaynaklar, personel görevlendirme (okulda), ders kitabı seçimi, öğretim zamanının tahsisi ve verilen programların seçimi konusunda en az özerkliğe sahiptir. Bunun yanında gelişmiş ülkelerde eğitimde niteliğin gelişmesine yönelik çalışmalar yapılırken, Türkiye'de Eğitim ihmal edilmiş bir sektör konumundadır. Kaynak tahsisinde maliyet/fayda ve etkinlik kriterleri göz ardı edilmiştir. Halihazırda kamu kaynakları eşitliği sağlamak için etkin şekilde kullanılmamaktadır. Kademeler ve kurumlar arasında eşitsizlik vardır . Öğrenci başına en düşük harcamaya sahip her on vilayetten dokuzu güneydoğu ve doğudadır.¹⁸⁸

M.E.B bütçesinin GSMH içindeki oranı 2002 yılından itibaren artış göstermiş 2,66' dan, 2006 yılında 3,07'e yükselmiştir. Ancak bu artış göreceli olup AB ve OECD ülkelerinin gerisinde kalmaktadır.

Eğitime ayrılan ödeneklerin ise büyük bir bölümü personel giderlerine harcanmaktadır. sosyal güvenlik ve pirim ödemeleri, mal ve hizmet giderleri ise ödeneğin diğer önemli harcamalarıdır. Araştırma ve geliştirme, teknolojik donanımları sağlama , atölye olanaklarını geliştirme gibi temel ihtiyaçlara gereken pay verilememektedir. Oysa mesleki

¹⁸⁷ GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı 3, 2004, 383-396

¹⁸⁸ TÜSİAD, Görüş-Eğitim Özel Sayısı, İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları, 1990, s.38

teknik okulların çeşitli programlarındaki öğrenci birim maliyetleri genel lise öğrenci maliyetinden daha yüksektir.

BÖLÜM 6

6.1 Araştırmanın Modeli

Çalışma nitel araştırmanın veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi ile yapılmıştır. Çalışmamız bulguları nitel araştırma yaklaşımına göre gerçekleştirilmiştir. Genel olarak nitel araştırmalar çeşitli kavramların, sorunların ve süreçlerin yorumlanmasını içerir. Nitel araştırma süreci, çalışmanın çeşitli boyutları arasındaki içsel bağlantıların araştırmacı tarafından yönetilmesiyle ortaya çıkan veri ve analizlerin yer aldığı diyalektik bir süreçtir. Bu sürecin temelinde çalışmanın kapsamı ile ilişkili olarak günlük yaşamın çeşitli boyutlarının gözlenmesi, betimlemesi ve analizinde kullanılan yöntemler arasındaki içsel ilişkilerin nitel araştırmacılar tarafından yönetilmesi yer alır(Yıldırım ve Simsek,2005). Çalışmamızda elde edilen veriler amaca uygun olarak betimsel analiz tekniği ile değerlendirilmiştir.

6.2 Evren ve Örneklem

Çalışmamız Orta Mesleki-Teknik Eğitim ve istihdamı Türkiye geneli içinde değerlendirdiğinden, araştırmadaki veriler konu ile ilgili düzenli, güvenilir ve güncel bilgileri elde etmek için; TÜİK, MEB, DPT, İŞKUR, ÖSYM, gibi kurumların istatistiki verileri, çeşitli dernek, vakıf ve sendikalar, bilimsel nitelikteki süreli yayınlar, konuyla ilgili açıklanmış görüşmeler, planlar ilgili araştırmalar, kanunlar, yönetmelikler ve diğer dokümanlardan elde edilmiştir.

6.3 Verilerin Toplanması

Çalışmada içerik belirlenmesi yapıldıktan sonra içerikle ilgili, dokümanların toplanması için kütüphane, çeşitli sendika ve dernekler, bilişim araçları, internet, süreli yayınlar, hakemli dergiler, kanunlar ve yönetmelikler güvenilirliği kontrol edilerek veriler toplanmıştır.

6.4 Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen veriler amaca uygun olarak betimsel analiz tekniği ile değerlendirilmiştir. Veriler araştırma sorunlarının ortaya koyduğu temalara organize edilerek, özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Betimsel analiz tekniği uygulanırken şu dört aşama gerçekleştirilmiştir; analiz için bir çerçeve oluşturulmuştur, çerçeveye göre veriler işlenmiştir, bulgular tanımlanmıştır, elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

konu ile ilgili düzenli, güvenilir ve güncel bilgiler için Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı, Milli Eğitim Bakanlığı, İş ve İşçi Bulma Kurumu verileri temel alınmıştır. Bilimsel bildiri, konferans, makale ve süreli yayınlar ile çeşitli dernek, sendika ve meslek odaları yayınları yardımcı veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler amaca uygun olarak betimsel analiz tekniği ile değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 7

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. SONUÇ

Günümüzde Türkiye sanayisinin gerek ulusal gerekse uluslararası alanda rekabet edebilmesi ancak; hızlı teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilen yetişmiş işgücü ile mümkündür. Bu noktada çağın gerektirdiği bilgi ve teknolojik donanımına sahip, nitelikli iş gücü, Türkiye'nin geleceği için bir zorunluluktur. Bu çerçevede Türkiye'de mesleki teknik eğitim ile istihdam arasındaki ilişkinin önemi çalışmamızın sonuçlarıyla ortaya konmuştur.

İş gücündeki nitelik ve verimlilik sorununun ancak eğitim sistemimizin önemli parçası olan Mesleki-teknik eğitimin sanayi ve hizmetler sektörünün ihtiyaç duyduğu işgücünü yetiştirerek, ekonomik kalkınmayı destekleme görevini yerine getirmesiyle çözülebileceği görülmektedir. Çalışmamızın birinci bölümü, Mesleki-Teknik Eğitim, istihdam kavramlarının irdelenmesi ve Mesleki-Teknik Eğitimin tarihsel sürecinin değerlendirilmesidir.

Mesleki-Teknik Eğitimin, öğrencilerin iyi bir insan ve vatandaş olmanın yanında nitelikli, araştıran ve üreten bir işgücü olarak yetiştirilmesi gibi önemli bir misyona sahip olduğu görülmektedir. Çünkü eğitim, işgücünün kalitesini yükselten temel unsurdur. İşgücü ne kadar iyi eğitilmiş ise, etkin üretim tekniklerini öğrenme ve uygulama o ölçüde verimli olacaktır. Bu çerçevede yeterli nicelik ve nitelikle teknik insan gücünü yetiştirmek görevi Mesleki-Teknik Eğitim sistemine düşmektedir.

İstihdam denildiğinde ise en önemli unsurun insan gücünün kullanılması olduğu görülmektedir. Çünkü insan emeği üretim faktörü olarak, istihdamın özünü oluşturmaktadır. Bu özelliğinden dolayı istihdamın asıl önemi, Sosyal ihtiyaçları olan üretim faktörü olması ve sadece ekonomik yapıyı değil, Sosyal yapıyı da etkilemesidir. Bir ülkedeki nüfus o ülkenin emek faktörünün sınırını belirlemede önemlidir. Ancak istihdam açısından önemli olanın toplam nüfus değil, iş gücüne katılan nüfus olduğu görülmektedir. Böylece işgücünün arzı ve talebi noktasındaki uyumsuzluğun, istihdam açısından “işsizlik” sorununu yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ülkemizde bir yandan nüfus artışı yaşanırken diğer yanda işsizlik oranı artmakta ve bunun yanında, iş dünyasının vasıflı işgücü talebi de bulunmaktadır. Bu gerçeklik iş dünyasındaki koşulları dikkate alarak iyi planlanmış bir mesleki ve teknik eğitim sisteminin nitelikli işgücü yetiştirerek ülkemizdeki istihdam sorununa katkıda bulunabileceğini açıkça göstermektedir.

Mesleki-Teknik Eğitimin tarihsel gelişimine yönelik çalışmalarımız da ise, Mesleki-Teknik Eğitimin 13. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar geleneksel usullerle, esnaf ve sanatkâr teşkilatlarında yürüttüğü görülmüştür. Selçuklulara Ahilik adıyla kurulan esnaf ve sanatkâr teşkilatı; Osmanlılarda Lonca adını almıştır. Mesleğe giriş, kalfalık ve ustalığa yükselişin esasları ile mesleki yeterliliğin kontrolü, teşkilat içindeki sistem bütünlüğü ile yürütülmüştür. Lonca teşkilatının gerek usta yetiştirilmesi gerekse yetiştirilenlerin istihdam edilmelerini sağlayarak sosyal bir işleve sahip olduğunu söylemek mümkündür.

18.yüzyıldan itibaren yaşanan teknolojik, sosyal ve ekonomik gelişmelerle birlikte Loncalar etkinliklerini kaybetmiş, işsizlik had safhaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti 18. yüzyılda askeri ve teknik okullar açarken 19.yüzyılda daha çok tarım ve sanayi alanlarına yönelik okullar açmış ancak ciddi düzenlemeler yapmadan dağılma sürecine girmiştir. Bu çerçevede çalışmamızda, 18.yy ve 19.yy da yaşanan bu gelişmelerin sadece bir reform olarak kalmasının nedenleri; çağın siyasi ve sosyal bunalımlarına, teknolojik gelişmelerin gerisinde kalınmasına, mesleki eğitimin geleneksel usullere bağlı kalınarak genel eğitimden ayrı düşünülmesine, eğitim programı, öğretmen ve eğitim olanaklarında bir standardın bulunmayışına, bağlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte mesleki- teknik eğitim ile ilgili çalışmalar başlatılmış; yetiştirilmek amacıyla hem yurt dışına öğretmenler gönderilmiş, hem de yurt dışından uzmanlar getirilerek Mesleki-teknik eğitim ile ilgili kurumlaşmanın oluşturulmasına çalışılmıştır. Özellikle 1930'lerden itibaren ekonomik kalkınma ve sanayileşme çabasına paralel olarak, Mesleki-teknik eğitime önem verildiği gözlenmiştir. Çalışmamızda ulaştığımız en önemli sonuçlardan biri, Cumhuriyet döneminin kendisinden önceki dönemlerle karşılaştırıldığında bir zihniyet değişiminin olduğudur. Cumhuriyet dönemi ile birlikte, Mesleki- teknik eğitimin ilke ve kavramlarının oluşturulduğunu, genel eğitim sistemi içinde düşünüldüğünü görüyoruz. Bir anlamda geçmişte esnaf ve sanatkâra dayanan sistem, artık okula dayalı sistematik bir yapıya dönüştürülmüştür. Günümüzde Mesleki-teknik eğitim, Erkek Teknik Öğretim Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim

Müdürlüğü, Ticaret Turizm Öğretim Müdürlüğü ve Din Öğretim Müdürlüğü bünyesinde devam etmektedir. Ancak bu durum çeşitli okul türleri yarattığından aşırı bölünmüşlüğe yol açmıştır. Söz konusu okullardan mezun olan öğrencilere diploma ya da ustalık belgesi verilmektedir. Ancak bu belgelerin uluslar arası geçerliliği ya da mesleki yeterliliği belgeleyebildiği tartışmaya açıktır. Ülkemizde genel kabul gören meslek standartları ile sınav ve belgelendirme sistemi yoktur. Bu durum hem gençlerin meslek seçimini hem de eğitim standardını belirleme çalışmalarını güçleştirmektedir. Bu çerçevede Ulusal Meslek Standartları kanun tasarısının yasalaşması büyük önem taşımaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, Mesleki-Teknik Eğitimin düzenlenmesi araştırılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:Eğitim sistemimizde genel ve mesleki eğitim arasında bir çatışma vardır. 2005–2006 Öğrenci dağılımları dikkate alındığında genel eğitim % 63,7 mesleki eğitim % 36,3 değerleri ile gelinen noktayı göstermektedir. Okul sayıları açısından bakıldığında, öğrenci oranının tersi durum söz konusudur. Genel orta öğretim okul sayısı 3406, Mesleki ve teknik orta öğretim okul sayısı 4029 dur. Bu değerler Mesleki-teknik okulların fiziki yapısının atıldığını göstermesi bakımından düşündürücüdür.

Çalışmalarımızın sonuçlarından bir diğeri ise mesleki eğitimin bölgelere göre dağılımında eşitsizliğin olmasıdır. Bir dersliğe düşen öğrenci sayısı Marmara bölgesinde 38 iken, Güneydoğu Anadolu bölgesinde 20'dir. Bu durum Mesleki-Teknik Eğitimdeki plansızlığın önemli bir göstergesi olmaktadır. Diğer yandan mezunlara verilen sınavsız Meslek Yüksek Okullarına geçiş hakkı görece öğrenci talebini arttırmış, ancak okullarda yeterli alt yapının olmamasından dolayı kaliteyi düşürmüştür.

Mesleki-Teknik Eğitimle hem Milli Eğitim şuralarında hem de 5 yıllık kalkınma planlarında yer verildiği görülmektedir. Ancak ilgili plan hedeflerine gerek nitelik gerekse nicelik yönünden ulaşamamıştır. Her plan döneminde, önceki hedeflerin tekrarına düşülmüştür. Bunun nedeni olarak, Mesleki-Teknik Eğitimin maliyetinin yüksek olmasını ve ayrılan kaynakların hem gereğinden az hem de zamanında tahsil edilmemesini söyleyebiliriz.

Ülkemizde eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği ve mevcut kaynakların etkin kullanılmaması söz konusudur. Bu nedenle GSMH den ve bütçeden eğitime ayrılan payın artırılması gerekmektedir. Zira M.E.B'nin G.S.M.H içindeki payı 2006 yılında % 3.07 iken bu oran OECD ülkelerinde % 6 dır.

Diğer yandan ulaştığımız bir başka sonuç eğitim sistemimizin ihtiyaçlara cevap verebilecek esnek bir yapıya sahip olmadığıdır. Öncelikle verilen eğitimde Mesleki ve Pratik bilgilerin yetersizliği, çözülmesi gereken önemli bir sorundur. Mesleki ve Teknik okullardan mezun öğrenciler çoğu zaman alanlarında istihdam edilememektedir. Bu durum zaten sınırlı olan kaynakların israfına yol açmaktadır. Çünkü, Mesleki-Teknik Eğitim, genel lise eğitime göre daha yüksek öğrenci maliyetine sahiptir. Eğitime ayrılan kaynakların verimli kullanılması için işlevsel mesleki yönlendirme ve rehberlik faaliyetlerinin yapılması zorunluluk haline gelmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Mesleki-Teknik Eğitimin istihdama etkisi değerlendirilmiştir. Ulaşılan önemli sonuçlardan biri, ülkemizde okul ve işletmeler arasındaki ilişkinin çok sancılı, hatta kopuk olduğudur.

Türkiye’de, Mesleki-Teknik Eğitimde okul- işletme işbirliğine kalkınma planlarında, M.E.B şuralarında yer verilmiş, sınırlı da olsa yasal düzenlemeler yapılmıştır. İlk defa I. Beş yıllık kalkınma planında anılan “Mesleki-Teknik Eğitimde okul- işletme işbirliği” ancak 5. plan döneminde “3308 sayılı Çıraklık Ve Meslek Eğitimi Kanunu” ile işlevlik kazanmıştır. Ancak bu çabalara rağmen, bugün Mesleki-Teknik Eğitim mezunlarının ciddi istihdam sorunu yaşamaları, söz konusu uygulamanın başarılı olmadığını göstermektedir. Başarısızlığın nedenleri olarak çalışmamızda ulaşılan öncelikli sonuçlar şöyledir:

Okul- işletme işbirliğinde kurumlar arasında iletişim yetersizliği vardır. İşgücü ihtiyaçlarını belirleme çalışmaları yapılmamaktadır. Okul ve işletmelerde verilen eğitim birbirinden kopuktur. Koordinatör öğretmenler öğrencileri beceri eğitiminde yeterince izleyememektedir. İşletmelerde öğrenciler, program dışı çalıştırılmaktadır. Okullarda kullanılan kitap ve diğer eğitim araçları çoğunlukla günümüz teknolojisinden geride kalmıştır. Söz konusu sorunların aşılması ve okul-işletme işbirliğinin başarılı olabilmesi ancak Mesleki-Teknik Eğitim programlarının piyasa ihtiyaçları doğrultusunda çeşitlendirilmesine ve işletmelerin doğrudan sorumluluk almalarına bağlıdır. Oysa işletmelerin devlet tarafından yeterince teşvik edilmediği görülmektedir. Çeşitli projeler aracılığıyla özel sektörün desteğini almaya çalışan devletin, aynı desteği işletmelere sağlaması önemlidir. Prim oranlarında indirim yapılması eğitim amacıyla alınan makine ve cihazların gümrük vergilerinden muaf olması vb. gibi somut adımlar atılmalıdır.

İş yaşamının farklı alanlarını temsil eden meslek odaları, işveren dernekleri, işçi sendikaları ve eğitimle ilgili gönüllü kuruluşların bir çoğunun Mesleki-Teknik eğitimle

ilgili karar organlarında yer almadıkları görülmektedir. Oysa söz konusu kuruluşların, hem iş dünyasının ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünü oluşturmada hem de mevcut çalışanların hizmet içi eğitimlerle eğitim düzeylerini yükseltmede işlevsel kılınması, Mesleki-Teknik Eğitimin istihdam alanlarındaki etkisini artıracaktır. Bu çerçevede ortaya çıkan önemli sonuç, kısa ve uzun vadede yapılması gerekenlerin bir plan dahilinde, söz konusu unsurların işbirliğini sağlayarak görev ve sorumluluklarının yeniden belirlenmesinin gerekli olduğudur.

Türkiye’de ki işgücü piyasasının genel durumuna bakıldığında ise ülkemizin % 48,7 oranıyla, gelişmiş ülkelerdeki % 72 ortalamasının çok gerisinde olduğu görülmektedir. İşgücünün son 15 yıl içindeki cinsiyet ve yerleşim yerine göre dağılımlarına bakıldığında, kadınlarla erkekler arasında büyük farklılıkların olduğu, kadınların işgücüne katılımlarının düşük olduğu gözlenmiştir. Cinsiyetler arasındaki fark kentsel alanda daha büyük bir orana sahip iken kırsal alanda bu fark daha azdır. Bunun temel sebebi olarak kırsal alandaki kadının ücretsiz aile işçisi olarak çalışmasını ve ülkemizde tarım sektörünün hala ciddi bir ağırlığa sahip olduğunu söyleyebiliriz.

İşgücünün yaş ve eğitim seviyesi incelendiğinde ise, 15 – 19 yaş grubu ile 55 ve üzeri yaş grubunda işgücüne katılım oranının düşük olduğu 20–24, 25–34, 35–54 yaş gruplarında ise bu oranın kademeli olarak yükseldiği görülmüştür. Buradan genel olarak işgücünün genç olduğu ve beceri düzeylerinin yeterli olması şartıyla ekonomi için iyi bir insan kaynağı sağlama potansiyeline sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

1990 yılında işgücüne katılımda okur yazar olmayanların oranı % 14,8 dir. Bu oran 2004 yılında %6,3’e gerilerken; genel lise, meslek lisesi ve yüksek eğitim payının ise büyüdüğü görülmüştür. En yüksek katılıma % 80 ile yüksek öğretim mezunlarında rastlanırken, mesleki eğitim mezunlarında bu oran % 67 olarak izlenmiştir. Diğer bir saptama ise cinsiyet farklarının eğitim seviyesi düşük nüfusta daha fazla olduğu yönündedir.

İşgücünün meslek grupları üzerindeki dağılımları ise ülkemizde tarım ve hayvancılıkla ilgili meslek grubunda işgücü payının 14 yıl içinde azalma eğiliminde olduğunu buna karşılık hizmet elemanları, bilimsel, teknik, profesyonel ve ilgili elemanlar alanlarında artışın olduğunu göstermiştir.

İşgücü yapısı çerçevesinde ülkemizdeki istihdamın yapısına bakıldığında ise, ülkemizde istihdam artış hızının nüfus artış hızı karşısında hep yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır. Bu dengesizliğin istihdam ve işsizlik problemlerinin temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmamızda Türkiye'deki istihdamın yapısına ilişkin ulaştığımız genel sonuçlar şöyledir:

- Gerek kadınlar gerekse erkekler için istihdam en fazla 34–54 yaş grubundadır. Onu 25–34 yaş grubu izlemektedir. 15–19 ve 20–24 yaş grupları eğitim nedeniyle istihdama tam olarak katılamamaktadır.
- İstihdam edilenlerin çoğu düzenli çalışanlardır.
- Eğitim etkisini en çok kentsel alanda göstermektedir. Eğitim düzeyi ile coğrafi alanın istihdam oranlarındaki etkisi erkeklere göre kadınlar için daha güçlüdür.
- İstihdam oranıyla eğitim düzeyi arasında pozitif bir korelasyon vardır. Eğitim düzeyi sadece istihdam oranını değil aynı zamanda istihdam durumunu da etkilemektedir.
- Türkiye'de istihdam sektörel dağılımında tarım kesimi istihdamı azalırken, hizmetler ve sanayi kesiminin istihdam payı artmaktadır. Ancak artışa rağmen sanayi sektörünün payı gelişmiş ülkelerin gerisindedir. Söz konusu alanlarda kayıt dışılık, düşük verimlilik vasıflı eleman eksikliği, istihdam ve eğitim öğretim sistemleri arasındaki ilişki zayıflığı kurumlar arasındaki eşgüdüm eksikliği en temel sorunlardır.

Çalışmamızda istihdam alanlarındaki bu sıkıntıların, toplumsal ve ekonomik yansımalarının işsizlik olduğu görülmüştür. İşsizliğin, eğitim, cinsiyet ve alan analizlerinde düşündürücü sonuçlara ulaşılmıştır. Söz konusu sonuçlar şöyledir:

En yüksek işsizlik oranı genel ve mesleki lise mezunlarındandır. Bu durum mesleki eğitim ile istihdam alanları arasındaki program, donanım, güncellik, verimlilik vb. kopukluğun göstergesi olmakla birlikte; Mesleki Teknik Eğitimin istihdam üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

En düşük işsizlik ise şaşırtıcı olarak kırsal alanda ve okur yazar olmayan kadınlardandır. Bu ise ülkemizin hala tarım toplumu olma gerçeğini gösterirken, sanayileşme alanında ilerlemek için vasıflı işgücünün gereğini ortaya koymaktadır. Ulaştığımız bir başka sonuca göre ise Türkiye'de ki İşgücü Piyasası Politikası, Mesleki Teknik Eğitimin desteklenmesinde; istihdam alanlarının yaratılması noktalarında yeterli olmamıştır. Tutarlılık ve Devamlılık sağlanamamış, siyasi kaygılar ön plana çıkmıştır. Bu ise zaten kısıtlı olan kaynakların israfına yol açmıştır.

Çalışmamızda Eğitim ve Kalkınma arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir. Toplumsal bir süreç olarak Eğitim işgücünün niteliği üzerindeki belirleyici etkisi ile

toplumun kalkınmasındaki temel unsurdur. Bu konuda vardığımız sonuca göre, yetişmiş insan gücü gereksiniminin karşılanamaması aslında işgücü eğitimi eksikliğidir. Günümüzde çok çeşitli görevler üstlenmiş olan eğitim sistemi, sınırlı olanaklarına rağmen ihtiyaçlara cevap verebilmek için, geleneksel systemsiz yapının dışına çıkmak ve yeni yöntemler belirlemek durumundadır. Nitekim bu doğrultuda hayat boyu öğrenme tutumunun geliştirilmesi, modüler programlara geçilmesi, mezun öğrencilerin izlenmesi çalışmalarının başlatılması çok önemli adımlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel eğitim – mesleki eğitim çatışması, yüksek öğrenime geçiş sorunları, ulusal meslek standardı ve belgelendirme sisteminin bulunmayışı, öğretmen yetiştirme sorunları, mezun öğrencilerin istihdam sorunları, Mesleki-teknik eğitim programlarının iş dünyasının ihtiyaçlarına yanıt verememesi, okul-işletme işbirliğinin sağlanamaması, donanım yetersizlikleri, okullarda finansman sorunu gibi sorunlar Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitimin yeniden yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de vasıflı insan gücüne duyulan ihtiyaç Mesleki Teknik Eğitime önem vermeyi gerektirmektedir.

Görüldüğü gibi Türkiye, sınırların kalktığı ve pazarların birleştiği günümüzde, uluslararası arenada rekabet edebilmek için genç nüfus potansiyelini, nitelikli işgücüne dönüştürmelidir. Bu dönüşüm ise ancak işgücü dünyasına uyumlu bir Mesleki-Teknik Eğitim sistemi ile mümkündür.

7.2. ÖNERİLER

Meslekî ve teknik eğitim bir sistem bütünlüğü içerisinde ele alınarak özellikle de orta öğretim kurumları bir birlik içerisinde kurumsallaşmalıdır. Programlar kapsamında diploma ve çeşitli sertifikalar verilecek şekilde geniş tabanlı ve modüler esasa göre bir yaklaşım izlenilmesi önemlidir. Bu nedenle eğitim programları amaç, kapsam, süre ve diğer nitelikler bakımından meslek standartları göz önünde bulundurularak yeniden yapılandırılmalıdır..

Mesleki ve teknik eğitimde sosyal taraflar ve eğitim kurumları arasında ki eşgüdüm sorunları çözümlenmeli, Meslekî ve teknik eğitim kurumlarında yönetim ve finansmanda dahil olmak üzere plânlamadan uygulamaya kadar her noktada ,işveren ve işçi kuruluşları,

akademik ve araştırma kurumları, meslek kuruluşları ve öğrenci-öğretmen-veli temsilcileri gibi ilgili kurum ve kuruluşların aktif bir şekilde karar alma sürecine katılımları sağlanmalıdır.

Eğitime katılan öğrencilerin, çağdaş teknolojinin boyut ve olanaklarını kavrayarak teknolojiden yüksek derecede yararlanmaları esas alınmalıdır.

Öğrencilerin ilgi ve yetenekleriyle, iş hayatının ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli programlara yönlendirilmesini sağlayacak etkili rehberlik ve danışmanlık hizmetleri yapılmalıdır.

Yöre sanayileri, istihdam edeceği alanlarda yetişmiş insan gücü bulmakta güçlük çekmektedir. Bunun nedeni yöredeki meslek liselerinde çevrenin ihtiyaçlarına yönelik bölümlerin bulunmamasıdır. İhtiyaç tespitine dayanmaksızın açılan bölümlerden mezun olanlar da istihdam edilememektedir. Bu nedenle eğitim programlarının belirlenmesinde iş dünyasının ihtiyaçları ve istihdam göz önünde bulundurulmalı, yerel kurum ve kuruluşların eğitime katkısı sağlanmalıdır.

Mesleki ve Teknik Ortaöğretim kurumları arasındaki çeşitlilik azaltılmalı, mesleki ve teknik lise türleri içerisinde yer alan ve işlevini yitiren programlar kaldırılmalıdır.

Mesleki ve teknik eğitimde meslek tanımları, meslek standartları, beceri ölçme-değerlendirme ve belgelendirme sistemi oluşturulmalıdır. Sürekli eğitim olanakları mesleki eğitimin bir parçası olarak tamamlayıcı nitelikte görülmelidir.

Mesleki ve teknik lise (program) mezunlarının kendi alanlarında yükseköğretim kurumlarına devam edebilmelerine imkan sağlanmalı, bunlar arasından üniversiteye girmek isteyenlerin “lise fark programı”na katılarak, genel lise öğrencilerinin de yine “fark programı”na katılarak mesleki ve teknik eğitim programına geçişleri karşılıklı olarak sağlanmalıdır.

Sektördeki gelişmeler yakın takip edilerek programlar buna uygun güncelleştirilirken, öğretmenlerin, branşlarındaki son gelişmeleri takip edebilmesi için özel sektör ve meslek birliklerin de hizmet içi eğitimlere katılımları sağlanmalıdır.

İşletmelerde beceri eğitimi gören öğrencilerin, meslek alanlarının gerektirdiği bilgi ve becerileri kazanabilmeleri için programda öngörülen uygulamaların tümünü yapabilecek şekilde işletme içerisinde düzenli olarak rotasyona tabi tutulmaları sağlanmalıdır.

Ülkemizde mesleki teknik eğitimin planlanmasına esas teşkil etmek üzere, hangi iş kolunda, hangi düzey ve nitelikte, ne kadar “kalifiye ara eleman” a yani mesleki teknik eğitim mezununa ihtiyaç duyulduğu ve gelecekte ne kadar ihtiyaç duyulacağı, ileriye yönelik projeksiyonlarla kısa zamanda belirlenmeli, belirlenecek bu veriler ışığında da mesleki teknik eğitimin bugünü ve geleceği planlanmalıdır.

Mesleki teknik eğitimin finansmanına, hem kamu bütçesinden daha çok pay ayrılmalı, hem de özel sektörün, mesleki teknik eğitim alanında da okullaşma yoluyla hizmet vermesi teşvik edilmelidir.

Meslek ve teknik eğitim kurumları mezunlarının işgücü piyasasındaki durumunu belirlemek, eğitimle bireye kazandırılan mesleki yeterliliklerin iş hayatı ile uyumunu değerlendirmek, sistemin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek amacıyla "Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi" projesinin kalıcı olması sağlanmalıdır.

Eğitim- istihdam ilişkisi kurularak, işgücü planlaması yapılmalı, mesleki ve teknik eğitime önem veren, kapsamlı bir eğitim politikası izlenmelidir. Eğitim sistemi her kademesinde iş dünyasının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde ele alınmalıdır. Bu doğrultuda eğitim sistemimizin yapısı, hayat boyu öğrenme kavramına dayandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

Âdem, M., 1978, "İnsangücü Planlaması" Eğitim ve Bilim. Cilt:2, Sayı 12, Mart 1978, ss.16-21.

Âdem, M., 1983, " İstihdam İş ve Eğitim Planlaması" Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 1983, Cilt 16, Sayı : 1, s.497-509.

Âdem, M., 1993, **Ulusal Eğitim Politikamız ve Finasmanı**, Ankara.Üniversitesi Eğit.Bil.Yayın no:172, Ankara.

Akhun, İ., 1987, " Okul Sanayi Ortaklaşa(OSANOR) Eğitimi, Çağdaş Gelişmeler Işığında Türkiye’de Eğitim Fakültelerinin Yeri ve Rolü", Uluslararası Sempozyumu, Hacettepe Üni. Eğitim Fak. Dergisi, Sayı:2,1987,Ankara.

Akkutay, Ü., 1993, **Türkiye’de Çıracılık Eğitim**, Ankara.

Akpınar, A., 2004, "Temel ve Mesleki Teknik Eğitim Raporu", Ekim 2004 s.35-39, Ankara.

Aksoy,H., 1990, "**Mesleki Eğitim Ve Yetiştirmede Modeller Ve Planlama**" Çıracılık ve Mesleki- Teknik Eğitim Konseyi, M.E.B Yayınları. Ankara.

Akyüz, Y., 1985, **Türk Eğitim Tarihi**, Alfa Basın Yayın, Ankara.

Alkan, C., 1987, "Teknolojik Gelişmeler Karşısında İşgücünün Eğitim, Uyum ve İstihdam Sorunları Sempozyumu", MPM Yayın No: 362, Yeniçağ Basın, Ankara.

Alkan, C. ve Doğan, H. ve Sezgin, İ., 1988, **Mesleki Ve Teknik Eğitimin Esasları**, Alkım Yayıncılık, İstanbul.

Alkan, C. ve Doğan, H. ve Sezgin, İ., 1976, **Mesleki Ve Teknik Eğitimin Prensipleri**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Alkan, C. ve Doğan, H. ve Sezgin, İ., 1994,**Mesleki ve Teknik eğitimin esasları**, Gazi Üniversitesi Yayınları, S.157-158 , Ankara.

Alper, Y., 1992, **İş ve işçi Bulma Kurumu;II. İstihdam Haftası Tebliğleri**, Ankara.

Altıparmak, D., 2004, **Mesleki Eğitim Sistemleri Gelecekte Nasıl Olmalıdır?**, Tisk Yayın no: 247, Ankara

Baloğlu, Z., 1992, "Sanayileşmede Eğitimin Rolü ve Önemi Nedir?" TED. Sanayileşme Sürecinde Türk Eğitimi ve Sorunları. Türk Eğitim Derneği XV.Eğitim Toplantısı 28-29, s.20,Kasım 1992, Ankara.

Biçerli, M.K., 2000, **Çalışma Ekonomisi**, Beta Yayınları, İstanbul.

- Biçerli, M.K., 2004, **İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları** ,Anadolu Üniversitesi.Yayınları,Eskişehir.
- Binici, H., ve Arı, N., 2004, “Mesleki ve Teknik Eğitimde Arayışlar” Gazi Üniversitesi , Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı 3, 2004, s.383-396, Ankara.
- Bircan, İ., 1993, “İstihdam ve ara İnsan Gücünün Temel Sorunları”, TEK-SAV 2000 Yılına Doğru Meslekî Teknik Eğitim Sempozyumu'n a sunulan bildiri, 1993, s. 81,Ankara.
- Boynak, H.F., 2002, “Teknik Eğitim Fakültesi Elektronik Ve Haberleşme Eğitimi Ders Programlarının Değerlendirilmesi Ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma”, Marmara Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
- Cevizci, A., 1999, **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları.,İstanbul.
- Çağatay, N., 1985, **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, Türk Tarih Kurumu Yayınları,Ankara.
- Develioğlu, F., 1986, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara.
- Doğan, H., 1998, “Orta Öğretimde Yeniden Yapılanma İhtiyacı”., Milli Eğitim Dergisi, Sayı 139, (Temmuz-Ağustos-Eylül 1998).
- Doğan, H., 1997, **Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı**, Önder Matbaacılık, Ankara.
- Doğan, H., 1997 , **Okul- sanayi İlişkileri**, Önder Matbaacılık, Ankara.
- Doğan, H., 1983, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**,M.E.B. Yayın no:91,İstanbul.
- Doğan, H., 1984, “ Okul-Sanayi Ortaklaşa(OSANOR) Eğitimi Çalışmaları ve Elde Edilen Sonuçlar”, Ankara.Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(1-2), Ankara.
- Duman A., 2000, **Yetişkin Eğitimi** , Ütopya Yayınları, Ankara .
- Durgun, Ö., 2002, Küreselleşen Dünyada Kalkınma Süreci Bağlamında Eğitim Harcamaları ve Türkiye Örneği, Marmara Üniversitesi. (doktora Tezi)İstanbul.
- D.T.P.,Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,Resmi Gazete,3,12,1962 tarih 11272sayılı,s.,451, Ankara.
- D.T.P.,İkininci Beş Yıllık Kalkınma Planı1968-1972, Resmi Gazete,21,08,1967 tarih 12679sayılı,s.,49-55 ,Ankara.
- D.T.P. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 197-1977, Resmi Gazete, D.T.P.yayını, s.,243-248, Ankara.
- D.T.P. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı,Resmi Gazete,10,12,1978 tarih 16485sayılı,s.,315-317 ,Ankara.

- D.T.P. Beşinci Beş Yıllık (1985-1989) Kalkınma Planı, 16 Ekim 1962 tarihli 77 sayılı Kanun, Yay. No:DPT:1974 s.141-144, Ankara.
- D.T.P. Altıncı Beş Yıllık (1990 – 1994) Kalkınma Planı, 30.10.1984 tarihli 3067 sayılı Kanun, Yayın no: DPT 2174, Sayfa 291-296
- D.T.P. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).,DPT, 1996. . Sayfa 22-30 Ankara.
- D.T.P. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sekizinci Bölüm, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf> 90 (Ulaşım Tarihi: 12.05.2006)
- D.T.P. Uzun Vadeli strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005)Kalkınma Planının Onaylandığına İlişkin Karar N. 697 ,Tarihi: 27.6.2000, Sayfa 80-90, Ankara.
- Ekin, N., 1997, **Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik, İstihdam** , İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No:1994-43. 1997, İstanbul.
- Ekinci, Y., 1989, **Ahilik ve Mesleki Eğitim**, İstanbul M.E.B., İstanbul.
- Erbesler, A., 1987, **İstanbul İmalat Sanayiinde İşgücünün Eğitim Yapısı ve Teknolojik Değişmeye Uyum Sorunları.**, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları; 356, Ankara, 1987, s.91-100
- Ercan, H., ve Akpınar ,A., 2002, “Meslekî ve Teknik Eğitim Sistemi Raporu”, Türkiye Ulusal Gözlemevi Ülke Raporu 2001,Avrupa Eğitim Vakfı, Ankara
- Erder ,S., ve Lordoğlu, K., 1991 ,“Geleneksel Çıracılıktan Çocuk Emegine: Bir Alan Araştırması” Petrol-İş, 91 Petrol-İş Yıllığı, İstanbul.
- Eren, S., 1960, **İstihdam,Para ve İktisadi Politika**, Savaş yayınevi ,Ankara.
- Eren, S., 1987, **İstihdam,Para ve İktisadi Politika**, Savaş Yayınları,Ankara.
- Ertürk, S., 1972,**Eğitimde Program Geliştirme**, Yelkentepe Yayınları Ankara.
- Ertürk, S., 1979,**Eğitimde Program Geliştirme**. 3.Baskı, Yelkentepe Yayınları:4, Ankara.
- Eyüboğlu, D., 1998, **İstihdam ve Verimlilik**, MPM.Yayınları, Ankara.
- FER,S., “Modüler Program Yaklaşımı ve Bir Öneri”, makale, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/147/fer.htm>, (Ulaşım Tarihi:07.03.2006)
- Fidan, N. ve Erdem, M., 1988, **Eğitim Bilimlerine Giriş**, Repa Eğitim Yayınları, Ankara.

Gülegül, H.İ., ve Kazancı,A., ve Hınıslı, C., ve Yüzgeç A., ve Yalcın ,O., 1997 , “ Endüstri Meslek Lisesi Mezunlarını İzleme Araştırması” METARGEM,Yayın no:14,M.E.B. Yayınları,Ankara.

Güllülü, S., 1977, **Ahi Birlikleri**, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Gündoğan, N., 2001, **Genç İşsizliği**, T.C.Andolu.Üniversitesi.Yayınları, No:1320, Eskişehir.

Güney, İ.,ve Oğuz ,Y ., 2002, “Köy Enstitülerinden Kent Enstitülerine Eğitim Sorunları Kurultayı –2”, Bildiriler, s.86,2002, İstanbul.

Gürol, M., 1997, **Okul Sanayi İşbirliği**, Pegem Yayınları, Ankara.

Karauçak, Ş., 1992, **Avrupa Topluluğu ve Türkiye'de Meslekî Eğitim** , İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, İstanbul.

Kazıcı, Z., ve Şeker, M., 1980, **İslam-Türk Medeniyet Tarihi**, s.241-244,İstanbul,

Kazu, Y. ve Demirli, C., 2002, “Mesleki ve Teknik Orta Öğretim Kurumlarındaki Gelişmeler” , Milli Eğitim Dergisi ,Yaz-Güz 2002, Sayı 155-156

Kesemen, T., 1985, **Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik Sorunları**,Yüksek lisans Tezi, İstanbul.

Kılıç, R., ve Doğan, H., 1998, “Bilgi Çağında Orta Öğretim Sorunlarının Çözümüne Yeni Bir Bakış”Çağdaş EğitimDergisi, Sayı 243, (Mayıs 1998).

Kutal, M., 1991 “Modern Bir İş Bulma Fonksiyonu Olarak Mesleki ve Teknik Eğitim, İş ve İşçi Bulma Kurumu Hizmet Etkinleştirme Semineri”, 1991,Ankara.

Kuyucuklu, N., 1986,**Türkiye İktisadi**,Beta Yayınları.,İstanbul.

Mahiroğlu, A., 1998, “Yeni Öğretmen Yetiştirme Düzeni”, 1. Mesleki Teknik Eğitim Sempozyumu, Karabük Teknik Eğitim Fakültesi, s. 461, Karabük.

M.E.B., 1991, **Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimde Gelişmeler**, s,15,İstanbul.

M.E.B. “Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü Görevleri”
http://etogm.meb.gov.tr/index.asp?sayfa_id=100&konu=gorev (Ulaşım tarihi:06.04.2006)

M.E.B. “Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü Görevleri” <http://ktogm.meb.gov.tr/>
(Ulaşım tarihi:06.04.2006)

M.E.B. “Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü Görevleri”
<http://ttogm.meb.gov.tr/>, (Ulaşım tarihi:06.04.2006)

M.E.B. “Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü”
http://dogm.meb.gov.tr/din_ogretimi.htm, (Ulaşım tarihi:06.04.2006)

- M.E.B. <http://emezun.meb.gov.tr/tanitim.aspx> , (Ulaşım tarihi:06.04.2006)
- M.E.B. <http://www.megep.meb.gov.tr>, (Ulaşım tarihi:18.06.2006)
- M.E.B. “Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü” <http://cygm.meb.gov.tr/> , (Ulaşım tarihi:07.04.2006)
- M.E.B. ,”Türk Milli Eğitim Sisteminde Kademeler Arası Geçişler,Yönlendirme Ve Sınav Sistemi”, On Yedinci Milli Eğitim Şûrası ön Hazırlık raporu.,s. 11, Ankara.
- MEB. 15. Millî Eğitim Şûrası Genel Sekreterliği, 1996, **2000 Yıllarda Türk Millî Eğitimi**, Ankara.
- MEB, <http://metargem.meb.gov.tr>. (Ulaşım tarihi:19.09.2006)
- MEB <http://metargem.meb.gov.tr/mezun/aciklama.htm>. (Ulaşım tarihi:05.03.2006)
- MEB <http://www.megep.meb.gov.tr> (Ulaşım tarihi:22.05.2006)
- MEKSA, <http://www.meksa.org.tr/programlar.htm>. (Ulaşım tarihi:03.01.2006)
- MTEM Projesi, <http://www.mvet.org/projehakkında.htm> (Ulaşım tarihi:12.07.2006)
- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, 1998, “İşletmelerde Meslek Eğitimi Ders Notları”, s.1,Ankara.
- Okyay, E., 1990, **3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu ve Türk Alman Çıraklık Eğitimi Model Projeleri**, MEKSA Yayın, no:2, Ankara.
- Önsal, N., 1993, İstihdam (Ders Notları),Ankara.
- Özdil, İ., 1990, “Mesleki ve Teknik Eğitim Sorunlar/Çözümler Ulusal/Evrensel Perspektif.” MEB. Çıraklık ve Mesleki Teknik Eğitim Konseyi Hazırlık Dökümanı, 1990. s.12, Ankara.
- Özkan, Z., 1992, **Çıraklık Eğitimi Ülkemizdeki Tarihi Gelişimi,Uygulamalar,Bu günkü Durum**, ÇYEGM Yayınları,Ankara.
- Sezgin , İ., 1994, **Mesleki Teknik Eğitimde Program Geliştirme**, Gazi Büro Kitapevi, Ankara.
- Taşkın, E., 1993, **İşletme Yönetiminde Eğitim ve Geliştirme**, Der Yayınları, İstanbul.
- Taşpınar, M., 1992,”Elazığ ve Malatya da Çıraklık Eğitimi ve Sorunları”, Verimlilik Dergisi, Sayı: 2, 71-94,Elazığ.

T.C. M.E.B.Talim Terbiye Kurulu Baş.Şura Genel Sekreterliği, 1999, “On Altıncı Milli Eğitim Şurası”, Milli Eğitim Basım Evi, S.99-326,Ankara.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, s. 24

TİSK. Türkiye'de Mesleki Eğitim. TİSK Yayını No:107, Ankara, 1991. s.22

Tuna , O., 1973, **Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitim**, Tisk Yayınları, Ankara.

Tunalı, İ., 2005, **Türkiye İş Kurumu, İstihdam Durum Raporu**,Türkiye İş Kurumu, Ankara.

Turan, K., 1992, **Mesleki Teknik Eğitimin Geliştirilmesi ve Mehmet Rüştü Uzel**, M.E.B. Yayınları, İstanbul.

TÜİK, Aile İşgücü Anketleri, <http://www.tuik.gov.tr/> (Ulaşım tarihi:18.01.2006-15.11.2006)

Türk-iş, 2005, “Türkiye’de Emek Piyasasında Kadınların Durumu”, Türk-iş Raporu, 2005, s.7-8

Türkmen, F., 2002, **Eğitimin Ekonomik Ve Sosyal Faydaları Ve Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması**, Dpt – Uzmanlık Tezi, Yayın No:Dpt: 2655, Ankara.

TÜSİAD,Aralık 2002, Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İşsizlik , İstanbul.

Ulusoy, A., “Kalifiye İşgücünün Yetiştirilmesinde Eğitim Kurumu – İşletme işbirliği: Türkiye Uygulaması”,Tisk İşveren Dergisi,Mayıs 2004,Ankara.

Ünal, I., 1996, “İşbaşında Yetiştirmenin Verimlilik ve İstihdam Açısından Değerlendirilmesi”, Milli Produktivite Merkezi, MPM Verimlilik Dergisi. 1996/1 . s.97-98

Varçın, R., 2004, **İstihdam Ve İşgücü Piyasası Politikaları**, Siyasal Kitabevi,Ankara.

Yıldırım, M., "Yaygın Eğitim ve Halk Eğitim Merkezlerindeki Uygulamaları", <http://www.antalyahem.com/halkegitim4.htm>, (Ulaşım Tarihi: 10.04.2006)

Zaim , S., 1986, **Çalışma Ekonomisi**, İ.Ü.İktisat Fakültesi Yay., İstanbul.

Zeren, A., ve Açıkgöz, A., ve Öndoğan, M., ve Ergün, O., ve Türk, E., ve Bacak, C., ve Turhal, Ö., ve Özdemir, İ., ve Akşit, N., 2005, “T.C.Millî Eğitim Bakanlığı,Araştırma Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2006 Mali yılı Bütçesine İlişkin Rapor”,Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi ,Ankara .

Zeytinoğlu, E., 1976, **Türkiye Ekonomisi**, Nihat Sayar Vakfı Yay, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Ali KILIÇ

Kişisel Bilgiler:

Doğum Tarihi:10.03.1975

Doğum Yeri :Kırşehir

Medeni Durumu :Evli

Eğitim:

Lise :1989-1992 Kırşehir Lisesi

Üniversite:1993-1997 Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Elektrik Bölümü

Yüksek lisans 2004- D.E Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı

Çalıştığı Kurumlar:

1996-1997 Alganlar Elektrik ve Kompozit Sanayii, Teknik Müdür

1997-2000 Nevşehir Kozaklı Endüstri Meslek Lisesi, Elektrik Öğretmeni,

2000- D.E. İstanbul Bahçelievler Erkan Avcı And.Tek.,E.M.L. Öğretmen